RUDOLF STEINER

CONTRASTE ÎN EVOLUȚIA OMENIRII

Vest și est
Materialism și mistică
Cunoaștere și credință

GA 197

Ciclu de 11 conferințe prezentate membrilor Societății Antroposofice în Stuttgart între 5 martie și 22 noiembrie 1920

CUPRINS

CUPRINS PE LARG 4
CONFERINȚA I 8
CONFERINȚA a II-a 27
CONFERINȚA a III-a 43
CONFERINȚA a IV-a 63
CONFERINȚA a V-a 82
CONFERINȚA a VI-a 107
CONFERINȚA a VII-a 127
CONFERINȚA a VIII-a 147
CONFERINȚA a IX-a 167
CONFERINȚA a X-a 190
CONFERINȚA a XI-a 214
NOTE 240

CUPRINS PE LARG

CONFERINȚA I — *Stuttgart, 5 martie 1920*

Evoluţia conştienţei omenirii şi fiinţele luciferice şi cele ahrimanice. Reprezentarea imaginativă anterioară datorată entităţilor superioare. Deconectare crescândă de aceasta şi apariţia intelectualismului ca educaţie în vederea libertăţii. Strădaniile lui Ahriman. Adversitate în Norvegia.

CONFERINȚA a II-a — *Stuttgart, 7 martie 1920*

Diversele predispoziţii ale populaţiilor asiatice şi europeane şi necesitatea unei noi înţelegeri a lui Christos. Dezvoltarea intelectului de la începutul epocii atlanteene. Principiul inteligenţei s-a dezvoltat la popoarele orientale în spiritual-sufletesc, la cele europene în corporal. Preluarea creştinismului în lumea orientală prin suflet într-un mod neinteligibil oamenilor de ştiinţă europeni moderni. Raţiunea legată de corporal a popoarelor occidentale nu a putut înţelege Misteriul de pe Golgota. Necesitatea unei noi înţelegeri a creştinismului. Goetheanism. Teosofia Societăţii Teosofice: o înţelepciune precreştină. Fără iniţiere nu poate exista gândire socială.

CONFERINȚA a III-a — *Stuttgart, 9 martie 1920*

Transformarea conştienţei în viaţa socială în decursul timpurilor. Evoluţia imperiilor pământeşti în trei trepte. Treapta I: imperialismul timpului semi-preistoric; ordinea terestră şi cea ierarhică drept unitate. Exemplu în acest sens din prezent: o scrisoare pastorală a unui episcop. Treapta II: domnitorul ca hăruit al zeilor. Exemplu: Sfântul Imperiu Roman al Naţiunii Germane. Treapta III: pierderea substanţei cuvintelor şi a simbolurilor. Naşterea frazeologiei şi a convenţiilor. Necesitatea noilor impulsuri sociale.

CONFERINȚA a IV-a — *Stuttgart, 13 iunie 1920*

Forțele de declin din civilizația actuală. Societățile secrete occidentale, iezuitismul și leninismul: trei curenți de inițiere ai prezentului. Lupta împotriva științei spirituale dusă de către confesiunile religioase. Respingerea de către acestea a preexistenței și învățătura lor despre veșnicia Iadului. Calomniile profesorului Traub. Adversitatea presei catolice din Elveția.

CONFERINȚA a V-a — *Stuttgart, 24 iunie 1920*

Declinul civilizației omenești drept consecință a materialismului. Nu materialismul, ci cunoașterea spirituală poate înțelege cu adevărat lumea materială. Interpretarea materialistă a inimii drept pompă. Capul ca rezultat al vieții pământești anterioare. Interpretarea materialistă a istoriei. Viața economică drept organ-cap, viața juridică drept organ ritmic, viața spirituală drept organ metabolic al organismului social. Tripartiție, Școala Waldorf, Kommender Tag. Forța distructivă a neadevărului. Știința spirituală și practica vieții.

CONFERINȚA a VI-a — *Stuttgart, 25 iulie 1920*

Materialism și mistică. Cunoașterea ca faptă a sufletului omenesc. Materialism deghizat în teosofie și spiritism. Materialismul științelor naturii. Mistica mijlocește trăirea materiei Pământului prin cunoașterea proceselor materiale din lăuntrul omului. Mistica drept boală. Trecerea necesară de la trăirea spațială la trăirea temporală. Natura gravitației. Trăirea lăuntrică a gravitației. Ahriman, Lucifer, Christos.

CONFERINȚA a VII-a — *Stuttgart, 30 iulie 1920*

Căile false ale materialismului și ale misticii; cunoașterea – faptă a antroposofiei. Căutarea materiei în fenomenele lumii exterioare duce la debilitate; cunoașterea spiritualului prin mistică lăuntrică duce la

infantilism. Politica drept iluzie: ceea ce este conservator este ahrimanic, ceea ce este liberal este luciferic. Lupta iezuiţilor împotriva antroposofiei. Corectitudinea materialismului în domeniul său.

CONFERINŢA a VIII-a — *Stuttgart, 21 septembrie 1920*

Antagonismul dintre ştiinţă şi credinţă. Vechea înţelepciune primordială a trebuit să se stingă pentru a face posibilă libertatea. Pe parcursul apariţiei ştiinţei moderne, tocire a cunoaşterii până la credinţă. Iezuitism. Roma ca izvor al materialismului. Desprinderea trăirii lăuntrice de cuvânt. Necesitatea de a vorbi despre existenţa prenatală a omului. Tripartiţia şi adversarii ei.

CONFERINŢA a IX-a — *Stuttgart, 8 noiembrie 1920*

Orient, Centru şi Occident. Tripartiţia socială. Somn şi veghe. Omul ca fiinţă tripartită. În Orient, spiritul înseamnă trăirea existenţei prenatale. Acest spirit a devenit decadent. În Centru, cultura material-spirituală, cultivarea gândirii (Hegel). Occident: cultură materială, dar totodată pregătirea imaginaţiunilor viitoare; devenirea conştientă asupra a ceea ce trece dincolo de moarte. În Orient: înţelepciune instinctivă; în Centru: viaţă dialectic-intelectuală; în Occident: materialismul, spiritul economiei. Orient: sfârşit (de exemplu Tolstoi); Occident: început (de exemplu Keely). Misiunea actuală a Centrului.

CONFERINŢA a X-a — *Stuttgart, 14 noiembrie 1920*

Trecerea de la epoca luciferică la cea ahrimanică şi evenimentul lui Christos care se apropie. Tehnica; omul şi maşina. Acţiunea demonilor ahrimanici în prezent, a entităţilor elementale luciferice în trecut. Apariţia lui Christos eteric în prezent. Ahrimanizarea lumii. Nevoile sufleteşti crescânde. Necesitatea de a pregăti viitorul eveniment al lui Christos.

CONFERINȚA a XI-a — *Stuttgart, 22 noiembrie 1920*

Aspectul impersonal al științei actuale. Christificarea ei viitoare. Tripartiția ca goetheanism al secolului XX. Sinea spirituală, Spiritul vieții și Omul-spirit nu pot fi dezvoltate din forțele pământești, ci numai prin Christos. «Scrisorile estetice» ale lui Schiller și «Basmul» lui Goethe. Drama-misteriu ***Poarta inițierii*** ca transpunere a forțelor ființiale configuratoare de lumi din «Basmul» lui Goethe. Regele de aur, cel de argint și cel de bronz ca reprezentanți ai celor trei elemente componente ale organismului social.

CONFERINȚA I

Stuttgart, 5 martie 1920

Am accentuat adesea cât de necesar este pentru încadrarea omului în marile sarcini ale prezentului, ce revin astăzi de fapt oricărui om, să ne creăm o conştienţă despre cursul evoluţiei omenirii pe întreg Pământul. Acest curs al evoluţiei omenirii poate fi înţeles numai dacă aducem în faţa sufletelor forţele mai profunde ale acelor entităţi care intervin în întregul curs al evoluţiei Pământului şi de asemenea în viaţa omenească propriu-zisă.

Am arătat, din cele mai diferite puncte de vedere, cum noi oamenii trăim într-o evoluţie care se desfăşoară oarecum continuu în mod normal, şi că noi putem cuprinde cu privirea această evoluţie pe intervale temporale de durată mare tocmai prin cercetarea spiritual-ştiinţifică. V-am atras atenţia asupra faptului că în această evoluţie omenească oarecum normală intervin pe de o parte anumite entităţi – entităţi pe care a trebuit să le interpretăm drept luciferice –, care urmăresc un alt scop în privinţa oamenilor decât acele entităţi care doresc să conducă omul în cadrul evoluţiei normale prin diferite incorporări ale Pământului, şi că pe de altă parte în evoluţia omenirii intervin entităţi pe care le desemnăm drept ahrimanice. Despre aceste lucruri am vorbit în repetate rânduri. Numai că seriozitatea care este în ziua de azi atât de necesară omului nu poate pătrunde deloc în firile noastre dacă nu cuprindem cu privirea intervenţia directă a acestor entităţi luciferice şi ahrimanice în viaţa omenească.

Dacă vă amintiţi că în secolul XV a început un nou interval temporal pentru evoluţia omenirii, precis delimitat de ceea ce a fost anterior, vă veţi simţi poate îndemnaţi să vă puneţi întrebări în privinţa feluritelor deosebiri dintre viaţa

omenească din epoca noastră actuală, care a început în secolul XV, şi cea anterioară. Putem spune că dintre particularităţile perioadei actuale face în primul rând parte faptul că începând de la mijlocul secolului al XV-lea s-a dezvoltat mai presus de toate gândirea, intelectualismul. Omenirea a trebuit ca în marele proces educativ pe care îl parcurge prin întreaga evoluţie pământească, să treacă la un moment dat şi prin această educaţie a intelectului. Ea a trebuit să încerce oarecum să vadă cum poate fi trăită viaţa omenească atunci când este cultivat în mod preferenţial principiul intelectualist al gândirii. Omul nu ar fi putut fi niciodată educat în sensul unei adevărate libertăţi, fără intrarea principiului intelectual în fiinţa sa. Oamenii nu au astăzi câtuşi de puţin o reprezentare exactă despre cât de diferiţi de oamenii prezentului erau oamenii de dinaintea mijlocului secolului al XV-lea, tocmai în această privinţă. Se consideră ceea ce le este dat la un moment dat oamenilor ca fiind acolo de la sine înţeles şi nu se reflectează mai departe asupra lui. Şi aşa se crede în ziua de azi – pentru că îndeosebi oamenii din ţările civilizate cu care avem noi de a face trăiesc în elementul intelectual – că lucrurile au stat întotdeauna aşa, că oamenii au gândit mereu în felul acesta. Însă nu este câtuşi de puţin aşa. Felul gândirii a fost altul la oamenii de dinainte de mijlocul secolului al XV-lea. Nu a existat deloc o astfel de gândire abstractă la acei oameni, precum la oamenii actuali. Gândirea lor era mult, mult mai intuitiv legată de obiectele lumii exterioare. Ei erau cu mult mai legaţi de ceea ce poate fi vieţuit înlăuntrul omului legat de sentiment şi voinţă. Noi trăim foarte intens în gânduri, numai că nu suntem suficient de atenţi în această privinţă. Noi nu băgăm de seamă nici măcar din ce s-a dezvoltat propriu-zis această gândire, acest intelectualism, pe care îl considerăm în ziua de azi ca fiind de la sine-înţeles. Şi trebuie să ne întoarcem tot mai departe în

evoluţia omenirii, dacă vrem să înţelegem într-adevăr din ce s-a dezvoltat această gândire intelectualistă. Trebuie să ne punem şi întrebarea dacă mai există şi în ziua de azi resturi ale acelei activităţi omeneşti din care a rezultat această gândire.

Dumneavoastră ştiţi că vechile forţe de evoluţie se menţin în timpurile ulterioare alături de acelea care ies la iveală în mod normal în aceste timpuri. Şi aceasta se întâmplă şi în cazul gândirii noastre. Noi vieţuim în vis reminiscenţe, ecouri ale gândirii, o activitate asemănătoare gândirii, în acea lume de imagini care apare în somnul de noapte. Noi învăţăm prin experienţă să diferenţiem modul în care se raportează această lume de gândire pe care o dezvoltăm în noi de la trezire şi până la adormire, la lumea imaginilor de vis vieţuite întru totul pasiv. Dar dacă ne întoarcem înapoi, în evoluţia omenirii, vom afla tot mai mult că viaţa sufletească de veghe era foarte asemănătoare modului în care îşi vieţuieşte omul în ziua de azi, în vis, activitatea sufletească. Gândirea actuală constituie un produs evolutiv târziu pe calea pe care, în stadiile mai timpurii, sufletul omenesc dezvolta o activitate având un caracter mai mult de vis. Şi dacă urmărim această activitate ca de vis a sufletului omenesc în timpurile foarte, foarte îndepărtate, atunci vom trece dincolo de tot ceea ce constituie evoluţie pământească şi vom ajunge la încorporarea cosmică precedentă a Pământului, pe care ne-am obişnuit să o denumim vechea evoluţie lunară, în cadrul căreia omul trăia deja, dar într-o cu totul altă formă decât cea actuală. Şi în timpul acestei evoluţii lunare, aşadar în încorporarea precedentă a Pământului nostru, acea fiinţă umană încă întru totul eterică, cea care este adevăratul strămoş al omului actual, a dezvoltat realmente o activitate sufletească plastică, în imagini ca în vis. Această

activitate sufletească imaginativă de vis avea însă particularitatea că se afla într-o cu totul altă relație cu lumea exterioară decât activitatea noastră sufletească gânditoare. Aș spune că prin activitatea noastră sufletească gânditoare noi suntem de-a dreptul izolați aici, în lume. Pentru noi, lumea este acolo afară, ea își are procesele ei. Noi reflectăm înlăuntrul nostru asupra acestor procese, dar tocmai atunci când socotim că reflectăm foarte profund asupra proceselor exterioare noi nu ne simțim totuși deloc înlăuntrul lor. Ba chiar simțim adesea că putem gândi cel mai bine asupra proceselor exterioare atunci când ne izolăm de-a dreptul de ele, atunci când ne retragem total în noi înșine. Un astfel de sentiment nu avea strămoșul omului care încă gândea ca în vis – dacă îmi este îngăduit să folosesc această expresie. Atunci când el dezvolta în acest fel, în visele sale, ceea ce noi dezvoltăm în felul nostru sufletește în gândirea noastră, el știa că este strâns legat prin viețuirile sale de procesele acestei lumi. Noi vedem norii, gândim asupra norilor, dar nu avem sentimentul că aceleași forțe care domnesc în nori guvernează și în gândirea noastră. Acest sentiment însă, că forțele care domnesc în nori guvernează și gândirea sa ca de vis, pe acesta îl avea strămoșul omului. Strămoșul omului spunea – dacă e să transpun în limbajul nostru ceea ce spunea el în limbajul său, care era de fapt mut comparativ cu al nostru –: Forțele care urzesc și viețuiesc afară, în nori, determină în mine imagini. – El se gândea pe sine ca fiind la fel de puțin izolat de acel Univers în care își desfășura norul ființa, pe cât poate gândi degetul meu mic că ar fi izolat de mine însumi. Dacă eu îmi tai acest deget el se usucă, și nu mai este degetul meu. Strămoșul omului simțea că el nu poate exista altfel decât ca parte a Universului căruia îi aparținea. Degetul mic ar trebui să

poată spune: Sângele care pulsează în întregul corp, acela pulsează în mine, şi întreaga mea existenţă organică este dominată de aceleaşi legi de care este dominată existenţa organică a întregului rest al corpului. Strămoşul omului spunea: Eu sunt o parte a Universului, şi ceea ce pulsează în mine atunci când dezvolt în mine imagini este totuna cu ceea ce îmi indică aceste imagini, este aceeaşi forţă care urzeşte şi trăieşte în formarea norilor. Aşadar acest strămoş al omului se simţea strâns înrudit şi strâns legat cu întregul Univers.

Noi însă, prin faptul că în gândirea noastră trebuie să ne simţim atât de izolaţi de cele ce se petrec în exterior, noi ne-am deconectat oarecum de la cauzele cu adevărat esenţiale ale existenţei Universului. Noi nu simţim în viaţa obişnuită ceea ce de fapt pulsează pretutindeni în Univers. Gândirea noastră a preluat un caracter abstract. Gândirea noastră nu ne revelează oarecum nimic din ceea ce viețuiește și urzește în ea. Pe aceasta se bazează tocmai posibilitatea de a deveni oameni liberi, de a nu simţi în gândurile noastre că: Altceva gândește în noi –, ci că: Noi suntem cei care gândesc. – Strămoşul omului însă nu putea să se reprezinte pe sine atât de izolat de întregul lumii. Strămoşul omului ştia că el se simte legat cu existenţa Universului, că afară în natură, în această existenţă a Universului, nu există numai nişte forţe abstracte ale naturii, ci că acolo domnesc entităţi, chiar dacă entităţi care sunt altfel decât omul, entităţi care nu au un trup fizic precum omul, dar totuşi entităţi cu care omul se putea simţi şi înţelege ca fiind concetăţeni ai aceleiaşi lumi. El nu simţea ceva ca „forţe ale naturii", ci el simţea comunitatea cu entităţile naturii. Şi aşa cum noi spunem în ziua de azi că ceea ce se petrece în natură, în care noi înşine suntem implicaţi, se desfăşoară în conformitate cu legile naturii, tot

aşa era firesc pentru strămoşul omului din timpurile străvechi, ca el să spună că ceea ce se petrece afară în natură se desfăşoară în conformitate cu impulsurile volitive ale entităţilor naturii. – Noi spunem: Pământul atrage corpurile aflate pe el datorită greutăţii lor potrivit unei legi, conform căreia această forţă de atracţie gravitaţională scade cu pătratul distanţei la care se află corpul de Pământ, şi numim aceasta un caz special al unei legi a naturii. Atunci când vorbim despre natură noi ne referim la astfel de abstracţiuni. Strămoşul omului era conştient că în ceea ce numim noi astăzi în mod abstract forţă gravitaţională, este conţinut ceva fiinţial.

Însă această legătură cu omul, care a fost dezvoltată de diferite entităţi ce făceau întru câtva parte din evoluţia umană, a încetat oarecum în mod firesc în momentul în care pentru om a început evoluţia pământească propriu-zisă. Atunci omul a fost oarecum eliberat de conducerea acelor entităţi suprasensibile pe care le resimţea în gândirea sa imaginativă din timpul vechii perioade lunare ca revărsându-se şi plutind înlăuntrul său. Şi trebuie să ne întrebăm ce anume l-a îndepărtat pe om de conducerea acelor entităţi de care aparţinea el, chiar dacă numai printr-o conştienţă întunecată. Ceea ce l-a îndepărtat pe om de conducerea acestor entităţi a fost încorporarea regnului mineral în entitatea umană. Căci în acele vremuri vechi despre care tocmai v-am vorbit, omul nu purta încă în sine regnul mineral. El avea o organizaţie care, în orice caz, nu ar fi fost perceptibilă pentru actualele organe de simţ, o organizaţie care nu conţinea încă în sine incluziuni minerale. Dacă vrem să înţelegem acest lucru, dacă nu vrem să îl întâmpinăm cu păreri preconcepute, atunci trebuie să ne clarificăm întru câtva ce anume înseamnă ca o fiinţă să includă în sine regnul mineral. În această

privinţă oamenii gândesc în ziua de azi extrem de superficial. Ei privesc un mineral, o piatră, şi îl consideră pe bună dreptate drept ceea ce ni se prezintă din afară. Numai că ei privesc în ziua de astăzi şi o plantă exact aşa cum privesc o piatră, pe când acel lucru care se vede nu este în realitate câtuşi de puţin planta. Planta este în realitate ceva întru totul suprasensibil. Reprezentaţi-vă o organizaţie de forţe având un anumit caracter formator şi care se află într-o legătură cu regnul mineral în aşa fel încât ea, deşi este invizibilă, se îmbibă cu regnul mineral şi cu forţele ce se desfăşoară între elementele componente ale regnului mineral. Am dinaintea mea planta: ea este o structură invizibilă de forţe care se îmbibă însă pe deplin cu regnul mineral. În felul acesta, în partea de spaţiu care constituie o structură invizibilă de forţe, în faţa ochilor mei se prezintă şi aspectul mineral. La acest mineral privesc eu, dar el este numai acel lucru cu care s-a îmbibat planta suprasensibilă. Planta suprasensibilă trebuie să o găsesc într-un cu totul alt mod decât acela în care îmi apare acel lucru cu care s-a îmbibat ea. Acesta este cazul plantei. Când vorbim în ziua de astăzi despre plante, noi vorbim de fapt numai despre incluziunile minerale ale plantei şi nu vorbim câtuşi de puţin despre planta însăşi.

Problema care se pune este ca noi să observăm deja la plantă ceea ce se manifestă într-o măsură şi mai înaltă la animal şi la om. Omul era aşadar, în vechea perioadă lunară, fără această includere a mineralului. Dar pe Pământ el a fost în aşa fel constituit, încât are nevoie de ea, astfel încât el a absorbit într-o oarecare măsură regnul mineral şi forţele sale. Ce a dobândit el datorită acestui fapt pentru fiinţa sa omenească? În primul rând el a dobândit un corp mineral, în schimbul reprezentării sale imaginative anterioare. Apoi, în cadrul evoluţiei sale ulterioare, prin

intermediul corpului său material, s-a ajuns la gândirea intelectuală, și anume relativ târziu, începând de la mijlocul secolului XV, după ce aceasta a fost îndelung pregătită. Faptul că omul gândește astăzi în mod intelectualist se bazează pe aceea că și-a integrat un corp mineral. Noi, ca oameni, nu avem pentru nimic nevoie cu mai multă necesitate de acest corp mineral decât pentru gândirea noastră. Dar tocmai prin această sarcină pe care a avut-o regnul mineral în sfera Pământului s-a transformat vechea gândire imaginativă, care nu se formase prin intermediul regnului mineral, ci prin acel regn pe care îl numim al treilea regn elemental. Prin aceasta s-a transformat acel mod de reprezentare pre-pământean în modul pământesc de reprezentare gânditoare. Prin aceasta însă au fost oarecum îndepărtate, într-un context mai larg, și acele ființe cu care omul se simțea legat în reprezentările sale imaginative din acea veche perioadă pre-pământeană despre care v-am vorbit. Însă aceste entități trebuie să ni le reprezentăm în alt mod decât suntem obișnuiți să ne reprezentăm entitățile existente în afara omului. Căci în cazul în care oamenii încep, din bună-voință, să admită existența unui suprasensibil, ei procedează într-o mare măsură la antropomorfizare. Antropomorfismul cuprinde ființa omenească atunci când omul își reprezentă în sensul său tot ceea ce se află deasupra sferei sale. Și atunci este ușor să li se reproșeze lui *Feuerbach* și *Büchner* [Nota 1] antropomorfismul. Noi am avut parte într-adevăr de multe de acest fel. Noi am trăit experiența faptului că în Occident s-a format modul de gândire juridic, în care infracțiunile pământești sunt judecate de judecători pământeni, care impun și aplică pedepse ș.a.m.d. Treptat, acea suprapământeană răsplată și pedeapsă a păcatelor considerate în sensul unui creștinism nedesăvârșit, a

început tot mai mult să fie gândită după modelul unui tribunal pământean. Noi avem, în reprezentările noastre religioase din Occident multă jurisprudenţă omenească. Noi considerăm că zeii aplică asemenea pedepse cum suntem noi obișnuiți în tribunalele pământene. Dar dacă vrem într-adevăr să ne înălţăm deasupra a ceea ce este omenesc, trebuie să ne decidem să nu ne reprezentăm pur şi simplu antropomorfist lucrurile, ci să gândim într-adevăr dincolo de antropomorfism, aspect care este esenţial în viaţa omenească. Şi trebuie să abordăm această atitudine dacă vrem să ne devină limpede faptul că acele entităţi care în vechea perioadă lunară dobândiseră influenţă asupra gândirii imaginative omeneşti, au fost îndepărtate din cursul normal al evoluţiei omenirii, dar că ele nu au acceptat aceasta cu bunăvoinţă. Ne-am putea spune: De ce nu s-au supus ele voinţei zeilor normali conducători – Căci ele nu s-au supus de bunăvoie, şi acest fapt trebuie acceptat ca realitate. Ele erau de fapt destinate să aibă în contextul uman doar o influenţă asupra viselor şi asupra a tot ceea ce este înrudit cu visul. Noi numim aceste entităţi în contextul nostru actual entităţi luciferice. Domeniul lor de acţiune ar fi fost în primul rând tot ceea ce este vis, şi în al doilea rând ceea ce este înrudit cu visele. Dar ele nu s-au mulţumit cu aceasta. Ele şi-au infiltrat fiinţa în ceea ce s-a dezvoltat pornind de la domeniu lor, şi anume în gândirea omenească legată de regnul mineral. Şi în măsura în care noi oferim acces în gândirea noastră tuturor celor care ar trebui să stăpânească doar visele şi fantezia noastră, în acea măsură cădem pradă în gândirea noastră fiinţelor luciferice, influenţei acelor entităţi care trebuiau să intervină doar în vechea gândire imaginativă din timpul strămoşilor omului actual, entităţi care însă şi-au reţinut puterea şi acum, când ele ar trebui să se limiteze

doar la visele, fanteziile şi creaţiile noastre artistice, caută în mod continuu să dobândească influenţă asupra gândurilor noastre, şi să facă aceste gânduri dependente de impulsuri asemănătoare celor care existau în străvechime. Curge încă mult în gândirea noastră, venind din această parte, din această direcţie luciferică.

De aceea este justificată, tocmai în privinţa evoluţiei omenirii, următoarea întrebare: Din ce forţe vin aceste influenţe în gândirea noastră? Ele vin din acel domeniu în care noi, oamenii, pe bună dreptate, încă pe bună dreptate visăm şi pe bună dreptate dormim mai ales; ele vin din domeniul simţirii, al sentimentelor, din sfera emoţiilor. Căci noi ne vieţuim sentimentele numai aşa cum ne vieţuim visele, şi ne vieţuim voinţa aşa cum ne vieţuim somnul. Aici suntem încă întreţesuţi pe bună dreptate în acea lume care, în clipa în care se desfăşoară pentru gândirea noastră, este lumea luciferică. Şi de aceea nu vom face faţă evoluţiei noastre omeneşti dacă nu reuşim să dezvoltăm în mod consecvent şi gânduri care să devină tot mai independente de sentimentele noastre, de emoţiile noastre, de ceea ce urcă într-un fel lăuntric din trăirile noastre interioare de vis până în viaţa noastră diurnă de veghe. Aceasta nu se poate obţine prin precepte şi principii teoretice, ci numai prin viaţa însăşi. Însă atunci vedem că obişnuinţele sufleteşti ale omenirii actuale se opun de-a dreptul culturii sufleteşti necesare în acest domeniu, astfel încât trebuie să fim foarte atenţi tocmai la această opunere. Trăim tocmai în timpul nostru realitatea că oamenii nu vor să se obişnuiască să asculte ceea ce nu provine din prejudecăţile, presimţirile şi predilecţiile lor, ceea ce este decis oarecum independent de om, astfel încât omul să trebuiască doar să i se alăture. Aş dori să vă dau un mic exemplu prin care am

încercat odată să clarific cuiva faptul că în privinţa a ceea ce gândeşte omul domneşte o diferenţă esenţială.

Am ţinut odată, cu mulţi ani în urmă, o conferinţă [Nota 2] într-un oraş din sudul Germaniei – oraş care nu se mai află actualmente în sudul Germaniei – despre filosofia creştinismului. Dumneavoastră ştiţi că orice conferinţă trebuie să aibă o temă limitată şi că în cadrul acelei conferinţe trebuie să se vorbească în sensul acelei teme. Şi atunci când oamenii aud o singură conferinţă, şi tocmai când ea este ţinută în mod obiectiv, aceasta produce impresii diferite asupra unui ascultător sau altuia. În orice caz, nimeni nu poate de fapt, dintr-o singură conferinţă, să conchidă ceva despre întregul mod de a vedea lumea din care a rezultat acea conferinţă. Şi desigur că atunci când, de exemplu, tema conferinţei este filosofia creştinismului, nu se va putea deduce din conţinutul conferinţei ce gândeşte omul care ţine acea conferinţă în privinţa relaţiilor dintre lumină şi electricitate, şi atunci poate interveni uneori situaţia care a intervenit atunci. Aşadar eu am vorbit despre filosofia creştinismului, iar la conferinţă au fost prezenţi şi doi preoţi catolici. După conferinţă ei s-au apropiat de mine şi mi-au spus: Nu este propriu-zis nimic de obiectat împotriva a ceea ce aţi spus dumneavoastră astăzi – dar de atunci au trecut deja mulţi ani – dar trebuie totuşi să vă spunem că chiar dacă noi spunem acelaşi lucru, noi îl spunem totuşi într-un fel care să poată fi înţeles de oricine. Dumneavoastră îl spuneţi într-un mod în care nu poate fi înţeles decât de oamenii pregătiţi în acest sens. – Atunci le-am răspuns: Vedeţi, Sfinţiile voastre, Lucrurile stau totuşi aşa: Dacă dumneavoastră sau eu simţim prin sentimentele noastre lăuntrice că vorbim pentru toţi oamenii, nu este esenţial, pentru că aceasta izvorăşte dintr-un sentiment subiectiv. Este întru totul

firesc: Dacă ne orientăm numai după sentimentele noastre, atunci aşa trebuie şi eu să gândesc, că vorbesc pentru toţi oamenii, la fel cum gândiţi şi dumneavoastră; aceasta este de la sine-înţeles, căci altfel mi-aş structura altfel discursul. Dar astăzi trăim într-o vreme în care nu se pune problema a ceea ce credem noi că ar fi justificat. Noi trebuie să ne educăm la limbajul realităţilor. Noi trebuie să învăţăm să consultăm faptele. Aşadar în conformitate cu sentimentul dumneavoastră subiectiv gândiţi dumneavoastră că vorbiţi pentru toată lumea. Dar eu vă întreb acum despre un fapt: Mai vin în ziua de astăzi toţi oamenii la dumneavoastră în biserică? Pentru că din aceasta, s-ar vedea dacă vorbiţi pentru toţi oamenii. Or, vedeţi dumneavoastră, pentru aceia care nu vin la biserică, atunci când vorbiţi dumneavoastră, pentru aceia vorbesc eu! Pentru aceia care au şi ei dreptul să audă ceva despre filosofia creştinismului, pentru aceia vorbesc eu. – Aceasta este ascultarea limbajului realităţii.

Este necesar să ne desprindem de sentimentele noastre subiective, căci dacă nu o facem va interveni tocmai lucifericul în gândirea noastră. Am fi putut să nu trăim întreaga campanie cumplită de neadevăruri care a străbătut lumea în ultimii cinci ani, ca extremă consecinţă exterioară a ceva care s-a pregătit vreme îndelungată, dacă oamenii ar fi învăţat să se orienteze în măsura necesară după limbajul realităţilor şi nu după limbajul emoţiilor – iar naţionaliştii sunt cei mai cumpliţi stârnitori ai unor astfel de emoţii.

Pe de o parte, se impune în ziua de azi necesitatea necondiţionată de a ne educa în gândirea noastră în aşa fel încât să ne unim şi cu ceea ce nu se află în noi înşine. Şi pe de altă parte există antipatia oamenilor faţă de această veracitate care îşi caută firul conducător în fapte.

În lumile superioare cu cunoştinţele lor, poate urca numai acela care se educă cu stricteţe în lumea faptelor exterioare. Cine s-a obişnuit cât de puţin să îndrăgească prezentarea faptelor, va suferi adesea chinuri îngrozitoare atunci când oamenii prezentului vor voi să-i împărtăşească ceva. Căci el aude foarte frecvent lucruri de tipul: Cineva a spus ceva îngrozitor, oribil! – Dar cum a fost de fapt? Faptul că îl apreciaţi drept oribil îmi arată numai modul în care l-aţi resimţit dumneavoastră. Dar eu aş dori cu drag să aud cum s-au petrecut propriu-zis lucrurile. Şi atunci omul continuă: Ce s-a petrecut, a fost înspăimântător… – Şi aşa, oamenii nu înţeleg deloc, atunci când îşi descriu subiectiv sentimentele faţă de un lucru, că altcineva doreşte totuşi să audă o expunere obiectivă a celor văzute de ei din exterior. Şi în special atunci când oamenii comunică mai departe ceea ce le-a spus cineva, în majoritatea cazurilor nu se poate realiza dacă ei spun pur şi simplu mai departe lucrurile, sau dacă au verificat ei înşişi ceea ce comunică mai departe. În acest domeniu trebuie indicat mereu faptul că putem ajunge la veracitate pentru cunoaşterea în suprasensibil numai dacă ne educăm să expunem aici în lumea sensibilă obişnuită pe cât posibil numai ceea ce este fapt nemijlocit. Şi numai pe această cale, pe calea educării faţă de contemplarea faptelor poate învinge omul influenţele luciferice care curg în gândirea sa.

Aceste influenţe luciferice sunt influenţele la care este expusă pe de o parte omenirea prezentă. Pe de altă parte, sunt influenţele ahrimanice. Noi a trebuit să spunem deja: Această gândire pământeană s-a dezvoltat de fapt din stadiile anterioare ale vieţii sufleteşti umane prin aceea că omul s-a îmbibat într-o măsură cu un corp mineral. Acest corp mineral constituie deja organul gândirii pământene.

Însă în felul acesta omul a ajuns cu precădere în domeniul acelor ființe pe care le numim ahrimanice.

Omul poate deveni conștient de faptul că el trebuie să se educe în acea lume a faptelor, care îl dezobișnuiește de a se orienta doar în funcție de emoțiile sale subiective. Însă el nu trebuie să cadă pradă acelei gândiri care nu este nimic altceva decât o activitate internă omenească, așa cum provine *ea*, la rândul ei, din trupul mineral. În acest domeniu se află un adevăr extrem de neplăcut pentru mulți oameni.

Nu-i așa, unii oameni sunt idealiști sau spiritualiști, alții sunt materialiști. În lume se dispută mult dacă spiritualismul sau materialismul este cel corect. Toate aceste controverse nu au nici cea mai mică valoare pentru anumite domenii ale organizației omenești. Căci omul poate realmente dezvolta două lucruri diferite. El își poate folosi corpul mineral cu care s-a îmbibat, ca instrument pentru gândirea sa, așa cum trebuie să o facă în calitatea sa de om pământean, pentru că altfel doar ar visa. Dar el poate apoi să se înalțe mai mult, să ajungă iar cu gândurile sale deasupra acestui instrument, se poate înălța până la o concepție spirituală, la o contemplare spirituală. Dacă o face pe cea din urmă, atunci a gândit ce-i drept cu organizația sa materială, dar a folosit-o în așa fel încât să ajungă la un stadiu ulterior de evoluție a omenirii prin aceea că s-a înălțat cu rezultatul în lumea spirituală. El poate însă rămâne om pământean, lăsându-și corpul material să gândească; pentru că acesta *poate* gândi! Acesta este tocmai aspectul periculos, că materialismul nu greșește, tocmai în privința gândirii nu greșește. Acest corp mineral nu este o simplă fotografie. El este ceva care poate gândi pentru sine, numai că rămâne cu gândirea sa în sfera vieții pământești. Or omul trebuie să înalțe în domeniul suprasensibilului ceea ce viețuiește cu corpul său mineral.

Astfel încât putem spune: Desigur, s-ar putea să fie corect că ceea ce sunt gândurile omenești să nu fie decât o emanație a organizației minerale omenești. Acest lucru ar putea fi corect, numai că omul trebuie să îl facă în mod corect. Prin propria sa libertate omul poate evolua pe Pământ în așa fel încât să fie doar un produs al materiei. Animalele nu pot face aceasta, căci ele nu ajung să-și dezvolte gândirea prin incluziunile minerale. Animalul nu are libertatea de a confirma concepția materialistă. Omul are libertatea de a confirma această concepție, numai că el trebuie să o vrea dintr-o convingere materialistă.

Libertatea omenească este în așa fel constituită încât omul este liber chiar să înfăptuiască materialismul în regnul uman, adică să configureze acest om pământean în așa fel încât el să se consume în materie. Este așadar în fond o chestiune a bunului plac, să fii materialist. Dacă cineva este suficient de puternic să și înfăptuiască ceea ce li se insuflă oamenilor drept convingere materialistă, atunci această convingere se va adeveri în primul rând prin oameni.

Ceea ce acționează în această formă asupra oamenilor vine prin ființele ahrimanice. Acestea vor ca tot ceea ce este evoluție a Pământului, să se mențină la acea treaptă care abia prin evoluția pământească a ajuns în om: la organizația minerală. Ele vor să-l facă pe om desăvârșit, dar numai ca organizație minerală, în timp ce ființele luciferice vor să-l mențină pe om – chiar și după ce a primit în ființa sa organizația minerală – totuși pe treapta anterioară, treaptă care era adecvată stării de dinaintea primirii organizației minerale. Acesta este felul în care trag sforile în direcții diferite ființele luciferice și cele ahrimanice. Ființele luciferice ar dori ca omul să evolueze în așa fel încât să-și depună în cele din urmă corpul mineral și să parcurgă o evoluție pentru care pământescul

rămâne impropriu, pentru care pământescul a fost într-un fel doar o experienţă episodică. Fiinţele luciferice au intenţia de a şterge treptat pământescul din întreaga evoluţie a omenirii. Fiinţele ahrimanice au *acea* intenţie de a cuprinde atât de bine această fiinţă pământeană, minerală a omului încât apoi să o smulgă din evoluţia continuă şi să o izoleze punând-o deoparte pentru ele însele. În acest mod, entităţile luciferice şi cele ahrimanice trag în direcţii diferite.

Însă acum se pune foarte intens problema ca noi să învăţăm să aplicăm în viaţa cotidiană cea mai obişnuită ceea ce am putut caracteriza astfel în mare, în aşa fel încât să nu privim viaţa omenească doar în sensul de a o caracteriza în mod exterior, la fel cum nu considerăm un fier îndoit în formă de semicerc drept potcoavă obişnuită, în cazul în care acest fier este un magnet. Cel care îşi potcoveşte calul cu magneţi nu ia în considerare faptul că în magnet trăieşte altceva decât în potcoavă. Cel care caracterizează viaţa omenească aşa cum se întâmplă adesea în ziua de azi, acţionează însă identic cu acela care îşi potcoveşte calul cu magneţi în loc de potcoave. Oamenii nu se jenează să vorbească despre electricitatea pozitivă şi negativă atunci când vorbesc despre anorganic, sau despre magnetismul pozitiv sau negativ, dar ei se jenează să vorbească despre luciferic şi ahrimanic în viaţa omenească, deşi acestea sunt forţe active pe o treaptă superioară în viaţa omenească, la fel cum este activ magnetismul pozitiv şi cel negativ în domeniile lipsite de viaţă. Numai că magnetismul pozitiv şi cel negativ reprezintă concepte mai simple. Oamenii nu trebuie să-şi dea atâta osteneală pentru a le înţelege, câtă osteneală este necesară atunci când cineva vrea să înţeleagă lucifericul şi ahrimanicul. Aşadar noi vom reuşi să ne descurcăm în faţa a ceea ce se afirmă în ziua de azi ca frazeologie şi din frazeologie devine

minciună, numai dacă ştim: Aici acţionează fiinţele luciferice. – Şi vom reuşi să ne descurcăm cu tot ceea ce apare ici şi colo drept convingere materialistă numai dacă ştim: Aici acţionează fiinţele ahrimanice. – Căci prin simplele caracteristici exterioare nu se va mai putea dobândi nimic în viitor pentru înţelegerea vieţii omeneşti; oamenii doar vor pălăvrăgi şi vor comite cele mai mari nechibzuinţe atunci când vor voi să le aplice asupra realităţii; dar nu se va putea înţelege viaţa omenească în aşa fel încât din această înţelegere să poată fi dobândite impulsuri sociale pentru organizaţiile omeneşti, pentru instituţiile omeneşti. Aceasta este ceva intim legat de întreaga seriozitate de care trebuie să fie cuprins cineva atunci când consideră tot ceea ce se află astăzi în tendinţa evoluţiei omenirii. Nu putem ajunge în ziua de azi la o înţelegere a vieţii în interiorul căreia ne aflăm, dacă nu ne vom ridica privirile de la pământesc la cele din afara pământescului. Iar aici se află ceva deosebit.

Dacă e să privim în vremile vechi, dar de data asta mai puţin vechi decât timpurile caracterizate anterior ale evoluţiei omenirii, oamenii din ziua de astăzi emit judecăţi în majoritatea cazurilor doar după documentele istorice exterioare. Există chiar istorici cu nume celebre care au spus: Istoria omenirii are drept conţinut tot ceea ce poate fi preluat din cele redactate. Dacă definim istoria din capul locului aşa cum o face *Ranke* [Nota 3], este de la sine înţeles că în acest caz se ajunge la o prezentare ciudată a istoriei. Dar scrisul însuşi face parte din istorie, căci el s-a dezvoltat la rândul său din altceva, şi cu astfel de definiţii în realitate nu ai de fapt ce face. Dacă ne întoarcem înapoi numai până la epoca babiloniano-caldeeană, la perioada egipteană, vedem că în cadrul acestei epoci de evoluţie a omenirii întreaga atitudine a omului, inclusiv faţă de Cosmos era una diferită. În ziua de astăzi nu se mai înţelege chiar deloc ce anume se

avea propriu-zis în vedere atunci când omul îşi lega în acea perioadă viaţa de mersul stelelor, de planete, sau de relaţiile acestora cu stelele fixe, cu zodiacul; toate acestea au devenit în ziua de azi cea mai goală abstracţie. Credeţi cumva că astrologul care mai scotoceşte în ziua de azi prin vechile lucrări de astrologie – şi încă este bine dacă scotoceşte prin cele vechi şi nu întocmeşte unele noi, căci cele noi sunt înspăimântătoare – şi adună de acolo horoscoape, credeţi că el, în abstractizarea lui, în modul său abstract de gândire mai are încă vreo presimţire despre acele legături vii pe care vechiul egiptean şi vechiul caldeean ştia că le are cu mersul celor din afara pământescului, cu poziţiile stelelor? Totul a devenit altfel astăzi. Trebuie spus: Ceva important în evoluţia omenirii de la acea perioadă încoace constă tocmai în aceea că această întreagă conştienţă a omului a fost redusă la aspectele fizice. Cât de mult ştia un astfel de egiptean despre Pământ? Pentru el acesta era doar o bucată de pământ. Despre cer, el ştia mai multe. În sus, pe verticală mergea experienţa sa. Nici grecul nu avea încă o cunoaştere orizontală, şi experienţa sa mai mergea încă pe verticală. Această experienţă verticală a început să se limiteze pe măsură ce se extindea cea pe orizontală. Şi maximul limitării cunoaşterii omeneşti în privinţa cerului a intervenit odată cu extinderea cunoaşterii omeneşti despre Pământ, atunci când oamenii au învăţat să navigheze în jurul Pământului pentru a se convinge: Dacă navighezi înspre apus te întorci înapoi de la răsărit. Însă această întunecare a cunoaşterii omeneşti pe direcţie verticală a trebuit să intervină. Omul trebuia să fie cândva izolat de Univers pentru a căuta în sine puterea, singura care îl putea conduce înspre libertatea omenească. Deoarece din această libertate omenească poate izvorî din nou elementul moral.

Acum, după ce oamenii au încetat să aibă experienţe în direcţie verticală în privinţa extrapământescului, aşa cum au avut grecii sau caldeenii, acum, după ce am avut parte de educaţia pe care o putem avea doar prin suprafaţa orizontală, trebuie să urcăm din nou în domeniul etic-moral şi să cunoaştem viaţa omenească aşa cum este ea influenţată de acele forţe care nu pot fi observate în desfăşurarea existenţei exterioare. Acestea sunt tocmai forţele luciferice şi ahrimanice.

Oamenii se preocupă desigur în ziua de azi cu altfel de lucruri, şi uneori trebuie să vă împărtăşesc câte ceva din cadrul Mişcării noastre spirituale orientată antroposofic, care şi-a asumat tocmai sarcina să-şi îndeplinească activitatea pornind de la această deplină seriozitate a timpurilor, şi de a asculta limbajul rostit oarecum de Cosmosul extraterestru, limbaj care ne spune că trebuie să învăţăm să recunoaştem din nou legătura omului cu întregul Cosmos. Iar în acest cadru răsună mereu lucrurile – şi vă rog să-mi iertaţi această trecere bruscă – care în ziua de azi indică deja punctele de vedere cele mai stranii, din care se afirmă opoziţia împotriva progresului pe care îl dorim noi pentru omenire. Vă pot citi un pasaj dintr-o scrisoare, care este de-a dreptul caracteristic. După cum am spus, vă rog să-mi iertaţi această trecere bruscă, dar noi avem şi sarcina de a vă aduce la cunoştinţă tot ceea ce se petrece în prezent în vederea subminării şi distrugerii acestei Mişcări, care se străduieşte să cuprindă tocmai sarcinile timpului.

În Norvegia se afirmă un om [Nota 4] care şi-a asumat sarcina să distrugă Mişcarea noastră. Pentru a se asigura că are acest drept, acest om a scris autorităţilor – aşa cum se procedează în ziua de azi – şi s-a adresat către ceea ce se numeşte «Revista lunară politico-

antropologică». Iar această revistă lunară i-a oferit următoarea informaţie: „Dr. Steiner este evreu sadea. El are legătură cu sioniştii, de fapt lucrează mână în mână cu ei, şi se află în slujba Antantei". Şi redactorul a adăugat în plus, „că ei" – adică oamenii de acest tip – „şi-au îndreptat de mult atenţia asupra lui" .

Am vrut să vă relatez aceasta în încheiere ca pe un caz dintre cele ce se înmulţesc acum atât de mult, încât aproape că vezi câte unul în fiecare zi. Aşadar aşa se raportează antropologii în ziua de astăzi la ceea ce este năzuit din partea antroposofică.

CONFERINŢA a II-a

Stuttgart, 7 martie 1920

Se pune problema, după cum am spus adesea aici – şi am expus alaltăieri dintr-un alt punct de vedere iarăşi întru câtva diferit, anume din istoria evoluţiei omenirii aşa cum apare ea cercetării spiritual-ştiinţifice – să resimţim gravitatea timpului prezent şi să acţionăm din această gravitate a timpului, indiferent în ce loc ne situăm în viaţă.

Aş dori să mai adaug astăzi câteva pietre de construcţie la edificiul care, în ansamblul său, ne poate arăta cum este alcătuită constituţia spirituală a omenirii actuale şi cum, pornind de la această constituţie spirituală trebuie lucrat pentru progresul ulterior al omenirii. Vom reveni mai întâi asupra câtorva aspecte care ne sunt deja cunoscute în trăsăturile lor principale.

Ştim că omenirea civilizată prezentă reprezintă, în esenţă, progresul acelei omeniri care s-a dezvoltat înaintea catastrofei atlanteene pe continentul atlantean, despre care noi am spus adesea că se extindea între Europa, Africa

şi America de astăzi, pe locul unde se află în ziua de azi Oceanul Atlantic. Noi ştim că sub influenţa catastrofei atlanteene, deja de pe vremea când aceasta se pregătea, şi din timpul în care şi-a început desfăşurarea, omenirea de atunci a occidentului nostru s-a deplasat mai întâi spre orient, populând Europa şi apoi, în mersul său în continuare, Asia, şi că de fapt populaţiile actuale europene şi asiatice sunt formate din descendenţa vechii populaţii atlanteene. Mai ştim şi că civilizaţia a luat apoi într-un anumit sens calea inversă, că ceea ce constituie conţinut al civilizaţiei, conţinut al culturii, care a fost cucerit mai întâi în Asia, a fost adus în Europa de către omenire prin imigraţia colonizatorilor, şi că el a iradiat apoi aici din diverse centre. Astfel încât aş putea spune că baza fizică a civilizaţiei moderne, omenirea Europei şi a Asiei, este constituită din descendenţa vechii populaţii atlanteene, care a migrat dinspre apus spre răsărit; dar civilizaţia însăşi a parcurs calea de la răsărit spre apus. Aceşti doi curenţi de migrare pot fi propriu-zis diferenţiaţi în mod corect numai dacă pornim de la cercetarea spiritual-ştiinţifică. Antropologia exterioară încurcă aceste două lucruri şi nu ştie că ceea ce a fost transplantat din Asia în Europa este de fapt doar cultura, în timp ce baza fizică îşi datorează existenţa migraţiilor, care s-au extins dinspre apus spre răsărit.

Însă omul nu este niciodată întru totul lipsit de legătură cu baza sa locală de existenţă. El se află într-o anumită înrudire cu ceea ce este solul pământesc de sub el, cu ceea ce produce solul, cu modul în care se manifestă acesta în condiţiile climatice, pregătind omului un anumit locaş. De aici puteţi deja conchide – concluzie care este întru totul confirmată prin cercetarea spiritual-ştiinţifică – că acei oameni care au ajuns prin migraţiile postatlanteene

departe în Asia au trebuit să se dezvolte altfel decât cei care au rămas în Europa. Vorbind într-un sens mai grosier, s-ar putea spune: Solul european a acţionat altfel asupra urmaşilor atlanteenilor decât solul asiatic. Şi noi putem indica, într-o anumită măsură, diferenţa dintre populaţia asiatică şi populaţia europeană. Această diferenţă constă în aceea că realmente tocmai în cele mai vechi timpuri ale dezvoltării civilizaţiei postatlanteene, în secolele IX, VIII, VII, VI ale mileniului precreştin, şi încă în mileniile care au urmat, populaţia asiatică a preluat în alt mod ceea ce a ieşit la iveală de fapt pe deplin abia din secolul XV, după cum v-am indicat ultima oară, dar care a fost deja pregătit nu numai în secolele precedente, ci chiar de-a lungul mileniilor: intelectualitatea, gândirea propriu-zisă.

Aşa cum cunoaştem noi în ziua de azi această gândire, aşa cum recunoaştem noi în ziua de azi intelectualismul omenesc ca activitate proprie lăuntrică a sufletului, aşa a ieşit la iveală el în forma sa strict personală abia în timpurile cele mai recente. Însă întreaga evoluţie, şi anume cea postatlanteană, este o tindere înspre acest intelectualism. Şi important este că populaţia asiatică postatlanteană a preluat tot ceea ce putem noi caracteriza drept intelectualism mai mult cu elementele sufleteşti; astfel încât aici, în cadrul populaţiei asiatice, putem spune: Condiţiile locale predestinează această populaţie în special în sensul pătrunderii sufletescului cu treptele premergătoare ale fiinţei inteligente. Acesta este aspectul cel mai remarcabil din civilizaţia asiatică, anume că sufletescul ca atare a devenit instrument pentru preluarea principiului inteligenţei.

În Europa, la oamenii rămaşi acolo, a fost altfel. Acolo a fost categoric în aşa fel încât dezvoltarea corporală, organizaţia fizică, nu numai că a devenit mai târziu

adevăratul instrument al intelectualismului, ci ea s-a configurat deja în așa fel încât a format esențialul acestei populații europene, ajungând îndeosebi adecvată să devină purtătoare a ființei inteligente. De aceea, dacă vrem să caracterizăm urmașii celor dintâi urmași ai atlanteenilor, așadar cei care suntem noi înșine, trebuie să spunem: Asiaticii s-au obișnuit să gândească mai mult cu sufletul; europenii s-au obișnuit să gândească mai mult cu corpurile. – Aceasta este și diferența esențială dintre civilizația asiatică și cea europeană. Dacă vreți să scoateți în evidență o diferență hotărâtoare între ceea ce iese în evidență ca ființă inteligentă în Vede sau în filosofia vedantă sau în alți curenți spirituali asiatici față de ființa europeană va trebui să vă spuneți: Asiaticul gândește mai mult prin intermediul sufletului, pe când europeanul mai mult prin intermediul trupului.

Și așa s-a ajuns ca, deoarece asiaticul a cuprins intelectualul oarecum cu un element ființial component omenesc superior, el a ajuns cu mult mai devreme la un grad înalt de civilizație, dar la o civilizație mai mult sufletească, o civilizație care avea mai puține concepte abstracte în structura ei, dar care găsește căile care duc mai departe în sus, înspre conținutul spiritual-sufletesc al Universului prin conținutul spiritual-sufletesc al omului, fără să-și caute refugiul în conceptele abstracte. Aceasta identifică esența spirituală a civilizației asiatice, faptul că ea este în esență o civilizație sufletească. Asiaticul și-a lăsat într-o mare măsură corporalitatea nefolosită în gândire; el își purta pur și simplu trupul pe calea sa pământească. Ceea ce constituia viața sa spirituală a fost cultivat de el în sufletescul pur. Nu veți înțelege întreaga natură specifică a ființei asiatice dacă nu o veți considera din acest punct de vedere. Europeanul a gândit mereu mai mult cu corporalul.

De aceea la el s-a şi pus, mai mult decât la asiatic, baza unei culturi care poate pune principiul libertăţii în centrul ei. Asiaticul, căruia i-a fost hărăzită inteligenţa în sufletesc, era încă mai mult înlăuntrul organismului general al Universului. Trupul omenesc se separă în mod deosebit din restul organismului Universului, şi dacă este folosit ca instrument deosebit al vieţii intelectuale, posesorul său devine mai autonom, dar totodată mai legat de trup prin autonomia sa decât asiaticul, care şi-a dezvoltat inteligenţa în cadrul principiului sufletesc şi de aceea a devenit mai puţin autonom.

Avem aşadar pe întinderea Asiei, pe măsură ce ne apropiem de acel timp din evoluţia omenirii care a adus Misteriul de pe Golgota, o înaltă cultură sufletesc-spirituală, care chiar îşi şi depăşise bine punctul ei culminant în momentul în care a intervenit Misteriul de pe Golgota, o cultură care era în schimb deja întru câtva în declin. Căci nu trebuie să ne amăgim în această privinţă: Cu conceptele europene nu e aşa uşor de cuprins ceea ce s-a produs ca înaltă cultură datorată sufletesc-spiritualului în asianism. Şi atunci când oamenii care gândesc întru totul european, adică oameni care gândesc întru totul cu instrumentul trupului, cum ar fi de exemplu *Deussen* [Nota 1], îşi asumă să-l facă pe european să aprecieze asianismul, atunci rezultă ceva care tocmai că nu corespunde deloc conţinutului civilizaţiei sufletesc-spirituale a Asiei, ci tot ceea ce trăieşte acolo îl transpune în europenesc. A devenit într-adevăr posibil prin astfel de influenţe, ca interpretările anumitor curente spirituale indiene să stârnească vâlvă în Europa, cum au fost cele ale lui *von Garbe* [Nota 2], interpretări care nu semnifică altceva decât o transpunere confuză a fiinţei spiritual-sufleteşti asiatice prin materialismul european. În lucrări de acest tip nu există

nici măcar o urmă din ceea ce a fost spiritul vechiului asianism. Este necesar să indicăm riguros aceste lucruri pentru că tocmai în ziua de azi, după cum am menţionat adesea, credinţa în autoritate a atins un grad teribil de înalt şi oamenii nu mai au chiar nimic care să îi determine să privească ceva drept valabil decât faptul că acel ceva provine din cercurile academice. Desigur că nu există un motiv lăuntric real de a vedea deformarea din nepricepere a specificului asiatic de către Deussen sau von Garbe drept ceva mai important, decât credinţa în autoritate a Europei rătăcind pe cărări greşite, credinţă care nu mai este în măsură să găsească în vreun fel temeiuri lăuntrice, ci mai crede doar datorită autorităţii exterioare că ceva ar fi corect. Şi nu ne ajută cu nimic dacă nu spunem adevărul asupra acestor lucruri – chiar dacă aceasta va stârni o nouă adversitate – pentru că gravitatea timpului necesită ca în anumite privinţe să nu se facă niciun compromis, ci ca adevărul să fie indicat fără reţineri.

Deja pe când înalta cultură spirituală a Asiei era într-un anumit declin, a coborât înăuntrul acestei înalte culturi, evenimentul de pe Golgota. Acest eveniment de pe Golgota – şi nu putem accentua suficient de des acest lucru – a fost pentru început cuprins, înţeles, prin ceea ce a produs cultura asiatică. Trebuie să facem într-adevăr o diferenţă între Misteriul de pe Golgota ca fapt pământesc, între ceea ce s-a petrecut la începutul cronologiei noastre în Asia Mică, şi ceea ce şi-au făcut oamenii drept reprezentări despre acest Misteriu de pe Golgota. Pe vremea când s-a petrecut Misteriul de pe Golgota, Europa încă nu avea nici o posibilitate să înţeleagă pe deplin acest Misteriu de pe Golgota, pentru că el a fost un eveniment care trebuia să fie înţeles doar din spiritual-sufletesc. Dar civilizaţia europeană s-a răspândit prin instrumentul material-

corporal; iar cu ceea ce a fost produs în Europa ca civilizaţie material-corporală, acest fapt care s-a petrecut la începutul cronologiei noastre nu putea fi înţeles în mod nemijlocit. Totuşi, civilizaţia asiatică putea găsi reprezentări din intelectualismul spiritual-sufletesc pentru a înţelege acest eveniment de pe Golgota. Şi aşa a fost vărsat ceea ce s-a produs în Palestina în lumea de reprezentări a Orientului. Şi acest ceva a fost adus ca atare spre Apus prin Grecia în Italia, şi ca tradiţie în Europa.

Aşadar omul poate primi în mod exterior ceva pe care încă nu-l poate cuprinde lăuntric; el îl poate primi în mod exterior prin tradiţie, prin transmitere prin cuvântul scris. Şi aşa a primit Europa mai întâi explicaţia, interpretarea Misteriului de pe Golgota prin tradiţia orientală, ceea ce înseamnă că ea a înţeles creştinismul în lumina înţelepciunii spiritual-sufleteşti orientale. Aceasta era mare pe vremea în care încă se înţelegea gnostic Misteriul de pe Golgota, ca şi poziţia lui Christos în întreaga evoluţie a Pământului. Însă această înţelepciune s-a redus tot mai mult pe măsură ce europenii şi-au amestecat tot mai mult specificul lor în tradiţie. Ei trebuiau să amestece specificul lor, adică legătura intelectualismului cu corporalitatea, în tâlcuirile lor. Şi ceea ce s-a manifestat în special în Europa a fost că deşi în vremurile vechi trupul omenesc al europenilor a fost într-o mare măsură instrumentul pentru acest tip de intelectualism elementar al lor, aceste corpuri au început să moară treptat. Şi de fapt evoluţia corporală a omenirii europene până în secolul XV şi mai departe până în vremea noastră constituie o murire lentă a trupului material. Trupul nostru material devine tot mai dens şi mai osos. Acest lucru nu poate fi dovedit prin anatomia şi fiziologia exterioară, dar aceasta este situaţia. Noi nu mai avem astăzi acel trup viu interior pe care îl mai aveau

oamenii din secolele I şi III, ba chiar şi cei din secolele X şi XI. Noi avem astăzi un trup european care, comparativ cu acel vechi trup viu interior, este osificat, paralizat. De aceea, pe de o parte s-a aflat tradiţia prevăzută pentru spiritual-sufletescul asiatic, care a păstrat mărturisirea de credinţă bisericească, şi pe de altă parte s-a aflat tot mai mult trupul european care a devenit tot mai străin de ceea ce venise din Asia, şi care treptat nu a mai putut primi ceea ce venise din Asia.

Şi acum s-a ajuns tot mai mult, de la mijlocul secolului al XV-lea încoace, sub influenţa trupului european osificat, la faptul că vechea tradiţie a mai fost păstrată doar în textele exterioare, frazeologice, din cadrul comunităţilor confesionale. Secole de-a rândul, tradiţia a mai fost încă atât de vie încât oamenii nu au luat prea mult în considerare Evanghelia, ci s-au bazat pe viaţa însăşi. Sub influenţa trupului european aflat pe cale de a muri, oamenii s-au simţit apoi nevoiţi să spună: Vrem să respingem tradiţia, vrem să mai credem doar în cuvânt, în cuvântul care este scris. Oamenii credeau aşadar că aveau Cuvântul având traducerea denaturată a Cuvântului. Şi aşa s-a ajuns treptat – fără ca oamenii să vrea să o mărturisească – ca ei să mai aibă de fapt doar învelişul exterior al vechiului Cuvânt, care conţinea vestea despre Misteriul de pe Golgota în veşmântul înţelepciunii orientale spiritual-sufleteşti.

Această înţelepciune orientală spiritual-sufletească este puţin înţeleasă de aceia care în ziua de azi adesea interpretează Evangheliile, sau le traduc; puţin, aproape deloc. Ne aflăm astăzi în faţa necesităţii să tâlcuim din nou Misteriul de pe Golgota; dar noi nu-l putem tâlcui dacă noi, în Europa, nu trecem dincolo de ceea ce ne oferă trupul european aflat deja pe cale de a muri. Trebuie ca prin

evoluţia spiritual-sufletească să ajungem la o cuprindere a lumii spirituale independentă de acest trup. Şi întreaga salvare a viitorului depinde de faptul ca noi să ajungem la o asemenea cuprindere a lumii spirituale care să fie independentă de corporalitate, care abordează direct spiritualul. Ea trebuie să se deosebească de ceea ce are în sine cultura orientală spiritual-sufletească. Această cultură orientală spiritual-sufletească a ajuns la omul asiatic, ca de la sine, prin evoluţia lui. Europeanul timpului contemporan trebuie să o cucerească. El trebuie să cultive ştiinţa spirituală. El trebuie să organizeze educaţia publică de la treapta cea mai de jos în aşa fel, încât ştiinţa spirituală să nu fie abordată în mod teoretic, ci în aşa fel încât aceasta să curgă în întreaga atitudine, mai cu seamă a învăţământului şi educaţiei, în aşa fel încât ştiinţa spirituală să pătrundă şi în învăţământul superior, pentru ca ştiinţa spirituală să trăiască în tot ceea ce este artă, literatură ş.a.m.d., în ceea ce este în această privinţă viaţă spirituală publică. Şi această cultură europeană trebuie să se îngrijească pentru ca ştiinţa spirituală să fie cultivată ca atare. Ce va creşte atunci din această ştiinţă spirituală? Va creşte o nouă înţelegere a Misteriului de pe Golgota. Şi va trebui să spunem: Au fost vremuri vechi, în care Misteriul de pe Golgota a fost interpretat numai în conformitate cu înţelepciunea orientală spiritual-sufletească, şi acum o nouă înţelepciune vie trebuie să cuprindă într-un mod nou Misteriul de pe Golgota.

Noi am vorbit despre aceste lucruri adesea în multe privinţe, dar ele trebuie să ia în stăpânire sufletele noastre sub toate aspectele. Este necesar ca noi să asimilăm în sentimentele noastre gravitatea care ne pătrunde într-adevăr odată cu realizarea necesităţii unei noi înţelegeri a Misteriului de pe Golgota. Şi aici se află în definitiv ceva

care, aş spune, face ca această gravitate să fie şi mai aspră pentru populaţia Europei Centrale.

Dacă privim cu o înţelegere mai profundă la ceea ce a devenit viaţa spirituală în a doua jumătate a secolului al XVIII, în prima jumătate a secolului al XIX tocmai în cadrul Europei centrale, va trebui să spuneţi: Aici, în ciuda faptului că, desigur, şi populaţia acestei Europei Centrale avea trupuri care erau deja pe cale de a muri, a mai fost încă atât de vie încât această populaţie a Europei Centrale s-a putut înălţa la vivacitatea lumii de idei, aşa cum nu s-a ajuns la ea de fapt niciodată înainte în evoluţia omenirii. Nu există o altă asemenea înălţare a omului la concepte abstracte, dar totodată aşa încât atunci când se vieţuieşte în aceste concepte abstracte să nu se vieţuiască în elementul mort, ci în cel viu, cum a fost, de exemplu, cea atinsă în goetheanism sau de către filosofii idealişti germani. Nu există o altă asemenea înălţare în evoluţia omenirii. Aceasta constituie într-o anumită privinţă un punct culminant, pe care trebuie, într-adevăr, să ni-l clarificăm în întregime. Omenirea actuală nu vrea să mai ştie nimic în această privinţă, cum, de exemplu pentru a aborda acum un spirit din şirul goetheaniştilor, un om ca *Schelling* [Nota 3] – eu am descris adesea acest aspect – se mişcă în sfera conceptelor abstracte, şi, deşi vorbeşte în concepte abstracte, se mişcă atât de viu în această lume a conceptelor abstracte cum altfel o face numai cineva care vorbeşte despre mâncare şi băutură. Şi la *Fichte* [Nota 4] a fost acest caz. Această capacitate de înălţare în sfera conceptelor şi ideilor vii ne întâmpină în mod deosebit în acest domeniu al evoluţiei omeneşti. De aceea, pentru această populaţie a Europei Centrale există într-adevăr ceva întru totul deosebit în întregul context al omenirii contemporane. La această populaţie a Europei Centrale

există realmente faptul că prin specificul ei deosebit, care de fapt abia în a doua jumătate a secolului XIX a fost inundat de ceva diferit, ea poate începe cel mai curând să-şi asume misiunea omenirii moderne de a intra din nou în spiritualitate. De aceea este atât de cumplit de dureros să simţi că în Europa Centrală există în ziua de azi fiinţe omeneşti atât de adormite care se perindă într-un anumit sens pe mormintele lui *Lessing* şi *Goethe* şi *Herder* şi *Schelling*, şi îşi văd propria lor sarcină în somnul sufletesc. Căci în relegarea de ceea ce au scris şi au gândit aceste spirite, dar nu în mod exterior, ci în relegarea de spiritul din care au scris ele, ar consta realmente ceea ce ar putea aduce Europa la înălţime. Europa nu poate fi adusă la înălţime dacă în bisericile sale se repetă papagaliceşte cuvintele neînţelese ale Evangheliilor. Europa poate fi adusă la înălţime doar dacă este căutată cuprinderea lumilor spirituale prin dezvoltarea mai departe a ceea ce au născuit un Herder, un Goethe şi alţii ca ei. Însă despre acestea nu se observă aproape nimic în prezent. Şi este un semn trist al timpului că – de exemplu, în cadrul unei comunităţi culturale care posedă ceva ca «Determinarea omului» a lui Fichte [Nota 4], «Bruno» al lui Schelling, «Scrisori estetice» ale lui Schiller [Nota 5], şi v-aş mai putea menţiona încă multe altele –, că în cadrul unei asemenea comunităţi culturale a putut apărea o strădanie care s-a îndreptat înspre americanismele ridicole, superficiale ale unui *Ralph Waldo Trine* [Nota 6] şi alţii asemănători. Noi avem aici ceva cu mult superior, iar oamenii îl lasă să doarmă şi se îndreaptă înspre altceva.

Cu cât se pătrunde mai mult în domeniul spiritual propriu-zis, cu atât mai puternic se revelează faptul că în viaţa omenirii actuale se revelează noul. Locuitorul Europei Centrale este puţin înţeles de locuitorul Europei

Occidentale; cel din Europa Occidentală este la rândul său puțin înțeles de cel din Europa Centrală, și aceasta chiar în viața obișnuită. Însă acest lucru nu se observă ca atare. Oamenii cred că se înțeleg. Ei nu observă că vorbesc fără să se înțeleagă. Nu vreau să vorbesc despre neînțelegerea dintre americani și europeni, ci despre cea dintre europenii din Europa Centrală și cei din Europa Occidentală. Iar în aceste privințe se pot trăi lucruri remarcabile.

Ultima oară când am fost aici [Nota 7] v-am povestit că sistemul de calomniere nu se desfășoară numai aici, înlăuntrul Germaniei, ci și în afara granițelor Germaniei. V-am povestit despre acest *Ferriere* [Nota 8], care a răspândit printr-o revistă belgiano-elveţiană o poveste ciudată, prin aceea că a relatat că toată lumea știe despre mine că am fost „Rasputin" [Nota 9] al lui Wilhelm al II-lea și aș fi contribuit esențialmente la toate sfaturile proaste care i-au fost date lui Wilhelm al II-lea în perioada de groază. Constrâns de această calomnie care s-a răspândit – anume în cadrul Elveției de limbă franceză –, am ripostat în forma că am redactat în scris adevărul despre care este vorba în această privință, și anume faptele pure: că nu l-am văzut pe fostul împărat decât în treacăt, de la distanță, că nu am vorbit niciodată nici un cuvânt cu el și că nu am căutat niciodată să am nici măcar o legătură indirectă cu el. Am redactat aceste fapte într-o scrisoare adresată domnului dr. *Boos* [Nota 10], care a expediat-o, la rândul său, lui Ferriere. Acesta a preluat-o în revista respectivă și de asemenea a tipărit și replica. Această replică are aproximativ următorul conținut: Vedem din nou din acest exemplu marea deosebire dintre spiritul latin și spiritul german. Spiritul germanic le ia pe toate atât de în serios. „Cititorii mei" – scrie Ferriere – „nu se vor lăsa însă amăgiți; ei vor fi descoperit deja că ceea ce am redactat eu

a fost în intenţia de ‹plaisanterie› şi nu ca ‹mechancete› (plaisanterie = glumă; mechancete = răutate – n.t.). În rest, constat că se poate face experienţa că şi atunci când afli ceva de la oameni despre care crezi că le poţi acorda credibilitate, chiar şi dacă vestea a aflat o largă răspândire, ea poate totuşi să nu fie adevărată. Iau notă de acest aspect." Şi aşa mai departe.

Aceasta a fost o replică elegantă pe care a putut-o da „spiritul latin" cu „plaisanterie" spiritului germanic serios. Dacă vor mai apărea astfel de lucruri, putem fi chiar satisfăcuţi, dar ele rămân foarte adesea neobservate.

Însă aceste lucruri apar chiar şi mai importante tocmai în domeniul unei înţelegeri mai profunde a lumii, acolo unde ele joacă un rol în ştiinţa iniţierii şi în tot ceea ce este legat de aceasta. Şi aici, în acest domeniu, este într-adevăr deja necesar ca aceste probleme să fie atinse odată, atingere pe care, ce-i drept, mulţi oameni în ziua de azi încă o consideră extrem de periculoasă. Astfel, aş dori să vă vorbesc astăzi despre un fapt care, după părerea mai ales a reprezentanţilor occidentali ai ştiinţelor iniţierii, nu trebuie să fie discutat.

Puteţi auzi tot mereu de la reprezentanţii occidentali ai ştiinţei iniţierii că este cu totul inoportun ca cineva să răspândească din proprie iniţiativă ştiinţa iniţierii cunoscută personal. De aceea veţi găsi mereu că atunci când oameni cu adevărat iniţiaţi ai Occidentului expun în scrieri publice ştiinţa iniţierii, ei contestă că ar şti ceva din proprie experienţă despre lucrurile pe care le comunică. Veţi găsi, ca fapt tipic, că atunci când cineva comunică lucruri care sunt întru totul ştiinţă iniţiatică – în special în America apar astfel de situaţii –, există o prefaţă care face pur şi simplu parte din tehnica tratării lucrurilor, şi acolo se spune: Este de la sine înţeles că eu nu am toate aceste

lucruri din mine însumi, căci dacă le-aş avea de la mine nu le-aş comunica. – Urmăriţi numai şi veţi descoperi asemenea lucruri la un mare număr de documente, tocmai ale ştiinţei iniţiatice a Occidentului. Şi dacă se pune întrebarea de ce se procedează în felul acesta, veţi primi un anumit răspuns care este întru totul potrivit în cadrul anumitor graniţe ale ştiinţei iniţiatice occidentale. Aici vi se va spune: Acela care află ceva în mod direct, nemijlocit, din lumea spirituală, aşadar acela care cunoaşte tainele lumii spirituale, nu poate spune altcuiva că le cunoaşte prin proprie experienţă – de regulă aşa va suna textual răspunsul –, căci dacă el trădează faptul că posedă aceste cunoştinţe iniţiatice din propria sa experienţă directă el devine dependent, pe viaţă, de acela căruia îi trădează taina sa.

Acest mod de a vedea lucrurile, care este întemeiat în natura ştiinţei iniţiatice occidentale duce la aceea că se vorbeşte într-un mod total exterior despre tot ceea ce corespunde iniţierii în societăţile iniţiatice occidentale, şi că printre oamenii occidentali se află iniţiaţi despre care nici un om nu ştie că sunt iniţiaţi. Acest mod de a vedea lucrurile, care trebuie depăşit în perioada contemporană, nu poate fi valabil în Europa Centrală, şi tocmai spiritul care ar trebui să existe în Europa Centrală trebuie să combată această atitudine. Şi anume, acest spirit central european trebuie să o combată prin aceea că învaţă să înţeleagă în noul mod spiritual caracterizat anterior, Misteriul de pe Golgota, că învaţă să înţeleagă viaţa împreună cu fiinţa lui Christos.

Aici se află o taină importantă. În ţările occidentale, în ziua de azi, în privinţa ştiinţei iniţiatice uzuale, lucrurile stau de multe ori aşa încât acestea se află departe de creştinism; altfel Societatea teosofică nu ar fi utilizat prin

excluderea creştinismului sau prin folosirea unui creştinism caricaturizat o înţelepciune precreştină, o înţelepciune indiană, pur orientală, drept ceva nou. Este o particularitate a acestei ştiinţe iniţiatice occidentale, faptul că acela care este iniţiat are ceva din iniţierea sa, doar dacă are cel puţin un discipol care-i repetă reprezentările. Nu foloseşte la nimic să ai ştiinţa iniţiatică doar pentru tine însuţi. Exact ca atunci când privind drept înainte cu ochii dumneavoastră nu întâlniţi nici un obiect, nu vă veţi întâlni propriile concepte spirituale atunci când, ca iniţiat occidental, nu puteţi privi reluarea reprezentărilor dumneavoastră de către un altul. Acest lucru a fost indicat deja în formele cele mai variate, dar el nu este recunoscut în mod corect. Realmente, când lucrurile stau aşa, atunci e valabil că acela care divulgă altcuiva că el însuşi este un iniţiat ajunge în puterea aceluia pe toată viaţa; pentru că celălalt poate să-şi decline serviciul şi îi poate spune: Eu nu-ţi repet reprezentările. – Se ajunge la o anumită dependenţă datorită acestui principiu. Aceasta face parte esenţialmente dintre însuşirile caracteristice ale acelei ştiinţe iniţiatice despre care v-am povestit adesea din alte puncte de vedere ca fiind ştiinţa iniţiatică predominantă a Occidentului.

Împotriva acestei dependenţe de adepţi există numai o singură posibilitate: Faptul de a fi în comuniune cu Christos, care, începând de la Misteriul de pe Golgota, poate fi găsit cu adevărat pe Pământ. Cel care menţine această comuniune, dar nu cu o fiinţă omenească ce nu se manifestă pe plan sensibil, ci cu primul frate venit în mijlocul oamenilor, cu Christos cel viu care se preumblă printre noi, cel care întreţine cu Christos acea comuniune pe care în iniţierea precreştină trebuia să o aibă cu un alt om, aceluia nu trebuie să-i fie frică să-şi împărtăşească

semenilor propria sa înţelepciune. În prezent nu există o altă cale de a împărtăşi direct înţelepciunea iniţiatică originară decât dacă menţii comuniunea cu Christos. O altă cale nu există. Şi de aceea adevărata înţelepciune iniţiatică a perioadei contemporane trebuie să caute această comuniune cu Christos. Dacă nu ar putea fi găsită această înţelepciune iniţiatică noi nu am putea înainta în cunoaşterea socială. Căci cu ceea ce nu provine din iniţiere nu mai poate fi dezvoltată astăzi nicio gândire socială. Iar noi avem nevoie tocmai de aceasta. Şi dacă din înţelepciunea iniţiatică occidentală singură s-ar naşte un sistem social, el ar trebui să se bazeze pe aceea că înţelepciunea iniţiatică însăşi trebuie să fie menţinută secretă până în sfere largi – căci anumite domenii mai înalte nu pot fi împărtăşite oamenilor în ziua de azi, deoarece este necesară o pregătire în acest sens. Dar cu acest fel de tăinuire nu este compatibil din capul locului principiul egalităţii tuturor oamenilor, spre care tinde tot mai mult omenirea europeană contemporană, şi în general omenirea modernă civilizată. De aici vedeţi că tocmai acolo unde se găseşte înţelepciunea iniţiatică intervine diferenţa colosală dintre predispoziţia oamenilor din Europa Centrală şi aceea a oamenilor occidentali. Mult mai limpede devine această diferenţă când este vorba de înţelepciunea iniţiatică, decât atunci când este vorba despre cele în care în prezent oamenii trec unul pe lângă altul şi cred că omenirea ar putea fi adusă într-o formă unitară abstractă. Acest lucru nu se poate realiza. Omenirea este diferenţiată, şi diferenţierea se arată în mod deosebit atunci când se pătrunde în adâncurile ştiinţei iniţiatice. Cu această temă am abordat realmente ceva foarte important, şi va fi nevoie să dau mai departe explicaţii în detaliu la această temă în răstimpul prezenţei mele aici. – În domeniul adevăratei

cunoaşteri a spiritului nu se poate merge pe deformarea din nepricepere, pe neglijenţe, pe o prea puţină luare în serios a adevărului. Pur şi simplu nu se poate proceda aşa. Este necesară veracitatea.

CONFERINŢA a III-a

Stuttgart, 9 martie 1920

Aş dori ca astăzi să completez consideraţiile pe care le-am început aici zilele acestea prin câte ceva care poate fi potrivit ca să turnăm realitate în unele concepte, din care trebuie acţionat în prezent, care, aş putea spune, poate fi potrivit ca să găsim concepte care sunt mai puţin abstracte decât aproape toate conceptele de care se lasă dominată omenirea în ziua de azi. Astfel de concepte ne sunt chiar foarte necesare, căci numai astfel de concepte pătrund în lumea de simţire a omului, şi prin aceasta în adevărata viaţă; numai astfel de concepte pot înflăcăra voinţa şi acţiunea omenească.

Noi cuprindem cu privirea lumea în ansamblu în ziua de azi şi ar trebui de fapt să putem considera drept caracteristică particulară a vieţii sociale din lumea civilizată faptul că în locul contextelor umane anterioare mai mici s-au constituit contexte mai mari. Şi nu este nevoie să ne întoarcem prea departe în evoluţia omenirii, pentru a găsi că relaţiile sociale erau răspândite doar pe un teritoriu restrâns. Găsim că comunităţile citadine formau o unitate relativă şi că, în fond, abia în ultima vreme s-au născut marile comunităţi imperialiste, din care a rezultat ceea ce eu v-am caracterizat deja adesea: imperiul populaţiei vorbitoare de limbă engleză. În privinţa consecinţelor acestor evenimente nu trebuie de fapt

tocmai în Europa Centrală să se lasă pradă vreunei iluzii nici un om în ziua de azi. Dar concepte sistematice, saturate de realitate, asupra acestor lucruri pot fi totuşi avute numai dacă omul vrea să preia puncte de vedere spiritual-ştiinţifice. Aceste puncte de vedere spiritual-ştiinţifice ne duc înapoi, în stări mai vechi ale evoluţiei omenirii, şi ne arată cum şi acolo se revelau anumite interdependenţe între oameni, dar care, după cum am menţionat adesea, nu ar trebui numite „state", pentru că prin acesta se generează confuzii imense, ci care trebuie denumite cu orice alt cuvânt, mai neutru: să spunem, s-au născut împărăţii, regate, domnii, etc. Şi astfel de „domnii" au fost conduse de oameni individuali, de comunităţi umane individuale. Din ele a rezultat apoi ceva care în desfăşurarea ulterioară a dus la formarea statelor, care în ziua de astăzi sunt privite drept ceva de la sine înţeles, încât oamenii nu vor să zdruncine aceste concepte – sau cel puţin în anumite domenii nu vor să le zdruncine – şi, ceea ce este şi mai rău, asupra cărora oamenii nu vor nici măcar să reflecteze, tocmai pentru că le privesc ca pe ceva de la sine-înţeles.

Dar la baza tuturor acestora se află ceva care îl uneşte pe om, îl uneşte lăuntric în viaţa sa sufletească cu spiritual-divinul, aşa cum a numit el aceasta în diferitele timpuri ale evoluţiei Pământului.

Dacă ne întoarcem înapoi în timpuri semi preistorice, în timpuri care ajung doar parţial până în viaţa consemnată în istorie, găsim că în aceste timpuri preistorice conceptul de conducător al domniei, spunem noi – căci toate cuvintele noastre nu mai sunt potrivite pentru aceste concepte mai vechi – era cu totul altfel alcătuit decât suntem noi înclinaţi să-l înţelegem în ziua de azi. Conceptul de domnitor al unui regat pământean de un calibru mai

mic sau mai mare era foarte apropiat de ceea ce recunoştea omul drept concept divin. Cu aceasta se ajunge la lucruri care trebuie să apară extrem de paradoxale omului actual. Dar aceasta numai pentru că acest om actual este aşa puţin înclinat să pătrundă cu adevărat ceea ce a existat cândva în evoluţia omenească şi care nu mai coincide cu ceea ce au devenit de trei-patru secole conceptele obişnuite ale Occidentului sau ale anexei sale, America.

În orice caz, în acele vremuri vechi, care sunt pe jumătate preistorice, cel puţin în multe imperii, şi conducătorul împărăţiei era instalat într-un alt mod în funcţia sa decât s-a produs acest lucru în timpurile ulterioare. E nevoie să ne întoarcem numai până în vechiul Egipt, dar în perioada mai veche, pe jumătate preistorică, a vechiului Egipt, sau în vechea Caldee, şi găsim pretutindeni că era văzut ca ceva de la sine-înţeles faptul ca precursorii preoţiei actuale să-i pregătească pe regenţi pentru funcţia lor. Oamenii aveau reprezentări absolut concrete despre acest tip de pregătire a unui domnitor de către preoţime şi instituţiile ei. Aveau reprezentarea că prin această pregătire, din cel chemat la domnie devenea într-adevăr ceva care s-a menţinut ca ultim indiciu în denumirea chineză de „Fiu al Cerului". Oamenii erau conştienţi că trebuiau să facă un fel de „Fiu al Cerului" din acela care era chemat să devină domnitor al unui ţinut oarecare. Dar în cazul acestor lucruri nu aveau deloc reprezentarea, singura pe care o au oamenii de fapt în ziua de azi atunci când este vorba de educaţia omenească sau de pregătirea unui om pentru o funcţie. Chiar dacă ne dăm iarăşi multă osteneală să indicăm faptul că omul nu ar trebui educat pentru o funcţie sau alta din lume, doar aşa încât să i se îndese elementul intelectual în fiinţa sa, în sufletul său, ci astfel încât să dezvoltăm întreg omul, atunci tot mai avem în

aproape toate conceptele noastre actuale despre evoluţie, educaţie şi cele asemănătoare, ceva abstract în cel mai înalt grad. Oamenii au reprezentarea că, de fapt, doar puţin în însăşi fiinţa umană trebuie modificat sau transformat în sensul unui progres, prin educarea, pregătirea pentru o funcţie. Oamenii nu au reprezentarea că printr-o asemenea evoluţie, omul trebuie să devină cu totul altceva decât era el mai înainte. În primul rând oamenii nu au reprezentarea că în om trebuie să curgă ceva obiectiv, care mai înainte nu era în el. Nu au reprezentarea pe care aş putea-o caracteriza cam în modul următor: Vorbesc cu un om care este pur şi simplu ex-crescut din viaţa naturală şi socială actuală. El îmi spune una, sau alta; eu îi spun una, sau alta. El vorbeşte cu mine în calitate de purtător al unui nume care provine din contextele civic-statale obişnuite, exact contextele din care omul în ziua de azi ex-creşte, extinzându-se în afara lor. Eu îi vorbesc tot aşa. – Acesta este aproape singurul mod în care noi ca oameni ne raportăm unii la alţii în ziua de azi şi în care îl privim pe oricare om dintre noi.

Acest mod era în fond ceva complet străin pentru timpurile despre care v-am vorbit eu aici. În primul rând era ceva străin pentru oamenii care erau chemaţi să exercite funcţii importante, pentru conducerea în cadrul omenirii. Pe atunci, contextul exterior natural, descendenţa, originea, tatăl, mama, bunicul, bunica şi cei asemenea lor nu erau ceva care să se ia în considerare mai departe atunci când respectivii erau pregătiţi în mod corect pentru funcţiile lor. Pe atunci însă nici nu era determinant ceea ce căutăm şi găsim noi în ziua de azi la un om al prezentului, chiar ridicat până la cele mai înalte sfere, ci atunci omul era conştient că: Dacă vorbeşti cu un om educat corect în această privinţă, atunci prin acest om

nu vorbeşte câtuşi de puţin Eul obişnuit, care este născut ici sau colo, care este ştampilat printr-un context civic sau altul, ci vorbeşte ceva care, prin pregătirea, prin educaţia înăuntrul culturii misteriale, a fost determinat să coboare din înălţimile spirituale şi să preia locuinţă în omul respectiv. Desigur că prin astfel de lucruri exprimăm ceva extrem de paradoxal pentru omul de astăzi. Însă în ziua de azi este necesar să nu ne mai formăm concepte confuze faţă de astfel de lucruri, ci concepte conforme cu realitatea.

Oamenii aveau tocmai reprezentarea că educaţia trebuie să fie în aşa fel – nu orice educaţie, ci educaţia acelora care erau chemaţi să exercite funcţii importante – încât de atunci înainte din acel om să vorbească fiinţe ale ierarhiilor superioare, care îşi creează în el un instrument. Acest instrument trebuie pregătit prin educaţie, şi atunci el poate deveni potrivit ca fiinţele ierarhiilor superioare să vorbească prin el. Iar ceea ce era cultivat în felul acesta, trecea în conştienţa generală a poporului şi se afirma în cadrul acesteia, în special atunci când era apreciat prin intermediul acestei conştienţe generală a poporului, cine este domnitorul, conducătorul. Numai astfel de rămăşiţe, cum ar fi denumirea conducătorului Chinei drept „Fiu al Cerului" s-au păstrat din acele vremuri, în care însă exista o conştienţă a omenirii cum poate fi ea aflată de către cercetarea spiritual-ştiinţifică în cele mai vechi vremuri egiptene şi caldeene. Acolo, pentru conştienţa generală a poporului, domnitorul era zeu. Şi, în fond, nu exista un alt concept în privinţa divinului. Domnitorul era pregătit în aşa fel încât înfăţişarea omenească exterioară nu conta pentru el, ea îi oferea doar prilejul ca printre oameni să se mişte un zeu. Era cu totul de la sine-înţeles pentru cei mai vechi locuitori ai regatului egiptean târziu ca ei să recunoască cu conştienţa lor că erau conduşi de zei, care se preumblau pe Pământ în înfăţişare omenească. În

acest sens, cea mai veche conştienţă socială a oamenilor era pe de o parte întru totul realistă. Oamenii nu recunoşteau o lume spirituală deosebită pe baza vreunei anumite lumi de dincolo. Lumea spirituală se afla acolo unde era şi lumea în care se deplasau oamenii fizici; dar în această lume, în care se preumblau oamenii fizici, se preumblau în trupuri fizice nu numai oameni obişnuiţi, ci şi zeii. Lumea divină era înlăuntrul, în mijlocul celei fizice, dar era perfect vizibilă în contextul care era creat în mod obişnuit datorită culturii misteriale. Atunci când domnitorul dispunea ceva, când voia ceva, atunci voia ca un zeu. Iar în conştienţa celei mai vechi omeniri a acestei epoci pe jumătate preistorice ar fi fost un nonsens să se discute dacă trebuie sau nu să se întâmple ceea ce era voit prin intermediul conducătorului; căci doar cel care voia era „un zeu".

Astfel unea cea mai veche conştienţă omenească ceea ce se petrecea pe solul pământesc cu ordinea spirituală ierarhică. Aceasta era acolo în mijlocul oamenilor. Aceasta nu era ceva la care să se urce prin oarece mijloace spirituale, lăuntrice. Nu, ea era acolo în misterii ca educaţie aplicată pentru acele trupuri pe care le găseau adecvate pentru a le pregăti ca în ele fiinţele Ierarhiilor superioare să poată primi lăcaş şi să se preumble printre oameni şi să domnească.

Oricât de paradoxal ar părea aceasta omului actual, acest om actual trebuie până la urmă să ajungă, să iasă din conceptele sale mărginite, care au numai o vechime de trei-patru secole, aşa cum le concepe el în ziua de azi, şi să-şi extindă aceste concepte. Căci omul nu mai poate evolua gândindu-şi viitorul, dacă nu extinde ceea ce a devenit în ziua de azi mărginire în aproape toate domeniile vieţii, prin aceea că lărgeşte orizontul temporal pe care omenirea îl cuprinde cu vederea, astfel încât omul să cuprindă cu

vederea din punct de vedere istoric intervale evolutive mai mari decât cele cu care este omul obişnuit în ziua de azi.

Ceea ce a existat cândva în cele mai vechi vremuri în dezvoltarea istorică, în cea preistorică, este înlocuit desigur, în decursul evoluţiei prin altceva, dar se menţine în anumite domenii. Se menţine adesea şi în aşa fel încât devine superficial, se perpetuează în formă exterioară pierzându-şi sensul lăuntric. Ceea ce era propriu vechiului imperialism: conştienţa faptului că domnitorul este zeu, se prelungeşte în prezent pe ici şi pe colo, numai că nu mai are sens, deoarece are loc o evoluţie a omenirii, şi nu o stagnare a omenirii.

Nu a trecut mult timp de când a apărut într-un anumit loc o scrisoare pastorală [Nota 1] a unui episcop catolic. Acesta dezbătea – nici mai mult, nici mai puţin –, faptul că preotul catolic, prin actele sale cultice, ar fi mai puternic decât Christos Iisus. Căci prin aceea că preotul celebrează sacramentul la altar, el îl constrânge pe Christos Iisus, Dumnezeul creştinismului, să intre în lumea pământeană – atunci când preotul săvârşeşte transsubstanţierea. Şi indiferent că Dumnezeu o voieşte sau nu, el trebuie să ia calea transsubstanţierii pe care i-o dictează preotul. Această supremaţie a „dumnezeului preoţesc" pământean asupra „sub-zeului" coborât din înălţimile cosmice şi preumblat pe Pământ în trupul lui Iisus a mai fost recent indicată întru totul şi de o altă scrisoare pastorală. Astfel de lucruri provin tocmai din vremuri mai vechi şi au devenit lipsite de sens în vremurile noastre. Anumiţi reprezentanţi ai anumitor confesiuni ştiu prea bine de ce aruncă totuşi, din nou, astfel de lucruri în omenire. Acestea au devenit la fel de lipsite de sens ca atunci când conducătorii perioadei contemporane au înscris în registrele lor de conduită: Voinţa regelui este lege

supremă [Nota 2]. Noi am trăit şi aceste lucruri. Omenirea dormindă a tăcut în privinţa acestor lucruri, după cum tace acum în privinţa lucrurilor ce se desfăşoară spre nenorocirea omenirii, cu care oamenii se obişnuiesc, pe care nu vor să le vadă – aşa cum, de fapt, în ziua de azi abia dacă oamenii vor să mai vadă ceva din evenimentele cele mai importante din cadrul evoluţiei omenirii.

Aceasta este o primă fază în evoluţia imperiilor terestre, anume că domnitorul este zeu. Acest mod de a vedea lucrurile se propagă cu o anumită vitalitate până în romanitate. Dacă ni-l putem reprezenta pe Nero, indiferent că ni-l reprezentăm ca nebun sau tiran sângeros, pentru mari cercuri ale poporului roman îngrozitoarea tiranie a lui Nero nu însemna nimic altceva decât că ei erau uluiţi de faptul că un zeu se poate preumbla pe Pământ într-un asemenea chip. Pentru nenumăraţi locuitori ai imperiului roman nu exista nicio îndoială faţă de înfăţişarea lui Nero, că acesta ar fi fost un zeu.

Un al doilea stadiu în evoluţia imperiilor îl constituie trecerea de la esenţa divină a domnitorului la hăruirea divină a acestuia. În prima perioadă a evoluţiei omenirii pe Pământul civilizat, domnitorul era zeul. În cea de a doua etapă, domnitorul semnifică zeul; el nu este pătruns de entitatea zeului, dar este inspirat, binecuvântat de zeu. Ceea ce face el, prosperă prin aceea că forţa divină, care deja nu mai este în el, ci într-o împărăţie care se află alături de împărăţia pământească, se revarsă în el, îl inspiră, îl pătrunde, îi dirijează acţiunile.

Dacă vrem să găsim un concept pentru ceea ce este domnitorul pe cea de-a doua treaptă a imperiilor pământeşti, trebuie să spunem: domnitorul este un simbol. Pe prima treaptă domnitorul era o fiinţă divină, care se preumbla pe Pământ. Pe cea de-a doua treaptă el este ceea

ce semnifică acea ființă; el este semnul, imaginea prin care se exprimă acea ființă. Domnitorul este imaginea zeului.

Ceea ce se pune astfel în valoare în relațiile sociale exterioare, se exprimă apoi și în rânduieli, în instituții. În timp ce în timpurile cele mai vechi, imperiile aveau structura că un număr de oameni este dirijat de o ființă divină, care exterior arăta la fel ca ei, dar lăuntric este foarte diferit de ei, care este zeul lor, pe cea de-a doua treaptă a imperiilor vedem cum cel conducător sau conducătorii semnifică zeul sau zeii, ale căror simboluri sunt.

Așa cum pe prima treaptă a imperiilor omenești discuțiile despre faptul dacă ceea ce face domnitorul, zeul, este justificat sau nejustificat, sunt un non-sens, pe cea de-a doua treaptă începe posibilitatea de a reflecta dacă ceva făcut de el este drept sau nedrept. Pe cea dintâi treaptă a imperiilor, este întotdeauna drept ceea ce face domnitorul, ceea ce gândește sau rostește domnitorul, pentru că el este zeul. Abia pe treapta a doua se presupune – pe lângă ceea ce, ca imperiu pământean, conține în sine zeul, conține în sine pe cel hăruit de zei –, încă ceva spiritual, care există alături de acest imperiu pământean și din care se revarsă în imperiul pământesc forța care îndrumă și orientează imperiul pământesc. Și instituțiile și entitățile umane ale acestei împărății pământene reflectă ceea ce se revarsă din împărăția ierarhiilor superioare.

Este interesant de urmărit cum apare de exemplu la așa-numitul Pseudo-Dionysios, la *Dionisie Areopagitul* [Nota 3] – care este cu mult mai autentic decât poate visa știința – teoria corectă a acestui mod de stăpânire a imperiilor omenești de către imperiile divine, astfel încât ceea este activ și este organizat între oameni este simbol a ceea ce există în Imperiul divin. Vedem cum Dionisie Areopagitul vorbește despre faptul că există ierarhii cerești

într-o anume măsură în spatele a ceea ce se perindă aici, pe Pământ, ca ierarhie omenească. Dionisie Areopagitul atrage atenţia în mod expres: Ceea ce este ordonat aici în ierarhia preoţească de la diacon, arhidiacon până la episcop, trebuie să aibă o asemenea formă în structura socială încât aici să se exprime următoarele: Aşa cum se raportează diaconul la arhidiacon, tot aşa se raportează, în această rânduială şi Îngerul la Arhanghel, şi aşa mai departe. Ierarhia pământească este o imagine fidelă a Ierarhiei cereşti. Vedem aici indicaţia asupra celei de-a doua trepte a imperiului. Atunci s-a putut dezvolta ceea ce a dominat apoi conştienţa omenească până în timpuri deloc aşa de îndepărtate. Gândiţi-vă numai că până în anul 1806 a existat în Europa Centrală ceva care exprima în numele său această „gândire laolaltă", aş spune, a cerescului cu pământescul: Sfântul Imperiu Roman al Naţiunii Germane. Prin faptul că a apărut acest nume „Sfântul Imperiu Roman", aşadar ceva care poartă în sine puterea Cerului, „al Naţiunii Germane", adică provenit din sfera pământească, prin faptul că a apărut acest nume, se vădeşte că un întreg Imperiu s-a configurat aşa încât el să fie gândit ca imagine a unei organizaţii cereşti.

Din astfel de idei a provenit ceva ca „Despre cetatea lui Dumnezeu" a sfântului *Augustin* [Nota 4] sau cartea lui *Dante* „Despre monarhie". Dacă oamenii din ziua de astăzi nu ar fi atât de miopi în gândire pe cât sunt, ar privi la o astfel de descriere a monarhiei de către Dante, şi atunci ar vedea că Dante, care trebuie, desigur, considerat un mare spirit, mai avea încă în secolul XIII şi XIV concepte care sunt radical diferite de cele pe care le are omul actual. Şi dacă s-ar lua în serios astfel de lucruri în dezvoltarea istorică, s-ar înceta cu acele concepte mărginite care nu se întind înapoi nici măcar până la Dante, ci au o vechime de

doar câteva secole, concepte prin care omul actual îşi împânzeşte capul cu iluzii şi vrea să înţeleagă evoluţia mergând înapoi numai până la elenism. În timp ce el poate înţelege, de exemplu, întreaga structură a vechilor timpuri ale egipteanismului, numai dacă ştie că: Pentru oamenii din vechime, zeii se preumblau pe Pământ; pentru timpurile care au urmat, e drept că nu se mai preumblau zeii pe Pământ, dar pe Pământ trebuia constituit ceea ce este un simbol, o imagine a ordinii divine a lumii.

Iar ceea ce a putut lua naştere ulterior, de exemplu posibilitatea de a reflecta asupra justiţiei, de a reflecta la faptul că prin raţiunea omenească se poate descoperi ceva precum o judecată asupra a ceea ce este drept şi ce este nedrept, aceasta a devenit posibil abia în cea de-a doua fază a dezvoltării imperiilor. În cea mai veche fază ar fi fost un nonsens să se reflecteze asupra faptului că ceva ar putea fi drept sau nedrept. Oamenii trebuiau să privească înspre ceea ce spunea domnitorul, pentru că în el trăia zeul, ceea ce înseamnă că el era zeul. Acum, în cea de-a doua fază, se punea problema că prin judecată omenească se putea stabili: În împărăţia spirituală învecinată se află ceva la care nu se ajunge prin omul fizic, ci prin omul spiritual-sufletesc. Acum oamenii nu mai credeau, precum crezuseră în vremurile vechi, că divinul se poate uni cu întregul om fizic, că însuşi omul ar putea deveni zeu; oamenii credeau cel mult – dacă e să exprimăm mistic ceea ce vieţuia în instituţiile publice – că sufletescul omului se poate uni cu zeul.

În fond, în ziua de astăzi nu înţelege modul de exprimare al scrierilor care mai erau redactate şi publicate în secolele XIII, XIV, nimeni care nu ştie cum trăia atunci conştienţa în oameni într-un cu totul alt mod decât poate fi cazul în ziua de astăzi: În anumiţi oameni, care erau

chemaţi şi educaţi să îndeplinească o funcţie, trăia într-adevăr ceva de inspiraţie divină. – Există particularitatea că lucruri care adesea provin din ceva foarte serios, ulterior, când evoluţia omenirii a mers mai departe şi a preluat alte forme, devin exprimare ironică. Dacă în ziua de azi, de exemplu, cineva spune: Cui îi dă Dumnezeu o sarcină îi dă şi priceperea pentru ea – el o spune, în fond, doar cu un anumit sentiment umoristic. Însă ceea ce este îmbibat în ziua de azi cu un sentiment umoristic, era ceva întru totul adevărat, corect, în timpurile celei de-a doua trepte a dezvoltării imperiilor, era ceva care umplea conştienţa oamenilor. Şi ceea ce era valabil în privinţa omului, era valabil şi în privinţa a ceea ce se efectua în lăuntrul anumitor graniţe. Actele cultice erau configurate aşa încât ceea ce se petrecea prin ele reprezenta imagini a ceea ce se petrecea în împărăţiile spirituale. Actele cultice care erau înfăptuite, erau procese spirituale care pătrundeau până în procesele pământeşti fizice. Oamenii îşi închipuiau întru totul că împărăţia spirituală s-ar afla lângă cea fizică, dar ei îşi închipuiau că aceasta se prelungeşte în cea pământească, că în împărăţia pământească poate fi aflat simbolul, semnul împărăţiei spirituale.

Abia puţin câte puţin au încetat oamenii să aibă aceasta în conştienţă ca fiind ceva valabil. Şi vedem apărând o epocă în care dispare această conştienţă a legăturii pământescului cu spiritualul. Pe vremea lui *Wiclif*, a lui *Hus* [Nota 5], oamenii au început să poarte dispute asupra ceva, asupra căruia mai înainte ar fi fost un nonsens să poarte dispute: asupra semnificaţiei transsubstanţierii, adică asupra legăturii acestui act cultic cu ceva care se desfăşoară în lumile spirituale. În epocile în care au început disputele asupra unor astfel de lucruri, vechile conţinuturi

ale conştienţei încetează; oamenii nu mai ştiu cum să interpreteze lucrurile pe care au ştiut să le interpreteze secole sau milenii de-a rândul. Întotdeauna anumite lucruri care într-o anume epocă sunt cele normale, rămân active în epocile ulterioare. Aici, ele devin ceea ce este deplasat, anacronic, luciferic. Şi aşa au rămas şi marile simboluri de înaltă semnificaţie, care indicau într-o anumită epocă legătura actelor cultice pământeşti sau a unor lucruri asemănătoare cu procesele spirituale-divine ale Universului. Aceste simboluri s-au transplantat în vremuri ulterioare, au fost conservate luciferic de anumite societăţi secrete. Anume, societăţile secrete occidentale au păstrat astfel de vechi simboluri. Aceste simboluri sunt acolo conform tradiţiei, dar ele şi-au pierdut conţinutul. Şi aşa vedem pe de o parte în anumite societăţi secrete – ale căror vlăstare sunt, de exemplu, societăţile francmasonice, societăţile iezuite şi diverse comunităţi confesionale – simbolurile menţinute într-un anumit mod, dar acestea constituie ceva care a avut o importanţă doar într-o epocă anterioară. Vedem, însă pe de altă parte şi în cuvinte păstrat doar în mod luciferic ceea ce avea o importanţă pentru epocile mai vechi. Chiar şi în cuvintele folosite în viaţa publică se pierde vechiul conţinut substanţial, se pierde şi conştienţa că aceste cuvinte sunt simbol pentru un spiritual. Deoarece spiritualul dispare treptat, cuvântul devine simbolul gol, semnul lipsit de conţinut.

În cea de-a treia epocă, pe cea de-a treia treaptă de formare a imperiilor, a încetat şi conştienţa hăruirii de Dumnezeu a unui om, conştienţa a ceea ce se întâmplă pe pământ, a vorbirii pământeşti cu divinul. Împărăţia spirituală este complet alungată într-o lume de dincolo. Intervine contraimaginea a ceea ce exista pe prima treaptă a formării imperiilor: Pe prima treaptă, zeul trăia pe

Pământ şi se preumbla în înfăţişare omenească; pe cea de-a treia treaptă zeul mai poate fi gândit doar în lumea invizibilă, suprasensibilă. Şi tot ceea ce au avut oamenii cândva, pentru a-şi exprima relaţiile cu spiritual-divinul, îşi pierde sensul. Oamenii rostesc în continuare cuvântul „Dumnezeu". Atunci când, cu mult în urmă, oamenii rosteau cuvântul „zeu"/„Dumnezeu" (*Gott*), ei căutau ceva care avea în exterior înfăţişare omenească, care se preumbla printre oamenii fizici. Asta nu pentru că oamenii din vechime ar fi fost materialişti. Materialiştii au putut apărea abia după ce lumea spirituală a fost expulzată în suprasensibil. În cea mai veche perioadă a evoluţiei omeneşti lumea spirituală era în mijlocul oamenilor. Unui locuitor al vechiului Egipt nu era nevoie să-i spui: Împărăţia *celui* divin se află în mijlocul nostru, pentru că aceasta era pentru ei de la sine-înţeles. Abia în epoca în care Christos Iisus a apărut printre oameni, a trebuit să li se spună oamenilor: Împărăţia zeilor nu vine cu gesturi exterioare, ci se află în mijlocul nostrum [(referire la Luca 17: 20-21. „Împărăţia lui Dumnezeu nu vine în chip văzut. Şi nici nu vor zice: Iat-o, e aici!, sau: Acolo! Căci iată, împărăţia lui Dumnezeu este înăuntrul vostru". – n.t.)].

Şi acum noi trăim într-o epocă în care a devenit nonsens să cauţi la un om altceva decât dezvoltarea liniară, clădită de la cauză la efect, a fiinţei sale din copilărie. Trăim într-o epocă în care este nebunie când omul se consideră altceva decât ceea ce este evoluţia liniară a ceea ce cuprinde şi copilăria sa. Ceea ce era de la sine-înţeles, să spunem cu opt mii de ani în urmă, ceea ce trăia pe atunci drept conştienţă generală, dacă este afirmat în ziua de astăzi, constituie un simptom pentru faptul că omul care îl afirmă este nebun. Şi numai prin faptul că ceea ce în vremurile vechi era realul, oamenii îl reinterpretează după

modelul gândirii actuale în acea „fable convenue" pe care o numim „istorie", numai prin acesta oamenii întind un văl peste această metamorfoză radicală, pe care o pot găsi numai dacă în mod real consideră evoluţia omenească conform adevărului. Ceea ce rostim noi astăzi în mod frecvent, ceea ce indicăm în ziua de azi în viaţa exterioară, s-a născut prin faptul că se referea cândva la ceva ce era văzut drept realitate. Noi rostim încă în ziua de azi cuvinte, ca de exemplu „harul lui Dumnezeu" – în ultimii ani oamenii au încercat mai mult sau mai puţin să se dezobişnuiască de a o face, dar nu au prea reuşit – dar noi nu ştim, sau nu dăm atenţie faptului că acestea semnificau cândva o realitate deplină pentru conştienţa omenirii, un lucru de la sine înţeles.

Cu aceasta vă indic acele fapte care dau vieţi noastre publice caracterul de frazeologie, de convenţional. Deoarece ceea ce afirmăm prin limbajul nostru, prin moravurile noastre, ba chiar prin judecata noastră în viaţa publică, acestea toate fac trimitere înapoi spre timpuri în care aceste cuvinte, chiar şi dacă s-au format abia în limbajul de mai târziu – ele au fost modelate după limbajul originar – erau formate şi folosite într-un cu totul alt sens. Cuvintele din ziua de azi – pe care le folosim pentru viaţa publică – sunt stoarse, golite de conţinut. La unele cuvinte şi semne acest lucru se vede imediat, la altele nu a fost vizibil timp îndelungat. Faptul că ceea ce odinioară, transformat prin acte magice, într-o parte magică importantă a zeului care se preumbla pe Pământ, era un semn distinctiv al trupului omenesc pe care-l înveşmânta, a devenit deşertăciunea ordinului modern, este o istorie prea puţin urmărită de către omenire. Nu numai ceea ce se exprimă în cuvinte poate deveni frazeologie, aşa cum sunt fraze goale cuvintele noastre cele mai importante care se

referă la viaţa publică, ci şi ceea ce este ataşat la oameni ca obiecte poate purta un caracter asemănător în privinţa raportului său cu realitatea, ca şi cuvântul care astăzi este gol şi care avea cândva un conţinut substanţial, sfinţit.

Dar înainte ca oamenii să înţeleagă că evoluţia noastră a fost mai întâi una de acest fel, că o conştienţă mai veche şi-a pierdut substanţa, a devenit frazeologică şi convenţională, nu poate avea loc o adevărată reclădire a vieţii noastre sociale, publice, ruinată în ziua de azi. Noi trebuie să căutăm noi izvoare care să aducă din nou conţinut în această viaţă publică. Pentru conştienţa noastră, zeii nu se mai preumblă pe Pământ în înfăţişarea omenească. De aceea, noi trebuie să ne câştigăm capacitatea de a recunoaşte ceea ce nu are înfăţişare omenească, ci are acea înfăţişare care poate fi contemplată numai dacă omul se înalţă la contemplarea spirituală. Deoarece pentru conştienţa noastră zeii nu mai coboară pe tronurile fizice, trebuie noi să dobândim capacităţile spirituale ca să ne înălţăm contemplativ până la acele tronuri pe care se află zeii, care pentru noi pot trăi numai în spiritual. Noi trebuie să devenim capabili să ne îmbibăm abstracţiunile noastre frazeologice cu un conţinut spiritual vieţuit. Noi trebuie să devenim capabili să privim în faţă aceste adevăruri care sunt cutremurătoare pentru cel care le cuprinde corect. Trebuie să devenim capabili să vedem lucrurile aşa cum sunt ele. Şi uneori noi nu facem acest lucru nici măcar pentru intervale temporale de câteva decenii. Noi credem că trăim în cadrul civilizaţiei europene dacă locuim în Europa Centrală. Ar trebui să ne întrebăm: Ce a făcut atunci de fapt ca viaţa noastră sufletească lăuntrică să devină atât de dezbinată în ultimii cincizeci de ani, sau chiar mai mult?

Acum aş dori să vă indic ceva: Dacă priviţi înspre vest, vedeţi în primul rând – despre restul nu vrem să vorbim – un popor aflat în decadenţă, poporul francez. Dar un lucru are o semnificaţie în cadrul acestui popor francez. Atunci când un membru al poporului francez spunea: Eu sunt francez – el a spus aceasta de-a lungul secolelor – el exprima astfel ceva care era în concordanţă cu faptele exterioare şi era o mărturisire permisă şi reală faţă de viaţa exterioară. Aceia dintre noi care au mai vorbit cu oameni care şi-au trăit tinereţea în prima jumătate a secolului XIX ca germani, au putut să-mi confirme următoarele: *Herman Grimm* [Nota 6] de exemplu, a caracterizat în repetate rânduri ce anume a însemnat pentru oamenii care erau şi ei încă tineri în tinereţea sa în cadrul Germaniei, faptul că pe atunci cel care ar fi vrut să mărturisească în viaţa exterioară: Eu sunt german, eu mărturisesc aceasta – dar nu ca frază goală, ci ca realitate –, era considerat delincvent politic. Oamenii erau bayernezi, würtemburghezi, prusaci, dar erau infractori dacă spuneau: Eu sunt german. În vest, avea un conţinut să spui: Eu sunt francez, pentru că omului îi era îngăduit să fie aşa în viaţa exterioară. Avea un conţinut datorită căruia cineva ajungea la închisoare sau i s-ar fi făcut viaţa imposibilă în vreun alt mod, dacă i-ar fi trecut prin minte să spună că este german, aşadar că aparţine unei naţiuni care formează un tot. Omenirea actuală a uitat aceasta, dar tocmai aceste lucruri sunt realităţi. Şi se pune problema să privim aceste lucruri în faţă. Dar nu vom putea aduce entuziasmul necesar pentru astfel de lucruri dacă nu ne fertilizăm viaţa lăuntrică din marile fenomene văzute corect ale istoriei lumii şi nu din acea fable convenue care se află în manualele noastre actuale, care se predă în şcolile noastre, ci din acea

adevărată istorie a lumii care poate fi dobândită printr-o considerare spirituală.

Pentru un evanghelic obişnuit al zilelor noastre este întru totul inimaginabil că odinioară ar fi putut avea sens pentru oameni să spună că „zeul se preumbla pe Pământ şi domnitorul era zeu" şi că „nu există o împărăţie sensibilă în care încă sunt zei, pentru că acele procese prin care omul devine zeu există în acea împărăţie în care suprasensibilul îşi are lăcaşul său, în cadrul misteriului". Misteriul mai era încă ceva cu adevărat suprasensibil în prima perioadă a istoriei semi-preistorice egiptene, şi abia atunci când misteriile au fost transformate în biserici a devenit Biserica simbol al suprasensibilului.

O omenire cum este cea actuală, care nu vrea să privească înspre punctele de pornire ale evoluţiei sale istorice, îşi trăieşte viaţa la fel ca un om care a împlinit vârsta de patruzeci şi cinci de ani şi a uitat ce a trăit el în perioada copilăriei sale, ca un om care a împlinit vârsta de patruzeci şi cinci de ani şi-şi mai aminteşte ce s-a întâmplat în urmă cel mult până la vârsta de douăzeci şi cinci de ani. Imaginaţi-vă măcar odată ce ar avea drept consecinţă pentru viaţa sufletească lăuntrică a unui om, dacă la patruzeci şi cinci de ani el nu ar mai şti nimic din tot ceea ce s-a petrecut înainte de împlinirea vârstei de douăzeci şi cinci de ani. Aceasta este însă starea spirituală a omenirii actuale, şi din această stare spirituală rezultă în ziua de azi aceia care vor să fie conducători ai omenirii. Din această stare spirituală se caută în ziua de azi ceea ce urmează să fie inserat în structura socială ca forţă diriguitoare. Ceea ce este necesar în primul rând este ca omul să înveţe să cunoască omenirea ca pe un organism viu, în care există o memorie, pe care nu ne este îngăduit să o strivim, care priveşte retrospectiv la lucruri care încă acţionează în

prezent, dar prin modul în care acţionează cer de-a dreptul ca în ele să se reverse ceva nou.

Numai o dată dacă lăsăm să răsune câteva tonuri de acest fel, şi atunci vedem că în prezent este necesar ceva faţă de care toată pălăvrăgeala care izbucneşte astăzi din multe părţi constituie o nimica toată. Şi am vrea ca un număr suficient de mare de oameni să vadă deja gravitatea timpului prezent şi să găsească puterea ca din această gravitate să ajungă într-adevăr la ceva nou. Este de-a dreptul dezolant faptul că oamenii prezentului au sarcini mari şi că ar trece de preferinţă în somn pe lângă aceste sarcini mari. Şi, în fond, de câteva decenii, aceasta a fost sarcina care trebuia pusă tocmai prin intermediul mişcării antroposofice: aceea de a zgâlţâi omenirea dormitândă, de a indica faptul că în ziua de azi omenirii trebuie să i se dea ceva care transformă cu adevărat starea sufletească faţă de cea care există acum, la fel cum se transformă dimineaţa la trezire starea visătoare a sufletului în conştienţa deplină de veghe de peste zi.

Cu aceasta aş dori să închei cele două consideraţii istorice spiritual-ştiinţifice pe care mi le-am propus să le dezbat în timpul actualei mele prezenţe aici. Ce bine ar fi dacă de la ceea ce este Mişcarea noastră antroposofică ar putea porni ceea ce ar trebui să înflăcăreze, să încălzească şi să fortifice într-adevăr impulsurile noastre sociale! Faptul că omenirea are nevoie în prezent de impulsuri sociale se reliefează atât de puternic în considerarea fenomenelor încât nu este îngăduit să fie din nou trecut cu vederea. Faptul că aceste impulsuri sociale pot fi corespunzătoare numai dacă este turnat un nou spirit în evoluţia omenirii, trebuie înţeles tocmai de către aceia care se declară susţinători, din orice parte, ai Mişcării antroposofice. Însă în acest scop, pe tărâmul acestei

Mişcări antroposofice sunt necesare veracitatea şi veghea, o adevărată veghe. Omenirea de cultură contemporană s-a obişnuit cu somnul în viaţa publică. Şi în ziua de astăzi acest somn este atât de puternic încât uneori, dacă nu te-ai afla înlăuntrul vieţii spirituale şi nu ai vedea mersul chestiunilor spirituale din spatele acestui fizic, ai putea să te îndoieşti foarte mult datorită mersului exterior căruia i se dăruiesc oamenii în urmărirea treburilor lor. Acest mers exterior căruia i se dăruiesc oamenii în urmărirea evenimentelor lor denotă categoric că oamenii se tem să participe în vreun fel la cuprinderea veracităţii în fenomene. Ei sunt atât de bucuroşi dacă nu trebuie să privească înspre procesele care se petrec. În ziua de azi vedem cum oamenilor li se spune: Acolo şi dincolo se petrece asta şi asta! – Şi ei stau acolo pe picioarele lor fără să lase să se observe câtuşi de puţin că au auzit de lucruri care au o profundă semnificaţie pentru mersul ulterior al evenimentelor. Oamenii aud astăzi lucruri dintre cele mai importante, care trebuie să conducă la distrugere şi declin, şi ei nu pot fi nici măcar indignaţi din cauza lor. Acum străbat iarăşi prin lume diverse lucruri, circulă intenţii prin ţinuturile germane, în privinţa cărora oamenii ar trebui să se îngrozească – şi ei nu se îngrozesc! Dar cine nu se poate îngrozi de aceste lucruri, acela nici nu are puterea de a dezvolta simţul pentru adevăr.

Acesta este aspectul care trebuie indicat astăzi, anume că o indignare sănătoasă asupra celor nesănătoase trebuie să fie punctul sursă pentru entuziasm, pentru noile adevăruri necesare. În ziua de azi este chiar mai puţin necesar să li se transmită oamenilor adevăruri decât este necesar să se aducă o forţă înfocată în aceste sisteme nervoase letargice. Căci în ziua de azi omului îi este necesară forţa înfocată, şi nu somnul mistic. Nu despre dorul de odihnă mistică, ci despre slujirea

spiritualului este vorba în ziua de azi. Unirea cu Divinitatea trebuie căutată în ziua de azi în activitate, şi nu în lenea şi comoditatea mistică.

Acestea sunt lucruri care trebuie să fie indicate. Căci în ziua de azi trebuie să fie căutat modul în care aducem în conştienţa noastră posibilitatea de a uni din nou divinul cu realitatea exterioară. Şi putem face aceasta numai dacă privim fără prejudecăţi înspre modul în care în imperiile de primul tip oamenii i-au găsit pe zeii care se preumblau pe Pământ. Noi trebuie să găsim posibilitatea de a ne putea preumbla spiritual ca suflete omeneşti în lumile spirituale ca să-i găsim din nou pe zei!

CONFERINŢA a IV-a

Stuttgart, 13 iunie 1920

Ceea ce-l îngrijorează în acest timp pe acela care ar dori să lucreze în direcţia ştiinţei spirituale orientate antroposofic pe care o avem aici în vedere, este un fapt care, ca atare, a fost adesea discutat aici. Mă refer la faptul că, în fond, o mare parte a omenirii prezente lasă să treacă neobservate toate cele care se vădesc în mod limpede ca forţe ale declinului, ca forţe care, dacă se vor afirma în modul corespunzător lor, vor acţiona în sensul de a duce în prăpastie civilizaţia noastră actuală.

Oare nu trebuie să ne mărturisim că în prezent multe răzbat la suprafaţă din adâncurile subconştientului omenesc, manifestându-se ca acest sau acel fapt, sau, cu alte cuvinte, că în prezent se petrec de fapt multe şi că pe de altă parte o mare parte a contemporanilor noştri nu se pot deloc decide să dea atenţia cuvenită celor care se petrec de fapt?

Se poate spune că în prezent lucrează din puncte de vedere ample, dând o adevărată atenţie forţelor care configurează lumea, doar câteva direcţii spirituale. Una din aceste direcţii spirituale este cea pe care am caracterizat-o adesea, de ani de zile, care îşi are rădăcinile mai ales în populaţia Pământului vorbitoare de limbă engleză, care lucrează foarte în taină, dar lucrează extrem de eficient. Cea de-a doua este acea Mişcare ce se constituie din tot ceea ce vrea să conteze în ziua de azi pe instinctele întru totul de înţeles şi chiar justificate ale unei mase largi a omenirii. Aceasta este o Mişcare care, în extremele ei este reprezentată de oameni care nu înţeleg nimic din toată evoluţia omenirii, care nu ştiu nimic despre ceea ce poate duce lumea înainte, dar care, prin anumite circumstanţe, pe care le voi indica ulterior, se află în situaţia de a-şi crea o poziţie autoritară, în ciuda mărginirii lor, în ciuda până şi a considerabilelor lor predispoziţii naturale criminale, chiar dacă sunt oameni inteligenţi, şi prin faptul că fac impresie asupra multor oameni pot ieşi în faţă în viaţa publică de astăzi.

Cea de-a treia Mişcare spirituală eficientă este cea care îşi are originea în reprezentanţi individuali deosebit de energici ai diferitelor confesiuni – confesiuni de tot felul – şi care de asemenea ştiu perfect ce anume vor de fapt. Ei au în sânul lor tot ceea ce se numeşte în mod obişnuit iezuitism. Şi în ciuda faptului că foarte mulţi oameni vorbesc despre iezuitism şi cele asemănătoare lui, totuşi un mare număr dintre contemporanii noştri sunt puţin înclinaţi să urmărească cu deplină atenţie ceea ce se petrece de fapt.

Dacă vrem să ne formăm o judecată despre mersul evenimentelor prezentului, atunci intră mai multe lucruri în considerare. Dar în primul rând intră în considerare

ceva legat de un fapt pe care l-am menţionat deja în prima mea conferinţă publică [Nota 1] de aici, de faptul că în privinţa constituţiei sufleteşti, anume în privinţa structurii reprezentărilor, oamenii prezentului continuă infinit de mult din ceea ce era adecvat pentru structura reprezentării, pentru forma reprezentării, numai în timpul Evului Mediu. Aceasta a fost pe atunci mare, a fost pe atunci plină de importanţă, dar în ziua de azi este depăşită. Aceia care şi-au însuşit cel mai intens întreaga simţire şi reprezentare în formele lor din Evul Mediu constituie în ziua de azi cercurile largi ale oamenilor mai mult sau mai puţin socialişti de pe Pământ. În cadrul acestor cercuri s-au constituit forme de reprezentare care îşi găsesc expresia într-o credinţă aproape infinit de mare în autoritate, în a face temenele în faţa a tot ceea ce îşi impune autoritate pur şi simplu printr-o mână fermă în aceste cercuri. Numai în felul acesta a devenit posibil ca astfel de oameni ca *Lenin* [Nota 2] şi *Trotsky* [Nota 3] să exercite în estul Europei – şi mişcarea se continuă spre Asia cu o mare rapiditate – cu ajutorul câtorva mii de oameni, o tiranie asupra a milioane de oameni, o tiranie cum nu a mai fost niciodată, nici în timpul celor mai rele perioade de tiranie orientală, atât de mare pe cât este în ziua de azi.

Toate aceste lucruri intră în considerare dacă vrem să ne formăm o judecată în ziua de azi asupra a ceea ce se petrece. Căci celor pe care le putem caracteriza acum doar în câteva linii, li se opune, socotit tot în termeni de mari forţe istorice formatoare ale lumii, doar ceea ce ar trebui să fie o adevărată, sinceră şi onestă Mişcare spiritual-ştiinţifică. Şi dacă e să comparăm interesul pe care l-a aflat o asemenea Mişcare spirituală cu interesul pe care l-au aflat, într-un timp relativ scurt, celelalte Mişcări caracterizate şi anume cu influenţa pe care au câştigat-o

aceste Mişcări, trebuie să spunem că interesul faţă de această Mişcare spiritual-ştiinţifică este aproape nul în ziua de azi.

Desigur că nu vrem să nesocotim faptul că există un număr mare de oameni care ţin cu această Mişcare spiritual-ştiinţifică, oameni care îşi spun măcar sieşi că ţin cu această Mişcare spiritual-ştiinţifică. Dar diferenţa ar fi îngrozitor de mare dacă am vrea să aducem înaintea ochilor intensitatea cu care intervin celelalte trei curente spirituale pentru ceea ce vor să aducă ele la suprafaţă, şi intensitatea interesului faţă de Mişcarea spiritual-ştiinţifică. Căci această Mişcare spiritual-ştiinţifică este luată de fapt doar în mod extrem de superficial, superficial în simţire şi în cele legate de viaţa afectivă pe când celelalte Mişcări tocmai în privinţa simţirii şi a celor legate de viaţa afectivă sunt primite cu o intensitate nelimitată.

Cine realizează oare, în fond, astfel încât să aşeze aceasta în mijlocul întregii sale simţiri şi gândiri, că din partea ştiinţei spirituale, pentru o intervenţie serioasă în forţele formatoare ale lumii, problema este de a se pune în valoare şi a se ajunge la recunoaştere printre oameni a ceea ce este numit, din punctul nostru de vedere, ştiinţă iniţiatică? Ştiinţa iniţiatică cuprinde în ziua de azi cel mai serios interes al omenirii. Interesul nutrit faţă de ea de mulţi care sunt de părere că îşi mărturisesc cu onestitate apartenenţa la ea, este totuşi unul destul de superficial, un interes îndreptat spre tot felul de considerente secundare.

Ştiinţă iniţiatică posedă – chiar dacă într-un mod nicidecum avantajos pentru omenire – cei pe care i-am denumit adesea mahării propriu-zişi ai Mişcării anglo-americane mondiale. Ştiinţă iniţiatică are tot ce depinde de iezuitism. Şi o ştiinţă iniţiatică de un tip aparte are şi leninismul. Căci faptul că leninismul înţelege să se exprime

într-un mod atât de inteligent prin formele raţionale ale capului are temeiul său foarte precis. În leninism îşi croieşte drum spre suprafaţa evoluţiei omeneşti inteligenţa animalului uman, inteligenţa animalităţii omeneşti. Tot ceea ce curge din instinctele omeneşti, din egoismul omenesc, primeşte interpretare şi formă în ceea ce iese la iveală în leninism şi trotskysm într-un mod care din exterior pare atât de inteligent. Animalul vrea să răzbată cândva la suprafaţă ca cel mai deştept animal şi vrea să facă din toate forţele ahrimanice, care au ţelul să elimine umanul, ceea ce este specific uman, şi din tot ceea ce este răspândit ca inteligenţă în regnul animal – eu am subliniat adesea acest lucru – forţe formatoare ale omenirii.

Căci gândiţi-vă numai – eu am subliniat adeseori aici şi acest lucru – cât de încrezuţi au devenit oamenii când au descoperit, de exemplu, hârtia din deşeuri de in sau hârtia din lemn, hârtia în general. Or, cu cât înaintea oamenilor au făcut această descoperire viespile sau alte animale asemănătoare, care îşi fac cuiburile din aceleaşi substanţe din care este alcătuită şi hârtia! Aici inteligenţa omenească este înăuntrul animalităţii. Şi dacă reuniţi laolaltă tot ceea ce este răspândit în lumea animală ca astfel de inteligenţă, şi dacă vă gândiţi că forţele ahrimanice o preiau pentru a o acumula în capetele omeneşti ale acelora care merg doar după instinctele lor egoiste, atunci veţi înţelege că poate fi un adevăr în afirmaţia că Lenin, Trotsky şi alţii asemenea lor sunt instrumentele acestor forţe ahrimanice. Aceasta este o iniţiere ahrimanică, ce aparţine pur şi simplu altei sfere a Universului decât sfera noastră. Însă este o iniţiere care are în pântecele ei puterea să înlăture civilizaţia omenească de pe Pământ, să înlăture de pe Pământ tot ceea ce s-a constituit ca civilizaţie omenească,.

Avem de a face cu trei direcţii de iniţiere: cu două care se află pe planul evoluţiei omeneşti şi una care se află sub planului evoluţiei omeneşti, dar o iniţiere având o imensă putere a voinţei, aproape nelimitată. Iar ceea ce poate aduce ordine şi un ţel demn de om în această întreagă orientare, este numai ceea ce se găseşte în cadrul adevăratei ştiinţe spirituale. Dar un adevărat ţel şi o reală seriozitate pot porni de la această ştiinţă spirituală numai dacă oamenii fac din ea cu adevărat o problemă radicală a vieţii şi dacă dau atenţie la câtă pălăvrăgeală, cât demon al trufiei şi cât egoism sufletesc se manifestă frecvent în ceea ce se ataşează –de cele mai multe ori întru totul onest – acestei Mişcări spiritual-ştiinţifice. Nu foloseşte la nimic să trecem sub tăcere aceste lucruri. Dimpotrivă, ele trebuie discutate iar şi iar. Căci altfel cum să speri să aduci în ziua de azi în suflete acele forţe care trebuie neapărat să se afle în suflete, dacă e ca civilizaţia să nu meargă spre decădere?

Aş dori ca timp de câteva minute să vă înfăţişez ceva foarte ilustrativ. Am citit cu foarte puţină vreme în urmă următoarea frază într-un ziar [Nota 4]: „Religia, care reprezintă un reflex fantastic în capetele oamenilor în privinţa relaţiilor dintre ei şi cu natura, este consacrată declinului firesc datorită creşterii şi victoriei concepţiei ştiinţifice, clare, naturaliste despre realitate, care se va dezvolta în paralel cu edificarea planificată a noii societăţi”.

Acum, având în vedere experienţele pe care le poţi avea astăzi referitor la sufletele adormite ale prezentului, ne putem foarte bine întreba: Câţi oameni citesc aceasta într-un articol de ziar şi sar ca muşcaţi de viperă, pentru că acesta este cel mai îngrozitor simptom care poate fi rostit în astfel de fraze? Căci oamenii nu se gândesc ce ia naştere pe Pământ, dacă se înfăptuieşte ceea ce este conţinut în cuvintele: „Religia, care reprezintă un reflex fantastic în

capetele oamenilor în privinţa relaţiilor dintre ei şi cu natura, este consacrată declinului firesc datorită creşterii şi victoriei concepţiei ştiinţifice, clare, naturaliste despre realitate, care se va dezvolta în paralel cu edificarea planificată a noii societăţi".

Ceea ce este avut în vedere aici drept religie nu este vreo confesiune, nu este vreo confesiune religioasă care să fie blamată în mod justificat; nu este numai religia în sens restrâns, ci este întreaga moralitate. Iar ceea ce ar urma dacă s-ar adeveri ceea ce este conţinut în aceste fraze, este că societatea umană de pe întreg Pământul ar trebui să se transforme într-o hoardă de animale, care poate doar gândi într-un mod rafinat. Dacă nu se găseşte posibilitatea să se trezească forţe contrare faţă de ceea ce creşte acum în estul Europei şi se extinde cu rapiditate înspre Asia, atunci întreaga civilizaţie este sortită decăderii. Atunci s-ar înfăptui astfel de idealuri.

Nu cred că este justificat faţă de astfel de impulsuri istorice mondiale, să apară pe ici sau pe colo oameni care îşi doresc ca pălăvrăgeala mistică practicată frecvent în cercuri restrânse – şi care, împotriva intenţiilor mele, există deja în ştiinţa spirituală orientată antroposofic, – pe ici sau pe colo să fie considerată un ideal, să fie continuată în vreun fel, fără să se ţină cont de ceea ce solicită de la noi marile interese ale omenirii Pământului. Noi trebuie să avem voinţa să examinam lipsiţi de prejudecăţi aceste mari interese ale omenirii. Noi trebuie să ne învoim, nu doar raţional-teoretic, ci în mod instinctiv să transpunem în fapte anumite învăţături de bază, care sunt mascate prin intermediul tuturor confesiunilor europene şi americane şi pe care ele vor să le mascheze şi în continuare.

Ştim doar ce instigare la luptă a fost declanşată acum împotriva ştiinţei spirituale orientate antroposofic, cum se

dezlănţuie ea din toate colţurile. Ar fi păcat dacă ne-am deda mereu, iar şi iar, iluziei dăunătoare, şi în ziua de azi chiar culpabilă, că am putea spera vreodată să obţinem ceva, într-un colţ sau altul, unde se manifestă adversitate faţă de noi, convertind pe vreunul sau pe altul care din oficiu este dator să reprezinte ceva vechi. Noi nu putem şi nu ne este îngăduit să facem compromisuri sau să fim oportunişti. Acest lucru ar trebui, cum s-ar spune, să ni-l punem în fiecare dimineaţă înaintea ochilor ca temă specială meditativă. Au fost oameni bine intenţionaţi care au spus că noi ar trebui doar să clarificăm oamenilor într-o privinţă sau alta cum încercăm noi să aducem în lume taina lui Christos. Cu cât o facem mai mult, cu atât mai mult se dezlănţuie instigarea din anumite colţuri. Căci de exemplu, nimic nu se opune mai mult în prezent anumitor confesiuni catolice sau evanghelice decât faptul ca o perspectivă reală asupra tainei lui Christos să se extindă în omenire. Deoarece acolo nu există nici un interes ca adevărata taină a lui Christos să se extindă în omenire, ci ca oamenii să se cramponeze de vechi. Dacă noi am avea vreo mărturie de credinţă confuză în privinţa lui Christos, am fi trataţi ca o sectă nedăunătoare, drept capete pătrate, şi nu am fi combătuţi cu acea intensitate cu care suntem combătuţi. Dar pentru că în cadrul celor două direcţii, făcând abstracţie de cea de-a treia, există suficienţi oameni care ştiu că trebuie vorbit cândva despre taina lui Christos pornind de la Adevăr, şi asupra ordinii sociale pornind de la tripartiţie, atunci ei ascultă cu atenţie şi spun: Nouă ni s-ar lua Pământul de sub picioare dacă am vrea să ne apropiem de Adevăr; de aceea, fie ca el să fie nimicit! – Noi nu suntem combătuţi din cauza unei erori, ci suntem combătuţi pentru că din diverse părţi se observă că noi vrem Adevărul. Nu foloseşte la nimic în ziua de azi să

vorbim altfel decât în acest sens despre anumite lucruri care se petrec. Căci acea Mişcare spirituală pe care o avem aici în vedere are cel mai mare interes într-o claritate absolută, anume în claritatea gândirii.

Căci amintiţi-vă câte ceva din cele pe care vi le-am expus eu! Ce este esenţial atunci când examinăm cele de care are nevoie omenirea în ziua de azi înainte de toate? Esenţial este că forţele noastre gânditoare – tot ceea ce purtăm în noi ca forţe de reprezentare, făcând abstracţie de forţele simţurilor –, că forţele gânditoare propriu-zise sunt o moştenire a existenţei noastre de dinaintea naşterii noastre, respectiv dinaintea conceperii noastre. Ceea ce putem gândi noi ca oameni ne aducem prin naşterea noastră, din existenţa prenatală în lumea fizică. Tot ceea ce dezvoltăm ca gânduri în noi în timp ce ne aflăm în trupul fizic, sunt forţe care ne domină întreaga noastră fiinţă omenească între ultima moarte şi naşterea prin care am păşit în această viaţă pământească. Acum noi gândim, iar ceea ce cheltuim ca forţe de gândire, nu ca gânduri, reprezintă umbra a ceea ce a fost acţiune înaintea naşterii, respectiv a conceperii noastre.

Gândiţi-vă la ceea ce numim noi în ziua de azi forţe ale naturii, care acţionează în fulger şi în tunet, în valul agitat, în formarea norilor, în răsăritul şi apusul de Soare, în vânt şi vreme, în răsărirea plantelor din Pământ, în conceperea, naşterea şi creşterea animalelor, gândiţi-vă la tot ceea ce percepeţi drept forţe ale naturii de jur-împrejur şi gândiţi-vă acum nu la forma lor reală, ci la simpla lor imagine. Aşadar vă rog să vă imaginaţi că tot ceea ce aveţi ca forţe ale naturii în jurul dumneavoastră şi-ar arunca undeva umbra, imaginea şi că aceste imagini-umbre ar fi absorbite într-un recipient şi ar acţiona ca imagini. Între realitatea actuală a naturii şi realitatea care se află dincolo

de ea există o relaţie similară cu relaţia pe care o aveţi dumneavoastră între existenţa dumneavoastră prenatală şi forţele dumneavoastră de gândire din această viaţă pământeană. Gândiţi-vă că aici ar fi tot ceea ce am indicat în mod schematic ca petrecându-se cu sufletul dumneavoastră între moarte şi o nouă naştere, şi că apoi se formează o umbră a acestuia; se formează umbra a tot ce este aici, iar această umbră devine conţinutul capului dumneavoastră, conţinutul gândurilor dumneavoastră, este forţa gândirii dumneavoastră. Ceea ce gândiţi dumneavoastră acum sunt forţele de acţiune de dinaintea naşterii dumneavoastră. Acestea sunt natură acolo în lumea spirituală, dacă îmi este îngăduit să mă folosesc de un mod de exprimare atât de paradoxal. Nu se va avansa în evoluţia omenirii dacă oamenii nu vor dobândi o conştienţă a acestui lucru: În timp ce gândesc, în forţele mele de gândire acţionează existenţa mea prenatală. Prin faptul că am intrat prin naştere în această existenţă pământească, prin faptul că gândesc, eu sunt continuatorul existenţei mele prenatale.

Dacă acceptăm acest lucru, cui ne opunem mai mult? Ne opunem cel mai mult acelor confesiuni religioase, care afirmă de exemplu următoarele: Se naşte un om. Atunci când aici la doi oameni, unui individ masculin şi unul feminin, le place să se împerecheze, în lumea spirituală este creat de Dumnezeu un suflet, pentru ca sufletul să se poată uni cu ceea ce este produs de doi oameni care se împerechează. Aşa îşi are începutul un individ omenesc! – Aceasta contrazice în orice caz foarte mult ceea ce tocmai a fost spus acum! Dar din asta trăiesc confesiunile actualei lumi civilizate. Toate învaţă că: Atunci când doi oameni se împerechează, Spiritul le face favoarea să genereze acolo sus un suflet absolut proaspăt; acesta este apoi trimis în jos

ca să se poată uni cu trupul fizic rezultat, şi atunci s-a născut ceva nou. – Cui vorbesc însă toate aceste confesiuni? Ele vorbesc unor oameni teribil de egoişti, care nu pot suporta în primul rând gândul nimicirii după moarte. Însă pe celălalt gând îl pot suporta, căci cu aceasta s-au obişnuit secole, şi în curând milenii de-a rândul: că îi este plăcut lui Dumnezeu să creeze suflete pentru copiii umani care sunt procreaţi aici. Dar ideea că odată cu moartea încetează totul, acest gând nu poate fi suportat de ei în egoismul lor.

Desigur că dumneavoastră ştiţi cu toţii cum este viaţa oamenilor de după moarte –nu este necesar să mă extind asupra acestui lucru – însă ne vom îndrepta atenţia asupra unui cu totul alt punct de vedere: Oratorii de la amvon trebuie să presupună pretutindeni că vorbesc unor oameni care nu pot suporta gândul nimicirii de după moarte. Ei trebuie să le toarne de sus de la amvon, indiferent de ce confesiune sunt oamenii care stau acolo sub amvon, acea apă care le „clarifică" – adică de fapt le face lucrurile neclare – cum este după moarte. Ei trebuie să aleagă tocmai acele cuvinte prin care egoismul oamenilor se simte cel mai puternic stimulat; ei trebuie să rostească acele fraze prin care se vine în mod deosebit în întâmpinare acestui egoism sufletesc.

Ce ar interveni – vă expun cele ce urmează ca pe un exemplu deosebit – dacă, de exemplu, cineva ar lua la ochi absolut nepărtinitor şi serios anumite conţinuturi ale confesiunii catolice, să spunem acea dogmă care afirmă că trebuie să îi fie plăcut lui Dumnezeu ca atunci când doi oameni se împerechează, să li se trimită în jos un suflet proaspăt făcut. Ce s-ar întâmpla dacă s-ar lua la ochi acest conţinut al confesiunii? În acest caz, cel care porneşte fără prejudecăţi la lucru pentru a cerceta întreaga treabă ar găsi că aşa ceva nu are nimic de a face cu conţinutul

adevăratului creştinism, numai că în Evul Mediu învăţătura lui Aristotel [Nota 5] a pătruns în teologia creştină, şi că Aristotel a reprezentat această învăţătură dintr-un platonicism greşit înţeles, anume că de fiecare dată pentru un trup omenesc proaspăt produs este creat de asemenea un suflet proaspăt şi se uneşte cu el. Ceea ce figurează ca premisă de la sine-înţeleasă în confesiunile creştine nu are nimic de a face cu creştinismul, ci este viziune aristotelică.

În continuare, să abordăm altceva: Găsim ca o parte anume a confesiunilor învăţătura despre veşnicia pedepselor iadului. Din nou o viziune pur aristotelică! Anume, Aristotel a presupus: Dacă sufletul a fost creat, locuieşte aici până la moarte şi apoi ajunge în lumea spirituală, atunci în această lume spirituală, aşa cum şi-o imaginează el, sufletul nu are nimic altceva de făcut decât ca întreaga veşnicie să privească înapoi la ceea ce a făcut aici, într-o unică viaţă pământească. Aşadar Aristotel îşi imaginează că este creat un suflet proaspăt pentru fiecare copil procreat, că acest suflet trăieşte pe Pământ până la moarte şi apoi întreaga veşnicie se ocupă cu privitul la ceea ce s-a petrecut într-o unică viaţă. Dacă cineva a ucis pe altcineva, el trebuie să privească mereu înspre aceasta. Aceasta este originea învăţăturii despre pedeapsa iadului. Ea este o învăţătură pur aristotelică.

Gândiţi-vă numai că dacă acum în locul acestui aristotelism redat drept conţinut al creştinismului apare adevărul, atunci cei care vor să reprezinte acest aristotelism mascat drept creştinism vor avea o teamă teribilă că se va ajunge să se vadă despre ce este vorba, aşadar că oamenii vor afla: Predicatorii noştri, preoţii noştri, aceştia nu ne predică deloc de la amvon creştinismul, ci un aristotelism care s-a strecurat în interiorul creştinismului!

Tot aşa, în creştinism este infinit de mult din gnosă. La fel, în liturghia catolică este infinit de mult din misteriile egiptene. În nenumărate acte cultice ale catolicismului şi în multe privinţe chiar şi în cele evanghelice – este conţinut ceva ale cărui origini trebuie căutate în vreo religie orientală. Ceea ce urmăresc oamenii este doar să nu se descopere aceste lucruri, să nu se descopere de unde provin aceste lucruri. Şi atunci ce trebuie făcut? Trebuie calomniat! Trebuie să se spună că aceia care prezintă astăzi adevărul, împrumută şi plagiază din orientalism, gnosă şi aşa mai departe. Trebuie practicat „traubismul" [Nota 6]. Trebuie să apară cu calomnii savante, precum pastorul şi profesorul *Traub* şi toţi cei care au devenit imitatorii lui. De ce fac oamenii asta? Pentru că adevărul iese la lumina zilei şi pentru că ei au tot interesul să nu lase adevărul să iasă la lumină. Tot mereu vor apărea oameni care vor spune: Ceea ce faceţi voi aici, este împrumutat de ici sau de colo – şi în felul acesta vor provoca ceva care îi va întărâta pe oameni împotriva gnosei şi a tot ceea ce poartă ei în propria lor carne sufletească, dar pe care nu vor să-l lase să iasă la lumina zilei în adevărata sa înfăţişare. Gnosa – aşa trebuie să se spună – este ceva înspăimântător, ceva oribil! Şi atunci oamenii nu se vor interesa de gnosă, pentru că se tem, şi atunci preoţii pot vorbi despre ceva care provine, de fapt, din gnosă. Pentru că de fapt preoţii sunt cei care vorbesc despre ceva care provine din gnosă, şi nu aceia care vorbesc despre ceea ce creşte pe terenul ştiinţei spirituale orientate antroposofic. Şi lucrul de care se tem cel mai mult, este că preexistenţa sufletului, viaţa sufletului înainte de naştere, respectiv de concepere, există, că aceste rădăcini ale sufletului în lumea spirituală, asupra cărora se poate referi doar o mărturie spiritual-ştiinţifică a omenirii, există dintotdeauna. Atunci oamenii învaţă să cunoască

adevărul, atunci la oamenii care gândesc raţional nu ar mai fi loc pentru blasfemia că zeii sunt obligaţi să trimită în jos din lumea spirituală un suflet proaspăt copt pentru fiecare trup omenesc în parte, suflet care se uneşte cu acel trup. Dar toate aceste lucruri se trag însă dintr-o puternică afirmare a ideii de putere. În spatele tuturor acestora se află ideea de putere. Şi se poate, pur şi simplu prin faptul că se urmează anumite învăţături, ca ideii de putere să i se furnizeze o forţă imensă.

Ce se petrece, de exemplu, acum la Dornach? De jur-împrejur, aproape pretutindeni în Elveţia apar articole despre antroposofie [Nota 7], care, de fapt, nu conţin nici o singură afirmaţie adevărată. Întreaga campanie a început prin aceea că a apărut un articol care conţine douăzeci şi trei de minciuni. La aceste douăzeci şi trei de minciuni se conectează de câteva săptămâni numai articole, care se extind în aproape întreaga presă catolică a Elveţiei şi dintre care niciunul nu conţine nici măcar o singură frază adevărată. De ce se întâmplă aceasta? Aceasta se întâmplă din motivul că numeroşii adepţi ai acestor oameni sunt aduşi într-o anumită stare spirituală, atunci când li se spune neadevărul, în starea spirituală în care adevărul nu mai poate fi diferenţiat de neadevăr.

Gândiţi-vă numai câte nu se folosesc în cadrul ştiinţei noastre spirituale orientate antroposofic, pentru a suscita reprezentări suficient de clare, de exemplu în ce măsură poate fi sau nu un reflex al adevărului ceea ce apare în formă de vis în conştienţa omenească. Firește, omul nu poate deosebi născoceala de adevăr, atunci când i le oferă procesul visului. – În aceeaşi stare sufletească ajunge o comunitate căreia i se spun minciuni, atunci când se ştie că acea comunitate crede născocirile. Căci prin aceea că starea sufletească este adusă în dispoziţia care este provocată

prin minciună, prin aceasta se dispune de ea ca de un instrument supus ideii de putere. Pot exercita cel mai bine puterea asupra oamenilor aceia care le injectează oamenilor iluziile într-un mod de nerecunoscut. Astfel, aceste articole mincinoase sunt scrise absolut sistematic în intenția de a obține acea dispoziție care poate fi atinsă prin minciună. Aceasta este la ceea ce trebuie să ajungă în mod cu totul firesc probabilitismul, care este de mult predat de către iezuiți. Acesta este doar ultimul vlăstar.

Este greu să faci apel, împotriva unor astfel de oameni, la sufletele în mare parte adormite ale prezentului. – Am fost nevoiți să organizăm o conferință în ziua de dinaintea plecării mele în călătorie, pentru că desigur că trebuie să luptăm chiar dacă nu vrem, împotriva a ceea ce se afirmă ca minciună la Dornach. Iar dl. dr. *Boos*, care face parte dintre cei mai curajoși tineri luptători ai noștri, după ce i-a solicitat la discuție pe toți cei care vor să spună ceva relativ la ceea ce a fost spus – conferința a fost publică –, și după ce toți au tăcut, el a spus în fața întregului public, a declarat în fața întregului public că primul autor al celor douăzeci și trei de minciuni, preotul *Arnet* din Reinach, este nevrednic să-și exercite funcția sa preoțească și că este un preparator de otrăvuri spirituale.

Nu ne putem ajuta în alt mod. Și apoi, în ciuda faptului că li se spune aceasta, dintre oameni a fost unul singur, un profesor, căruia îi tremură genunchii, care apare și zice: Așteptați, căci încă nu au apărut toate articolele; până la sfârșit vor mai apărea încă – iar eu n-am putut spune altfel decât așa: Începutul a constat din douăzeci și trei de minciuni și s-ar putea ca sfârșitul să vină abia la sfârșitul lumii; adevărul acestor douăzeci și trei de minciuni va ieși la iveală, chiar dacă acest sfârșit se lasă atât de mult așteptat. Căci în ceea ce a apărut până acum –

şi au apărut deja un număr impozant de articole – nu se face nici cea mai vagă încercare de a investiga cele douăzeci şi trei de minciuni.

Dar s-au adus alte probe, de o logică stranie. Anume, s-a pus în joc, broşura oratorului din Tübingen – broşură care joacă un rol important –, însă oamenii care pun în joc în aceste articole broşura profesorului Traub nu o înţeleg corect. Ei scriu: Steiner împrumută toate cele posibile din vechile scrieri, din Upanishade, din misteriile egiptene ale zeiţei Isis şi din «Cronica Akasha» – este posibil ca zeţarul să fi scris aşa, este posibil şi ca domnul preot să o fi făcut. Atunci mi-am spus că realmente nu se pune problema ca eu să corectez greşelile de tipar, dar că trebuie să fi fost un cititor ciudat al broşurii lui Traub, care imediat după aceea a uitat că la urma-urmelor nici măcar Traub nu a afirmat inepţia că Cronica Akasha ar fi ceva ce poate exista în biblioteci şi că nu se poate reproşa cuiva că ar împrumuta ştiinţa spirituală orientată antroposofic din acea veche hârţoagă, Cronica Akasha.

Avem acum printre oamenii liberali şi câţiva prieteni care au fost atacaţi. Aşa, de exemplu, dr. Boos a putut spune într-un ziar liberal, combătând imediat cu argumente precise: Aici se află un neadevăr deliberat. Căci cel care a scris aceasta trebuie totuşi să ştie că nu are o Cronică Akasha în biblioteca sa. El nu o poate avea în biblioteca sa, aşadar trebuie să o ştie; el trebuie să fi scris aşadar un neadevăr în cunoştinţă de cauză. Şi ce a făcut respectivul? El a spus: Dl dr. Boos ocoleşte lucrurile, căci este de la sine înţeles că nu el a cauzat greşeala cu „Cronica Akasha", ci zeţarul. Şi atunci când cineva practică o astfel de sofisticărie, reproşând cuiva o astfel de greşeală de tipar, din aceasta se vede imediat ce spirit îl animă.

Vedeţi acum cu ce stare spirituală avem de a face aici. Dar să nu subestimaţi această stare spirituală! Să vă fie limpede faptul că va fi o luptă dură, care merge tot mai mult în această direcţie. Se vrea să se împiedice ca oamenii să ajungă să cunoască ceea ce am spus eu, recent, în cursul pentru medici. Acolo spuneam: Tocmai atunci când ne supunem unei străduanii serioase de a ajunge să cunoaştem legile spirituale ale Universului pornind din viaţa actuală, când încercăm să cunoaştem misterele mai adânci ale naturii umane, însuşindu-ne aşadar aceste lucruri din viaţa actuală şi le regăsim apoi în vechile scrieri, chiar dacă acestea sunt provenite dintr-o viaţă spirituală atavică instinctivă, tocmai atunci dobândim o mare smerenie în faţa măreţiei acestui fel de spirit atavic instinctiv, pe care l-a avut cândva omenirea, care s-a pierdut şi care trebuie regăsit în ziua de azi. – Aşa vorbeşte acela care este conştient că ceea ce trebuie căutat astăzi drept cunoaştere pornind de la viaţă, a existat ca înţelepciune instinctivă în omenire. Desigur, multe din cele care erau ştiute de vechea înţelepciune instinctivă au trecut în confesiunile religioase, care doar le-au corupt. Aceste confesiuni vor să-i creeze omenirii teamă faţă de această cunoaştere primordială, şi atunci când vorbesc despre ea vorbesc în sensul următor: Aceşti oameni înspăimântători, care practică antroposofia în ziua de azi, împrumută totul din această înţelepciune primordială. Dacă s-ar merge pe firul lucrurilor, s-ar vedea cât de mult se deosebeşte ceea ce este adus astăzi oamenilor ca ştiinţă spirituală orientată antroposofic de ceea ce a fost împrumutat vreodată din ceva, fie ele Upanishadele, fie orice altceva. Din Cronica Akasha, această „veche hârţoagă” trebuie împrumutat! Şi să nu fie văzut faptul că acum apare ceva ce ţine de prezent, este ceea ce

vor să determine aceia care stârnesc adversitatea din toate colţurile.

De aceea trebuie să vă fie limpede un lucru, de fiecare dată când, pe de altă parte, sunteţi tentaţi să apreciaţi ecouri pe ici sau pe colo: Alianţa dintre iezuitism şi democraţia socială, care se strânge acum tot mai mult, este absolut firească şi nu are nimic nefiresc în ea. Pentru că social-democraţii sunt dotaţi cu aceeaşi formă de gândire cu care sunt dotaţi şi iezuiţii, numai că din partea opusă, prin faptul ca ei inversează lucrurile. Dar ceea ce se distinge atât de mult faţă de toate sentimentele, este „veşnicia omului", care a devenit o învăţătură a egoismului. Ea intră în forma ei adevărată în măsura în care face din nou din preexistenţa vieţii sufletului omenesc de dinainte de naştere, respectiv concepere, un agent moral eficace. Această concepţie va fi combătută „la cuţite". Şi se va putea ajunge la un progres în lume numai dacă, în primul rând, adevărul are o forţă lăuntrică; dar această forţă interioară poate acţiona numai dacă se adaugă altceva, anume ca oamenii – chiar dacă ei încă sunt în număr atât de restrâns – să aibă curajul de a purta adevărul acesta în sufletele lor, în mod serios, onest şi fără compromisuri. Nu foloseşte la nimic ca noi să estompăm deosebirea uriaşă care există între aristotelismul catolic şi cel evanghelic în privinţa creării sufletului pentru un trup omenesc procreat şi adevăratul creştinism. Nouă nu ne este îngăduit să estompăm această deosebire. Căci dacă o estompăm, nu observăm deloc unde se află, de fapt, izvoarele ideii de putere, ale conştienţei puterii.

Trebuie să indic mereu acea scrisoare pastorală [Nota 8] a unui episcop catolic, care există realmente şi afirmă: Credincioşii au datoria de a-l vedea pe preot ca pe o fiinţă superioară lui Dumnezeu şi lui Christos, pentru că de

fiecare dată când preotul săvârşeşte consacrarea la altar, Christos este constrâns să fie prezent la altar; să fie prezent cu trupul şi sângele Său în pâine şi în vin. Întrucât preotul îl constrânge pe Dumnezeu să fie prezent la altar, înseamnă că preotul are o putere mai mare în Univers decât Dumnezeu. – Acesta este conţinutul unei scrisori pastorale care există într-adevăr şi care de altfel a fost preluat în multe alte scrisori pastorale. Şi dacă mă întrebaţi: Este consecvent acest fapt cu acea mărturisire de credinţă care a abolit spiritul în 869 la acel conciliu de la Constantinopole [Nota 9]? – vă voi spune: Da. Căci acela care afirmă că preotul ar fi mai puternic decât Dumnezeu o spune, când o spune în calitate de catolic, pentru că oamenii nu vor să admită altceva în ziua de azi. Însă la fel cum oamenii prezentului sunt suficient de adormiţi în sufletele lor ca să nu se întrebe: Ce spune propriu-zis autorul scrisorilor, atunci când o personalitate care i-a scris lui Moleschott [Nota 10] a avut suficient curaj să spună că infractorul, mincinosul, criminalul este moral numai atunci când îşi poate manifesta totalitatea predispoziţiilor şi că este imoral când nu exprimă aceste predispoziţii pe care le are, pentru că în felul acesta el şi-ar limita personalitatea, iar dispoziţiile criminale sunt la fel de justificate ca şi celelalte predispoziţii? Sufletele actuale tocmai că nu sunt suficient de curajoase pentru a-şi spune: Dacă oamenii noştri de ştiinţă vor preda în continuare ca bază a unei cunoaşteri a Universului ceea ce predau actualmente, atunci trebuie spus, ca o consecinţă necesară: infractorul, criminalul este la fel de valoros ca un altul care se străduieşte, ca să zicem aşa, să fie moral; oamenii sunt numai prea laşi ca să-şi mărturisească aceasta. În perioada de înflorire a materialismului, în care au scris un *Vogt* [Nota 11], un *Moleschott* [Nota 12], un *Büchner* [Nota 13],

care au fost spirite curajoase, în acea perioadă s-au făcut asemenea mărturisiri. Dar prezentul este prea laș pentru a-și face această mărturisire. Tot așa prezentul din sufletele dorminde nu este suficient de curajos să recunoască față de sine: Da, în conformitate cu spiritul din aceste confesiuni, preotul este mai puternic decât Dumnezeu.

Se pune tocmai problema că acel mod de a vedea lumea care există ca știință spirituală orientală antroposofic este realmente însărcinat să creeze claritate a gândirii înspre toate direcţiile. Căci ceea ce are ea de spus nu poate fi cuprins cu gânduri neclare, nu poate fi cuprins printr-o mistică aiuristică, ci numai prin gânduri cristaline, prin astfel de gânduri cum am încercat eu în ***Filosofia libertăţii*** [Nota 14] să le identific totodată ca punctul de plecare al adevăratei libertăți omenești.

Vom putea vorbi mai departe despre astfel de lucruri, dacă voi fi în măsura de a conferenția din nou înaintea dumneavoastră, ceea ce sper să se întâmple foarte curând.

CONFERINȚA a V-a

Stuttgart, 24 iunie 1920

Deoarece astăzi, înainte de a pleca, se oferă încă o dată ocazia să vă vorbesc, ca unor prieteni ai Mișcării antroposofice, aș dori să îndeplinesc ceea ce într-o anumită privință este o dorință a inimii mele: anume să discut câte ceva din cele necesare a fi discutate acum. S-ar putea ca majoritatea celor pe care le am de spus astăzi să fie un fel de repetare a unor lucruri care au fost adesea menționate din cele mai diferite puncte de vedere și care în ziua de azi deja joacă un rol și în considerațiile expuse în conferințele

publice. Dar din anumite motive este totuşi necesar să mai discutăm astăzi încă o dată despre câteva lucruri.

După cum am accentuat adesea, trebuie neapărat să se fi înţeles de un număr suficient de oameni că actuala civilizaţie trebuie îmbibată cu anumite impulsuri, care pot veni numai din cuprinderea spiritual-ştiinţifică a Universului, în cel mai înalt grad, dacă e ca declinul în care am ajuns ca lume civilizată actuală să nu ducă la o ruină completă.

Materialismul care s-a ridicat în ultimele trei-patru secole în lumea europeană, care şi-a atins punctul culminant în secolul XIX şi a trecut şi în secolul XX, acest materialism are o particularitate care se manifestă într-un mod deosebit de paradoxal atunci când oamenii nu ştiu să abordeze corect motivele despre care este de fapt vorba. Anume, acest materialism are particularitatea că lui îi este pe deplin refuzat să cunoască lumea materială în realitatea ei. Probabil că v-am expus deja un exemplu în acest sens. Peste tot este susţinută concepţia provenită din modul de gândire materialist al perioadei contemporane, pe care a îmbrăţişat-o un public larg, anume că inima noastră ar fi în cadrul organismului nostru un fel de pompă, care pompează sângele prin organism. Găsim această viziune despre instrumentul-pompă al inimii omeneşti elaborată în cele mai felurite variante. Numai că lucrurile nu stau aşa, ci ceea ce este realitate trebuie astfel conceput încât să se spună: Întregul nostru sistem circulator ritmic este ceva viu, şi nu este ceva care să poată fi comparat cu nişte canale sau ceva asemănător prin care curge apa, acţionată în circuitul ei de o instalaţie de pompare. Sistemul nostru circulator ritmic, sistemul nostru sanguin este ceva viu. El este menţinut în starea sa vie prin diverşi factori, printre care cei mai grosieri sunt: respiraţia, foamea, setea şi cele

asemănătoare, aşadar lucruri care sunt întru totul de o natură sufletesc-spirituală. Surse întru totul primare pun în mişcare ritmică sistemul nostru sanguin viu, iar ceea ce este mişcare a inimii provine de acolo că acest spiritual intervine în acest ritm sanguinic. Ritmul sângelui este elementul primar, viu, iar inima este antrenată de acest ritm al sângelui. Faptele sunt aşadar complet opuse celor propovăduite în ziua de azi de către fiziologia curentă de la toate catedrele de învăţământ, şi drept pentru care sunt băgate în capetele oamenilor începând de la şcoală şi din cea mai fragedă copilărie.

Trebuie să spunem aşadar: materialismul nu a fost nici măcar capabil să recunoască în realitatea lor ce sunt procesele materiale din organismul omenesc care se referă la inimă. El a înţeles complet greşit tocmai ceea ce este material. Însă acesta este doar un exemplu din multe. Tocmai ceea ce este material a rămas complet neexplicat sub influenţa materialismului. Inima nu este o pompă, ci este ceva care poate fi mai degrabă văzut drept un organ de simţ pus în funcţiune în organismul omenesc pentru ca omul să aibă în subconştientul său, prin intermediul inimii, un fel de percepţie subconştientă a circulaţiei sale sanguine, aşa cum are prin intermediul ochilor o percepţie a culorilor lumii exterioare. Inima este în fond un organ de simţ pus în funcţiune în circulaţia sanguină. Despre toate acestea în ziua de azi se învaţă exact contrariul.

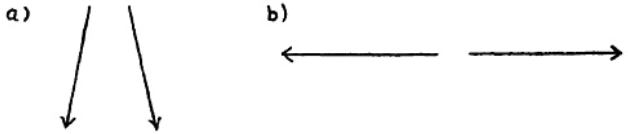
Acesta este aparent un exemplu marginal. Pot să-mi imaginez că unii filistini sunt înclinaţi să spună în ziua de azi: Şi ce rău poate fi dacă oamenii au o părere complet greşită despre esenţa inimii omeneşti? Mai degrabă ei ar trebui să accepte că are o importanţă generală întru totul îngrijorătoare dacă toţi medicii au o părere greşită despre esenţa inimii omeneşti. Căci de faptul că medicii au o părere

corectă sau una greşită în privinţa inimii depind totuşi multe în viaţa omenească. Dar aceasta este situaţia şi cu alte lucruri. Şi prin faptul că în viaţă toate lucrurile sunt legate între ele, prin aceasta omenirea este chiar plină în ziua de azi de gânduri sucite, de gânduri complet inverse. Şi s-ar putea crede, dacă oamenii ar voi să o facă numai, că agăţarea de gândurile întoarse cu josul în sus ne poate ruina de fapt întreaga gândire. Căci aşa se şi întâmplă. Gândirea noastră este ruinată temeinic prin aceea că noi ne obişnuim să gândim contrariul în privinţa realităţii în cele mai diferite domenii, pentru că aşa ni s-a băgat în cap din copilăria noastră. În felul acesta nu ne obişnuim niciodată să avem o gândire sigură, care ştie ce vrea. Căci cum ar putea ieşi la iveală o gândire care ştie ce vrea, de exemplu, în viaţa socială, atunci când în lucrurile unde în primul rând trebuie să fie căutat adevărul, noi suntem pe calea opusă?

Dar, vedeţi dumneavoastră, în ziua de azi oamenilor le rămân inaccesibile anumite lucruri care ar fi importante de ştiut. Atunci când în ziua de azi se cercetează organismul omenesc în instituţiile obişnuite, în laboratoarele biologice şi fiziologice sau în clinici şi alte instituţii, atunci se cercetează – spunem noi – creierul, prin aceea că acesta se analizează bucată cu bucată, aşa cum ne apare el pentru început, şi se cercetează ficatul analizându-l la fel. Dar făcând acest lucru oamenii nu se uită niciodată la ceva care este întru totul specific pentru înţelegerea omului. Întreaga noastră organizaţie a capului în ziua de azi şi tot ceea ce este guvernat de aceasta este esenţialmente altfel decât restul organismului omenesc.

Vreau să vă arăt în felul următor ceea ce se află la baza acesteia: Este ceva pe care dumneavoastră îl puteţi desemna în modul următor. Vă voi conduce treptat la ceea ce vreau să vă spun de fapt. Dumneavoastră puteţi spune:

Omul are două organe de percepţie ale căror direcţii de percepţie sunt întru câtva acestea (vezi desenul, a). Şi într-un anumit raport cu aceste direcţii de percepţie se află alte două direcţii de percepţie pe care, dacă e să le desenez schematic, trebuie să le desenez aşa (b):

Acestea sunt patru direcţii de percepţie pe care le are omul, ale căror linii se desfăşoară în modul pe care l-am indicat eu aici. Intenţionat nu am spus unde se află aceste direcţii de percepţie la organismul omenesc. Dacă nu desenez aici altceva decât două direcţii (a), pe care într-un fel le întindem şi cu care percepem, şi aici alte două (b), prin care percepem lateral, atunci este complet indiferent dacă aici sunt direcţiile sentimentelor sau senzaţiilor care trec prin picioarele mele, iar aici sunt direcţiile simţirii care trece prin braţele mele. Aveţi aici ceva care se află în concordanţă. Eu îmi percep oarecum greutatea stând cu cele două picioare ale mele pe sol. Atunci percep cu adevărat ceva. Şi eu percep de fiecare dată ceva chiar şi dacă nu ating nimic atunci când îmi întind mâna, când îmi întind braţul. Pe acestea pot să le desenez aşa (a). Dar cu acelaşi desen pot de asemenea să exprim cu totul altceva. Gândiţi-vă că aici am orizontala şi atunci aceste două direcţii pot socoti că sunt cele două axe vizuale, şi atunci desenez cele două axe vizuale astfel. Iar această direcţie (b) pot socoti că este direcţia urechilor, şi pot avea aceeaşi schemă pentru percepţiile ochilor şi ale urechilor. Am o dată întregul organism, numai că rotit cu un unghi drept, în cap, şi apoi restul organismului în interior. Dintr-un anumit punct de vedere superior, amândouă sunt acelaşi lucru.

Cele două picioare ale noastre sunt doar direcţii de percepţie devenite carne, pe care le avem şi într-un mod mai spiritual prin aceea că le întindem din creier prin ochi şi percepem culorile, în timp ce în rest percepem greutatea şi tot ceea ce este legat de aceasta. Noi ne vedem greutatea şi păşim pe culori, am putea spune, dacă am vrea să confundăm – dar întru totul din punct de vedere organic – cele două lucruri. Eu aud creta şi ating Do-ul sau Do diezul. Aceasta este doar o diferenţă graduală. Ceea ce se află în sfera capului este rotit cu un unghi drept, este mai spiritual, celălalt se află la nivel vertical şi este material. Dar amândouă se reduc în final la acelaşi lucru. Numai de una ştiu eu – ştiu de cele pe care păşesc ochii mei când e vorba de culoare, de ceea ce ating urechile mele când e vorba de sunete – de aceasta ştiu, aceasta este în conştienţa mea obişnuită. În privinţa a ceea ce văd picioarele mele din relaţiile de greutate, din ceea ce aud braţele mele din toate celelalte relaţii care intră aici în considerare, totul este în subconştient. Iar cele ce se află în subconştient, sunt relaţiile cosmicului. Prin acest întreg subconştient cunosc eu cosmicul, cunosc relaţia Pământului cu celelalte corpuri cereşti, cunosc ceea ce este corelat în mod universal cu gravitaţia. Cu braţele aud muzica sferelor, şi nu în mod firesc, cu urechile. Astfel încât putem spune: Noi constăm din aşa-numitul organism inferior al nostru, care are o conştienţă cosmică subconştientă, şi din capul nostru, care are o conştienţă terestră, dar tocmai o conştienţă „conştientă". Pe această diferenţă este clădită întreaga organizaţie omenească. Modul în care suntem noi configuraţi în exterior depinde întru totul de aceste contraste. Şi dumneavoastră ştiţi: Ceea ce purtăm noi în ziua de azi drept cap este trupul transformat din încarnarea precedentă, din viaţa

pământească anterioară, în timp ce restul organismului nostru actual va deveni capul în următoarea viaţă pământeană. Noi parcurgem această metamorfoză de la o viaţă pământească la alta. De aceea, capul este restul organismului transformat. El este într-o anume măsură mai desăvârşit, mai încheiat. Şi pentru că el este aşa, au devenit picioarele aşa de fine, încât să se întindă ca antene văzătoare afară din ochi, pentru a păşi de acolo pe culori cu o maximă mobilitate. Braţele din viaţa precedentă au devenit atât de eterice, încât se întind acum afară din urechi şi ating sunetele.

Consideraţi în primul rând aceste cunoştinţe concrete despre om. Nu s-a realizat nimic doar prin faptul că oamenii ştiu că există vieţi pământeşti repetate, ş.a.m.d. Acestea sunt, la urma-urmelor, dogme, şi atunci e egal dacă avem dogme ale Bisericii catolice sau evanghelice sau dacă avem dogma repetării vieţilor pământeşti. Gândirea propriu-zisă începe abia atunci când intrăm în evenimentele concrete, abia atunci când putem înţelege: Tu priveşti capul omenesc şi îl vezi ca transformare a trupului tău din viaţa ta pământească anterioară – pe care trebuie să ţi-l închipui desigur fără cap, deoarece capul precedent este transformarea unui trup dintr-o viaţă pământească şi mai din urmă. Dar în ceea ce vezi acum drept cap, vezi organismul transformat al vieţii pământeşti anterioare. Iar ceea ce vezi acum drept rest al organismului, în acesta vezi ceea ce va deveni cap în următoarea viaţă, în care braţele se vor fi metamorfozat astfel încât vor fi devenit urechi, iar picioarele se vor fi metamorfozat în aşa fel încât vor fi devenit ochi. Abia atunci când privim astfel în ceea ce este material şi îl pricepem în transformarea sa spirituală, atunci când avem spiritul astfel încât el poate lumina în interior ceea ce este

material, abia atunci este aici ceea ce are nevoie cu necesitate omenirea în ziua de azi. Şi numai după ce oamenii au organizat spiritul omenesc astfel încât să nu mai predice asemenea prostii cum sunt cele care au fost predicate îndeosebi în cea de-a doua jumătate a secolului XIX drept viziuni sociale posibile, abia atunci oamenii sunt într-adevăr maturi pentru a dobândi astfel de viziuni sociale care pot fi introduse ca realităţi în lume. În ziua de azi e nevoie să se pătrundă temeinic cu privirea acest lucru. Este o problemă serioasă ca oamenii să-şi spună în ziua de azi: Ceea ce este venerat drept ştiinţa care s-a dezvoltat, care este predicată peste tot, aceasta trebuie înlocuită cu altceva. Nu merge deloc altfel.

Este lipsit de sens, după cum am spus recent şi într-o conferinţă publică [Nota 1], să vorbim despre instituirea Universităţilor populare şi să credem că s-ar putea transplanta în universităţile populare ceea ce este practicat în ziua de azi în facultăţile noastre obişnuite. Ceea ce este practicat în facultăţile noastre ne-a împins în aceste catastrofe, întrucât puţinele personalităţi conducătoare o au ca atitudine fundamentală materialistă a lor; acum, acestea urmează să fie introduse în întreaga masă a oamenilor, ceea ce înseamnă că milioane urmează să intre în catastrofele în care au fost duse printr-o conducere spirituală incorectă a câtorva. Ceea ce nu este bun pentru puţini, urmează să fie acum răspândit pentru mulţi. Aşa de comod nu merge totuşi cu răspândirea educaţiei pentru adulţi, în sensul că ceea ce vieţuieşte în Universităţi să fie pur şi simplu dus în afară, pentru că prin aceasta se duce afară ceea ce este în genere nepotrivit pentru oameni. Aceasta sună astăzi radical, dar face parte dintre lucrurile cele mai necesare ca acest lucru să fie neapărat pătruns cu privirea, dacă ne gândim măcar

pe departe ca declinul să nu se deruleze în continuare, ci să se înfăptuiască o reclădire.

Aceasta este ceea ce voiam să pot spune în cuvinte care să cuprindă într-adevăr inimile. Cât mai multe inimi trebuie să fie cuprinse de aceste adevăruri concrete. De aceea a fost pentru mine o necesitate să indic în conferinţele publice cum noi totuşi am ajuns deja în şcolile Waldorf, ca în anumite ramuri să fie introdusă antroposofia în mod pozitiv în predarea istoriei. La fel de bine aş putea menţiona învăţământul antropologic din clasa a V-a, unde de asemenea a acţionat antroposofia, a acţionat, dar nu predându-li-se copiilor antroposofie – aceasta nici nu ne-ar trece prin minte – ci prin aceea că învăţământul a fost vivifiat prin ceea ce vine de la antroposofie, prin aceea că antroposofia a fost lăsată să curgă în materia de predare. Aceasta acţionează trezitor asupra sufletelor copiilor; ei devin cu totul altfel prin aceste influenţe. Ar fi o comoditate dacă s-ar voi să se predea pur şi simplu antroposofia în şcoli. Realmente nu se pune această problemă, ci ca cei care predau să se priceapă să vivifieze copiilor prin antroposofie ceea ce predau. Pentru aceasta fără îndoială antroposofia trebuie să devină pe deplin vie în aceia care o predau, şi aceasta este ceva care merge infinit de dificil: ca antroposofia să devină vie în oameni. Căci în ziua de azi ar fi deja posibil într-o anumită privinţă, ca cele mai variate ramuri, nu numai ştiinţa ci eu afirm de-a dreptul: cele mai variate ramuri ale vieţii să fie pătrunse de ceea ce poate veni prin viaţa în antroposofie.

Aceasta este o considerare generală. Vreau să leg de ea o considerare specială, din care veţi putea deduce cum sunt corelate lucrurile care vin aici în considerare.

Dumneavoastră ştiţi că în concepţia marxistă despre viaţă şi lume larg răspândită în ziua de azi, care îşi are expresia radicală în leninismul şi troţkismul distrugătoare de lumi, în această concepţie marxistă despre viaţă joacă un rol important concepţia care se numeşte „materialism istoric", şi în special dogma acţiunii fundamentale a relaţiilor de producţie. Este o dogmă pe care o împărtăşesc în ziua de azi milioane de oameni din proletariat, dogma conform căreia ceea ce este moravuri, justiţie, ştiinţă, religie, ş.a.m.d., este ceva care urcă ca un fum, ca o ideologie – puteţi citi în ***Puncte centrale*** [Nota 2] mai amănunţit despre acest lucru – din relaţiile de producţie, în timp ce relaţiile de producţie ar fi singurele reale, ceea ce trebuie pus la baza consideraţiilor istorice.

Mi s-a părut a fi de o importanţă absolut deosebită la vremea aceea – şi de fapt se corelează cu întreaga mea părere faptul că am putut face ceva la şcoala de formare a muncitorilor berlinezi [Nota 3], ceva de la care se putea porni – să vorbesc lămuritor în cercurile proletare despre această viziune a eficienţei exclusive a relaţiilor de producţie în procesul de dezvoltare a omenirii, şi de aceea nu am încercat să le aduc la cunoştinţă o concepţie materialist-istorică, ci adevărul. Acesta a fost şi motivul pentru care am fost dat afară de acolo, pentru că aceasta s-a împotrivit conducătorilor la acea vreme tot aşa ca şi ideea tripartiţiei acum, deoarece realmente în cadrul Mişcării socialiste pe atunci era, şi mai este încă şi astăzi, un sentiment mult mai orb al autorităţii şi o credinţă în autoritate mai mare decât în Biserica catolică.

Dar dumneavoastră vedeţi că problema care se pune acum este de a pătrunde cu privirea, de a înţelege corect cum sunt corelate lucrurile şi din punct de vedere social în lume. Cine dobândeşte o înţelegere corectă a ceea ce am

indicat în cartea mea ***Despre enigmele sufletului*** [Nota 4] ca tripartiție dată de la natură a organismului omenesc, cine înțelege această împărțire a omului în organism neuro-senzorial, organism ritmic și organism metabolic, acela gândește astfel încât poate aplica această gândire apoi și asupra vieții sociale. Dacă faci așa ceva, vin nebunii de astăzi și spun: Tu faci analogii; pentru că trupul omenesc este tripartit, împarți și organismul social. – Acesta este un nonsens! Desigur că ***Punctele centrale*** nu fac asta; acolo nu se operează cu analogii. Acolo se spune doar că dacă cineva reușește să-și scoată gândirea din cizmele de tortură în care este încorsetată prin știința actuală, și în special prin viața publică de astăzi, el poate, prin faptul că ajunge la cele conforme realității în organismul omenesc, să obțină o gândire așa de liberă încât poate gândi realmente și în social, în timp ce gândirea care așează creierul omenesc alături de ficat și le cercetează pe toate ca pe o aceeași substanță, nu va putea niciodată ajunge la o înțelegere rațională.

Dacă am forma analogii așa exterioare, atunci am spune: Avem tripartiția organismului social și tripartiția organismului omenesc. Capul este organul spiritual, așadar trebuie comparat cu viața spirituală a organismului tripartit; sistemul ritmic aduce acordul între diferitele funcțiuni ca activitate a inimii, activitate respiratorie – așadar partea juridică a organismului social; metabolismul, partea cea mai grosieră, mai materială – cel la care misticul privește de sus cu un anumit dispreț, deși declară și el că trebuie să mănânce și să bea – acesta este comparat cu viața economică.

Dar lucrurile nu stau așa! Eu am atras adesea atenția cu alte ocazii că în realitate lucrurile stau altfel decât se crede după simple analogii, că de exemplu nu se poate

spune că perioada de vară se poate compara cu starea de veghe a Pământului şi perioada de iarnă cu starea de somn. Adevărul este altul. Vara, Pământul doarme, iarna el veghează. Eu am expus acest lucru în amănuntele sale.

Dar la fel este şi acum, dacă mergem pe realitate şi nu pe analogii, la compararea organismului social cu organismul omenesc. Aici trebuie comparată tocmai viaţa economică din organismul social cu activitatea-cap omenească; ceea ce este viaţa juridică trebuie comparată în orice caz – pentru că se află la mijloc, aşa că oamenii nu s-au înşelat la analogie – cu activitatea ritmică. Dar viaţa spirituală trebuie comparată cu metabolismul. Aşadar viaţa economică trebuie comparată cu organele spirituale, viaţa spirituală din organismul social cu organele metabolice. Aici n-avem ce face. Viaţa economică este capul organismului social, iar viaţa spirituală stomacul, ficatul şi splina pentru organismul social, nu pentru omul individual. Aceasta este desigur iarăşi mult prea incomod atunci când omul se află în cizme de tortură, că trebuie să diferenţieze viaţa socială de viaţa omului individual.

Aici se pune iarăşi problema ca pregătiţi prin ştiinţa spirituală să privim asupra realităţii şi să nu practicăm analogii şi un simbolism încâlcit. Atunci se ajunge la unele lucruri importante. Se ajunge, de exemplu, la aceea că ne putem spune: Da, dar atunci viaţa economică, dacă este într-adevăr capul în organismul social, trebuie tot aşa ca şi capul omenesc să trăiască din restul organismului. Atunci nu putem spune că moralitatea, cunoaşterea, viaţa religioasă ar fi o ideologie, care urcă din viaţa economică. Nu, dimpotrivă! Viaţa economică este ceva care depinde de viaţa spirituală, de metabolismul organismului social, aşa cum capul omenesc depinde de respiraţie, de stomac, ficat şi splină. Atunci ajungem să recunoaştem că viaţa

economică este cea care urcă din viaţa spirituală şi religioasă. Dacă omul nu ar avea stomac, el nu ar putea avea cap. Desigur că nu ar putea avea nici stomac, dacă nu ar avea cap, dar la urma-urmelor capul este hrănit de stomac şi tot aşa este întreţinută viaţa economică de către viaţa spirituală, şi nu viceversa. De aceea este o superstiţie, o superstiţie îngrozitoare ceea ce ameninţă să se răspândească în ziua de azi ca teorie socialistă în toată lumea civilizată, pentru că nimeni nu s-a gândit în ultimele secole să cerceteze adevărul, ci fiecare nu a făcut decât să propovăduiască din propriile sale emoţii drept adevăr ceea ce îi era adecvat lui, în conformitate cu clasa sa socială şi punctul său de vedere. Abia acum se observă ce superstiţie este să priveşti relaţiile de producţie drept bază pentru desfăşurarea evenimentelor istorice. Pentru că acum se pune problema de a compara într-adevăr faptele şi nu de a răspândi analogii. Acum se priveşte în mod corect şi se observă că dacă metabolismul este subminat în organismul omenesc, capul suferă, şi că aşadar de fiecare dată când viaţa etică, religioasă şi de cunoaştere sunt subminate, în organismul social nu acţionează un metabolism sănătos şi atunci viaţa economică trebuie să piară. Aşadar de viaţa economică nu depinde chiar nimic, ci totul depinde în mod primar de concepţiile, ideile, de viaţa spirituală a oamenilor.

Şi aşa cum capul nostru moare, de fapt, continuu – am expus acest lucru în alte conferinţe –, aşa cum noi ne întreţinem organismul nostru cap numai prin aceea că el fiind continuu pe cale de a muri, împotriva acestui lucru se răzvrăteşte restul organismului, tot aşa este şi cu viaţa economică. Viaţa economică este ceea ce aduce continuu la pieire progresul istoric al omenirii, ea nu lăstăreşte întru câtva restul, ci aduce numai moartea în toate. Iar această

moarte trebuie mereu compensată prin ceea ce este produs în organismul spiritual. Aşadar exact contrariul este adevărat. Cine afirmă în sens materialist că viaţa economică ar fi baza a ceea ce progresează, nu spune ceea ce este adevărat. Adevărul este că viaţa economică este baza celor ce mor în etape mereu şi a căror pieire trebuie compensată din spirit. A proceda aşa cum se procedează acum în Rusia înseamnă a ajuta lumea să moară. Nu există nicio altă posibilitate, dacă se continuă să se lucreze în acest mod, decât să ajuţi lumea să moară, din simplul motiv că în ceea ce se îndeplineşte acolo se află legitatea morţii.

Dumneavoastră vedeţi ce lucruri eminente ca importanţă socială se află aici. Este ceea ce am încercat să las să strălumineze mereu, în cele mai diferite nuanţe, de cele două decenii de când practicăm antroposofia între noi, prin diferite conferinţe, şi să clarific că pentru noi nu se pune câtuşi de puţin problema să cultivăm o concepţie despre lume şi viaţă sufletesc-voluptoasă, un fel de snobism spiritual, ci că se pune problema a ceea ce necesită epoca drept cel mai important impuls al său.

Am vrut să mai rostesc astăzi încă o dată aceste lucruri în faţa dumneavoastră într-o iarăşi puţin altă formă, în legătură cu diferite lucruri care ne pot lămuri în privinţa fiinţei omului, pentru că acum este important ca aceia care se declară prieteni ai Mişcării noastre antroposofice să observe legătura acestei Mişcări antroposofice cu ceea ce se petrece acum între noi.

Lucrurile sunt aşa că adesea se discută într-o formă de-a dreptul denaturată ceea ce porneşte de la mine sau de la alţi prieteni, şi este greu să spui lucrurile cu totul liber unei mari adunări, chiar şi antroposofică, dar trebuie – deoarece nu avem nici un alt prilej să vorbim numai aşa, în cercuri restrânse, şi deoarece trebuie vorbit despre aceste

lucruri– să atrag atenţia asupra a câte ceva. Trebuie să fim conştienţi, în special aici, la Stuttgart, că cea de care am ţinut de două decenii încoace ca Mişcare antroposofică tocmai a păşit într-un nou stadiu, şi că noi prin aceasta, dacă avem intenţii oneste cu această Mişcare, am luat asupra noastră obligaţia să mergem împreună cu acest reviriment, să ne adaptăm acestui reviriment. Trebuie numai să înţelegeţi cu adevărat că deoarece prin unii prieteni ai noştri, *Molt*, *Kühn*, *Unger*, *Leinhas* [Nota 5] şi alţi câţiva de aici s-a făcut încercarea de a de a trage în mod practic concluziile concepţiei de viaţă antroposofice, tocmai prin aceasta s-a petrecut ceva care ne priveşte pe toţi, care ne priveşte pe toţi în aşa fel încât ar trebui să manifestăm interes pentru aceasta în întregul nostru comportament. Este aşa, că până atunci, de fapt – dacă e să luăm în vedere lucrurile foarte precis – Mişcarea antroposofică a fost un curent universal. Un curent spiritual universal este tocmai ceva spiritual. Ceva spiritual care merge pe drumul său. Se pot forma clici, se pot forma mici adunări atât de reprobabile care să aibă interese personale sau ştiu eu ce alte interese, chiar peste un asemenea ne-„consilier" precum *Max Seiling* [Nota 6] poate trece o Mişcare spirituală.

Desigur că lucrurile trebuie tratate corect într-un mod sau altul, dar atâta vreme cât este vorba de o simplă Mişcare spirituală, se poate trece peste ele. Dar acum noi avem totuşi trei lucruri dezvoltate din această mişcare.

Primul a fost acela care s-a raliat apelului meu din anul trecut [Nota 7]. Acesta a trecut în Mişcarea de tripartiţie, încă discutabilă în ziua de azi, în Uniunea pentru tripartiţia organismului social, care de fapt nu a putut atinge până acum nici măcar în mod aproximativ ceea ce s-a vrut. Pentru că ceea ce a fost intenţionat prin apel a fost

într-un anumit sens respins, şi ar fi bine dacă ar exista o conştienţă deplină despre faptul că el a fost respins , că s-a împlinit doar foarte puţin din cele intenţionate prin acest apel.

Din această cauză, desigur că sunt constrâns să fac anumite lucruri. Când, de exemplu, a apărut la Dornach ideea că ar trebui făcut încă un alt apel care să clarifice în viaţa internaţională ce înseamnă Dornach-ul pentru lume, a trebuit să le clarific prietenilor: Da, afară, în viaţa obişnuită, care acum însă se îndreaptă spre prăbuşirea ei, oamenii sunt obişnuiţi să scoată apel după apel, program după program. Aceasta nu se poate face pornind dintr-o Mişcare antroposofică. Aici se pune problema să se înţeleagă că într-un anumit sens este nesănătos în cel mai înalt grad dacă se face ceva care nu reuşeşte. Aici se pune problema să avem în vedere realmente, în modul cel mai precis, şansele de reuşită, în aşa fel încât să nu facem pur şi simplu ceea ce ne trece prin minte, ci să facem numai ceea ce poate reuşi. De aceea am spus atunci aceste cuvinte, care sunt importante şi pe care vă rog să le chibzuiţi: Mie nu-mi va veni ideea să fac un apel, într-un mod asemănător celui dintâi, pentru că nu este îngăduit să se întâmple a doua oară cu un apel ceea ce s-a întâmplat cu cel dintâi. – Eu aş putea să las să apară apelul la cultură [Nota 8], care nu a fost făcut de mine însumi, dar trebuie să ne fie limpede că lucrurile încep să devină infinit mai grave decât este omul înclinat în ziua de azi să le considere, atunci când în fundalul lor se află ceva cum este Mişcarea antroposofică.

Din Mişcarea antroposofică noi am constituit într-o anume măsură până acum trei lucruri, dintre care fiecare reprezintă cu totul altceva:

Tripartiţia din acel Apel – la care trebuie să lucrăm, pentru că ea a fost în parte respinsă; al doilea element

component este Școala Waldorf [Nota 9]; al treilea este întreprinderea industrială, financiară, comercială «Der Kommende Tag» (Ziua care vine) [Nota 10].

Mai înainte, în timpurile în care nu aveam decât Mişcarea antroposofică – eu vorbesc astăzi numai despre Stuttgart – eu am venit aici la Stuttgart, am fost eu aici trei sau poate patru zile, dar dumneavoastră ştiţi cu câţi oameni a trebuit mereu să port discuţii individuale. Toate acelea au fost lucruri care au avut o anumită importanţă, după cum o arată acum rezultatele. Nu a fost lipsit de importanţă că ceea ce s-a întâmplat între timp – cine vrea să mă înţeleagă mă va înţelege – a putut fi ajustat din nou în astfel de discuţii cu persoane individuale. Atunci lucrurile au putut iarăşi merge mai departe până la următoarea întâlnire. Acum, aşa cum stau nemijlocit lucrurile, avem de fapt de a face, după ce s-au dezvoltat aceste lucruri exterioare, cu şedinţe de dimineaţă până seara, ba chiar până noaptea, şi nu poate fi vorba să continuăm acele vechi obiceiuri care erau atunci pe când noi eram doar o Mişcare antroposofică. Din toate acestea mulţi nu simt nimic altceva decât că este o neplăcere că lucrurile nu mai sunt ca înainte. Dar este necesar ca oamenii să privească întreaga schimbare şi să-şi spună într-adevăr: Lucrurile au devenit altfel decât în primăvara anului trecut, şi trebuie ţinut cont de asta.

Ele nu pot rămâne aşa cum sunt acum, dar ca să nu poată rămână aşa trebuie să se colaboreze în acest scop. Ele nu pot rămâne aşa din motivul că tot ceea ce se petrece fie pentru Şcoala Waldorf, fie pentru Uniunea tripartiţiei, fie pentru «Kommenden Tag», ia naştere pe baza muncii spirituale. Fără munca spirituală care a fost efectuată şi care trebuie efectuată în continuare, toate acestea nu au nici un sens. Această muncă spirituală trebuie să dea

întregului configuraţie, să dea întregului forţă şi conţinut. Dacă vom ajunge acolo unde am ajunge dacă lucrurile ar merge aşa mai departe, consecinţa ar fi că actualele instituţii ar înghiţi Mişcarea spirituală iniţială; atunci am sustrage lucrurilor temeliile lor iniţiale. Nu este permis ca ceea ce creşte din Mişcarea antroposofică să înghită această Mişcare antroposofică însăşi.

Dumneavoastră vedeţi că eu trebuie să discut astăzi lucruri foarte grave, şi cel puţin câţiva mă vor înţelege. Dar lucrurile nu pot deveni altfel dacă nu acceptăm realitatea că s-a lucrat într-adevăr tocmai antroposofic mulţi ani, decenii de-a rândul. Această muncă trebuie să fie o realitate.

Acum vă rog să adăugaţi la acestea ceva: în lume există multă luptă, dar unde este de fapt cea mai multă luptă? Ea se desfăşoară într-o anumită formă pe care oamenii nu o observă, dar ea este cel mai mult în viaţa spirituală. Şi, de exemplu, în ceea ce se numeşte Mişcare antroposofică, lupta nu are sfârşit. Atunci când din vechile uzanţe – noi a trebuit să ne legăm de ele, dumneavoastră ştiţi de ce – s-a constituit Mişcarea noastră, va să zică mulţi dintre oamenii cu vechile obişnuinţe teosofice s-au raliat Mişcării noastre, eu am avut senzaţia că un domn, care pe atunci era un apărător deosebit de fervent tocmai al orientării noastre, se va lupta foarte curând cu toţi oamenii posibili; pentru că lupta este ceva care evoluează aici într-un mod cumplit. Da, eu chiar am accentuat întotdeauna: Domnul, care este aşa un teosof întru totul autentic, nu numai că se va lupta cu ceilalţi oameni, ci chiar partea sa stângă şi partea sa dreaptă vor ajunge într-o luptă cumplită. Vom trăi experienţa că partea stângă a acestei personalităţi se va certa în modul cel mai cumplit cu partea sa dreaptă.

Desigur că trebuie dezvoltat tocmai celălalt pol, polul care trebuie să învingă luptele existente continuu, rezultate din natura oricărei Mişcări spirituale – pentru că orice Mişcare spirituală lucrează în vederea individualităţii. Trebuie să existe celălalt pol, polul înţelegerii dintre oameni, polul care constă în aceea că poţi pătrunde în om, că te poţi adânci în impulsurile de viaţă ale unui alt om, ş.a.m.d. Trebuie să fie posibil ca ceea ce practicăm noi acum ca muncă de tripartiţie, ca Şcoală Waldorf şi «Kommender Tag» să fie susţinute de o bază bună, morală, a Mişcării noastre antroposofice de aici din Stuttgart, de acea bază morală care a fost elaborată de decenii, sau cel puţin trebuia elaborată. Trebuie susţinută de aceasta, pentru că numai aşa putem înainta şi numai aşa ne putem recuceri un echilibru între viaţa în şedinţe şi munca spirituală necesară care totuşi trebuie să constituie baza. Dar desigur că nu vom ajunge la aceasta dacă aici se petrec încontinuu lucruri cum ar fi de exemplu faptul că ţi se spune: Din nou s-a petrecut aici ceva înspăimântător, aici este un om care încontinuu bagă zâzanie, care este dăunător pentru toţi ceilalţi. – Se poate să fie aşa, acest lucru poate fi corect. Dar până acum, în ciuda faptului că astfel de lucruri m-au întâmpinat de nenumărate ori în răstimpul prezenţei mele actuale de aici, nu am reuşit să merg pe urma unui asemenea lucru până într-acolo încât atunci când am ajuns la al doilea el să-mi spună acelaşi lucru ca şi primul. Iar la al cincilea sau al şaselea a devenit deja contrariul a ceea ce mi-a adus la cunoştinţă cel dintâi. Da, eu vă povestesc doar fapte. Eu nu vreau să critic, nu vreau să dojenesc şi nici să laud pe cineva, într-adevăr nici măcar ultima, dar aşa stau lucrurile. Însă ceea ce este necesar să se dezvolte tocmai pe tărâm antroposofic – am expus adesea acest lucru – este un simţ absolut, precis al

adevărului. Este foarte dificil să lucrezi mai departe în toate aceste chestiuni, dacă nu există baza de adevăr, de adevăr real, nemijlocit. Dacă există această bază de adevăr real, atunci trebuie totuşi să fie aşa încât atunci când cineva ţi se adresează cu ceva, şi tu urmăreşti acel lucru şi la cel de-al cincilea sau al şaselea, el să se înfăţişeze în acelaşi mod. Însă eu trăiesc experienţa că mi se comunică ceva „îngrozitor", iar fiecare om pe care îl întreb spune altceva. Desigur că nu pot utiliza lucrurile pe care le ştiu din alte surse în viaţa exterioară; am expus adesea acest lucru. Şi nu se pune problema dacă eu cunosc sau nu lucrul acela, dacă el este corect sau incorect, ci se pune problema dacă cel dintâi spune acelaşi lucru ca cel de-al şaselea sau al şaptelea; nu se pune problema a ceea ce cunosc eu. De regulă nu mă las dus de nas de iluzii, şi nu din această cauză întreb pe cineva, ci din cu totul alte motive. De obicei nici nu mă interesează prea mult ceea ce mi se comunică, dar acum se pune problema că eu pot vedea ce-mi spune cel dintâi şi ce-mi spune cel de-al şaptelea şi se dovedeşte foarte frecvent că unul spune ceva, iar la cel de-al şaptelea este exact contrariul. Iar eu cred că din această rezultă cu o anumită evidenţă: una dintre afirmaţii nu este adevărată. Mie mi se pare că asta rezultă de aici.

Da, în viaţa fizică exterioară, care se îndreaptă tocmai de aceea acum spre declin, nu s-a voit niciodată să se observe funcţia, semnificaţia incisivă a neveracităţii. Chiar dacă nu este intenţionată, neveracitatea acţionează totuşi distructiv. Cel care se situează pe terenul pe care stă ştiinţa spirituală orientată antroposofic ar trebui să realizeze în toate circumstanţele că: Ceea ce este o bombă distructivă în viaţa fizică aceasta este în spiritual un neadevăr. El este o forţă distructivă, un instrument distructiv, şi anume un instrument distructiv absolut real. Ar fi realmente din nou

posibil, în ciuda multelor lucruri care s-au întemeiat, să se ajungă la o activitate rodnică largă şi în domeniul spiritual dacă s-ar acorda ceva atenţie acestor lucruri, dar o atenţie obiectivă, nu o atenţie personală.

Dumneavoastră ştiţi că nu este felul meu să ţin discursuri acuzatoare; nu este felul meu să fac morală. Dar eu trebuie să aduc în discuţie în mod real faptele care mă întâmpină în special acum deosebit de puternic, pentru că noi ne aflăm într-o situaţie gravă. Noi stăm în faţa unor întreprinderi cărora nu le este îngăduit să nu reuşească, care trebuie să reuşească, la care nu poate fi vorba să nu reuşească cumva, despre care noi trebuie să spunem astăzi: ele vor reuşi. Dar ca ele să nu înghită Mişcarea antroposofică iniţială, asta atârnă de faptul că fiecare trebuie să colaboreze în mod real pentru ca ceea ce ar trebui să rezulte din punct de vedere moral dintr-o muncă de decenii, să fie într-adevăr aici. La aceasta trebuie să colaboreze fiecare. Aceasta este în primul rând necesar, ca fiecare să colaboreze în acest scop.

Mă doare inima că nu pot satisface aproape niciuna din dorinţele care mi se adresează acum în număr aşa de mare. Dar eu trebuie să-i refuz mereu pe prieteni, pentru că pur şi simplu timpul nu se lasă dublat, iar şedinţe nu sunt numai de dimineaţa până seara, ci şi până noaptea târziu. Desigur că nu poţi vorbi în acelaşi timp cu oamenii în mod individual. Dar dacă – lucrurile sunt legate între ele – printr-o chibzuire în cele mai largi cercuri ale colaboratorilor noştri nu vor fi îndepărtate aceste lucruri care joacă aşa un rol în toată viaţa de aici şi care sunt caracterizate tocmai prin ceea ce am caracterizat eu acum, dacă aceste lucruri nu vor fi eliminate în acest loc chiar astăzi, prin introspecţia fiecăruia, aşa cum stau ele acum nu este deloc posibil să găseşti timpul pentru a îndeplini

munca spirituală fundamentală veritabilă. Cele la care a dus antroposofia vor reuși. Dar dacă în anumite lucruri nu intervin modificări, atunci ele vor înghiți Mișcarea spirituală inițială și atunci, prin voința așa-numitor purtători ai acestei Mișcări spirituale vom avea un nou materialism, tocmai prin aceea că Mișcarea spirituală care se află la bază a fost adusă la pieire. Spiritul vrea să fie cultivat, dacă e să nu ajungă la pieire. Iar materialismul nu există prin sine însuși, nu poți întemeia materialismul, exact așa cum nu poți face un cadavru. Un cadavru rezultă atunci când organismul este părăsit de suflet. Tot așa, tot ceea ce se creează aici pe baze spirituale, din ceva însufleţit, poate deveni pur material atunci când nu există înclinația de a cultiva într-adevăr spiritualul. Pentru aceasta însă este necesar ca în primul rând să fie luată în vedere cu atenție baza morală, baza etică ce a putut fi elaborată. Înainte de toate trebuie avut în vedere cu atenție să nu ne dedăm iluziilor, să nu ne mulțumim cu judecățile care ne sunt comode, să ne uităm la viața însăși, fără să ținem cont de părerile celorlalți.

Este într-adevăr foarte rău dacă, de exemplu, cineva spune: tripartiția este o treabă frumoasă, căreia trebuie sa-i fim adepți, și pentru că atunci omul se simte așa de bine, el spune: Eu întemeiez acum ceva care este întru totul în sensul tripartiției; atunci sunt un om cumsecade. Eu mă pot simți ca fiind un om atât de cumsecade atunci când întemeiez ceva care este un nucleu al tripartiției. Să se lingă pe degete – din punct de vedere moral – din pură voluptate interioară, aceasta poate face cineva, atunci când face așa ceva, dar pentru aceasta nu are nevoie să aibă simțul realității. Căci ideea tripartiției este tocmai de aceea o idee atât de conformă realității pentru că trebuie să căutăm să o transpunem cu toate puterile în realitate. Dar

datorită spiritului neveracităţii ea este atât de contestată de mulţi încât, în primul rând, ea trebuie să pătrundă într-un număr suficient de mare de capete. Trebuie ca oamenii să aibă simţul necesar al realităţii şi simţ practic.

Cu opt zile în urmă a trebuit să vorbesc aici [Nota 11] despre consecinţele tripartiţiei relativ la administrarea proprietăţii funciare. Eu am spus că tripartiţia lucrează bineînţeles în sensul ca schimburile sociale, condiţiile sociale în privinţa proprietăţii private să devină astfel încât proprietatea funciară să nu poată fi cumpărată şi vândută ca o marfă. Acesta este ceva întru totul din realitate, iar relaţia opusă este ceva ireal. Eu a trebuit să expun aceasta în ziua în care am ajuns aici chiar prea târziu, pentru că toată ziua am colindat prin regiune ca să cumpărăm proprietăţi. Atunci când ai simţul realităţii nu te poţi situa pe tărâmul tripartiţiei în aşa fel încât să spui: Eu trebuie că sunt totuşi un om bun; eu formez un nucleu al tripartiţiei. Nu, trebuie ca fără iluzii să admitem că este imposibil în ziua de azi, să lucrezi pentru tripartiţie într-o anume privinţă, să faci tocmai ceea ce este important, dacă nu lucrezi din prezentul nemijlocit.

Nu se pune problema ca omul să-şi lingă degetele din punct de vedere moral pentru a spune că este adept al unei idei. În felul acesta ea devine nefructuoasă şi abstractă. Se pune însă problema să pătrundem cu privirea realitatea, să recunoaştem ceea ce este necesar. Aceasta este diferenţa între utopişti, dogmatici şi practicieni, că, bineînţeles, practicianul merge pe acea idee atât de departe pe cât se poate merge, că el nu trăieşte străin de lume din pură voluptate lăuntrică, ci abordează realitatea; într-adevăr, noi ne dedăm iluziilor numai dintr-o voluptate lăuntrică. Aceste lucruri trebuie recunoscute. Şi mai trebuie recunoscute încă multe altele care se află în această

direcţie. Iar eu nu am putut proceda altfel, deşi ar fi fost multe alte lucruri şi pentru această oră, decât să folosesc această oră înaintea plecării mele pentru a indica unele lucruri care mi s-au arătat în cele mai variate moduri aşa, en passant, dar care izbesc în interior activitatea aducătoare de roade. Aceasta suferă în primul rând prin aceea că de fapt mereu este necesar să se ducă discuţii nesfârşite asupra lucrurilor care ar trebui să poată fi lichidate într-o jumătate de oră, pentru că mereu se amestecă lucruri care de fapt nu ar trebui deloc să fie aici. Dacă eşti obişnuit în ziua de azi cu gândirea sănătoasă – şi trebuie să te obişnuieşti cu aceasta dacă vrei să înfăptuieşti ştiinţa spirituală care este prezentată în conferinţele de aici – şi dacă eşti apoi transpus în mijlocul acelora ce se desfăşoară în ziua de azi în viaţa comercială în aşa-numita practică – eu nu relatez aici teorii –, atunci acestea pot fi caracterizate cel mai bine în sensul că pe cât posibil timpul este strivit în picioare, timpul este irosit. Căci există în ziua de azi practicieni care se laudă că au de lucru întreaga zi. Dacă nu şi-ar risipi timpul, probabil că munca lor de zece ore ar putea fi făcută din plin într-o oră. Timpul este strivit în picioare tocmai în aşa-numita viaţă practică actuală. Şi prin aceea că timpul este omorât produc oamenii o sfâşiere a gândurilor. Ai de fapt sentimentul, dacă intri în ziua de azi în acest domeniu al aşa-numitei vieţi practice, că oamenii se cred continuu într-o fabrică de tăiţei în care gândurile, care ar trebui să fie concentrate, sunt trase şi îmbucătăţite ca aluatul de ştrudel sau tăiţei, în care totul este întins şi larg împrăştiat. Este oribil să întâlneşti aceste gânduri risipite, care sunt cultivate în ziua de azi ca practică a vieţii. Dacă vrei să examinezi lumea cu aceste gânduri, dacă vrei să pătrunzi cu privirea lucrurile despre care am vorbit eu astăzi aici

pentru a oferi o introducere, atunci nu ai ajunge niciodată la ceva. Pentru că această întreagă gândire cu aspect de aluat de ştrudel a rezultat tocmai din omorârea timpului, prin aceea că ceea ce trebuia să fie concentrat şi numai atunci ar fi putut să lucreze ca gânduri, nu mai este nimic prin întindere şi risipire. Căci ceea ce îşi îndeplineşte funcţiile având o anumită densitate nu mai este desigur de nici un folos dacă devine subţire şi scărmănat. Şi aşa, multe din cele care figurează în economia actuală nu mai sunt câtuşi de puţin potrivite să ducă lumea într-un fel sau altul mai departe. Şi tocmai aceasta ar trebui să fie sarcina noastră, ca şi în privinţa vieţii practice să ajungem din nou la o gândire concisă şi să nu omorâm timpul. Însă în ziua de azi trebuie încă omorât timpul dacă Mişcarea antroposofică ce se află în spatele strădaniilor noastre nu este ceea ce ar trebui să fie: o Mişcare reală de la un capăt la celălalt, în care ceea ce este neadevărat se elimină singur, pentru că nu poate fi folosit de cineva înăuntrul Mişcării, pentru că se revelează imediat.

Este ceea ce am vrut să vă spun astăzi, fără să am pe nimeni în vedere – vă rog să nu povestiţi din nou că am vrut să ţintesc una sau alta. Eu am vrut să caracterizez stări de lucruri generale, a trebuit să le caracterizez, pentru că în ziua de azi ne confruntăm cu o situaţie mondială gravă şi, în fond, în ceea ce se petrece aici la Stuttgart între noi, se întâmplă în mod real acele lucruri care sunt grave în întreaga civilizaţie. Şi din ceea ce bântuie printre noi am putea învăţa multe despre ceea ce bântuie în întreaga lume.

A fost fără vreo intenţie rea. Şi nu trebuia să fie nici discurs acuzator, nici morală ţinută de la amvon, ci o discutare a ceea ce mi-a apărut, de fapt mai întâi indirect în ultimele paisprezece zile tot mereu înaintea ochilor şi a sufletului.

CONFERINȚA a VI-a

Stuttgart, 25 iulie 1920

Considerațiile care au fost începute și aici, în acest loc, în ultimul timp au fost pătrunse de un ton fundamental. Mereu s-a pornit de la necesitatea de a cuprinde gravitatea timpului cu privirea, dacă e să ne gândim la sarcinile, la intențiile legate de Mișcarea noastră antroposofică. Acest ton fundamental a fost apoi adecvat, într-un anumit mod, la ceea ce a fost împărtășit în aceste considerații și care urma să fie un sprijin pentru a dezvolta tot mai mult, ca sentiment sufletesc, acest ton fundamental, într-un număr tot mai mare al membrilor noștri. Vrem să continuăm în acest mod, și aș dori să indic astăzi, înainte de toate, ceva care ne poate încadra oarecum lăuntric în Mișcarea spiritual-științifică orientată antroposofic.

Cum se înțelege în mod obișnuit, din întregul curent evolutiv al culturii occidentale – al cărui declin a fost chiar dovedit științific în ziua de azi prin cartea lui *Oswald Spengler* [Nota 1] –, cum este înțeleasă cultura în cadrul acestei civilizații occidentale, indiferent că o acceptăm mai mult sau mai puțin? Tocmai aceia care își imaginează că se află încadrați atât de practic în viață înțeleg cunoașterea ca teorie și nu ca adevărată faptă a sufletului omenesc. Și tocmai despre această problemă este vorba în ziua de azi, ca noi să ne străduim să înțelegem cunoașterea ca faptă a sufletului omenesc, să o înțelegem în așa fel încât, pe măsură ce cunoaștem, să nu avem în vedere numai o teorie oarecare, o concepție, ci să avem în vedere ceva care este faptă impregnată de voință în întregul context al evoluției Pământului și omenirii.

Aş dori să clarific pentru început mai mult metodic, la un fapt al lumii spirituale, ce trebuie înţeles prin cunoaştere ca faptă. Eu am indicat adesea doi curenţi opuşi în viaţa sufletului omenesc. Unul dintre curenţi este curentul abstract-mistic, celălalt este curentul abstract materialist. Curentul abstract materialist este cel care a apărut în decursul ultimelor trei-patru secole din dezvoltarea ştiinţelor naturii, şi în fond a cuprins toate acele cercuri care vin astăzi în considerare pentru desfăşurarea evoluţiei omenirii. Pentru adevăratul progres al evoluţiei omenirii abia dacă intră în considerare confesiunile religioase tradiţionale, aşa cum sunt ele reprezentate oficial.

Aşadar, dacă s-ar pune, de exemplu, problema ca ideea lui Spengler de declin al Occidentului să se realizeze într-adevăr, atunci ar trebui să poată conlucra confesiunile religioase tradiţionale, aşa cum sunt ele reprezentate oficial de către iezuiţi, de evangheliştii pozitivi şi aşa mai departe; dar acestea nu s-ar lua în considerare pentru ceea ce progresează. După cum am observat adesea, curentul materialist se face astăzi limpede remarcat chiar şi la aceia care nu o ştiu deloc. Este chiar caracteristic, şi noi trebuie să amintim mereu aceasta, că şi concepţia teosofică despre lume, atunci când a apărut sub acest nume de „concepţie teosofică despre lume" a căzut pradă materialismului în anumite cercuri. Căci, la urma-urmelor, ce au fost descrierile trupului eteric şi ale trupului astral ale unor oameni din aceste cercuri, care au indicat mereu trupurile eteric şi astral drept simple rarefieri ale materiei şi care nu-şi reprezentau sub acestea decât o ceaţă oarecare, ce erau acestea altceva decât materialism mascat, un materialism mascat spiritual? Desigur că materialismul cel mai mascat este spiritismul, care deşi vorbeşte despre

spirit, nu vrea altceva decât să dovedească spiritul în formă materială, să reprezinte spiritul în formă materială. Tot ceea ce, prin literatura populară şi în primul rând prin cărţile de popularizare şi ziare, îi învaţă pe oameni prin tot felul de articole despre ceea ce este „corect", tot ceea ce ajunge la oameni, indiferent că vine din partea catolică sau din cea evanghelică, este corodat de materialism. Acest materialism este ceva care, pe de o parte, este legat de cultura progresistă. De aceea trebuie să-l luăm în considerare, abordându-l pozitiv. Ceea ce este tradiţional şi istoric, cum sunt confesiunile religioase, trebuie, desigur, dacă devin atacatori ai noului, să combată acest nou în modul cel mai intens, însă aceasta nu este ceva de care gândirea prezentului să se ocupe cu seriozitate, pentru că e ceva care se deplasează în direcţie descendentă. Dimpotrivă, materialismul este ceva care – desigur, în coloratură materială, în interpretare materială – produce ceea ce trebuie ştiut în prezent. Trebuie ştiut ce promovează, dacă vrem să colaborăm la progresul vieţii spirituale, ce anume promovează anatomia materialistă, fiziologia materialistă, biologia materialistă, ce anume promovează sociologia în prezent, trebuie să ne situăm înlăuntrul a ceea ce poate fi ştiut pe această cale, şi tocmai din această cunoaştere trebuie dobândită forţa de a transforma cunoaşterea materialistă, modul materialist de gândire şi reprezentare într-o cunoaştere spirituală. Aşadar este valoros în cadrul prezentului actual să te confrunţi cu ceea ce are materialismul drept conţinut. În ziua de azi nu se poate transforma, în sensul în care cred unii, să spunem, filosofia catolică a Evului Mediu. Numai aşa cum am arătat eu la Dornach cu tomismul [Nota 2], poate fi ea transformată, cu toate că în acest caz se transformă singură. Oamenii pot însă metamorfoza

materialismul în viaţă spirituală lăuntrică. De aceea este cu totul nefondat dacă antroposofii disprețuiesc ceea ce produce materialismul. De acesta trebuie ţinut cont. Nu se poate dezvolta antroposofia din născociri, ci trebuie să o dezvoltăm fiind înăuntru, în mod viu, în viaţa actuală, iar această viaţă este pentru început viaţa materialistă.

Numai că în clipa în care vrem să resimţim materialismul în sensul adevăratului progres al omenirii, trebuie să dezvoltăm în noi un sentiment fundamental, tocmai acel sentiment fundamental pe care nu-l dezvoltă deloc cele mai largi cercuri din prezent, îndeosebi cercurile savanţilor actuali. Este sentimentul că tot ceea ce ne înconjoară pentru început în lumea percepţiilor, ceea ce văd ochii noştri, ce aud urechile noastre ș.a.m.d., nu este o realitate, şi că realitatea nu trebuie deloc căutată înlăuntrul acestora, aşadar că este fundamental greşit atunci când, în cadrul acestei lumi exterioare de percepţii, atomii şi moleculele sunt căutate drept realităţi, chiar şi în sensul că pot fi medalii votive. Unii reprezentanţi ai ştiinţei sunt deosebit de mândri pentru că afirmă că ei nu acceptă deloc atomii şi moleculele ca realităţi, ci drept forme de gânduri, oarecum drept puncte de gândire, care se află în spaţiu. Dar nu despre asta este vorba, dacă se acceptă puncte materiale sau altfel de puncte de sprijin ale gândirii în atomi, ci dacă se porneşte de la o înţelegere vie a entităţilor spirituale, sau dacă se refuză cu groază această înţelegere vie şi se porneşte de la ceea ce poate fi dobândit numai în lumea materială. Şi acest lucru este valabil, şi ca forţe punctuale, despre atomi. De îndată ce se porneşte de la reprezentările atomistice eşti deja vârât într-un materialism care duce la declin. Ne putem descurca cu lumea de percepţie numai dacă o cuprindem ca fenomen, ca lume de manifestare. Ceea ce ne întâmpină prin simţuri

este ceva înlăuntrul căruia materia nu se află câtuşi de puţin. Aşadar trebuie să dezvoltăm în noi sentimentul – pe care îl putem dezvolta prin rezultatele redactate în literatura noastră antroposofică –, sentimentul că dacă privim în afară prin ochii noştri şi zărim întregul cer înstelat, zărim configuraţia norilor, zărim conţinuturile celor trei regnuri, ale celui mineral, vegetal şi animal, dar şi ale celui de-al patrulea regn, ale regnului uman, în tot ceea ce găsim apropiindu-se de noi în felul acesta, prin percepţie, nu ne este îngăduit să căutăm ceva din materie. În spatele acestora nu se află nicio materie! Acestea sunt pur şi simplu apariţii, fenomene, cum ar fi de exemplu curcubeul, chiar dacă acestea ne apar altfel, mai compact decât curcubeul. Aşa cum nimeni nu va privi curcubeul ca vreo realitate exterioară – ca un adevărat pod, să spunem, care este întins acolo în şapte culori –, ci ca fenomen, ca apariţie, tot aşa fiecare trebuie să cuprindă ceea ce îl întâmpină în mod exterior prin simţuri drept fenomen, drept apariţie, chiar dacă acestea îi apar atât de compacte. Chiar şi la cristalul de cuarţ, chiar dacă putem pune mâna pe el – la curcubeu, mâna ar trece prin el –, chiar dacă simţul tactil este afectat, noi trebuie să vorbim şi în cazul cristalului de cuarţ doar despre un fenomen, nu ne este îngăduit să născocim prin fantezie vreo realitate materială, indiferent cât de mult reprezentată este ea în ziua de astăzi de concepţia despre natură care merge pe căi greşite. Aşadar ceea ce găsim noi ca apariţii „materiale”, nu sunt câtuşi de puţin apariţii materiale, nu este câtuşi de puţin materie în realitate. Acestea sunt doar apariţii; sunt ceva care vine şi pleacă dintr-o altă realitate, pe care noi nu o cuprindem dacă nu ne-o putem închipui spirituală. Acesta este unul dintre sentimentele pe care trebuie să-l dezvoltăm: să nu căutăm materia în lumea exterioară!

De aceea, ratează adevăratul ţel al dezvoltării antroposofice tocmai aceia care dispreţuiesc materialitatea exterioară, care spun: Ah, ceea ce se percepe în exterior este doar materie, şi noi trebuie să ne înălţăm deasupra ei! – Tocmai acest aspect este fals. Tocmai ceea ce percepem în exterior nu este material, acolo noi nu putem căuta deloc materia. În lumea care face impresii asupra noastră prin simţurile noastre noi nu găsim deloc materie. Aceasta poate rezulta pentru dumneavoastră dacă citiţi în spiritul corect ceea ce este scris în literatura noastră orientată antroposofic.

Şi apoi trebuie să vă dezvoltaţi în continuare acest sentiment. Atunci se ajunge la punctul cu adevărat incomod omului actual, pentru că ne apropiem foarte mult de ceea ce este denumit trăirile cu Păzitorul pragului. Acestea sunt trăiri incomode, dar dacă nu te apropii de ele nu vei putea înainta în evoluţia lăuntrică. Trebuie să preiei incomoditatea, să ieşi din domeniul teoretic şi să intri în cel real. Cunoaşterea trebuie să ţină cont într-o anume măsură de fapte. Cine are concepţia că înăuntrul lumii pe care noi o numim materială ar putea fi găsită materia – unii vor crede deja că deoarece acesteia i se spune „materie", aşa este materia; cu o asemenea înţelepciune a cuvintelor se tratează lucrurile în ziua de azi –, aşadar cine spune că înăuntrul lumii de percepţie ar putea fi găsită materia, acela face nu numai o greşeală pur teoretică. Şi cine crede că s-a făcut totul dacă se spune: este incorect să cauţi materia în cadrul lumii percepţiilor –, nici acela nu se află înlăuntrul ştiinţei spirituale orientate antroposofic; pentru că simpla corectare a unei concepţii teoretice nu este încă ştiinţă spirituală. Ştiinţa spirituală trebuie să realizeze cunoaşterea ca faptă, ştiinţa spirituală trebuie să fie cunoaştere pătrunsă cu voinţa, trebuie aşadar să intre în

realităţi, deja atunci când ea dă definiţiile, explicaţiile sale. Şi aici lucrurile devin incomode.

Este uşor să se spună: tu ai părerea incorectă că înăuntrul lumii de percepţii exterioare s-ar putea găsi materia; aşadar corectează-ţi părerea! – Da, aceasta este vorbărie teoretică. Acceptarea de teorii, combaterea teoriilor, corectarea lor reprezintă pur şi simplu vorbărie teoretică, este ceva cu care ştiinţa spirituală nu poate fi în realitate satisfăcută; ci se pune problema să progresezi în sentiment până la aceea că sesizezi că acela care rămâne la reprezentarea materialistă faţă de cele materiale este nesănătos în întregul său organism. Trebuie să trecem de la simpla desemnare logică de incorect la o desemnare care să cuprindă realitatea, aşadar să cuprindă constituţia omului. Trebuie să fim convinşi că nu este doar incorect din punct de vedere logic să spui că în lumea percepţiilor ne întâmpină materia, ci că acela care vede materie în percepţie se află într-adevăr pe calea către debilitatea mintală constituţională, aşadar că este o boală să fii materialist în sensul indicat.

Aici vrem să cuprindem realitatea cu reprezentările noastre. Atâta timp cât rămânem în teoretic, nu o cuprindem. Şi atunci fiecare presupune: Trebuie să fim doar bine învăţaţi şi atunci ne putem schimba atitudinea. – Însă ştiinţa spirituală cere peste tot dezvoltarea vie, cere să ne facem sănătoşi atunci când suntem materialişti în sensul indicat, pentru că devierea este o boală, pentru că ea este calea spre debilitatea mintală.

Aici lucrurile se apropie foarte mult de ceea ce primeşte omul drept cunoştinţe la întâlnirea cu Păzitorul pragului. Căci dacă prin această întâlnire cu Păzitorul pragului omul pătrunde în lumile care sunt altfel decât lumea fizică, care adaugă ceva nou acestei lumi fizice, acolo

încetează orice teoretizare, încetează tot ceea ce înceţoşează intelectul, acolo începe realitatea, acolo fiecare cuvânt este saturat de realitate. Acolo nu se mai poate vorbi în sensul: Tu afirmi ceva corect sau incorect –, ci acolo trebuie să se spună: Tu afirmi ceva dintr-un spirit bolnav sau dintr-un spirit sănătos. Acolo se ajunge la realităţi. Acolo nu se poate nici spune: Tu trebuie să-ţi justifici părerea –, ci trebuie să se spună: Dacă te afli pe calea spre îmbolnăvire, spre debilitatea mintală, trebuie să te schimbi, să evoluezi din nou înspre o fire puternică, sănătoasă. – Dumneavoastră vedeţi că *nu este suficient* ca în ziua de astăzi să se rectifice, să se corijeze aşa-numitele concepţii despre lume care ne înceţoşează, ci se pune realmente problema, dacă vrem să devenim oameni de ştiinţă spirituală, să înfăptuim în noi înşine un proces real şi să nu ne mulţumim cu ceva intelectual sau raţional sau teoretic. Trăim în ziua de azi într-un timp atât de grav, încât aspectul maladiv al considerării raţionale a lumii trebuie să apară foarte viu în faţa sufletelor noastre.

Am încercat să schiţăm un aspect, am încercat, din punctul de vedere al realităţii, să caracterizăm unul dintre aspectele celor ce se petrec în ziua de azi în viaţa culturală: aspectul material. Celălalt aspect, polar acestuia, este cel mistic. În acest mistic se refugiază în ziua de azi mulţi oameni care sunt nesatisfăcuţi de materialism. Ei găsesc că acest materialism este ceva incorect, că aşadar trebuie să se convertească la o altă concepţie despre lume, care trebuie căutată pe o altă cale decât căile pe care merge materialismul. Atunci oamenii încearcă să evolueze pe calea lăuntricului, să pătrundă la o cuprindere a spiritualului. Aici misticismul a fost adesea descris drept curent spiritual, la fel de justificat în unilateralitatea lui, dacă se întrezăreşte această unilateralitate, pe cât este de

justificat materialismul, dacă este întrezărită unilateralitatea lui. Misticismul a fost descris ca un fel de reacţie împotriva a ceea ce a apărut în ultimele secole ca materialism în civilizaţia americană şi europeană. Însă ceea ce a fost menţionat în repetate rânduri, ceea ce a fost menţionat şi în mica lucrare: *Prin spirit la cunoaşterea realităţii enigmei omului* [Nota 3], care a apărut în timpul războiului şi a fost trimisă şi pe câmpul de bătălie – trebuie ca acest curent mistic să fie cuprins cu privirea mai exact, iarăşi prin aceea că nu abordăm doar teoretizarea pe care o avem în mod obişnuit în vedere. Atunci când este vorba de mistică, oamenii cred că misticii se retrag din viaţa exterioară, se adâncesc înlăuntrul lor şi ajung în felul acesta la scânteia de care vorbea Meister Eckhart; în care cred ei că se revelează adevăratul spiritual, care nu poate fi conţinut în materialitatea exterioară. Însă misticii sunt adesea adevăraţi materialişti. Aşadar misticii sunt tocmai pe calea opusă, în majoritatea lor, materialişti duri, puternici. Ei încep să ocărască de îndată ce este vorba de lumea materială, găsesc că sunt prea buni să se preocupe cu ea – aceasta a fost spusă adesea –, se simt sublimi, deasupra materiei. Dar se pune problema să nu ne preocupăm pur teoretic cu lucrurile, ci să răzbatem la realitate, se pune problema să cuprindem iarăşi cu privirea adevărul din spatele acestei străduanii mistice. Se pune problema de a observa ce este de fapt activ în noi atunci când devenim mistici, ce anume înfăptuieşte în noi ceva atunci când devenim mistici. Dumneavoastră puteţi vedea iarăşi aceste lucruri din literatura noastră orientată antroposofic. Şi aici trebuie să spunem: Tocmai acesta este terenul pe care găsim materia! Găsim acţionând în noi ceea ce este material atunci când devenim mistici. Căci chiar şi cel mai mare mistic, ce anume aduce el la manifestare în

sine? El aduce în sine la manifestare ceea ce clocoteşte şi fierbe în metabolismul său, oricât de subtil ar fi acesta. Înlăuntrul pielii omeneşti descoperim noi materia propriu-zisă, şi nu în lumea exterioară, care face impresii asupra noastră. Descoperim materia dacă lăsăm să urce în noi ceea ce este aprins în metabolism. Dacă, de exemplu, ne informăm la *Meister Eckhart*, cum l-a descris el pe Dumnezeu lăuntric: acolo el indică modul în care şi-a adus cu grijă în conştienţă ceea ce clocoteşte şi fierbe în metabolismul său, ceea ce i-a apărut ca acţionând înspre centrul inimii şi transformându-se acolo în ceea ce devine perceptibil ca scânteie a sinei divine în om; aceasta este flăcăruia care se aprinde în inimă prin intermediul metabolismului.

Ajungem la esenţa propriu-zisă a celor materiale dacă practicăm misticismul. Şi aşa cum trebuie înălţat rezultat autentic al goetheanismului într-un mod superior de a vedea lumea, tot aşa nouă trebuie să ne fie limpede şi că rezultatele misticii sunt cele pe care trebuie să le căutăm în interpretarea acţiunii materiale. Nu descoperim în laboratoarele chimice procesele materiale. Atunci când chimistul lucrează în laboratorul său, ceea ce se desfăşoară în retortă nu este decât o apariţie exterioară, aşa cum curcubeul este o apariţie exterioară. Şi acesta este un fenomen, acolo nu se află nimic dintr-o adevărată materialitate. Învăţăm să cunoaştem ceea ce este adevărata noastră materialitate dacă vedem cum se pornesc clocotul şi fierberea proceselor noastre lăuntrice situate sub piele, la fel cum se aprinde o lumânare de stearină devenind flacără. Acestea sunt lucrurile care trebuie indicate în privinţa materialităţii şi noi înţelegem corect mistica doar dacă ajungem la concluzia: Tot ceea ce produce misticismul ca atare ca trăiri interioare în unilateralitatea sa, este

acţiune materială; aici poate fi căutată veritabila materialitate. Nu trebuie să căutăm materia analizând procesele chimice, noi trebuie să căutăm materia în acea configuraţie care îşi desfăşoară sub pielea omenească complicatul său chimism şi complicata sa fiziologie. Prin mistică învăţăm să dezlegăm enigma materială. Prin mistică învăţăm însă să dezlegăm *numai* enigma materială. Nu ne este îngăduit să interpretăm materialitatea organizaţiei omeneşti în stilul în care am spune, când vedem o flacără arzând: aceasta nu poate fi rezultatul a ceea ce se află în lumânare, ci în lumânare se află un mic spirit care provoacă flacăra. – Acesta este desigur un nonsens. Tot aşa, este un nonsens când căutăm o realitate spirituală în ceea ce trăieşte misticul.

Aici trebuie să ajungem deja la o reprezentare cu totul precisă, la o reprezentare care este un adevăr al pragului. Prin ceea ce se dobândeşte în mistică nu se ajunge prea departe; căci acolo ne situăm în fenomene buimăcitoare, dăruiţi poftelor noastre egoiste, care nu doresc să se lase descrise drept procese materialiste ale proceselor noastre interioare propriu-zise. Prin mulţimea buimăcitoare a fenomenelor care ne înconjoară în lumea percepţiilor, noi nu pătrundem până la cunoaşterea că, de fapt, aici nu se află pe nicăieri materie înăuntru. Dar să reflectăm la ce vedem, de fapt, atunci când privim, de exemplu, o planetă îndepărtată sau o stea fixă din spaţiul cosmic. Ce vedem noi acolo, de fapt? Ceea ce vedem noi în jurul nostru pe Pământ drept covor vegetal verde, drept formaţiuni noroase, drept sol cenuşiu-maroniu ş.a.m.d., pe acestea nu le vedem atunci când privim afară în spaţiul cosmic şi vedem stelele; căci stelele, chiar şi Luna, sunt prea îndepărtate pentru aceasta. Însă ceea ce se află afară, ceea ce trăieşte acolo pe aceste corpuri cereşti străine, are

peste tot un interior, are procese substanţiale transformate. Acest lucru, ceea ce trăieşte acolo ca procese materiale în fiinţele superioare corespunzătoare, aceasta vedem noi atunci când îndreptăm telescopul către o stea. Tot aşa, dacă o altă stea, să zicem Luna, şi-ar îndrepta telescopul asupra noastră, oare ar vedea ea plantele şi animalele noastre, ş.a.m.d.? Nu, pentru aceasta Pământul este mult prea îndepărtat de Lună. Dar dacă Luna îşi îndreaptă telescopul spre Pământ, atunci ea priveşte în stomacul dumneavoastră, în inimă ş.a.m.d. Acesta este conţinutul celor ce radiază afară, în Univers. Deoarece dintre diferitele regnuri de pe Pământ, omul aparţine celui mai înalt regn, de aceea se vede din afară ceea ce se petrece sub pielea omului. Şi acest lucru, care poate fi văzut de pe stelele îndepărtate, aceasta este vieţuit drept mistică de către oameni, atunci când este aprins lăuntric în mod conştient.

Vedeţi aşadar că cel dăruit cu toată seriozitatea concepţiei antroposofice despre lume trebuie să străbată şi acest al doilea adevăr incomod al pragului: anume că tocmai mistica este cea care ne poate învăţa să cunoaştem materia Pământului. Luaţi o carte de fizică în mână. Dumneavoastră ştiţi că acolo se vorbeşte despre gravitaţie, despre forţa gravitaţională a Pământului; dar se adaugă mereu că nu se cunoaşte natura forţei gravitaţionale. Oamenii sunt chiar de-a dreptul mulţumiţi de sine atunci când afirmă că nu s-ar cunoaşte natura forţei gravitaţionale.

Cum ajungem să cunoaştem natura acelei forţe care face creta să cadă jos când i se dă drumul din mână? Forţa care este numită forţă gravitaţională poate fi cunoscută în modul următor. Într-un anumit moment al vieţii, probabil pe la vârsta de treizeci de ani, dar poate că şi mai devreme,

aceasta depinde de conducerea plină de iubire a destinului, oamenii pot cunoaşte ceva dacă se observă pe sine în sens spiritual-ştiinţific, şi nu în modul obişnuit – prin metodele ştiinţei spirituale omul este introdus întru câtva în metodele adevăratei observări de sine –, aşadar aproximativ pe la vârsta de treizeci şi doi de ani se poate cunoaşte ceva. Dacă omul nu se observă aşa cum o fac misticii abstracţi, ci învaţă adevărata observare de sine, va ajunge, de exemplu, la această adevărată observare de sine dacă atunci când trăieşte, să spunem, între treizeci şi cinci şi patruzeci de ani, şi observă că a devenit din punct de vedere organic un altul. Unii o observă din aceea că părul le-a devenit cenuşiu; în ziua de astăzi se întâmplă şi ca bărbaţii să chelească în acest răstimp. Aşadar omul devine altfel. Dar dacă el nu şi-a cucerit capacitatea de a se observa pe sine, atunci nu are trăirea acestei deveniri, atunci nu are trăirea existenţei lăuntrice şi modul în care se desfăşoară această devenire altfel. Ea poate fi trăită dacă omul aplică asupra sa ceea ce am spus eu în cartea mea ***Cum se dobândesc cunoştinţe despre lumile superioare?***. Omul poate afla cam de pe la treizeci şi doi de ani cum se trăieşte aceasta lăuntric. Şi apoi învaţă să recunoască, din modul diferit în care trebuie să-şi poarte corpul, în ce măsură corpul devine mai greu. Atunci trăieşte lăuntric greutatea, ceea ce se numeşte forţă de gravitaţie. Aceasta trebuie însă trăită lăuntric.

Toată flecăreala care ajunge să fie exprimată în mistică nu este atât de importantă ca un asemenea fapt concret, modul în care poate vieţui cineva lăuntric în acest timp îngreunarea. Dumneavoastră nu puteţi învăţa să trăiţi îngreunarea dacă aveţi aici un om, iar acela lasă să cadă o piatră din mână. Dumneavoastră nu puteţi observa greutatea din căderea pietrei, căci piatra nu conţine

adevărata materialitate. Pe aceasta trebuie să o observaţi în dumneavoastră înşivă prin aceea că acum nu priviţi asupra spaţiului, ci asupra timpului, adică asupra a ceea ce trăiţi succesiv. Trebuie să trecem de la trăirea spaţială la trăirea temporală. Trebuie ca oamenii să poată face mai întâi observarea de sine. Oamenii trebuie ca ceea ce nu poate fi găsit niciodată în lumea percepţiilor exterioare să găsească prin trăiri interioare. Iar acestea sunt al doilea element al realităţii.

Ce are cel care trăieşte lumea percepţiilor exterioare? El are doar adevărul, dar nu are ştiinţa. Cel care trăieşte lăuntric, trăieşte abstract-mistic, el are doar ştiinţa, dar nu are adevărul; pentru că el se amăgeşte singur asupra fenomenului fundamental al interiorului, deoarece trăirile lăuntrice sunt flăcările proceselor materiale. Cel care caută doar materialităţile în lumea exterioară interpretează lumea în sens ahrimanic, celălalt, care caută doar adevărul în sens abstract-mistic înlăuntrul său, o interpretează în sens luciferic. Ceea ce trebuie căutat de către o adevărată ştiinţă orientată antroposofic este echilibrul dintre cele două, este întreţeserea dintre adevăr şi ştiinţă. Noi trebuie să căutăm adevărul la un pol şi ştiinţa la celălalt, şi să devenim conştienţi cum realităţile vii se polarizează prin aceea că pătrundem adevărul cu ştiinţă şi ştiinţa cu adevăr. Atunci cunoaşterea devine o faptă, şi atunci se petrece ceva. Atunci nu se defineşte sau se justifică ceva doar în mod logic, ci se petrece ceva, atunci când omul se străduieşte să trăiască lăuntric ştiinţa şi să cuprindă exterior adevărul, şi se străduieşte să le întrepătrundă pe acestea două.

Este ceea ce trebuie să înţeleagă prezentul. Prezentul trebuie să înţeleagă că omul trebuie să stea în echilibru între cele două extreme, ahrimanicul şi lucifericul. Omul tinde

mereu într-una dintre direcţii. De aceea este acel grup trinitar [Nota 4] de la Dornach în aşa fel, încât lucifericul este expus în partea de sus, ahrimanicul în partea de jos, iar Christos la mijloc, menţinând echilibrul. Aceste lucruri pot fi expuse în idei, pot fi aduse până la un distilat al ideilor şi atunci devin adevăr şi ştiinţă. Dar aceste lucruri pot fi expuse şi artistic, şi atunci trebuie să faci abstracţie de orice idee pură, atunci trebuie să cauţi în linie, în formă, în statură, şi atunci ele devin, de exemplu, grupul statuar trinitar de la Dornach. Însă întregul este pătruns de spirit. Unilateral este misticismul şi unilateral este şi materialismul. Şi trebuie ştiut că cele două trebuie întreţesute într-o activitate vie şi că în această activitate vie trebuie căutată interioritatea reală a omului. Însă timpul nostru vrea să se împrietenească unilateral cu materialismul şi de aceea se află într-adevăr pe calea către debilitatea mintală. Eu am arătat că nu trebuie să se rămână la teoretizare, ci că trebuie ştiut realmente: de îndată ce întâlneşti Păzitorul pragului ţi se arată ce este materialismul – o cale către debilitatea mintală! Omul trebuie să se însănătoşească, nu trebuie doar să respingă ceva pentru a ajunge la altceva. Extrema cealaltă este mistica abstractă. Despre aceasta trebuie să poţi dobândi sentimentul: în realitate ea este calea spre infantilism, dacă vrem să o spunem pe nemţeşte, nu există un alt cuvânt german pentru aceasta decât copilărirea, decât priceperea lumii în sensul care este adecvat doar copilului foarte mic – infantilismul! Aşadar copilul care nu a fost încă atins de lume, care trăieşte în pura materialitate fizică, în procesele organice-fizice, reprezintă pentru noi tipul misticului, numai că misticul va avea mai târziu aceleaşi trăiri ca şi copilul. Desigur că aceste trăiri se prezintă altfel la adult, dar copilul resimte şi el această concentrare a activităţii organice în inimă, şi când simte această concentrare, atunci dă din picioare, şi atunci

vedem cum datul din picioare la periferie, mişcarea în afară, reprezintă contrariul concentrării în sine în inimă. Dacă omul rămâne pueril de-a lungul întregii sale vieţi, dacă este prea comod să se pătrundă cu ceea ce îi poate da doar materialismul, atunci el respinge materia exterioară; ea nu este nimic pentru el, ea este pentru el ce poate fi mai jos, ceva dincolo de care el trebuie să tindă. Dar atunci dă şi el din picioare, şi dând din picioare îşi dă la iveală mistica. Acesta este un adevăr de prag, un adevăr de prag incomod. Dar orice misticism abstract, care, aşa cum este practicat în ziua de azi, atinge un fel de voluptate, în aşa fel încât cei care îl practică îşi ling degetele când se tipăresc lucruri care, de fapt, sunt doar un dat de picioare în gânduri, constituie infantilism. Şi trebuie să ne fie clar: aşa cum materialismul duce la debilitatea mintală, tot aşa duce mistica abstractă duce la boala infantilismului, la puerilitate. Iar adevărata viaţă constă în aceea ca noi să găsim echilibrul între materialism şi mistică.

Şi aici lucrurile sunt iarăşi întru câtva dificile, pentru că abia aici devin de-a dreptul incomode. Dar dacă veţi căuta echilibrul la balanţă, nu vă este îngăduit să disprețuiți ceea ce se află pe o parte pentru că, dacă este prea mult, va deregla din nou echilibrul şi trebuie să încercaţi să puneţi pe ambele talere ale balanţei ceea ce îşi menţine echilibrul. Astfel, este necesar să nu disprețuiți ceea ce duce în materie şi să vă spuneţi că aceasta duce la debilitatea mintală. Dimpotrivă, cel care vrea să pătrundă în lucruri trebuie să înainteze cu îndrăzneală în realitate, trebuie să-şi spună: trebuie în orice caz să merg pe calea care, dacă este parcursă unilateral, duce la debilitate mintală, dar eu sunt înarmat împotriva acestui aspect. Eu sunt înarmat şi împotriva faptului de a mă împotmoli pe cealaltă cale; eu păstrez ceea ce îmi este necesar din copilărie, dar nu rămân la vremea copilăririi. – Aşadar

omul trebuie să găsească echilibrul între materialism şi mistică: acesta este veritabilul simţ al vieţii. Simţul vieţii este echilibrul între debilitatea mintală şi infantilism. Şi dacă cuiva nu îi convine să vadă clar acest lucru, el este incapabil să pătrundă în realitate. Oamenii devin debili mintali dacă nu observă că omul normal trebuie să învingă zi de zi şi oră de oră debilitatea mintală care îl ameninţă mereu, şi că el rămâne om doar dacă rămâne infantil, adică genial. Căci dacă omul păstrează infantilismul într-un echilibru corect, atunci este geniu. El este geniu numai în măsura în care şi-a păstrat infantilismul la vârsta de treizeci-patruzeci de ani; dar acesta trebuie să se încadreze în echilibrul corect. Astfel încât trebuie să spunem: În fiecare se află pericolul – cum să formulez lucrurile? – de a deveni un geniu, sau de a rămâne infantil. De fapt se pot spune amândouă. De îndată ce se ajunge la adevărurile pragului, modul obişnuit de exprimare nu mai este valabil; aici se întreţes lucruri care altfel sunt separate. Toate cuvintele primesc o altă însemnătate şi se poate spune că ar fi de-a dreptul umoristic să prezinţi imaginea şi pictural sau plastic: aici este pragul către lumea spirituală, aici se află unul şi dincolo celălalt; unul urzeşte în spiritual şi celălalt în material, şi-şi strigă unul altuia. Cel din lumea spirituală strigă: Infantilism! – iar cel din lumea materială strigă: Genialitate! – Aşa cum un copac arată altfel dintr-o parte decât dintr-alta, tot aşa arată lucrurile diferit în funcţie de faptul dacă sunt privite din punct de vedere spiritual sau din cel material. Din punct de vedere spiritual trebuie să se vorbească despre genialitate, pentru că omul şi-a păstrat felul de a fi al copilului, reprezentarea jucăuşă, să se vorbească despre infantilism pentru că se priveşte spre ceea ce este infantilism dacă ne situăm pe partea spirituală. Căci de acolo infantilismul se vede altfel. Acolo

se ştie că omul coboară din lumea spirituală, că el se întrupează într-un trup fizic, acolo se vede cât de neîndemânatic este încă un copil, dar şi că în ceea ce este încă nedezvoltat trăieşte cea mai înaltă spiritualitate.

Unii oameni, ca de exemplu nătărăul de *Dessoir* [Nota 5], s-au supărat în mod deosebit cum am descris eu în cărţulia mea ***Călăuzirea spirituală a omului şi a omenirii*** [Nota 6] că înţelepciunea care lucrează în copil la configurarea creierului este cu mult mai înaltă decât înţelepciunea pe care o exprimă omul ulterior în viaţa sa. Nătărăi ca Dessoir nu pot înţelege asemenea lucruri, căci pentru ei perimetrul înţelepciunii este acela pe care îl exprimă ei atunci când îşi scriu cărţile. Dar lucrurile stau aşa că atunci când din partea spirituală se spune: infantilism –, se vede cum a coborât ca rază entitatea divină a spiritului omenesc, care se dezvoltă pe deplin lăuntric. Aceasta a coborât într-un trup omenesc încă nedezvoltat; pe acela l-a cuprins, pe acela l-a prelucrat, astfel încât chiar şi după câteva luni creierul este altfel decât a fost, astfel încât întregul trup devine altceva la vârsta de şapte, paisprezece ani ş.a.m.d. Aşadar nu se vorbeşte despre infantilism în sensul că ar fi o insultă, ci se vorbeşte în aşa fel încât infantilismul este desemnat drept ceea ce se prezintă drept coborâre a spiritului în lumea fizică, drept primă cuprindere a trupului, acea stare de a mai fi copil, de a mai fi încă într-o constituţie umană în care prin dezvoltarea restului trupului – care se dezvoltă cel mai repede, în timp ce capul conţine cel mai mult spirit –, omul încă nu este epurat de spiritul din cap. Aşa se văd lucrurile atunci când se vorbeşte de infantilism din partea suprasensibilă. Căci în capul copilăresc se află mult spirit, şi – acesta este un adevăr incomod – cu vârsta spiritul devine tot mai puţin, iar noi devenim tot mai pietrificaţi şi mai pietrificaţi în capetele

noastre. Copilul are încă mult spirit. Acesta se volatilizează treptat. Îmi îngădui să folosesc cuvântul „a se volatiliza" în așa fel încât spiritul din cap se volatilizează în jos, în restul organismului. Vedeți de aici că atunci când vorbesc despre infantilismul văzut de dincolo de prag, el este expresia a ceva superior, pe când atunci când vorbesc despre infantilism din punct de vedere pământean, el este expresia unei rămâneri pe loc. Numai că limbajul Pământului și cel al Cerului sunt deosebite unul de celălalt, și acesta este tragismul timpului nostru, anume că oamenii nu mai vor deloc să înțeleagă limbajul Cerului. De când a devenit uzual să se ceară ca de la amvoane să se vorbească pe cât de pământean este posibil, oamenii au pierdut posibilitatea de a înțelege limbajul de dincolo. Și atunci este ușor de înțeles că dacă o dată ai ceva de expus într-un context, ceva pe care desigur că îl expui din contextul respectiv și după ce ai pregătit contextul, ca de exemplu cel referitor la cuvântul de dincolo de prag, și spui: Entitățile din lumea spirituală se volatilizează în jos –, atunci se pot întâmpla în ziua de azi următoarele. Vreau să menționez într-o imagine ceva ce s-a întâmplat realmente. Atunci se poate întâmpla ca cineva să scrie: Steiner a spus că lucrurile nu se volatilizează în sus, ci în jos. Atunci un profesor de anatomie [Nota 7] își însușește această afirmație și o citește auditoriului său, pe care l-a pregătit el însuși, cerându-le să apară cu trompete de copii și zurgălăi, atunci când adevărata antroposofie urmează să fie prezentată de un orator! Apoi se prezintă antroposofie. După care vorbește profesorul și citește ceva pe care și l-a însușit el, și apoi studenții încep, cu trompetele și zurgălăii lor, pe care și le-au adus cu sine, să aplice argumentele științifice folosite în ziua de azi în astfel de cercuri. Acesta este un procedeu care s-a desfășurat într-adevăr la Göttingen în aceste zile. Citiți anexa

[Nota 8] care a fost tipărită la noul număr al ziarului nostru despre tripartiție.

Trăim într-un timp întru totul grav, și de aceea aș dori să continui vineri ceea ce am abordat astăzi caracterizându-vă cum apar în realitate materialismul, pe de o parte, și mistica, pe de altă parte, prin aceea că vă voi arăta care sunt sarcinile noastre. Căci în ziua de astăzi sarcinile noastre nu sunt acelea de a ne reuni în cercuri sectante, ci de a interveni în mod viu în procesele vieții și de a introduce impulsurile antroposofice în întreaga viață culturală a prezentului. În ziua de azi nu este îngăduit, dacă ne înțelegem sarcina timpului, să rămânem în mod unilateral materialiști sau mistici, ci trebuie să păşim pe calea către realitate, aşa cum am încercat să vă caracterizez în mica lucrare [Nota 9] care a fost tipărită prin strădaniile domnului *Molt* pentru aceia care trebuie să afle afară, pe câmpul de bătaie, câte ceva din spiritul antroposofic. Trebuie să ne aducem mereu înaintea ochilor că în ziua de astăzi ne aflăm într-un timp grav și că vom simți că îi vom face față numai dacă lăsăm să se apropie de noi ceea ce nici măcar nu poate fi denumit justificat în vechile forme ale limbajului, și care ne transpune în necesitatea de a găsi noi înșine noi forme de limbaj dacă e să ajungem la adevărul actual. Cunoașterii nu îi este îngăduit să rămână pe loc la scormonirea cu gândul, cunoașterea trebuie să devină faptă. Atunci noi, ca omenire, nu vom naviga înspre apusul Occidentului, ci vom găsi din nou un răsărit. Dar atâta timp cât materialismul se servește de simbolurile infantilismului – de trompete și zurgălăi – pentru a combate antroposofia, aşadar atâta timp cât materialismul se folosește de infantilism și mistica se folosește de materialism prin faptul că vrea să facă diverse procese materiale să apară drept spirituale, atâta timp vom naviga cu toate pânzele sus înspre

decăderea Occidentului. Aici nu este vorba de a scormoni cu gândul, ci de o adevărată problemă de înfăptuire.

CONFERINȚA a VII-a

Stuttgart, 30 iulie 1920

Este nevoie să mă leg astăzi de ceva ce am spus deja aici în considerațiile mele anterioare, pentru că este deosebit de important și chiar necesar să accentuez în mod deosebit legătura celor spuse cu ceea ce vreau să adaug azi. Am expus recent faptul că drumul care trebuie să ducă la știința spirituală necesită recunoașterea a două fapte. Unul dintre fapte este acela ca omul să-și clarifice, din cele mai diferite aspecte ce pot fi preluate din știința spirituală, cât de imposibil este să se considere că materia, substanța, ar putea fi găsite în lumea exterioară înconjurătoare. Noi privim cu ochii noștri în lumea exterioară, ascultăm cu urechile noaste în lumea exterioară, și clădim apoi o anumită cunoaștere a naturii dacă legăm prin rațiune ceea ce vedem și auzim și percepem prin celelalte simțuri, și atunci considerăm că știm ceva despre natura exterioară. Atâta timp cât gândim și credem că în natura exterioară am putea să găsim, printr-o oarecare știință, materie și legi ale ei, ne aflăm în greșeală. Iar greșeala materialismului nu constă în aceea că el vorbește mai ales despre materie, ci în aceea că s-a considerat că se pot găsi materia și legile ei, structura ei interioară, esența ei, în lumea exterioară. De aceea, cel care spune: Eu nu vreau să știu nimic despre lumea exterioară, pentru că ea este lumea materială; eu vreau să caut, mistic, în lăuntrul, meu o lume spirituală, acela devine la fel de materialist ca cel care interpretează pur și simplu această lume exterioară în sens materialist,

căci el crede că în lumea exterioară poate fi găsit ceea ce este material. Şi tocmai în aceasta constă greşeala timpului contemporan, în faptul că se caută ceea ce este esenţă materială în lumea exterioară. Corectarea esenţială va consta în aceea că nu se va mai căuta esenţa a ceea ce este material în lumea exterioară, în aceea că omului îi va fi limpede: oricât ne extindem limita observaţiilor noastre sensibile, nu vom putea găsi nicăieri ceva din ceea ce este materia şi structura ei interioară, legitatea ei. Trebuie să ne fie limpede că în lumea exterioară, în faţa noastră se află ceea ce în Orient se numeşte maya, ceea ce numim noi lume fenomenală şi că oriunde vom privi nu putem găsi nimic material în această lume exterioară.

În schimb, trebuie să ne clarificăm un al doilea fapt: că acest material, pe care materialismul îl caută în mod greşit în lumea exterioară, îl găsim în propriul nostru interior, şi că îl găsim tocmai atunci când devenim mistici în sens unilateral, abstract. Căci ceea ce urcă în conştienţa noastră drept conţinut al unei anumite mistici, ceea ce credem noi că trăim, nu este altceva decât – aş spune – flacăra ce este aprinsă în interior prin procesele noastre materiale organice. Şi gândeşte, de fapt, corect, acela care expune mistica lui *Tauler*, a lui *Meister Eckhart*, în sensul că aceste spirite au ştiut să interpreteze – printr-o anumită posibilitate de trăire lăuntrică – ceea ce era material înlăuntrul lor, aşa cum se aprindea acesta ca flacără a conştienţei şi că au găsit prin mistică ceea ce este material. Până nu se ştie că prin observarea exterioară se găseşte doar fenomenul, maya, iar prin observarea lăuntrică doar ceea ce este material şi flacăra acestuia, nu se ajunge la o adevărată claritate în privinţa esenţei lumii şi a încadrării omului în lume. Nouă nu ne este îngăduit să căutăm în lumea exterioară prin ştiinţele naturii ceea ce este material,

noi trebuie să căutăm lăuntric, prin mistică, ceea ce este material; căci acolo se află legile sale. Cine vrea să caute esența forței gravitaționale, să nu o caute prin intermediul mecanismului de studiere a căderii libere a lui *Atwood* [Nota 1], ci să încerce – să zicem la vârsta de 32 de ani, dar poate fi și la un alt moment temporal –, să ajungă la o conștiență lăuntrică a forței gravitaționale, astfel încât să știe din trăire lăuntrică ce înseamnă să trăiești într-adevăr experiența gravitației. El trebuie să învețe să afle prin trăire interioară concretă cum devine omul între 30 și 40 de ani lăuntric tot mai greu, cum se trăiește lăuntric o însușire a materiei, care se exprimă doar în ceea ce este conștiență mistică. Și eu am încercat să interpretez ceea ce vine aici în considerare, prin aceea că am spus: Dacă ne situăm înlăuntrul haosului unei planete, așa cum se situează oamenii de știință actuali, nu putem dobândi deloc o noțiune limpede despre aceste lucruri. – Noi vedem ceea ce există acolo ca plante și animale, ca pătură de nori; vedem ceea ce aruncă stelele ca strălucire a lor în jos, asupra noastră, vedem fluviile și munții și văile, ș.a.m.d. Dar toate acestea nu intră deloc în considerare dacă, de exemplu, s-ar observa de pe Marte ceea ce este pe Pământul nostru. Un locuitor al lui Marte care ar observa Pământul nostru printr-un instrument, oricum ar fi el făcut – ne putem gândi, cum și este în realitate, deși în alt fel, că locuitorul lui Marte este în așa fel organizat încât poate observa Pământul –, nu ar percepe nimic din ceea ce vedem noi ca formațiune noroasă, fluvii și munți, din aparițiile regnurilor mineral, vegetal, animal; ceea ce ar percepe el pe planeta noastră s-ar desfășura înlăuntrul pielii oamenilor care trăiesc pe Pământ. Tot restul ar dispărea din fața privirii locuitorului lui Marte. Numai ceea ce se petrece în interiorul vieții organice a oamenilor ar percepe el; căci pe aceasta ar simți-o el drept lume materială a Pământului.

Şi dacă ne aducem acest aspect mistic lăuntric în conştienţă, el nu este ceea ce cred mulţi mistici, ci este flacăra care s-a aprins înăuntrul nostru. Acesta este locul în care înveţi să cunoşti materia Pământului. *Acest* tip de cunoaştere de sine ne duce în esenţa materiei şi a forţei, şi în această privinţă oamenii occidentului au abordat în ultimele secole exact direcţia opusă.

De aici se poate aprecia cât de mult trebuie schimbat modul de a gândi, dacă e ca apusul să se transforme din nou într-un răsărit. În ziua de azi se crede că omul este materialist sau idealist sau spiritualist prin conţinutul concepţiei sale despre lume. Dar nu acesta este cazul. Căci omul încă nu este nici pe departe spiritualist, dacă spune că se dedică contemplării lăuntricului şi nu se mai dedică observării celor exterioare. Căci s-ar putea întâmpla ca omul să se dedice lăuntricului său şi abia apoi să observe corect materia, anume aşa cum lăuntric ea devine flacără. Omul se află pe calea corectă numai atunci când cuprinde în dispoziţia sa lăuntrică ceea ce am eu în vedere aici. Atunci când cuprindem cu privirea lumea percepţiilor exterioare, vedem doar fenomene, doar apariţii, şi nu ceva în care să se înrădăcineze aceste fenomene, căci locul în care se înrădăcinează ele se află sub propria noastră piele. Ceea ce vedem afară trebuie apreciat la fel ca ceea ce vedem în curcubeu. Aşa cum vede incorect acela care crede că un curcubeu ar fi altceva decât un fenomen, că ar fi ceva care se arcuieşte ca materialitate, tot aşa se află în eroare acela care crede – pentru că celelalte percepţii care îl înconjoară ating, pe lângă celelalte simţuri, şi simţul tactil, în timp ce prin curcubeu se poate trece cu mâna – că fenomenele care îl înconjoară nu ar fi fenomene, ci materialitate. Ele se diferenţiază de curcubeu doar prin aceea că ating şi alte simţuri, dar în ele poate fi găsită la fel

de puţină materialitate ca în curcubeu. Tot ceea ce se află în exterior este fenomen. Iar locul în care se înrădăcinează fenomenele se află aşadar în interiorul pielii omeneşti. Înăuntrul acestei pieli omeneşti se petrec procesele care poartă evenimentele Pământului de la o epocă la alta.

Oricât de improbabil şi de paradoxal ar părea omului prezentului, adevărat este totuşi că ceea ce astăzi ne înconjoară exterior ca fenomene, ceea ce se arată în aceste fenomene ca legitate, nu este consecinţa exterioară a ceea ce s-a întâmplat material cu aproximativ trei milenii înainte de Misteriul de pe Golgota, ci consecinţa a ceea ce s-a petrecut cu trei milenii înainte de Misteriul de pe Golgota în trupurile egiptenilor, caldeenilor, ş.a.m.d. Aceasta a ieşit dinăuntru în afară. Şi ceea ce a fost pe atunci lume exterioară, s-a volatilizat, s-a scufundat. În trupurile oamenilor se află germenul unui viitor care poate fi calculat deja peste milenii. Este ceva care poate fi recunoscut din fenomenele exterioare ale naturii deja în ziua de azi, printr-o concluzie temerară, dar, totuşi, o concluzie. Oamenii vorbesc despre însuşirile radiului. Pentru acela care străvede lumea spirituală, această vorbire îi apare uneori ca şi cum nişte copii ar vorbi despre ceea ce, pentru cunoaşterea spirituală a adulţilor, a fost de mult limpede din alte fapte. Fizica ştie în ziua de azi că radiul care a existat pe suprafaţa Pământului înainte de anul 140 după Christos s-a volatilizat în ziua de azi, că astăzi nu mai există acel radiu. Radiul care există în ziua de azi s-a format abia începând din anul 140 d.Ch. Acestea sunt lucruri pe care le învaţă deja fizica în ziua de azi, lucruri care ajung la om pentru a-l constrânge oarecum să renunţe, în fine, la cele pe care, tocmai fiindcă au constituit o eroare, a trebuit să le urmeze secole de-a rândul, pentru eliberarea omenească.

Însă toate acestea ne constrâng să considerăm ceea ce aduce oamenilor ştiinţa spirituală orientată antroposofic într-un cu totul alt mod decât sunt considerate lucrurile în mod obişnuit. Este necesar să trecem de la simplele teorii la realităţi, să trecem peste tot de la cunoaşterea raţională abstractă la cunoaşterea faptelor, la ceea ce este o înfăptuire, o adevărată înfăptuire în contextul universal. Căci eu am spus deja – dar este necesar ca acest lucru să fie accentuat cu o claritate deosebită –, că oamenii cred în ziua de azi că unul este materialist, altul este spiritualist. Cel care este spiritualist spune: Acela este materialist, el trebuie combătut pentru că nu este adevărat că sufletul este un produs al materiei. De aceea este incorect ceea ce afirmă materialistul, şi obţinem suficient dacă l-am combătut. Materialistul se află într-o eroare logică şi trebuie combătut. – Nu, nu despre asta este vorba. Aceasta nu este o problemă de logică, nu este o problemă de teoretizare, şi se crede doar că ştiinţa spirituală ar fi teoretizare. Ştiinţa spirituală orientată antroposofic stă peste tot pe terenul realităţii, dacă le caută pe acestea acolo unde trebuie într-adevăr căutate: acolo unde domneşte şi fiinţează spiritul. Cine priveşte lumea exterioară şi caută pretutindeni materia după metoda teoreticienilor moleculari şi atomişti recenţi, indiferent că le vede pe acestea ca forţe punctiforme sau mici particule, acela nu se află numai într-o eroare logică ce trebuie combătută. Cu astfel de lucruri care sunt concepte pur teoretice, adevărata ştiinţă spirituală nu are nimic de a face. Ea are de a face cu realităţi. Cine caută în lumea exterioară altceva decât fenomene, nu se află numai pe calea unei simple greşeli logice, ci şi pe aceea a îmbolnăvirii organice a întregii sale fiinţe. Şi nu se poate spune că urmarea acestei căi este o greşeală logică, ci

trebuie spus că acela care caută în felul acesta se află pe calea îmbolnăvirii organice, pe calea spre debilitatea mintală. Este aşa că noi de multe ori în domeniul ştiinţei spirituale orientate antroposofic trebuie să transformăm lucrurile considerate în mod teoreic, în astfel de lucruri care sunt considerate în termeni reali. Explicaţia în domeniul spiritual nu are nimic de a face cu simplul acord sau simpla combatere, ci ea are de a face cu ceea ce este sănătatea şi boala, cu ceea ce sunt realităţile în viaţă. Şi aşa trebuie să spunem: Cine caută în aşa fel încât în fenomene nu caută doar fenomenele, ci materia, acela este pe calea spre debilitatea mintală, spre îmbolnăvirea organică. Este ceva ce se desfăşoară în cadrul realităţii.

Tot aşa, cel care caută în mod abstract spiritualul în interiorul său, nu trebuie doar combătut; căci acela care caută spiritualul numai pe calea misticii lăuntrice unilaterale şi nu ajunge la ideea că atunci când priveşte prin ţesătura acestei mistici ajunge tocmai la materialitate, acela se află pe calea – eu am numit-o aşa cum poate fi ea numită atunci când este desemnată de dincolo de prag – la îmbolnăvirea organismului său, la infantilism, la puerilitate. Dacă aici se află pragul între lumea sensibilă şi cea suprasensibilă şi Păzitorul pragului stă aici, dincoace de Păzitor este ceea ce noi numim aici genialitate; dar dincolo de prag, aceasta poate fi numită pe bună dreptate infantilism. Căci dacă se exprimă în mod incorect aici, în lumea sensibilă, atunci este infantilism de-a lungul întregii vieţi, în timp ce este genialitate faptul ca un anumit fond de copilărire să fie păstrat de-a lungul întregii vieţi. Ajungem la genialitate numai prin aceea că putem purta până la o vârstă înaintată acel tip de suflet care în mod normal există la vârsta copilăriei, şi acest lucru este privit în înfăţişarea sa adevărată de dincolo de prag. Dar dacă se petrece în

mod unilateral acea purtare a felului copilăros al sufletului la o vârstă mai înaintată, atunci ceea ce devine genialitate dacă este corect încadrat în lumea omenească, devine infantilism. Este din nou ceva care ne arată că trebuie să înlocuim simplele concepte logice de îndată ce ajungem în domeniul ştiinţei spirituale prin concepte reale, prin ceea ce nu doar îl aduce pe om la alte păreri, ci ceea ce îl modifică lăuntric, în structura sa organică.

Aceasta este seriozitatea ştiinţei spirituale orientate antroposofic, care este atât de puţin apreciată, deoarece oamenii îşi transpun dispoziţia lăuntrică obişnuită în domeniile spiritual-ştiinţifice. Ei doresc să fie de acord sau să combată, aşa cum se petrece în lumea exterioară; ar dori să ducă obişnuinţele lumii exterioare în domeniile spiritual-ştiinţifice, în timp ce ştiinţa spirituală orientată antroposofic poate fi învăţată corect numai dacă se vorbeşte în cuvintele din lumea de dincolo. Acolo cuvintele au o cu totul altă însemnătate; acolo, ceea ce aici este forţă gravitaţională, care trage în jos, este tragere în sus. În lumea spirituală trebuie să vorbim despre ceea ce ne trage în jos astfel încât este exact invers. De aceea nu trebuie să ne mire când acela care ia în serios ştiinţa spirituală, la început este de-a dreptul neînţeles de către aceia care ar dori să ducă şi în domeniile spiritual-ştiinţifice obişnuinţele care s-au format în epoca materialismului. Este ceea ce face mereu ca astfel de lucruri cum am îndrăznit eu să vă prezint ieri, să fie înţeles greşite.

Cel care şi-ar expune punctul de vedere împotriva lui *Oswald Spengler*, l-ar combate pur şi simplu. Omul de ştiinţă spirituală este transpus în necesitatea de a nu-l combate în mod obişnuit. El trebuie să abordeze puncte de vedere şi nu încăpăţânarea acerbă; el trebuie să spună: Ceea ce este afirmat prin intermediul lui Oswald Spengler,

este afirmat dintr-un alt punct de vedere; dintr-un punct de vedere nerodnic pentru viitorul apropiat. Atunci avem o atitudine justă faţă de fenomene când nu le combatem pur şi simplu, ci le arătăm genialitatea şi vorbim cu participare lăuntrică despre ceea ce am dori să învingem. În modul în care se tratează lucrurile se află mai mult caracter spiritual-ştiinţific decât în expunerea mărginită a unor generalităţi mistice oarecare, despre care cei care le expun sunt de părere că ar fi adevăruri deosebit de binecuvântate de Dumnezeu. Aceste lucruri trebuie considerate, pentru că ne îndreptăm înspre o epocă în care trebuie să trecem dincolo de conţinutul pur intelectual al vieţii. Şi acesta este ceva pe care aş dori să-l accentuez tot mereu: că trebuie să trecem dincolo de simplul conţinut al vieţii intelectuale.

În ziua de azi, dacă se ia simplul conţinut, este relativ uşor pentru orice om nechibzuit să-l combată pe Oswald Spengler. Asta nu e greu, dar nu despre asta este vorba, ci de a spune ce anume trăieşte în Oswald Spengler concret, real şi prin ce poate fi el depăşit în mod concret, real. Iar în viitor se va pune mereu tot mai mult problema ca atunci când vrem să caracterizăm o personalitate, să privim mai mult asupra a ceea ce expune ea, decât dacă ea expune exact ceea ce ne place sau ne displace. Nu trebuie să privim la faptul dacă ne place sau ne displace ceva, ci la faptul că acel ceva are calităţi spirituale. Pentru efectul general al evoluţiei lumii este cu mult mai important să existe un materialist genial, care să reprezinte materialismul în mod genial – căci pentru asta este nevoie de spirit –, şi uneori e nevoie de prea puţin spirit pentru a reprezenta o mistică mărginită. Misticul mărginit poate contribui în anumite circumstanţe cu mult mai mult la materializarea lumii decât materialistul genial. De calitatea spiritualului este

vorba. În viitor va conta mai mult să fie recunoascut acest lucru decât conţinutul. Este ceea ce trebuie învăţat: pentru că noi nu vrem să aspirăm la spirit în chip de sistem logic, ci în realitatea sa, şi atunci vă întreb: Vă puteţi imagina că spiritul trăieşte în materialistul plin de spirit mai mult decât în spiritualistul mărginit? Aceste lucruri trebuie examinate şi pătrunse cu privirea de către ştiinţa spirituală orientată antroposofic; căci este vorba de realitatea spiritului şi nu de afirmarea abstractă a unui lucru sau a altuia. Tocmai acest lucru este interpretat greşit de oameni, cât de mult contează realităţile, şi nu teoriile!

De aceea trebuie să privim astăzi la câteva fenomene ale vieţii obişnuite tocmai din punctul de vedere al cunoaşterii spiritual-ştiinţifice, căci altfel nu ajungem la claritate. Gândiţi-vă o dată că în lumea obişnuită, cu care ne acomodăm în ziua de azi, găsim în viaţa politică un partid sau altul. Vrem, pentru început, să luăm în vedere partidele obişnuite. Dumneavoastră ştiţi că în aceste partide se manifestă aspectele cele mai neconsolatoare, mai pustiitoare, mai mărginite; dar, mai mult sau mai puţin, se află aproape constrâns încadrat în aceste partide oricine nu vrea să se retragă întru totul din viaţa exterioară, sau care, prin lipsa de apartenenţă la o patrie, este constrâns să nu voteze deoarece nu au reuşit nicăieri să dobândească dreptul la vot; aşadar oricine are dreptul de a vota se află în ziua de azi sub constrângerea de a-şi acorda votul într-o anumită direcţie, ceea ce înseamnă să acţioneze în sensul acestor partide. Partidele sunt aşadar prezente. Acestea provin din timpurile mai bune ale vieţii de partid, de la cunoscutul sistem de oscilare englezesc între partidul conservator, pe de o parte, şi partidul liberal, pe de altă parte. Şi putem spune: În aceste două nuanţe se înghesuie într-o anume măsură toate partidele care există în ziua de

azi. Uneori, liberalismul, de stânga, se colorează cu conservatorismul, de dreapta, ca în democraţia socială, sau conservatorismul se colorează spre radicalism, aşa cum am trăit-o noi în ziua de azi. Dar în ansamblu se poate spune că acest acest sistem oscilant, între partidele conservator şi liberal, este acela pe care îl au la bază partidele noastre. Da, aceasta este imaginea pe care o avem în exterior. Trăim în cadrul acestor formări de partide – după cum trebuie să accepte oricine – ceea ce este mai rău. Dar acest ceva există, şi acum problema este: Da, dar de ce este aici? Şi ce este de fapt? Ce sunt, de fapt, partidele?

Tot ceea ce apare aici, în lumea fizică, este o imagine-oglindire a lumii suprasensibile. De unde sunt atunci partidele o oglindire? Ce există deci în lumea suprasensibilă pentru ca aici, în lumea sensibilă, să fie partidele? Înţelege corect cele despre care este vorba numai acela care ajunge la cu totul altceva, anume la realităţi, dacă trece pragul lumii spirituale. Aici, în lumea fizică, omul este idealist, sau sceptic, sau realist sau spiritualist, sau orice alt fel de „ist". Este ceva care poate fi rezumat într-un program, într-un sistem politic, sociologic, pe scurt, omul este un „ist". Aici oamenii se orientează după o abstracţie. Căci tot ceea ce stă la baza partidelor sunt astfel de programe de partid, sau sisteme, sau ceva asemănător, sunt oarecare abstracţii. De îndată ce trecem pragul către lumea spirituală nu mai avem de a face cu o simplă logică sau cu abstracţiuni, ci cu realităţi. Numai că acest lucru, în mod obişnuit, nu este prea luat în serios. Dar nu mai puteţi jura pe drapelele partidelor de îndată ce treceţi de Păzitorul pragului, ci acolo puteţi doar să rămâneţi credincios fiinţelor, căci acolo totul este fiinţial. Acolo puteţi numai să aderaţi la vreo fiinţă a ierarhiilor superioare şi să spuneţi: Acesta este cel pe care îl urmez, cu

care mă unesc. Altcineva poate susţine lucrul său în felul său; eu sunt legat cu acesta, eu iau partea acestuia. [În limba germană „Partei" = partid, parte – în sensul de a fi de partea cuiva – n.tr.] Aici cuvintele „Eu iau partea acestuia sau aceluia" capătă un înţeles foarte real, şi nu doar unul abstract. Pentru noi, oamenii, este evident să ne spunem: De îndată ce privim dincolo de prag, găsim felul triplu de entităţi: Fiinţa lui Christos, Ahriman şi Lucifer. Putem desigur spune mai întâi, în timp ce ne pregătim cu grijă pentru cuprinderea lumii spirituale: Eu aleg partea (partidul) lui Christos, sau pe aceea a lui Ahriman sau a lui Lucifer. Omul poate însă şi masca lucrurile: el poate fi prost pregătit şi îl poate alege pe Ahriman şi să-l numească Christos. Dar omul urmează o fiinţă – totul devine fiinţial dincolo de prag! Ai mereu de a face cu realităţi, şi nu cu oarece lucruri programatice sau legate de sisteme!

Acestea sunt cuvinte cu greutate, cele pe care le exprim acum, caracterizând relaţia omenească cu lumea suprasensibilă. Şi aici există un punct în care – pentru că este foarte supărător – în ziua de azi încă nu este posibil să rosteşti ultimul cuvânt; dar foarte puţini oameni de pe Pământ ştiu în ziua de azi că toate consecinţele lozincilor purtate ca drapele ale partidelor, al abstracţiunilor partidelor nu sunt, în fond, câtuşi de puţin realitate, ci sunt o iluzie, şi că atunci când omul începe să urmeze ceva real, trebuie de fapt să urmeze ceva care se găseşte dincolo de prag, în lumea suprasensibilă. Dar un partid poate fi caracterizat chiar aşa, că el cunoaşte foarte bine această taină, şi o şi urmează. Iar faptul că în ciclul de conferinţe de la Karlsruhe din anul 1911 [Nota 2] eu am exprimat aceasta în public, mi-a atras ura acestui partid. Anume, aceştia sunt iezuiţii. Ei ştiu absolut precis: Urmarea programului unui partid – vă rog să mă iertaţi că mă

folosesc de o expresie uzuală în Germania – este un moft. De fapt se urmează o fiinţă din lumea suprasensibilă! De aceea, vedeţi dumneavoastră, exerciţiile iezuiţilor încep prin aceea că iezuitul şi-l imaginează în primul rând pe acela pe care îl urmează apoi în calitate de „Compánia lui Iisus", pentru care formează o corporaţie militară. Şi când spun că ultimul cuvânt nu poate fi rostit, este că doresc să mă abţin în privinţa aceluia care este botezat acolo drept „Iisus". Dar se pune problema să caracterizăm faptul că iezuitismul formează un partid prin aceea că urmează o fiinţă spirituală, şi că, aşadar, el cunoaşte foarte bine această taină: că urmarea unui partid care se epuizează într-un program în cadrul lumii pământene, este un moft. Eficienţa Ordinului iezuit se bazează pe aceea că el îşi educă aparteneţii în sensul urmării unei fiinţe spirituale. Acolo nu se spune: Ceva este corect sau incorect – ci acolo se spune: Aceasta face parte din misiunea fiinţei spirituale pe care o urmez; pe aceasta o apăr eu. Ceea ce nu face parte din misiunea fiinţei spirituale pe care o urmez eu, eu combat, chiar dacă poate fi apărat în privinţă logică, deoarece conţinuturile lui Ahriman şi Lucifer pot fi apărate în mod logic la fel ca şi cele ale lui Christos. Pledoarii logice în mod cu totul echivalent sunt tocmai trei.

De aceea trăim acum acest spectacol curios că iezuitismul, prin faptul că duce lupta împotriva antroposofiei, ştie desigur, că antroposofia urmează o direcţie spirituală în care lucrurile sunt apărabile. El ştie foarte bine că lucrurile nu sunt combătute prin aceea că sunt infirmate logic, el ştie prea bine că o contestare logică este o simplă joacă cu logica; el ştie că se află în faţa unui adversar în lupta spirituală, şi pentru el orice mijloc este corect. De aceea nu are sens să vrei să duci lupta prin infirmarea infirmăriilor făcute de iezuiţi. Iezuiţii cunosc

foarte bine obiecţiile, dar faptul că le cunosc şi le consideră corecte nu constituie pentru ei un motiv de a nu le combate, pentru că ei urmează o altă entitate decât entitatea pe care trebuie să o urmeze antroposofia, spre salvarea omenirii. De îndată ce este vorba de probleme spirituale, depinde de realităţi; în acest caz esenţial este să pătrundem cu privirea în mod real căile spirituale, în acest caz este esenţial chiar ca, pentru pătrunderea acestor căi spirituale – ceea ce este întru totul posibil raţiunii omeneşti sănătoase – să folosim întreg omul, şi nu numai acel pitic omenesc format în ziua de azi în instituţiile uzuale de învăţământ.

Ce sunt aşadar partidele aici, în viaţa fizică? Ele sunt caricaturi a ceea ce în lumea suprasensibilă îşi are buna sa îndreptăţire; ele sunt umbrele-imagini deformate ale celor care în lumea spirituală îşi au buna lor îndreptăţire. Acesta este aspectul dificil al lucrurilor, anume că ceea ce apare în lumea sensibilă poate fi imaginea a ceva care în lumea spirituală îşi are buna sa însemnătate. În lumea fizică este inacceptabil, condamnabil, căci toate lumile îşi au legile lor proprii – iar noi ne îndreptăm astăzi spre necesitatea de a ne înălţa din nou prin muncă spre lumea spirituală. Dar prima etapă se începe prin aceea că aici, în lumea fizică, apar caricaturile vieţii spirituale, că oamenii înalţă aici, pentru început, drapele ale partidelor şi urmează idolii partidelor, în timp ce ar trebui să urmeze entităţi spirituale. Acolo este adevăr, dacă se petrece în lumea spirituală; minciună şi iluzie este când se petrece aici, în lumea fizică. Dumneavoastră vedeţi că nu sunt fraze goale atunci când se vorbeşte despre faptul că se pune problema ca natura teoretică să fie transformată în realitate, de îndată ce vrem să vorbim despre adevărurile de dincolo de prag.

Prin simpla combatere a materialismului nu s-a făcut nimic, deoarece în privinţa omului lucrurile stau aşa: Omul constă într-adevăr, în conformitate cu întreaga sa predispoziţie, dintr-un spiritual-sufletesc. Acest spiritual-sufletesc trăieşte deja înainte de conceperea noastră, înainte de naşterea noastră. El s-a constituit din încarnarea noastră pământească anterioară, el a trecut prin lumea spirituală; dar aici, preluând trup, îşi creează o imagine remanentă fizică, din sistem nervos, sistem osos, sistem sanguin. Şi acum avem aici două aspecte: omul spiritual-sufletesc, şi copia-imagine a acestuia, omul corporal-fizic. Atunci când gândim gândurile abstracte obişnuite, ce gândeşte în noi? Atunci nu gândeşte omul spiritual-sufletesc. Tocmai atunci când cuprindem gânduri abstracte, când lucrăm cel mai mult cu logica pământească, atunci gândeşte în noi creierul trupesc. Şi este important să se ştie că afirmaţia materialiştilor că creierul ar gândi, este întru totul corectă pentru cazul în care se gândesc gânduri abstracte deoarece creierul fizic este o imagine-copie a creierului spiritual, iar această copie creează o copie, şi gândirea abstractă este numai o copie. Astfel încât se poate spune că în acest caz al gândirii abstracte gândeşte creierul.

Acesta este numai un adevăr particular a ceea ce am spus eu mai devreme în alt loc. Materialismul şi-a dat seama că în acea gândire care a devenit obişnuinţă în occident, în spaţiul nostru cultural, anume de la mijlocul secolului XV, creierul gândeşte. Iar ceea ce au afirmat *Moleschott*, *Büchner* şi grasul *Vogt* [Nota 3] ca materialism, nu este pur şi simplu infirmat prin faptul că spunem că este fals, căci acesta este corect pentru omenirea care se îndreaptă tot mai mult, în special de la mijlocul secolului XV, spre materialismul pur. Pur şi simplu, omul occidental

se află pe calea de a deveni o ființă care mai gândește doar cu creierul fizic. Profeții acestei gândiri cu creierul fizic, Moleschott, Büchner, au vestit doar ce devine omul occidental! Astfel că materialiștii au dreptate cu ceea ce afirmă pentru omul occidental; numai că este incorect dacă îl afirmă pentru oameni în general. Ceea ce spun ei este corect pentru oameni numai începând de la mijlocul secolului XV, dar pentru aceștia este corect. Iar oamenii s-au obișnuit acum să gândească doar cu creierul; acesta este modul obișnuit de gândire în ziua de astăzi. Tot ceea ce se află în literatura noastră obișnuită, în întreaga noastră știință modernă, este gândirea materialistă, este o astfel de gândire. Aici materialiștii au dreptate și s-ar putea spune că Büchner, Vogt au procedat necolegial față de colegii lor materialiști, atunci când le-au reproșat că gândesc cu spiritul. Acest lucru nu este adevărat; ei gândesc pur și simplu cu creierul. Acest aspect nu trebuie contestat, ci recunoscut că realmente drumul spre materialitate nu este pur și simplu o concepție greșită despre lume, ci ceva care lucrează real. Însă de aceea, atunci când apare ceva ca știința spirituală orientată antroposofic, acești oameni spun și: Aceste gânduri nu pot fi concepute, ele nu pot fi înțelese. – Da, pentru că ei vor să gândească cu creierul, dar aceste gânduri ale științei spirituale sunt gândite cu spiritual-sufletescul, care s-a smuls și s-a desprins în prealabil din creier. De aceea oamenii trebuie să tindă ca prin gândurile care s-au dezvoltat în felul acesta, să-și smulgă ei înșiși din nou spiritual-sufletescul de creier, prin reflectarea la aceste gânduri. Oamenii trebuie să se ostenească să reflecteze la gânduri, să folosească posibilitatea care mai există încă în ziua de azi, de a-și smulge spiritual-sufletescul din materialitatea creierului. Pentru că acesta se află pe calea de a se înlănțui de materia

creierului. Oamenii trebuie să se smulgă din aceasta. Aşadar nu avem de a face cu o concepţie incorectă sau una corectă, ci cu un proces. Prin faptul că gândurile ştiinţei spirituale orientate antroposofic sunt înmânate lumii, se contează pe faptul ca oamenii care încă mai sunt capabili să mânuiască în ei înşişi vechile posibilităţi ale smulgerii gândirii, să le şi practice într-adevăr şi să caute să înţeleagă gândurile libere de trup, pentru ca sufletele lor să devină libere de trup. Aşadar este o problemă de voinţă să înţelegi antroposofia; este ceva care trebuie să smulgă spiritual-sufletescul din fizic-trupesc. De aceea, nu ne aflăm pur şi simplu în faţa sarcinii de a infirma o concepţie incorectă despre lume, ci în faţa faptului că o mare parte a omenirii vrea să plutească înspre a deveni simplă materie şi de a gândi, voi şi simţi din aceasta, şi că noi vrem să înmânăm lumii ca realitate ştiinţa spirituală orientată antroposofic pentru ca spiritul şi sufletul să se smulgă din materie. Oamenii trebuie feriţi de posibilitatea de a-şi pierde spiritual-sufletescul, căci acest spiritual-sufletesc se află în faţa pericolului de a naviga cu totul în ahrimanic. Oamenii se află în faţa pericolului de a-şi pierde spiritual-sufletescul şi, împreună cu materia, să se piardă ca oameni, aşa cum v-am descris eu dumneavoastră mai devreme că ceea ce este material dispare.

Aşadar nu este vorba de înlocuirea unei vechi cunoaşteri printr-una nouă, ci aceea de a dobândi cunoaşterea făptuitoare, prin care sufletul este ferit de navigarea în simpla materialitate, de navigarea spiritual-sufletescului – prin care Eul ar fi anulat – în ahrimanic. Aşadar nu este vorba să combatem materialismul, ci să ferim omenirea de faptul ca materialismul să devină corect; pentru că el se află pe calea de a fi o autenticitate, şi nu de o falsitate. Atunci când se vorbeşte despre injusteţea

materialismului, în ziua de azi nu se vorbeşte câtuşi de puţin despre ceea ce trebuie, căci ar trebui să se vorbească despre faptul că materialismul devine tot mai corect, şi în cultură devine cu fiecare zi tot mai corect. Şi deja la începutul mileniului trei vom putea avea trăirea că omenirea se va fi dezvoltat în aşa fel încât materialismul să fie modul corect de a vedea lucrurile. Nu este vorba să infirmăm materialismul; pentru că el este pe cale să devină corect, ci este vorba să-l facem incorect, deoarece el este pe cale să devină un fapt, pentru că nu este pur şi simplu o teorie falsă.

Aceste lucruri doresc să le treacă sub tăcere acei oameni care ar vrea să le netezească cât se poate calea oamenilor spunând: Priviţi falsitatea materialismului! Îndreptaţi-vă înspre o mistică abstractă, atunci veţi avea totul! – Oamenii se pot dărui unei astfel de mistici abstracte, dar în felul acesta favorizează adevăratul materialism, şi nu materialismul ca simplă teorie. Noi nu trebuie să surmontăm materialismul pentru că ar fi fals, prin cuvinte ce rămân teorie, ci pentru că el este corect şi pentru că noi trebuie să combatem tocmai faptul că el stă acolo ca fiind corect. În acest caz lucrurile primesc o altă înfăţişare, dar atunci nu ne situăm în realitatea lumii spirituale cu teorii, ci cu o cunoaştere care este o faptă în contextul cosmic. Pentru omul actual este extrem de incomod să audă astfel de lucruri, totuşi în această lumină ar trebui de fapt considerat totul, chiar şi cazurile individuale. Într-adevăr, vechile metode de luptă sunt epuizate; tot ceea ce a putut fi mai înainte obişnuit, s-a consumat. Lucrurile trebuie văzute în lumina spirituală.

Ce este conservatorismul? Ce este liberalismul? Aici, pe Pământ, ele sunt caricaturi ale lumii spirituale. Conservatorul este un adept al lui Ahriman, liberalul este

un adept al lui Lucifer. Iar cel care trece dincolo de Păzitorul pragului, acela vede că întregul conservatorism aleargă după Ahriman, întregul liberalism aleargă după Lucifer. Omului foarte inteligent de astăzi, aceasta îi apare ca un paradox; dar de la aceea că apare drept paradox provine faptul că ştiinţa spirituală orientată antroposofic poate fi înţeleasă atât de greu. Omul nu înţelege de fapt niciodată ştiinţa spirituală dacă o gândeşte doar, ci o înţelege numai dacă la fiecare dintre reprezentările ei poate suferi şi se poate bucura, dacă are înălţări şi descurajări, dacă poate dispera la un cuvânt, sau la un cuvânt poate crede că va fi mântuit, dacă vede conformitatea cu destinul în ceea ce este privit în mod obişnuit drept teorie fantomatică, tot aşa ca şi în faptele exterioare, atunci când devine realitate ceea ce pare a fi doar cuvânt din cadrul comunicărilor ştiinţei spirituale orientate antroposofic. Dar când impulsul lăuntric al acestei ştiinţe spirituale orientate antroposofic va fi înţeles şi simţit, abia atunci se va vedea, în lumina corectă, de ce este necesar în ziua de azi ca ceea ce un răstimp a putut fi cultivat doar ca teorie deoarece oamenii trebuiau să ştie mai întâi ceva din aceasta, să se transformată în realitate şi să trateze cu seriozitate ceea ce există ca realitate în cuvintele ştiinţei spirituale orientate antroposofic, şi cum, din necesităţile timpului rezultă cerinţa transformării în realitate a ceea ce reiese din conţinuturile substanţial-esenţiale ale cuvintelor.

Mult prea puţin se vede încă în lumina realităţii intenţia pe care o avem cu o astfel de Şcoală Waldorf, mult prea puţin în sensul pe care tocmai am vrut să-l caracterizez acum. Şi nu pentru a vă impresiona şi nici pentru a face din dumneavoastră adepţi am rostit aici lucrurile pe care le-am rostit astăzi, ci pentru a spune ceea

ce trebuie spus în ziua de azi, pentru că omenirea trebuie să o știe. Și sper să se ofere posibilitatea ca aceste lucruri să poată fi rostite într-adevăr cândva în fața unui număr suficient de mare de oameni în așa fel încât acei oameni să aibă impulsul lăuntric de a lua cuvintele ca realitate, și nu de a le asculta pur și simplu și să creadă că prin ele se au în vedere teorii.

Este ceea ce am dorit să aduc înaintea dumneavoastră prin aceste două considerații. Și va trebui să ajungem ca evenimentele exterioare să urmeze ceea ce, în știința spirituală adusă la cunoștință oamenilor, nu se află acum în conținutul exterior, ci în impulsurile lăuntrice. Aceia care luptă, așa cum o fac de exemplu iezuiții, știu foarte bine ceea ce încă nu știu mulți adepți ai antroposofiei: anume că în știința spirituală orientată antroposofic există o realitate, și abia de când au observat ei acest lucru – ceea ce s-a petrecut în orice caz de destul de mult timp, aproximativ din 1906, 1907 –, și de când știu asta ei combat tot mai intens această știință spirituală. Iar modul în care o combat, rafinamentul lor deosebit, nu este presimțit deloc de un mare număr al antroposofilor noștri, pentru că aceștia nu vor să se asigure într-adevăr lăuntric de gravitatea situației. Întotdeauna poți stârni prin cuvinte doar puțin din ceea ce ai vrea de fapt să ajungă la inimile oamenilor; dar pe acest puțin am voit să vi-l aduc în aceste două considerații. Dacă vom reflecta la ceea ce s-a spus, dacă le aducem de la reflectare la simțire, la pătrunderea întregii noastre ființe omenești, atunci nu va deveni mistică abstractă și nici știință a naturii, atunci va deveni ființă lăuntrică a omului, atunci va deveni putere care desprinde din nou spiritual-sufletescul de material, atunci va deveni învingere nu a materialismului nejust, ci a aceluia care din păcate este just.

CONFERINȚA a VIII-a

Stuttgart, 21 septembrie 1920

Dumneavoastră ştiţi bine că în prezent se spune din multe părţi, atunci când este vorba de ştiinţa spirituală, că cele indicate de către o astfel de ştiinţă spirituală nu ar putea fi niciodată obiect al vreunei cunoaşteri, că ar putea fi doar obiect al unei credinţe, al unei considerări subiective luate drept adevăr a ceva. Dintr-o asemenea dispoziţie provine apoi diferenţa care se face în general între cunoaştere şi credinţă, şi o mare parte a obiecţiilor care se fac şi ştiinţei noastre spirituale orientate antroposofic constă mereu în aceea că se spune că noi am vrea să învăţăm să înălţăm, să ridicăm oarecum la înălţimea unei cunoaşteri sigure, exacte, la o adevărată ştiinţă, ceea ce ar putea fi de fapt doar credinţă, ceea ce este în fond un fel de cunoaştere subiectivă, sau poate nu este deloc cunoaştere, ci numai o considerare subiectivă luată drept adevărată.

Abia în ultima vreme s-a ajuns să se diferenţieze într-adevăr între ştiinţa căreia îi este îngăduit să se preocupe numai de ceea ce este oferit în lumea sensibilă, care poate fi cel mult cuprins şi cercetată prin experiment, ştiinţa care din asemenea profunzimi este singura care ar furniza o cunoaştere sigură, şi credinţa care se înalţă deasupra sensibilului şi despre care nimănui nu-i este îngăduit să presupună că obiectele acesteia ar putea fi transformate în cunoaştere sigură. Ştiinţa, aşadar, pe de o parte – dar numai pentru lumea sensibilă; lumea suprasensibilă pe de altă parte, acceptabilă pentru oricine, în măsura în care o găseşte plauzibilă, dar care nu este accesibilă unei cunoaşteri sigure, ci numai unei credinţe subiective.

De fapt, fiecare om care ia viaţa în serios ar trebui să resimtă ceea ce se spune în cercuri largi despre o presupusă contradicţie între ştiinţă şi credinţă drept o enigmă ce trebuie rezolvată. Dar, în fond, este posibil să se dea o adevărată lămurire numai din punctul de vedere al ştiinţei iniţiatice, în privinţa specificului că în vremea noastră – şi asta de mult, de secole întregi – s-a lucrat în direcţia de a aduce omenirii această diferenţă dintre ştiinţa finitului, a celor trecătoare, senzoriale, şi credinţa într-un infinit, în ceva nepieritor, suprasensibil. Căci dumneavoastră ştiţi că tot ceea ce se expune aici din punctul de vedere al ştiinţei spirituale orientate antroposofic este străbătut întru totul de un spirit ştiinţific, având pretenţia de a se alătura, pe deplin justificat, cunoaşterii sensibilului în calitate de cunoaştere a suprasensibilului. Numai că ştiinţa iniţierii trebuie să meargă mult în urmă, în evoluţia omenirii, dacă vrea să facă inteligibil de ce s-a adus omenirii în timpul nostru această opoziţie dintre ştiinţă şi credinţă.

Dacă ne întoarcem înapoi în timp, găsim în vremurile foarte vechi ale evoluţiei omenirii – noi am vorbit adesea despre aceasta – o cunoaştere primordială, care trebuie privită oarecum ca moştenire a zeilor, o cunoaştere care nu ştia aşa ceva precum a dovedi, a demonstra, o cunoaştere care se baza întru totul pe aceea că în interiorul omului urca o forţă care nu era doar o gândire goală, abstractă sau aşa ceva, ci era umplută de o substanţă divină de lumină, de o substanţă divină de viaţă, care se simţea ca aflată în legătură cu lumile divine. Exista o cunoaştere a acestei legături a omului cu lumile divine, care mai era încă resimţită şi percepută aşa cum se percep în exterior culori şi sunete, astfel încât nu era nevoie să fie dovedită, deoarece era perceptibilă în prezentul nemijlocit. Nu se

cunoştea dovedirea şi nici demonstraţia logică, ci numai faptul de a fi plin cu ceea ce lăsau zeii să picure înăuntrul omului. Însă aceasta era întru totul „cunoaştere" în cele mai vechi vremuri ale omenirii, şi această cunoaştere era legată de o cunoaştere a originii divine a omului. Şi deoarece atunci, pe Pământ, omul se ştia în legătură cu zeii, deoarece primea aici de la iniţiaţi acea forţă care îi permitea să privească această legătură cu zeii, el era şi conştient de originea divină a omului, era conştient că omenirea a coborât pe Pământ dintr-o lume în care existase în stare spiritual-sufletească. Această provenienţă spiritual-divină a omenirii era de la sine-înţeleasă pentru acea cunoaştere primordială care exista pretutindeni pe Pământ în acele vechi vremuri ale evoluţiei oamenilor.

Dar această cunoaştere primordială voia să se dezvolte în continuare. Dacă această cunoaştere primordială ar fi rămas, e drept că oamenii ar fi rămas continuu într-o anumită privinţă fiinţe pline de Dumnezeu, dar ei nu ar fi putut ajunge la libertate, la deciziile de voinţă liberă. Ei ar fi trebuit, când îşi mişcau braţele, să-şi spună întru câtva: Un zeu din mine îmi mişcă braţele – sau, când mergeau, ar fi trebuit să-şi spună: Un zeu în mine îmi mişcă picioarele. Aşa au şi simţit pe de-a-ntregul şi oamenii primordiali. Ei au simţit oarecum înlăuntrul pielii lor o fiinţă divin-spirituală care era cu ei, şi de acolo a rămas şi acea desemnare despre care am vorbit deja din diverse puncte de vedere, că trupul omenesc ar fi templul lui Dumnezeu, deoarece în străvechime omul era într-adevăr ca locuinţa pământească a zeului, care cobora el însuşi pe Pământ pentru a prelua locuinţă printre oameni. Dar omul trebuie să devină de sine-stătător, autonom. De aceea s-a ajuns ca acea cunoaştere divină iniţială să se stingă tot mai mult, ca acea moştenire divină să se retragă tot mai mult.

Pentru a ajunge la libertate, omul a trebuit să dezvolte din propria sa putere o cunoaştere, o gândire, o simţire, o voinţă. El a fost întru câtva părăsit de zei, dar – dacă îmi este îngăduit să mă exprim aşa – el a fost părăsit de zei spre mântuirea lui. Pentru ca el să poată dezvolta o ştiinţă omenească, s-a retras din el ştiinţa divină. Şi aşa s-a ajuns ulterior ca întreaga cale pe care trebuia să o abordeze ştiinţa divină răspândită cândva pe Pământ înspre ştiinţa pământesc-omenească să trebuiască să fie supravegheată din misterii, ca iniţiaţii din misterii să fie chemaţi să regleze oarecum cum trebuie să fie educată omenirea, pentru ca ea să iasă în mod corect din vechea cunoaştere divină şi să poată creşte în cunoaşterea omenesc-pământească.

Atunci însă, după ce ştiinţa divină originară a ajuns să se stingă treptat şi misteriile preluaseră deja sarcina de a conduce omenirea în aşa fel, de a o învăţa în mare în aşa fel încât trecerea de la înţelepciunea primordială la cunoaşterea omenească ce trebuia să ducă la libertate să se poată petrece în mod corect, s-a ajuns ca un anumit număr de oameni să se adune, din ţinuturi îndepărtate ale Pământului, pentru a căuta o anumită cale de a zădărnici aceste intenţii ale conducerii corecte a omenirii, care venea din misterii. S-au constituit societăţi umane care şi-au stabilit chiar sarcina de a zădărnici această evoluţie corectă. Trebuie să recurgem la ştiinţa spirituală dacă vrem să cuprindem cu privirea activitatea unei societăţi larg răspândite de oameni din perioada ulterioară timpurilor primordiale. Căci istoria însăşi nu ajunge până în acele vremuri; documente exterioare din acele timpuri nu există. Însă era o asemenea societate care şi-a însuşit într-un anumit mod cunoaşterea misterială şi metodele acestei cunoaşteri misteriale pentru a mai ajunge încă în legătură

cu izvoarele divine primordiale ale cunoaşterii, într-un timp în care misteriile care lucrau în mod onest erau deja de mult preocupate să transfere vechea cunoaştere divină în cunoaştere omenesc-pământească. Şi astfel a fost cândva pe Pământ un timp în care reprezentanţii competenţi ai ştiinţei misteriale erau cu totul preocupaţi să conducă vechea ştiinţă divină în cunoaşterea omenesc-pământească. Dar în ceea ce se răspândea pe atunci în omenire ca sentiment şi viziune sănătoasă pentru acel timp, în aceasta răsuna – şi anume într-o vreme când era deja prea târziu pentru aceasta şi omenirii nu trebuia să i se mai şoptească în urechi vechea cunoaştere divină – ceea ce o societate bine organizată voia să aducă din nou omenirii, la acel timp oarecum întârziat, vechea înţelepciune primordială. Aşadar, într-o vreme în care oamenii se ridicaseră deja dincolo de starea de cunoaştere divină, ei au trăit faptul că acea veche cunoaştere divină urma să mai fie încă adusă unor largi cercuri din omenire de către aceia care aveau un interes în acest sens.

Ce interes aveau aceşti membri ai perioadei ulterioare celei străvechi? Ei aveau interesul că voiau să nimicească într-un fel din rădăcini naşterea cunoaşterii. Ei nu voiau să lase să se nască în omenire cunoaşterea omenească exterioară, ei nu voiau să lase oamenii să ajungă la libertate. Da, în perioada ulterioară timpurilor străvechi, au existat străzanii care voiau să împiedice ca omenirea să preia predispoziţiile de dezvoltare spre libertate şi care voiau, de aceea, să nimicească din rădăcini cunoaşterea pământesc-fizică. Şi astfel au făcut aceşti, cum s-ar spune, „duşmani" ai evoluţiei omeneşti din perioada ulterioară celei străvechi, o diferenţă între cunoaşterea omenească şi cunoaşterea divină, care deja nu mai era justificată pe atunci. Iar faptul de a inunda omenirea, care

crescuse dincolo de ştiinţa divină, cu aceasta, însemna a o aduce în felul acesta într-o stare de conştienţă care era visătoare. Mase largi de oameni trăiau într-o asemenea visătorie în perioada următoare stării străvechi, oameni în care fusese înăbuşit simţul pentru naşterea cunoaşterii omeneşti. Şi dacă în ştiinţa omenească, după cum am putut caracteriza noi adesea, au apărut ulterior multe aspecte foarte deficitare, dacă aceste aspecte deficitare s-au strecurat până în formarea limbajului, de aceasta se făcea vinovată această ridicare amăgitoare a omului înspre cunoaşterea divină.

Dacă urmărim sub ce influenţe se aflau cei care aveau asemenea strădanii, de a înceţoşa oamenii şi de a curma din rădăcini naşterea ştiinţei şi chiar şi a limbajului provenit din profunzimile omenirii, atunci trebuie să spunem: Aceste spirite, aceste personalităţi omeneşti erau stăpânite întru totul de forţe luciferice. Forţe luciferice trăiau în ei, forţe luciferice care nu voiau să-l lase pe om să coboare până pe Pământ cu întreaga sa simţire, voinţă şi gândire. Omul trebuia să devină tot mai material, dar aceste personalităţi voiau să-l menţină spiritual, pentru a-l sustrage sarcinilor pământeşti. Aceste spirite au fost, în evoluţia omenirii, spiritualişti ostili ai perioadei ulterioare celei străvechi. Căci pe atunci omul trebuia să afle căile de a coborî tot mai temeinic cu spiritual-sufletescul în corporal. Iar acest lucru trebuia împiedicat de aceste spirite. Dacă e să vorbim oarecum în imaginile prezentului – pentru că este dificil de caracterizat în reprezentări exacte, potrivite, acea stare a omenirii din perioada următoare timpurilor străvechi – am putea spune că aceste spirite apar cu o puternică nuanţă de o anume neveracitate inconştientă. Deoarece era de la sine înţeles că prin misterii se dăduse impulsul de coborâre în lumea materială, de a se pătrunde

cu aceasta. Acest lucru, oamenii posedaţi de Lucifer, din perioada ulterioară celei străvechi, firește, nu-l puteau nega. De aceea, acești oameni nu s-au numit pe sine – vorbind în imaginile prezentului, care ar trebui traduse în modul de gândire din perioada străveche – de exemplu, „spiritualişti", ci s-au numit de-a dreptul „reprezentanţi ai celor materiale". Căci ei le spuneau oamenilor: Veţi ajunge la materie dacă ne urmaţi pe noi, dacă veţi folosi puterea pe care v-o dăm prin cunoaşterea divină târzie, dacă vă fortificaţi spiritual-sufletește prin aceasta. Astfel puteţi trăi experienţa de cuceritori a ceea ce vă este destinat pe Pământ; voi vă puteţi cuceri în zbor Pământul prin aceea că deveniţi părtaşi ai puterii divine! – Şi aceşti conducători posedaţi de Lucifer ai anumitor cercuri ale omenirii şi-au dat numele de onoare de „Luptători pentru ceea ce este material".

Aşa a intervenit atunci prin aceste personalităţi un fel de sciziune în evoluţia omenirii între ceea ce trebuia să fie evoluţie normală a omenirii, şi cele prin care omenirea a fost amăgită prin aceea că i s-a prezentat un ideal al materialităţii care se încheia cu cucerirea a ceea ce este material – dar nu printr-o familiarizare treptată, ci prin aceea că li s-a indicat oamenilor să-şi însuşească într-o măsură puterea zeilor prin cunoaştere suprasensibilă la un timp nepotrivit, cu care apoi trebuiau să cucerească lumea materială sensibilă.

În ziua de azi trăim imaginea contrară a ceea ce a existat în acele vremuri străvechi. Vedem că, pornind de la anumite aşa-zise confesiuni religioase, are loc o luptă împotriva mersului normal pe care ar trebui să-l preia ştiinţa. Aceasta a devenit întru câtva dăunătoare de la rădăcină. În felul acesta ştiinţa şi limbajul poartă anumite deficienţe prin evoluţia Pământului. Însă ştiinţa a apărut

totuşi, pentru că s-au găsit suficienţi oameni aflaţi sub influenţa adevăratelor misterii şi ai adevăratei ştiinţei iniţiatice, care s-au opus acelor spirite ce au voit stârpirea cunoaşterii de la rădăcină. Şi aşa s-a dezvoltat ştiinţa. Aşa a luat ea acea cale, pe care eu am caracterizat-o adesea în amănunt, ajungând până la acea stare pe care a avut-o la mijlocul secolului XV, când a început cea de-a cincea perioadă postatlanteană, şi a ajuns până în vremea noastră, când însă pentru această ştiinţă – conform ştiinţei iniţierii prezentului – este iarăşi un nou punct de întoarcere. În ziua de azi această ştiinţă este matură să fie într-un fel lăsată la libertatea omului. În prezent această ştiinţă, care în esenţă astăzi încă se comportă aşa încât consideră ca fiind exact, sigur, numai fizic-sensibilul, ceea ce poate fi obţinut prin observare sau experiment, această ştiinţă este matură, după cum am expus adesea, să se dezvolte până la cuprinderea lumii imaginative, inspirative, intuitive, să se deprindă cu trăirea acestei experienţe, cu cuprindereaa spiritualului. Această ştiinţă este chemată să crească în continuare, pentru ca în creştere mai departe să preia forma unei contemplări spirituale. Pentru aceasta este ea matură în ziua de azi.

Însă pentru ca această ştiinţă să se poată continua să se dezvolte regular, trebuie să se formeze acea dispoziţie în omenire care vrea ca aceleaşi tendinţe de cercetare şi examinare scrupuloasă care există pentru lumea sensibilă exterioară în botanică, fizică, chimie ş.a.m.d., pentru triumful ştiinţei exterioare, să fie aplicate şi în interiorul omului, ca ceea ce este atitudine în ştiinţa exterioară să fie transformată într-o astfel de cuprindere vie a lumii suprasensibile, cum este indicat în ***Cum se dobândesc cunoştinţe despre lumile superioare?*** [Nota 1], în ***Ştiinţa ocultă în schiţă*** [Nota 2], sau în alte cărţi corespunzătoare.

Şi trebuie să ne fie limpede în acest sens: Ceea ce ar trebui, de fapt, să existe ca străduanie în străfundul sufletelor noastre şi care poate trăi numai în ştiinţa spirituală orientată antroposofic, diferă de ceva care este ca polul său opus, de iezuitism, prin aceea că tocmai iezuitismul este cel care ar dori să menţină ştiinţa, cunoaşterea propriu-zisă, pe tărâmul pur experimental sau al observaţiei. Verificaţi o dată – dar verificaţi exact – literatura ştiinţifică ce porneşte de la iezuiţi: în atitudine, în modul de reprezentare, ea este cea mai materialistă care se poate închipui; ea se străduieşte să menţină cunoaşterea întru totul în lumea sensibilă şi să separe strict cunoaşterea care trebuie să aibă de a face numai cu observare senzorială sau cu faptele de observat prin experiment, de ceea ce trebuie să fie obiect al credinţei sau al revelaţiei. În sensul acestui fel de gândire nu trebuie creată niciodată o punte între ceea ce este ştiinţă exterioară şi ceea ce este credinţă. Însă tocmai acesta vrea să caute ştiinţa spirituală orientată antroposofic: calea care duce afară dintr-o ştiinţă fizic-sensibilă într-o ştiinţă spirituală, dar într-o ştiinţă spirituală care să fie menţinută la fel de riguros din punctul de vedere al cunoaşterii ca şi ştiinţa sensibilă exterioară.

Trebuie aşadar să ne reprezentăm: Această ştiinţă fizic-sensibilă este rădăcina şi din ea trebuie să crească în afară, din aceleaşi impulsuri care domnesc în botanică, fizică, chimie ş.a.m.d., – numai că se merge pe un alt teritoriu – cunoaşterea suprasensibilă. În anumite cercuri s-a prevăzut că va veni acest lucru. De aceea s-a pus în evoluţia omenirii – acolo unde există un interes să nu se întâmple acest lucru – ceea ce apare acum ca un alt contrast: contrastul pe care eu l-am indicat dintre trecerea regulară de la vechea cunoaştere la ştiinţa omenească şi narcotizarea omenirii prin ştiinţa divină. S-a depus în

omenire contrastul dintre cunoaştere şi credinţă. S-a făcut contrariul: s-a voit să se menţină ştiinţa despre sensibil, aceasta a fost accentuată, şi este pur şi simplu adevărat că dacă se examinează tocmai literatura iezuită referitoare la ştiinţa materialistă, ea reprezintă ceva extraordinar de dotat în privinţa lizibilităţii, a limpezimii expunerilor, că realmente această literatură scrisă de iezuiţi despre lumea materială este mai înzestrat scrisă decât multe altele care sunt scrise despre această lume în ziua de azi din alte părţi. Este bine ceea ce scrie, de exemplu, un om ca preotul *Erich Wasmann* [Nota 3] despre furnici, şi dacă veţi citi aceasta veţi avea mai mult în această privinţă decât scrierile pedant-filistine despre furnici ale altor cercetători. În felul acesta s-ar putea da exemplu după exemplu. Scrierile [iezuiţilor] ar fi bune, dacă ar descrie numai aspecte materiale, pentru că este strădania conştientă [a iezuiţilor] ca prin descrierea celor materiale să-i ţină pe oameni să raporteze cunoaşterea în general numai la lumea fizic-materială. Şi omenirea o să fie înşelată în principal în sensul că suprasensibilul nu poate fi cercetat prin cunoaştere. Aşa cum acei oameni din vechime posedaţi de Lucifer i-au înşelat la acea vreme pe oameni că primesc putere asupra lumii dacă se servesc de vechea cunoaştere a zeilor – în timp ce veniseră deja alte timpuri ale evoluţiei –, tot aşa vin acum urmaşii acelor oameni din perioada următoare timpurilor străvechi şi îi înşeală pe oameni că nu este posibil să-şi extindă cunoaşterea în lumea suprasensibilă, că trebuie să se oprească cu cunoaşterea în faţa lumii suprasensibile. Aşa cum voiau acei oameni din vremurile vechi să narcotizeze omenirea prin cunoaşterea suprasensibilă, tot aşa vor entităţile umane actuale corespunzătoare lor să împingă de-a dreptul omenirea în lumea fizică, pentru ca ea să se împotmolească acolo şi să

nu cuprindă lumea suprasensibilă decât cu impulsul tocit al credinţei. Aşa cum în perioada ulterioară epocii străvechi s-a voit să se dea oamenilor prea multă ştiinţă despre suprasensibil, tot aşa vor urmaşii lor să le dea în ziua de azi prea puţină ştiinţă în acest sens. Aceia voiau să dea o cunoaştere suprasensibilă într-un mod nejustificat, aceştia vor să lase oamenilor doar cunoaşterea sensibilă, iar despre cunoaşterea suprasensibilă să le lase ceva faţă de care fiecare om poate avea poziţia care îi convine.

Ce s-ar întâmpla acum dacă cercul oamenilor pe care l-am indicat aici ar dobândi vreo victorie, acel cerc de oameni care diferenţiază conştient ştiinţa de credinţă, în timp ce, firește, un mare număr de oameni dădăciţi de ei vor găsi tirade despre „separarea dintre credinţă şi ştiinţă", repetând-o papagalicește, dar numai repetând-o papagalicește? Ce avem atunci? În sensul opus vor ei să realizeze ceea ce au implementat, numai că în sensul lor, acele vechi personalităţi din perioada următoare epocii străvechi. Aşa cum în vremurile vechi nu s-a voit să se lase ca omenirea să coboare cu totul în deplina sarcină pământească, tot aşa se voieşte acum menţinerea ei înăuntrul acestei sarcini pământeşti, nu se vrea să o lase să evolueze în continuare, de la Pământ mai departe. Iar cei care promovează în ziua de azi tocmai materialismul, se numesc pe sine „spiritualişti", sau preoţi ai unei credinţe sau a alteia, reprezentanţi ai suprasensibilului. Aşa cum în acele vremuri vechi, cei care ofereau o viaţă spirituală nejustificată se numeau – din punctul de vedere caracterizat – materialişti, tot aşa se numesc în ziua de azi nenumăraţi oameni, care de fapt ar voi să menţină omenirea la aspectele materiale, „reprezentanţi a spiritualului". În ziua de azi, sursa cea mai puternică a materialismului nu este ceea ce a pornit întru câtva de la

Büchner, *Moleschott* sau grasul *Vogt*, ci cea mai puternică sursă a acestuia este Roma şi tot ceea ce are ceva de a face cu acest centru al materialismului. Şi se ajunge la ceea ce se vrea, nu prin aceea că se spune: Eu vreau să promovez materialismul –, ci menţinând oamenii în materialism prin faptul că se lasă ca în ei să apară doar un impuls tocit pentru supramaterial, drept credinţă, dar în afară de aceasta nu se lasă să vină înăuntru în omenire nici un impuls care poate cuprinde suprasensibilul. Faptul că pornind de la Roma s-a vrut cucerirea suprasensibilului pentru oameni este neadevărul istoric al perioadei contemporane, iar acest lucru trebuie văzut clar şi limpede! Şi dacă în ultima vreme din elementul romanic s-a constituit protestantismul, evanghelicul, trebuie să ne fie limpede: în cadrul protestantismului au apărut multe din elementul romanic, dar acea străduanie, ca prin tocirea cunoaşterii suprasensibilului în impulsul credinţei să nu se lase omenirea să ajungă la suprasensibil, aceasta a rămas foarte puternic chiar şi în confesiunea evanghelică, făcând abstracţie de faptul că în ziua de azi semnele timpului indică deja că elementul evanghelic va fi învins de către Roma, care va face mereu noi eforturi în direcţia pe care am caracterizat-o.

Vedeţi deci, dacă cineva vrea să ajungă la ceva în lume, atunci chestiunea e că, dacă cele de obţinut sunt contrariul a ceea ce se află de fapt în sensul evoluţiei normale a omenirii, îşi ia, cum ar fi, un nume opus. Omenirea trebuie să înveţe să treacă dincolo de credinţa în nume, şi ea este pe calea în acest sens. Omenirea trebuie să ajungă la izvoare mai adânci decât viaţa în cuvinte. A şi început acest lucru, în definitiv. Gândiţi-vă că doreşte cineva să vi se prezinte cu cartea sa de vizită pe care stă scris «Ernst Müller» („Sever Morar” – Müller = morar –

n.tr.). Probabil că nu veţi presupune că va intra în încăpere un om prăfuit cu făină, ș.a.m.d., aşadar cineva care să fie morar. La fel de puţin veţi presupune, atunci când cineva vi se recomandă «Richard Schmied» (Schmied = fierar – n.tr.), că va intra în încăpere un om care tocmai a bătut nişte potcoave. Dar dacă cineva a trăit la sat, îşi mai aminteşte că acolo oamenii ziceau: Acum vine Müller – cu aceasta era avut în vedere adevăratul morar, sau dacă spuneau: Acum vine Schmied – îl aveau în vedere pe adevăratul fierar. Acolo, numele mai însemna şi altceva decât o caracterizare exterioară. Numele noastre proprii au luat calea pe care nu mai este posibil să tragem din nume concluzii asupra fiinţei care poartă acel nume. În ziua de azi nu putem interpreta limbajul în privinţa numelor proprii, pentru a conchide din acestea ce caracterizează fiinţa care poartă acel nume. Noi nu ştim în ziua de azi când auzim numele de „Fieraru" al unui om, dacă el este fierar, sau la altul, dacă este morar atunci când auzim numele de „Moraru". Dar aceeaşi cale pe care au parcurs-o deja cuvintele noastre în privinţa numelor noastre proprii, aceeaşi cale va fi parcursă de întregul nostru limbaj, şi omul va trebui să înveţe să-şi creeze reprezentările din alte condiţii decât din cuvinte. Aşa cum dumneavoastră, atunci când primiţi cartea de vizită a unui domn „Moraru", nu vă puteţi face nicio imagine despre fiinţa acelui om, tot aşa va trebui să vă obişnuiţi să nu conchideţi din caracterul cuvintelor ceea ce trebuie gândit asupra lumii.

Dacă iei în serios ceea ce constituie o cerinţă imperioasă a timpului, atunci eşti puţin înţeles în ziua de azi. Gândiţi-vă numai, dacă eu aş aduce, ceea ce am de conferenţiat, aşa cum se solicită în ziua de azi, după ştiinţa cuvintelor, atunci nu aş face ceea ce m-am străduit mereu să fac, să caracterizez ceva din cele mai diferite părţi, când

mai mult din partea materială, când mai mult din partea spirituală, păstrând mereu în minte principiul pe care l-a rostit *Goethe* [Nota 4]: Adevărul nu trebuie căutat în nici un caz la mijloc, între două afirmaţii opuse. La gradul de evoluţie la care am ajuns noi nu se mai poate crede în ziua de azi că s-ar putea nimeri, printr-o caracterizare unilaterală în cuvinte, conţinutul care trebuie redat. Trebuie să caracterizăm din diferite părţi, trebuie să procedăm la caracterizarea în cuvinte aşa cum procedăm atunci când, de exemplu, fotografiem un copac din diferite părţi, astfel încât imaginile fotografice sunt foarte diferite. Dar dacă le ţinem împreună, privim la ceva pe care ni-l putem reprezenta ca acel copac.

Citiţi temeinic diferitele cicluri de conferinţe apărute şi atunci veţi vedea cum este menţinut acest principiu în expunere, cum acolo lucrurile sunt într-adevăr expuse din diverse părţi. Dacă vrei să expui în ziua de azi ceea ce este salutar pentru oameni şi cele de care au ei nevoie, atunci trebuie să te obişnuieşti să vorbeşti aşa cum s-a făcut. Şi pentru că în anumite cercuri nu se vrea acest lucru, pentru că se vrea să se meargă înainte cu ştiinţa cuvintelor – însă ceea ce este problemă omenească nu poate fi dat în ştiinţa cuvintelor –, de aceea vin în perioada actuală acei socialişti care vor să avanseze şi mai mult în ştiinţa cuvintelor, dar care nu pot conduce decât la distrugere. În ziua de azi, oamenii cred, în privinţa evenimentelor din Est, că pericolul ar fi trecut, acum, după ce au învins polonezii, după ce anterior au învins un timp bolşevicii, dar într-un mod tragi-comic cumplit de comportament omenesc. Tocmai din războiul ruso-polonez actual se poate vedea cât de lipsită de temei a devenit omenirea actuală.

Atunci când li se pune oamenilor în faţă ceva care este scris pornind într-adevăr de la viaţa socială a

prezentului, cum sunt ***Punctele centrale ale problemei sociale***, oamenii vin şi cer să li se dea definiţii ale cuvintelor, aproximativ după modelul definirii uzuale a cuvintelor din majoritatea manualelor şcolare, spre nenorocul oricărei educaţii şi a oricărui învăţământ! Dar pe măsură ce cuvântul s-a desprins tot mai mult de ceea ce oamenii trăiau ca experienţă interioară, pe măsură ce a trebuit să se conchidă în privinţa realităţii tot mai mult din alte raporturi decât din izvoarele cuvântului, s-a ajuns, în fine, ca şi la numele de Moraru să se pună întrebarea – din cu totul alte raporturi decât din analiza numelui de „Morar" – cine poate fi acela, cine s-ar putea prezenta ca atare. Astfel, va fi necesar pentru omenire să se desprindă de cuvânt şi să judece existenţa pornind de alte surse.

Dar acest lucru s-a pregătit deja de o vreme îndelungată, numai că nu a fost aplicat mereu în sens corect în evoluţia omenirii. De aceea s-a ajuns ca societăţi larg răspândite să spună în ziua de azi: Noi îl mărturisim pe Christos! – Dar pentru ei cuvântul nu trebuie să desemneze fiinţa pe care pretind că o adoră. Nu depinde de faptul că oamenii numesc ceva Christos, ca ei să-şi formeze reprezentări despre acest Christos, ci depinde înspre ce fiinţă reală se îndreaptă lumea de simţire omenească. Şi dacă, de exemplu, omul îşi face o imagine foarte pământească despre fiinţa Christos, dacă el este iniţiat chiar în timpul perioadei de învăţătură, în mod militar, cum trebuie să-şi pregătească sufletul ca să-şi poate face o reprezentare despre Christos, cum să şi-l reprezinte ca pe Regele Iisus iar adepţii săi ca oaste a Regelui Iisus, atunci se poate întâmpla, când omul şi-a însuşit o asemenea imagine materială despre Christos, să atribuie numele de Christos unei cu totul alte entităţi. Atunci omul îşi îndreaptă în realitate sufletul înspre o cu totul altă entitate

şi o numeşte pe aceasta pe nedrept „Christos”. Şi aceasta se petrece în ziua de azi foarte des, se petrece în aşa fel încât uneori este resimţit într-un mod absolut ciudat.

Am avut cândva, cu mulţi ani în urmă, la Marburg o discuţie cu un preot evanghelic care a călătorit mult [Nota 5]. Noi am vorbit despre cum conceptul-Christos propriu-zis în teologia recentă s-a pierdut tot mai mult şi că, de fapt, această teologie recentă, pe de o parte prin anumite ceremonii de iniţiere, îl materializează pe Iisus deja în imaginea pe care o oferă despre el şi că, pe de altă parte, anumiţi teologi văd în Christos doar „omul simplu din Nazaret”. Atunci, acest teolog protestant care a călătorit mult şi a văzut ceva din această lume, mi-a spus: Da, teologii noştri mai tineri de fapt nu-l mai au pe Christos, şi nu s-ar mai putea deloc numi creştini sau adepţi ai lui Christos; aceştia ar trebui de fapt, dacă numele nu ar fi deja conferit, să se numească iezuiţi, pentru că ei nu mai au decât un Iisus! –Aceasta nu este judecata mea, ci ceva care a izvorât din capul unui teolog protestant care a călătorit mult. Şi ca să nu aveţi vreo părere preconceptă şi să nu-i disprețuiți prea mult pe teologii de aici, vreau să mai adaug ceva: acest om era şvab şi avea drept soţie o şvăboaică, pe deasupra şi din Stuttgart! Dar asta numai aşa, ca să nu aveţi păreri preconcepute.

Noi am încercat să explicăm ceea ce a condus în ziua de azi la separarea dintre ştiinţă şi credinţă. Această separare dintre ştiinţă şi credinţă este aceea care nu lasă să apară ceea ce am indicat deja ieri [Nota 6], cunoaşterea despre lumea prenatală sau a lumii suprasensibile existentă înaintea concepţiei, care vrea să lase să apară doar credinţa în viaţa de după moarte, care li se poate aduce oamenilor numai dacă se poate conta pe o predispoziţie egoistă a sufletului. Viaţa prenatală, pe care

am parcurs-o între ultima moarte şi naşterea actuală, poate fi adusă oamenilor numai prin cunoaştere, nu printr-o speculare a instinctelor egoiste ale sufletului. Căci oamenii sunt astfel alcătuiţi când trăiesc aici, încât le este indiferent ce au făcut mai înainte de a intra în această existenţă; dar din motive egoiste îi interesează ce se va întâmpla cu ei după moarte. De aceea, se poate predica bine despre ceea ce îl aşteaptă pe om după moarte, căci aceasta apelează la instinctele sufleteşti omeneşti egoiste. Putem predica prost, dar trebuie să presupunem setea omenească de cunoaştere, străduania după o existenţă demnă de om, atunci când vrem să vorbim despre existenţa prenatală a omului. Şi aceasta duce, desigur, la aceea ca, în primul rând, educaţia şi apoi viaţa pământească să ne apară în aşa fel încât viaţa pământească trebuie concepută ca împlinirea unei sarcini care ne-a fost dată după ce am coborât din lumea spirituală şi am venit în existenţa fizică.

Ceea ce trebuie neapărat să se răspândească astfel în lumea exterioară, ceea ce trebuie să acţioneze configurând social are, după cum puteţi presimţi din diverse fundaluri, mulţi duşmani. Şi acum, în încheiere, vreau să vă povestesc astăzi – căci trebuie să o fac – câte ceva despre izvoarele tulburi din care vine ceea ce vrea să păşească nimicitor în ziua de azi împotriva ştiinţei noastre spirituale. Sunt „piese" puternice cele care vin şi se vor fortifica tot mai mult, dacă sufletele nu se vor trezi într-o măsură mai mare decât a fost cazul până acum.

Dumneavoastră ştiţi, şi prietenii noştri de aici au luptat deja împotrivă, că în întreaga Germanie şi dincolo de ea a apărut odată o calomnie abominabilă [Nota 7] despre acea trădare a ofiţerilor germani către Antanta prin străduaniile reprezentanţilor tripartiţiei, ş.a.m.d. Am primit în ultima vreme câteva din acele scrieri abominale care

sunt răspândite în ziua de azi în cercuri largi: scrisori falsificate, despre care se spune că ar proveni din rândurile noastre, care răspândesc cu tot rafinamentul cele mai rele calomnii, interviuri falsificate, al căror caracter vi-l pot caracteriza numai prin aceea că vă comunic că un astfel de interviu falsificat se încheie astfel: „D. H. nu face parte în realitate din alianţa lui Steiner. El s-a strecurat numai ca spion pentru a descoperi uneltirile, iar rezultatul l-a comunicat unui mic cerc de persoane bine intenţionate faţă de patrie, pentru ca să se spună că Steiner practică înalta trădare şi se află în alianţă cu Antanta!" Aceasta este doar o mică probă a strădaniilor tulburi care au o răspândire cu mult mai mare decât credeţi dumneavoastră.

Un exemplu foarte drăgălaş în această privinţă este ceva pe care îl răspândeşte şi acea personalitate din vecinătate [Nota 8], pe care eu am desemnat-o într-o conferinţă publică o dată prin cuvântul „porc" – pentru că tot ceea ce este îndreptat înspre mine de către această personalitate nu poate fi desemnat prin nici un alt cuvânt – acum prin artă tipografică neagră, sub titlul «Tripartiţia furată». Acolo nu se afirmă, nici mai mult nici mai puţin, decât că odată o doamnă a creat o tripartiţie – în orice caz doamna nu este suficient de prevăzătoare, pentru că ea nu a citit nimic despre cât de devreme s-a răspândit în anumite cercuri tripartiţia mea; ea indică un moment situat ceva mai târziu decât momentul în care eu vorbisem deja cu foarte mulţi oameni despre tripartiţia reprezentată aici –, dar această doamnă a creat şi ea o tripartiţie; ea ar fi trimis manuscrisul unei societăţi filantropice, care manuscris s-ar fi plimbat apoi la Hamburg, unde persoana respectivă l-a reţinut patru săptămâni în loc de paisprezece zile, fapt datorită căruia probabil a fost citit de către mine, şi aşa tripartiţia din acel manuscris a fost preluată de mine.

În orice caz, doamna nu poate afirma prea bine că ar exista vreo concordanţă între tripartiţia reprezentată aici şi ceea ce a scris ea pe atunci în acel manuscris. De aceea, ea spune: „Tripartiţia a fost furată din acest manuscris – dar ea a fost alterată!" Adică: acela mi-a furat ceasul, dar acum ceasul este cu totul altul! Ea a redactat acum o lucrare despre tripartiţie. Aceasta constă, după cum indică ea, în secţiunea de aur „stat, cultură, biserică", în cadrul fiecăruia urmând ca, din nou, toate să fie promovate prin secţiunea de aur. Aşadar avem statul unitar, şi înăuntrul acestuia două părţi, adică exact „acelaşi lucru" cu ceea ce vrea şi tripartiţia; de aceea ideea a fost alterată! – Ca să vă puteţi face o idee, vă recomand să citiţi această lucrare; titlul este: «3:5, 5:8 = 21:34 – taina de a putea şterge povara datoriilor într-un timp previzibil», de *Elisabeth Mathilde Metzdorff-Teschner* [Nota 9], apărută în 1920 în editură proprie. – I-aţi face un bine, dacă aţi spune acum: Noi am lucrat pentru tripartiţie, dar de fapt am lucrat doar în misiunea doamnei Elisabeth Metzdoff-Techner. – Căci asta pretinde şi ea acum, pe când scrie scrisori la tot felul de oameni.

Acestea sunt bazele pentru ceea ce scrie un domn *Rohm* [Nota 10], şi care se răspândeşte acum în Elveţia, fiind servit oamenilor de către toţi păstorii sufleteşti catolici. Desigur că nimeni nu are nicio presimţire a ce anume se află la sursă, căci oamenilor li se povesteşte în articole cu totul altceva, ceva pe care oamenii îl pot crede foarte bine deoarece nu se indică această aberaţie ca sursă. Aşa se lucrează în ziua de astăzi, dar nu inconştient, ci pe deplin conştient. Împotriva acestora trebuie lucrat conştient la ceea ce vrea, dintr-o străduanie onestă, să servească adevăratului progres al omenirii! Iar cei care, în fruntea tuturor, de exemplu în Elveţia, lucrează într-un asemenea stil, sunt momentan păstorii sufleteşti catolici

care tipăresc tot ceea ce porneşte de la acele centrale comandate de domnul *Knapp* şi care se descarcă în ciubărele de gunoi ale domnului Rohm, ş.a.m.d. Cu acest prilej îmi vine în minte cât de mulţi oameni au existat până nu de mult timp, şi mai există încă, oameni care în cetele antroposofilor sunt abonaţi destoinici ai «Farului» domnului Rohm, şi care au venit mereu cu păreri ale domnului Rohm sau ale altora!

A trebuit să vă expun aceste mici probe – aş putea multiplica din belşug exemplele – pentru ca să vedeţi cu ce mijloace se lucrează.

Antroposofia trebuie să primească, prin puterea care se află în ştiinţa spirituală orientată antroposofic, şi puterea de a avea şi altceva din cuvinte, decât numele: sentimentul pentru adevăr. Cine are simţirea adevărului va ajunge pe calea care constă în cu totul altceva decât ceea ce găsesc oamenii de multe ori ca fiind comod, dar care este căutat prin lucruri cum au fost şi cele pe care ar trebui din nou să le descriu astăzi. Pentru că în ziua de azi este mai comod să spui altceva, decât să indici puternicele forţe ostile care constituie direcţiile diferenţei care se face între ştiinţă şi credinţă, şi care intenţionează să bareze calea care duce ştiinţa sensibilă la ştiinţa suprasensibilă.

CONFERINȚA a IX-a

Stuttgart, 8 noiembrie 1920

Vrem să pornim astăzi în considerațiile noastre de la realități ale entității omenești, pentru a găsi apoi trecerea la câteva linii istorice directoare.

Noi am considerat din cele mai diferite puncte de vedere acel ritm alternativ din stările omenești care se desfășoară în interval de 24 de ore, alternanța dintre somn și veghe. Astăzi vreau să indic realități care stau la baza acestei alternanțe dintre somn și veghe, dintr-un punct de vedere pe care l-am cuprins mai puțin cu privirea. Știm că omul este o ființă tripartită. Considerăm organizația-cap a omului drept o parte a acestei naturi tripartite. Această organizație-cap a omului este în așa fel, încât pentru început lumea este întâmpinată de organismul senzorial. Mai spre interior se află apoi organismul propriu-zis al creierului. Știm că orice astfel de mod de considerare este numai aproximativ. Căci nu ne este îngăduit să împărțim pur și simplu omul în secțiuni de natură spațială, trebuie să ne fie limpede faptul că organismul neuro-senzorial este concentrat mai cu seamă în cap, dar că acesta se întinde spațial asupra întregului om. Ceea ce avem de spus în această privință este valabil și pentru întregul om. Noi îl caracterizăm după partea principală în care sunt concentrate aceste lucruri, după cap. Așadar în afară organismul senzorial, înăuntru, organismul creierului.

Acum se pune întrebarea: Ce intervine de fapt pentru organismul senzorial și pentru organismul cerebral atunci când omul trece din starea cunoscută de dumneavoastră – sau cel puțin cunoscută din exterior – de veghe, în starea de somn? Dumneavoastră știți că organismul senzorial

încetează să-şi exercite activitatea. Organismul cerebral poate fi încă urmărit prin ceea ce luminează într-un anume mod înăuntrul omului din starea sa de somn: prin viaţa de vis. Dacă priviţi această viaţă de vis, vă veţi putea spune: Această viaţă de vis vă oferă privirii, pentru început, un fel de lume înconjurătoare, asemănătoare într-o anumită privinţă cu lumea sensibilă exterioară. Ea conţine imagini din lumea senzorială exterioară. Omul în stare de conştienţă de veghe ştie foarte precis că are în viaţa de vis imagini care au un fel de model în lumea senzorială exterioară. Şi dacă omul îşi priveşte apoi mai amănunţit lumea de vis, dacă o consideră absolut nepărtinitor, atunci va deveni conştient că imaginile de vis sunt legate între ele, se referă unele la altele, se află într-o relaţie reciprocă ce este determinată la fel ca relaţiile reciproce dintre gândurile, mai degrabă lipsite de imagini, ale vieţii de veghe. Însă se poate spune că în timp ce omul în gândirea lipsită de imagini a vieţii de veghe îşi are cu totul în mâinile sale legăturile dintre gânduri, prin voinţă poate exercita o influenţă asupra legării unui gând cu altul, acesta nu este cazul în jocul imaginilor de vis. Imaginile de vis se ordonează laolaltă singure. Omul este dăruit acestei ordonări. Dar dacă apoi urmărim modul în care se ordonează laolaltă aceste imagini de vis, găsim: Este ca şi cum realităţile gândirii obişnuite se desfăşoară rarefiate, întru câtva involuntar. Se poate urmări foarte exact restul, atât al vieţii senzoriale cât şi al vieţii de gândire, în viaţa de vis. Omul poate recunoaşte – ceea ce poate fi ridicat apoi de către ştiinţa spirituală până la certitudinea deplină – din tot ceea ce se arată prin această considerare a vieţii de vis, că acest creier omenesc, care într-un anume mod este purtătorul vieţii de reprezentare, trebuie să fi parcurs o modificare faţă de starea de veghe. Căci în starea de veghe,

lucrurile stau aşa că tocmai prin voinţa noastră avem în mână legătura dintre gânduri. În viaţa de vis nu o avem. Şi în afară de aceasta: simţurile şi-au încetat activitatea şi mai există doar ecourile imaginative ale vieţii simţurilor în viaţa de vis. Aşadar este şi o viaţă senzorială atenuată. Ce modificări – aşa întrebăm noi astăzi – a parcurs creierul omenesc?

La o reflectare nepărtinitoare trebuie să fiţi de acord cu ceea ce trebuie să afirme ştiinţa spirituală: în visare, creierul a devenit asemănător unui organ de simţ. Un organ de simţ preia imagini din lumea exterioară. El şi prelucrează deja aceste imagini, cel puţin până la un anumit grad. Dar în modul în care se raportează organul de simţ singur la lumea exterioară, nu se află nicio voinţă. Dacă veţi aduce înaintea ochilor dumneavoastră tocmai această raportare largă înspre afară a organelor de simţ şi o veţi compara apoi cu visarea, veţi găsi că creierul, ca purtător al visării – dinspre partea mea presupuneţi pentru început, în mod ipotetic, că purtătorul visării este creierul – a devenit asemănător unui organ de simţ. El a devenit organ de simţ mai mult decât este în stare de veghe, respectiv în starea de veghe el nu este aşa, pentru că atunci a eliminat întru totul însuşirea de organ de simţ.

Şi acum, dumneavoastră nu veţi mai fi departe de a înţelege cum stau lucrurile cu somnul complet lipsit de vise. Visul se află la mijloc, între viaţa de veghe şi somn. Dacă în vis creierul deja se apropie de organul de simţ, această apropiere va fi şi mai mare în starea de somn fără vise. Numai că omul, în constituţia sa actuală, nu este în măsură să se servească de acest organ de simţ în viaţa obişnuită. Dar a existat un timp în evoluţia omenirii în care omul a fost într-un grad înalt în măsură să se servească de creier ca de un organ de simţ. De fiecare dată însă, între somn şi trezire, creierul devine într-un

anumit mod organ de simţ. Noi ştim unde se află omul propriu-zis, omul spiritual-sufletesc, de la adormire până la trezire. El este în lumea din afară. Acum nu vrem să ne oprim pentru a descrie cum este această lume din afară, ci vrem să ne fie doar limpede că omul, ca fiinţă sufletesc-spirituală, se află într-o lume exterioară sufletesc-spirituală. Lumea înconjurătoare pe care noi o putem privi de la trezire până la adormire doar ca pe o lume fizică, în care nu devenim conştienţi de ingredientele sale spiritual-sufleteşti, aceasta devine pentru starea dintre adormire şi trezire astfel încât omul ca fiinţă spiritual-sufletească este înăuntru, în această lume înconjurătoare ca lume spiritual-sufletească. El se trăieşte pe sine, inconştient pentru actuala constituţie sufletească, în această lume înconjurătoare spiritual-sufletească.

Această lume înconjurătoare spiritual-sufletească în care este omul, a fost lumea propriu-zisă a acelor timpuri din care provine înţelepciunea primordială a omenirii. Dacă privim înapoi la acel timp, la care adesea am privit retrospectiv, din care un ecou se află în Vede, în filosofia vedanta, pe scurt, în viziunile înţelepciunii, în revelaţiile înţelepciunii vechiului Orient, atunci avem ceea ce a trăit această omenire primordială a vechiului Orient în lumea din afară, tocmai în starea dintre adormire şi trezire. Şi pentru această omenire era încă aşa că în timpul somnului creierul era în mare măsură un fel de organ de simţ. Dar un asemenea organ de simţ care nu permitea să se şi gândească în acelaşi timp în care se percepea. Vechiul oriental putea percepe ceea ce vieţuia el între adormire şi trezire în lumea spiritual-sufletească. Aceasta se reflecta oarecum în creierul său devenit organ de simţ. Dar el nu putea să şi gândească în aceeaşi stare. El trebuie cumva să aştepte vremea trezirii pentru a gândi ceea ce percepuse

acolo. Şi există chiar un semn exterior că aceste lucruri au fost aşa cum le-am descris eu acum. Încercaţi o dată să vă întoarceţi înapoi în rămăşiţele târzii ale culturii orientale vechi. Acolo veţi găsi că această cultură orientală veche a înţelepciunii este în întregime structurată în aşa fel, încât înfăţişează într-o anume măsură spaţiul cosmic sensibil, văzut însă spiritual. Ceea ce mai există în ziua de azi doar sub formă de caricatură, astrologia, era o înţelepciune vie pentru aceste vechi timpuri. Ceea ce revelau stelele, ceea ce revela omului cerul nocturn, ceea ce era învăluit pentru concepţia omului de la trezire până la adormire, constituie într-o măsură înaltă fundalul a ceea ce dezvăluia această înţelepciune orientală veche. Şi aceasta era ceea ce trăia omul de la adormire până la trezire. El era în lumea din afară şi trăia în mod spiritual-sufletesc legătura sa cu lumea aştrilor. Şi când se trezea, creierul său se retrăgea din nou din starea de organ de simţ în starea care era deja întru câtva asemănătoare stării noastre cerebrale actuale, numai că acest creier era încă astfel construit încât omul îşi putea aminti în timpul stării de veghe ceea ce trăise în timpul somnului. Şi ceea ce îşi amintea el acolo se aprindea ca o imaginaţiune instinctivă. În timp ce acest om oriental din vechime mergea prin viaţa cotidiană, el îşi putea abate atenţia de la ceea ce se afla în lumea sensibilă din jurul său, şi el putea da atenţie la ceea ce, ca iluminare lăuntrică în imagini măreţe, sta în faţa sufletului său ca amintire a ceea ce trăise el nocturn. Şi acestea erau imaginaţiunile orientale străvechi, care au apărut apoi în înfăţişare atenuată în şi acum minunatele Vedele şi în înţelepciunea şi literatura Vedanta.

Cum apăreau ele în acea vreme omului însuşi? Despre o asemenea descriere a omului cum se găseşte în anatomia sau fiziologia actuală, în care este pus la baza acestor

descrieri aspectul accesibil simţurilor al omului exterior, nu era deloc vorba în acele vechi timpuri. Printre toate cele pe care le trăia în lumea exterioară între adormire şi trezire, omul se trăia pe sine însuşi ca fiinţă spiritual-sufletească. El trăia Cosmosul ca fiinţă spiritual-sufletească şi pe sine însuşi ca fiinţă spiritual-sufletească în Cosmosul spiritual-sufletesc. Şi cum se trăia pe sine însuşi acolo? El se trăia pe sine însuşi drept propriul său model ideal. Vă rog să daţi mare atenţie celor care sunt conţinute tocmai în aceste cuvinte. Dacă omul avea iluminarea a ceea ce trăise în somn, atunci el se trăia pe sine ca propriul său prototip şi putea să-şi spună: Modelul meu arată *aşa şi aşa*. În acest model sunt conţinute, la rândul lor, anumite modele speciale pentru capul meu, pentru interiorul capului meu, pentru plămâni, ficat ş.a.m.d. Omul nu se trăia pe sine în modul pe care îl oferă anatomia şi fiziologia actuală, în organele exterioare accesibile simţurilor. Dar el se trăia pe sine ca prototip, ca acela care creează aceste organe exterioare accesibile simţurilor. Omul se trăia pe sine întru câtva ca fiinţă divin-cerească, ca model ideal divin-ceresc al omului pământean. De aceea, omul pământean nu îl interesa în mod deosebit, ci pe el îl interesa modelul său ceresc-spiritual. Prin acest întreg complex de trăiri el însă ajungea şi la altceva. El ajungea să recunoască faptul că acest model ceresc-spiritual era totodată acelaşi cu ceea ce era el înainte de a fi fost conceput, respectiv născut ca om fizic. Şi omul se trăia pe sine prin această alcătuire deosebită în timpul străvechii stări orientale ca om divin-ceresc, dar totodată se trăia pe sine ca om înainte de devenirea sa pământească. Şi acesta este aspectul fundamental al vechii culturi orientale, că omul se trăia pe sine drept fiinţa care fusese el înainte de existenţa sa fizic-pământească. Conştienţa sa despre toate acestea era, ce-i

drept, una instinctivă, dar ea era tocmai aşa încât avea ca rezultat cunoaşterea temeinică a existenţei prenatale, a coborârii dintr-o lume spirituală în lumea fizic-sensibilă. Aceasta este caracteristica uitată a vechilor religii orientale, anume că aceste religii vorbeau în întregime despre o existenţă prenatală, vorbeau despre faptul că viaţa de pe Pământ este o continuare a unei vieţi cereşti.

Eu am indicat deja, dintr-un alt punct de vedere, cât de pierdută este pentru timpul nostru conştienţa ce s-a dezvoltat acolo, prin faptul că, deşi noi avem un cuvânt care neagă faptul că viaţa se încheie cu moartea, „nemurire", nu avem nici un cuvânt care să nege că începutul vieţii pământeşti este începutul vieţii umane în general. Nu avem un cuvânt asemănător „nemuririi" pentru viaţa prenatală. Ar trebui să avem şi cuvântul „nenaştere". Dacă am avea cuvântul „nenaştere" şi acest cuvânt „nenaştere" ar fi în noi la fel de viu ca şi cuvântul „nemurire", atunci ne-am putea transpune în starea sufletească a vechiului oriental.

Dacă vă actualizaţi lăuntric această întreagă stare sufletească a vechiului oriental, atunci vă veţi putea spune: Viaţa pământească se petrecea pentru el într-un anumit fel, astfel încât el îi dădea puţină atenţie, întrucât vedea în ea numai imaginea vieţii sale ceresc-spirituale. Nici pe sine însuşi ca om fizic, omul oriental nu se considera ca fiind deosebit de important, căci acest om care se preumbla aici pe Pământ era întru totul o simplă imagine a omului ceresc, care stătea înaintea tuturor lucrurilor în faţa sufletului său. Veşnicul din om era pentru acest om oriental ceva de la sine-înţeles prin contemplare nemijlocită, deoarece, după cum am spus, răsărea în el ca iluminare; în viaţa de zi, în starea de veghe, era amintirea vieţii nocturne. Pentru a ne pune o asemenea constituţie

sufletească în faţa privirii spirituale, trebuie aşadar să ne reîntoarcem în vechiul Orient. Ceea ce a existat ca înaltă cultură spirituală în vechiul Orient, ţine de timpuri foarte, foarte vechi. Căci ceea ce conţin cărţile, chiar şi sublimele Vede, filosofia vedică, este doar un ecou. Dacă am vrea să privim în înfăţişarea sa pură, originară, ceea ce a fost conţinut al străvechii înţelepciuni orientale, atunci ar trebui să ne întoarcem înapoi mult dincolo de epoca Vedelor, a filosofiei vedanta. Acest lucru poate fi făcut numai de ştiinţa spirituală. Această veche cultură orientală, care a străluminat oarecum întreaga viaţă pământeană cu înţelegerea lumii spirituale, care, chiar dacă a fost numai instinctivă, a fost totuşi o înaltă cultură; această veche cultură spirituală orientală a ajuns apoi la decadenţă. Cine studiază natura orientală actuală, care este deja puternic decadentă, mai găseşte încă drept impuls fundamental al acestei naturi orientale această îndreptare spre omul ceresc. Chiar şi în cochetăriile lui *Rabindranath Tagore* [Nota 1] mai găsim ecouri ale acestei trăsături orientale! Rabindranath Tagore este întru totul îmbibat de ceea ce, desigur, a fost cultura târzie, deja decadentă; dar, după cum am spus, trăsătura fundamentală o mai găsim încă în expunerile sale – parţial extraordinar de interesante, importante, dar prin caracterul lor fundamental cochete, ca de exemplu în articolele grupate în scrierea sa despre naţionalism. Astfel încât, dacă privim spre Orient, privim într-o vreme veche, într-o înaltă cultură spirituală instinctivă cu o puternică accentuare a existenţei pre-pământeşti. Şi vedem apoi o apunere treptată a acestei culturi spirituale, iniţial înalte. În apus se arată doar incapacitatea de a aborda ceea ce este deja sarcina omului modern: existenţa fizic-sensibilă pe care o trăieşte omul între naştere şi moarte. Vechiul oriental al timpurilor

străvechi avea modelul ideal al omului; şi el putea vedea în viaţa fizic-sensibilă imaginea acestui model. Vivacitatea, străbaterea cu lumină a modelului ceresc-divin s-a întunecat treptat, şi aşa i-a mai rămas orientalului doar o siluetă. Astăzi deja a pălit de tot. A rămas doar o siluetă a aceluia care a stat cândva într-o luminozitate vie în faţa sufletului său, ca prototip spiritual-sufletesc al sinei sale înăuntrul întregii lumi cosmice spiritual-sufleteşti. Dar a mai rămas şi o anumită neputinţă în fiinţa orientală. Şi acest lucru este ceva pe care trebuie să-l accepte în ziua de azi în mod deosebit omul care vrea să trăiască cu timpul său. A rămas neputinţa de a-l observa pe omul care este o imagine consecutivă, de a-l examineze pe om în răstimpul dintre naştere şi moarte. Pentru aceasta nu a avut orientalul niciun interes în timpurile trecute, nici când avea în faţa sa nu înlocuitorul, ci cu totul altceva, omul ceresc-fizic. Dar el nu are nici astăzi interes pentru a înţelege omul, aşa cum este el între naştere şi moarte. Aceasta a rămas rezervat unei alte sfere de cultură, anume să examineze omul în fiinţa sa de aici în existenţa fizic-sensibilă dintre naştere şi moarte. A rămas rezervat pentru acea cultură pe care aş dori să o numesc cultură a mijlocului. Această cultură a centrului îşi are mai întâi expresia istoric vizibilă în vechiul elenism târziu. Elenismul vechi iniţial s-a mai aflat încă sub ecoul înţelepciunii orientale. Elenismul târziu a preluat deja ceea ce vreau să caracterizez de acum înainte drept cultură de mijloc.

Această cultură de mijloc vine mai mult din sud, cuprinde Grecia târzie, cuprinde în special lumea romană. În timp ce tot ceea ce am caracterizat până acum pentru Orient era o contemplare, ceea ce vine din sud şi cuprinde Grecia târzie şi îşi află în lumea romană perfecţionarea sa deosebită, ceea ce devine aici cultură de mijloc – noi am

examinat-o deja adesea, din alte puncte de vedere – nu este o cultură a contemplării, ci una juridică, dialectică, intelectuală, o cultură gânditoare. Această cultură gânditoare este potrivită în special pentru a considera omul în viaţa sa dintre naştere şi moarte. După ce şi-a parcurs stadiile premergătoare în Grecia târzie, după ce a apărut foarte brutal în romanitate şi s-a menţinut apoi prin limba romanică, limba latină, care mai era încă în Evul Mediu limba ştiinţei, această cultură dialectică, intelectuală, a atins un punct culminant în măreţia culturii central-europene care a fost trăită la răspântia dintre secolele XVIII şi XIX în *Schiller*, *Goethe*, *Herder* şi în filosofii *Fichte*, *Schelling* şi *Hegel*. Este nevoie doar să priviţi ceea ce este de fapt caracteristic în aceste spirite şi vă veţi lămuri imediat că ceea ce spun este adevărat. Luaţi-i pe Fichte, Schelling, chiar şi pe Goethe. Prin ce sunt aceste spirite mari, prin ce sunt ele importante?

Aceste spirite sunt mari şi importante în cunoaşterea omului între naştere şi moarte. Pentru acest om, ei revendică o cunoaştere totală. Luaţi, ca să evidenţiez un singur exemplu, filosofia lui Hegel. Găsiţi puternic accentuat în filosofia lui Hegel faptul că omul este o fiinţă spirituală. Dar spiritul este considerat numai atâta timp cât omul trăieşte între naştere şi moarte. La Hegel nu găsiţi nimic dintr-un om pre-natal, divin-ceresc. Nimic nu veţi găsi la Hegel despre un om de după moarte. Găsiţi la Hegel o considerare istorică a tot ceea ce s-a desfăşurat între oamenii de aici de pe Pământ, în măsura în care sunt oameni ce trăiesc între naştere şi moarte. Dar nu veţi găsi nicio intervenţie a vreunor puteri din acele lumi în care trăieşte omul între moarte şi o nouă naştere. Acestea toate sunt ca şterse din această mare cultură, a cărei misiune, a cărei menire a fost tocmai să accentueze net că omul aici în

viaţa sa dintre naştere şi moarte, este o fiinţă spiritual-sufletească pe lângă o fiinţă trupesc-fizică. Dar a fost dată în acelaşi timp limitarea acestei culturi, prin aceea că nu se putea privi în sus, în acea viaţă care este spirituală. Iar sufletescul, care se extinde dincolo de naştere şi moarte, veşnicul, în măsura în care se revelează între naştere şi moarte, a fost puternic accentuat îndeosebi de către Hegel şi de asemenea de toţi ceilalţi, în special de spiritele germane, dar lipsea orice posibilitate de a privi în afară, în viaţa veşnicului, aşa cum se revelează el înainte de naştere, aşa cum se revelează el după moarte. Ceea ce a fost spus despre om ca fiinţă fără trup în această vreme, era veche moştenire a Orientului, nu era izvorâtă din propria cunoaştere. Era tradiţie. În această cunoaştere a centrului european a fost încordată în cea mai mare măsură forţa de cunoaştere, care se îndrepta şi asupra spiritual-sufletescului din om, dar în acelaşi timp se îndrepta asupra corporal-fizicului. Însă această încordare nu trecea dincolo de viaţa care se desfăşoară între naştere şi moarte.

În Vest se pregătea în modul cel mai diferit o altă viaţă, o viaţă care, dacă ulterior se va dezvolta mai departe, va aduce înăuntrul ei în alt fel spiritualul care este fără trup. Cum a adus vechiul oriental – să ne mai clarificăm o dată – spiritualul în viaţa fizică? El l-a adus prin aceea că îşi amintea în timpul zilei ceea ce vieţuia în timpul nopţii, între adormire şi trezire, în afara trupului său. Mai târziu acest lucru va fi altfel, astăzi există doar vestitorii, stadiul premergător. Anume, omul nu trăieşte între trezire şi adormire numai ceea ce îi este conştient, căci din ceea ce trăieşte omul urcă puţin în sus, în conştienţa normală actuală. Acolo jos, în natura omenească, se trăieşte cu adevărat incomensurabil mai mult decât poate avea omul în conştienţă. Acest lucru este deja presimţit, chiar în Vest. De aceea vorbesc oameni ca *William*

James [Nota 2], despre „subconştient" sau „inconştient", pentru că îl presimt; numai că nu îl pot încă ridica la cunoaştere. Totul este o bâlbâire, ceea ce se spune despre aceste lucruri, dar lucrurile sunt presimţite. Şi aşa cum urca în vechiul oriental ceea ce era trăit în starea fără trup ca spiritual-sufletesc al Cosmosului, tot aşa, cândva, va urca din străfunduri, în Vest, ceea ce acolo în străfunduri în ziua de azi este trăit inconştient. Atunci vor veni în sus şi imaginaţiuni. Cel care studiază psihologia Vestului vede deja de azi în psihologia asociativă care, aşa cum apare ea în ziua de azi, este un nonsens, deja o pregătire pentru aceasta.

Aşadar ceea ce s-a arătat pentru oamenii Mijlocului doar ca revelaţie a ceea ce este trăit între naştere şi moarte, se va arăta în aspectul său veşnic prin capacităţile particulare ale Vestului.

În special acolo jos în noi, este ceea ce după moarte va trăi în lumea spirituală. Amintiţi-vă ce v-am spus eu despre aceste lucruri adesea, din diverse puncte de vedere. Am spus: Capul omenesc este rezultatul vieţii pământeşti anterioare. Ceea ce este restul omului va deveni cap în următoarea viaţă pământească. Aşa se petrece metamorfoza. Ceea ce, aşadar, este aici jos în om, în afara capului, aceasta doar pentru modul de interpretare actual este carne şi sânge, muşchi, piele, oase; aceasta conţine însă în germen spiritual ceea ce este capul încarnării următoare, aceasta indică dincolo de moarte. Şi aceasta care indică dincolo de moarte, se va revela cândva înăuntrul conştienţei omenirii viitorului, care în ziua de azi există în Vest în primele sale începuturi. Spiritual-sufletescul interior va fi aşadar perceput imaginativ în viitor, aşa cum spiritual-sufletescul exterior a fost perceput imaginativ-instinctiv în preistorie. Numai că ceea ce se va revela dinăuntru spre afară se va revela deplinei

conştienţe, pe când ceea ce s-a revelat vechiului oriental se revela numai într-o conştienţă confuză, instinctivă.

Şi cum se anunţă aceasta în ziua de azi? Care sunt indiciile premergătoare? Indiciile premergătoare sunt în primul rând faptul că există o tendinţă puternică în aceste domenii vestice spre materialism. Pentru că spiritualul urmează să se reveleze cândva din materia fizică-omenească, înclină în ziua de azi această lume într-o măsură înaltă spre materialism. Spiritualul nu îl vede ea încă, dar cele din care îi va ieşi ei spiritualul, pe acestea le vede ea astăzi. De aici materialismul, care este în principal un produs vestic, dar din Vest a inundat Mijlocul şi se extinde către Est.

Cultura de Mijloc nu este o cultură materialistă; am putea-o numi material-spirituală, pentru că în considerarea omului între naştere şi moarte, privirea către cele materiale şi privirea spre spiritual se ţin mereu în echilibru. La toţi filosofii germani, la Goethe şi la Schiller, pretutindeni este aşa că ei acordă acelaşi drept trupului şi spiritului. În Vest spiritul este abia o chestiune de viitor, privirea prezentului este pentru început îndreptată către trup. Dar în evoluţia omenirii totul este în curgere: din această cunoaştere a trupului, din acest materialism va ieşi cândva un spiritualism, care doar că provine dintr-o cu totul altă parte şi care mai presus de toate va fi conştient, comparativ cu spiritualismul vechiului Orient.

Vedeţi de aici că împărţirea caracteristică – eu am vorbit deja despre aceasta din alte puncte de vedere – a acestei configurări tripartite a omenirii în lume este: Omul Orientului se vedea cândva pe sine ca propriul model divin-spiritual. Omul din centru se vede pe sine ca om pământean, care este însă spirit şi suflet pe lângă trup şi corp. Omul occidental se mai vede încă în ziua de azi ca om

pur fizic; dar în ceea ce este el chemat să dezvolte, se vesteşte tocmai ceea ce va ieşi în afară din această constituţie fizică omenească şi ceea ce va constitui în viitor conţinutul conştienţei.

Omul de mijloc este de-a dreptul prins ca într-un cleşte între Est şi Vest. Estul, care a avut cândva o înaltă cultură a spiritului, este în decadenţă. Vestul, în care se vesteşte o înaltă cultură ulterioară a spiritului, este încă în ziua de azi cu totul prins în materie. O cultură în care, aş spune, se echilibrează cele două aspecte, s-a format la mijloc: Pe de o parte o gândire dialectică pătrunzătoare, aşa cum domneşte, de exemplu, în scrisorile lui Schiller «Despre educaţia estetică a omului» şi care încă mai poate merge atât de departe încât să nu cadă pradă purei trivialităţi a ştiinţei moderne, ci să rămână încă la elementul personal omenesc; pe de altă parte, o viziune imaginativă asupra vieţii sociale a omului, ca în «Basmul» lui Goethe [Nota 3] despre şarpele cel verde şi frumoasa Floare-de-Crin, care ajunge deja la imagini, dar nu împinge aceste imagini până la contemplări spirituale.

Acestui om de mijloc îi este de aceea repartizată şi misiunea ca ceea ce mai întâi prin calităţile sale speciale el a obţinut pentru omul dintre naştere şi moarte, prin cunoaşterea nemijlocită să extindă pentru omul ca fiinţă spiritual-sufletească pe lângă fiinţa trupesc-fizică, dar să o extindă prin aceea că omul se va înălţa din nou, direct din aceasta până la înţelepciunea misterială. Atunci omul se va înălţa prin cultivarea aceloraşi capacităţi prin care a salvat el spiritual-sufletescul pentru existenţa fizic-trupească, prin gândirea clară, care însă să se dezvolte până la Imaginaţie, Inspiraţie, Intuiţie, din nou înăuntru în lumea spirituală, care este trăită între moarte şi o nouă naştere. Aici, înlăuntrul acestei lumi fizice, omul trăieşte o deplină

strălucire a acelor capacităţi care trebuie dezvoltate aici numai dacă consideră problema libertăţii. De aceea în cartea mea ***Filosofia libertăţii*** m-am limitat la a considera această problemă a libertăţii. Acolo a trebuit deja să fie folosită, dar de data aceasta numai pentru probleme pământeşti, aceeaşi capacitate care, dacă este dezvoltată în continuare, înalţă privirea asupra a ceea ce se află dincolo de naştere şi moarte.

Dumneavoastră vedeţi că într-un anumit sens şi lumea este împărţită în trei în privinţa evoluţiei ei: În vechiul Orient, înţelepciunea instinctivă; la mijloc o anumită viaţă dialectic-intelectuală, în Vest astăzi încă materialismul, care poartă în sânul său un spiritualism al viitorului. În vechiul Orient, de înţelepciunea instinctivă depindea totul. O viaţă politică în sensul nostru nu exista. Cei care erau conducători ai misteriilor, dădeau şi direcţia pentru viaţa politică şi economică. Căci vechiul oriental era mare datorită vieţii spirituale, care la el se formase instinctiv. De această viaţă spirituală era dependentă viaţa politică şi economică. Apoi a venit viaţa mijlocului european, desigur, din Sud; deja în Egipt ea şi-a avut primele începuturi. Aici s-a dezvoltat o viaţă care a ajuns apoi la născocirea dialectică a elementului politic statal. Tocmai înăuntrul acestei culturi de mijloc s-a configurat viaţa politico-statală. Viaţa spirituală mai exista doar ca o moştenire. Iar în Vest, de pildă în puritanism, spiritualul era doar ca ceva cu totul abstract, care poate fi practicat în mod sectant, care este lăsat să lumineze înăuntrul vieţii fizice obişnuite de toate zilele.

Aici, în Mijlocul european, a fost aşadar terenul pe care s-au format în mod deosebit ideile statale, ca de exemplu la *Wilhelm von Humboldt* [Nota 4], în care au primit chiar forme minunate de comunităţi sociale, ca în

«Scrisorile estetice» ale lui Schiller, şi unde au fost puse în faţa oamenilor în imagini atât de grandioase ca la Goethe, căci în fond ideea de stat este cea care se înfăţişează în «Basmul» lui Goethe despre şarpele cel verde şi frumoasa Floare-de-Crin.

Apoi am format în Vest abia în ziua de azi ceea ce va trebui cu necesitate să ducă cândva în tripartiţia organismului social; noi am dezvoltat-o mai întâi în domeniul material-economic. Ideea de stat este în Vest doar o moştenire a culturii de mijloc. Există o carte groasă despre stat, a cândva renumitului *Woodrow Wilson* [Nota 5]. Înlăuntrul ei nu se află nimic vestic, ci totul este doar o imitaţie a ceea ce a fost dezvoltat ca teorii statale în centru, până la ideile speciale. Ea a fost tradusă şi în limba germană, pentru că şi în Germania a existat un timp în care Woodrow Wilson a fost considerat un om mare.

Astfel, se poate spune că ceea ce avem noi în minte în ziua de azi ca tripartiţie a organismului social, s-a dezvoltat din punct de vedere istoric prin configurarea omenirii în trei stadii: instinctiv-idealist, ca viaţă spirituală în vechiul Orient; într-un anumit mod semi-instinctiv – căci aşa cum a apărut ideea de stat la Humboldt, Schiller, Herder şi alţii, de mai târziu, ea este pe jumătate instinctivă şi pe jumătate intelectuală – s-a dezvoltat ideea de stat, viaţa politică, viaţa juridică în cultura de mijloc; viaţa economică este de fapt la început treaba Occidentului, într-atât de mult problemă a Occidentului, încât chiar şi filosofii Occidentului sunt, de fapt, economişti nelalocul lor. *Spencer* ar fi făcut cu mult mai bine dacă ar fi întemeiat fabrici în loc de filosofii. Căci configuraţia deosebită a Occidentului se potriveşte, de fapt, cu structura de fabrică. Acolo sunt prezente toate lucruri asupra cărora se întinde gândirea lui Spencer.

Lucrurile pot fi exprimate şi altfel: Vechiul oriental s-a înălţat până la divinul din om. Pentru el, omul era, într-un anumit fel, fiul lui Dumnezeu, revărsare a divinului. Dumnezeiescul se mai extindea întru câtva pentru omul oriental, şi-şi avea o continuare în jos, care doar era reprodusă; omul pământean era o continuare a modelului divin. Aceasta era pentru vechiul Orient, sus omul divin-spiritual, jos, omul fizic ca imaginea sa sensibil-pământească, numai aşa ceva care, cum ar fi, atârnă în jos şi ajunge până în lumea terestră. Şi când, mai târziu, omul ceresc a fost uitat, sau a mai rămas doar o presimţire în cultura decadentă, oamenii nu au mai avut nici un simţ pentru ceea ce se prelungea astfel în jos, din omul ceresc în cel pământesc.

Omul din Mijloc este organizat astfel încât, pentru el, ceea ce se prelungea în jos din înălţimi spirituale, ca om ceresc, s-a condensat ca un fel de semicerc închis, şi i se adaugă apoi dedesubt omul pământesc, astfel încât rezultă o fiinţă fizic-sensibilă şi spiritual-divină care poate fi cuprinsă cu mintea, precum este ea înfăţişată atât de frumos în filosofia lui Hegel, precum a avut-o în minte atât de frumos Goethe.

În cultura vestică privirea este îndreptată asupra lumii animale, a fiinţei animale. *Darwin* o consideră într-un mod magnific în evoluţia ei. Iar aceasta are, în sus, un fel de creştet rotund, la care nici nu se ajunge de-a dreptul, care este considerată numai ca produsul suprem al evoluţiei: omul. De fapt, în Vest se consideră doar animalicul, aşa cum în Răsărit s-a considerat numai cerescul, numai Zeul care s-a continuat în om. În Vest se consideră doar animalul, care are în partea de sus o gămălie, o fiinţă, care este de asemenea încă o continuare a regnului animal, aşa ceva ca un supra-animal, ceva care trece dincolo de

animalic. Aceasta este, în ziua de azi în orice caz, starea Occidentului. Aceasta este şi starea care se exprimă în filosofia occidentală, şi care se va dezvolta în continuare, prin faptul că exact aşa cum orientalul a primit spiritualul de sus, cândva occidentalul va configura spiritualul pornind de jos, şi îl va configura în deplină conştienţă. Mijlocul formează tranziţia.

Cel care consideră realităţile nu vorbeşte cu drag despre o epocă de tranziţie. Căci orice epocă este, desigur, o epocă de tranziţie, pentru că întotdeauna urmează ceva şi întotdeauna a premers ceva. Dar aşa cum la plantă există un punct unde se află, de exemplu, potirul, şi sus se află florile şi jos frunzele, aşa cum acestea sunt părţi distincte, tot aşa există şi în evoluţia omenirii asemenea părţi distincte. Şi noi putem vorbi deja despre timpul în care s-a petrecut marea ucidere, începând din 1914, ca despre o perioadă de tranziţie, ca despre un timp care se remarcă în mod deosebit în devenirea istorică a omenirii, în care s-a desfăşurat de asemenea într-un anumit mod lăuntric-tragic destinul omului din Mijloc, căruia i se pune marea întrebare: Cum găseşte omul din fizic-pământesc, din viaţa care se află între naştere şi moarte, viaţa dintre moarte şi o nouă naştere? Filosofia lui Hegel s-a preschimbat apoi brusc în materialism. Şi prima jumătate a secolului XIX fusese neputincioasă faţă de întrebarea: Cum se extinde ceea ce a fost găsit pentru pământesc-spiritual, la ceea ce este în afara Pământului? Aceasta însă este marea întrebare care se află în faţa noastră, tocmai pentru cultura de mijloc. Goetheanismul trebuie să-şi găsească dezvoltarea sa în continuare. El trebuie să se dezvolte înspre spiritual-sufletesc. El trebuie, pornind de la simplul fizic-omenesc, să devină cosmic. Această încercare se face tocmai de către ştiinţa spirituală orientată antroposofic,

care este o continuare a goetheanismului în spiritual. Trebuie ca Goetheanismul să se extindă până în înţelepciunea misteriilor. El trebuie să fie dezvoltat până în înţelepciunea misteriilor.

Acesta este aspectul important care ne întâmpină în semnătura prezentului, pe care trebuie să-l înţelegem dacă vrem să ne situăm conştient în viaţa prezentului, în sarcinile timpului prezent. În ciuda severelor sale probe, omul central european, dacă nu eşuează, trebuie să înfăptuiască aprofundarea a ceea ce îl întâmpină pentru existenţa fizic-sensibilă a omului, care a menţinut spiritul în existenţa fizic-sensibilă. Aceasta trebuie să formeze baza pentru dezvoltarea unei înţelepciuni misteriale, care din punctul de vedere intelectual este la fel de ageră pe cât a fost cea cucerită pentru fizic-senzorial. De aceea trebuie, sau ar trebui, ca tocmai în acest Mijloc european să intervină o înţelegere temeinică pentru echilibrarea celor trei domenii – al celui spiritual, al celui statal şi al celui economic. Atunci celelalte numai vor urma. Dar aici este neglijenţa cea mai mare imaginabilă, dacă oamenii trec dormind pe lângă ceea ce există ca o mare necesitate: să înţeleagă şi să aplice în mod rodnic impulsul tripartiţiei organismului social.

Prins ca într-un cleşte între Est şi Vest este acest Mijloc european. El se află în ziua de azi la pământ. El trebuie tocmai din cauza întunecimii, din beznă să găsească o cale spre lumină.

Ce se va mai întâmpla aici înainte de mijlocul secolului, despre aceasta vom vorbi data viitoare, când vă voi expune apariţia lui Christos înainte de mijlocul secolului XX. Vă voi vorbi despre ceea ce am indicat în prima mea dramă-misteriu, despre reapariţia lui Christos. Astăzi vreau numai să vă fac atenţi că această reapariţie a

lui Christos, care însă este intim legată de înţelegerea tripartiţiei întregii naturi a lumii, se dezvoltă prin aceea că Mijlocul trebuie să-şi îndrepte privirile, pe de o parte, înspre cultura instinctiv-spirituală îmbătrânită a Orientului, şi să privească, înţelegând temeinic, înspre ceea ce se pregăteşte aici, înspre cultura occidentală, în ziua de azi încă materialistă, dar purtând în materialism germenul unei spiritualităţi viitoare. Aici trebuie să se încadreze cultura Mijlocului, aici trebuie să-şi găsească tăria şi forţa, să se încadreze aici şi să devină dătătoare de direcţie.

Este ceea ce doare atât, ceea ce creează dureri de inimă atât de mari, că în ziua de azi de-abia sunt auzite cu sufletele cuvintele care indică necesităţile menţionate aici, că oamenii ar dori numai să doarmă, să nu-şi impună nici un efort de voinţă, dându-se înapoi de frica în faţa marilor sarcini ale prezentului. Dar noi trebuie să privim înspre acestea şi trebuie să înţelegem ce acţionează în Est, ce acţionează în Vest.

Trebuie să ne fie limpede că în Vest există o cultură incipientă. Noi vedem că în acest Vest se vesteşte cel mai puternic această cultură incipientă acolo unde, aş spune, economicul răsare din tehnic. Nimic nu este mai caracteristic în această privinţă decât acel ideal care a stat odată în faţa unui american şi care sigur va fi cândva înfăptuit în Occident, un ideal pur ahrimanic, dar un ideal de o înaltă idealitate, care constă în faptul că se folosesc vibraţiile proprii ale organismului omenesc, ele fiind bine studiate şi transferate maşinii, astfel încât omul stă lângă maşină şi cele mai mici vibraţii ale sale potenţează maşina, astfel încât ceea ce procură omul ca vibraţii nervoase, trece în maşină. Gândiţi-vă la *motorul lui Keely* [Nota 6], care la prima încercare încă nu este reuşit până acolo încât să meargă, pentru că este încă prea mult lucrat doar din

instinct; dar este ceva care se îndreaptă cu certitudine spre înfăptuire. Este întru câtva ceva care încă din materialitatea mecanicistă foarte grosieră, indică asupra a ceea ce trebuie să ia naştere: unirea material-mecanicului cu spiritualul.

În schimb, vedem cum în Est vechea spiritualitate ajunge tot mai mult la decadenţă, la prăbuşire, în starea de putrezire. Noi trăim în Est întru totul aşa ceva încât putem spune: Omul care odinioară era ceresc-spiritual a devenit senil pentru capacitatea de a intui lucrurile; senil, moşneag a devenit. El nu înţelege încă ceea ce este pe Pământ, ceea ce îl îmbracă şi pe om. În timp ce în Vest nu se înţelege decât acest pământesc, în Est nu se înţelege nimic despre el. De aceea a devenit cerescul cu totul senil, cu totul bătrânicios. De aceea este întotdeauna o mare greşeală dacă, pe de o parte, omul nu este atent cum în primul rând din mecanicism, din materialismul mecanicist al Vestului trebuie să fie obţinut spiritualul, cum din ştiinţele naturii, care sunt încă întru totul materialist-occidentale, trebuie intuit spiritul. Şi tot aşa, este o mare greşeală dacă omul se uită pe furiş spre Est, şi încă vrea în ziua de azi, aşa cum a făcut cândva sau mai face şi în ziua de azi Societatea Teosofică Adyar cu antichităţile sale, să aducă spiritualul din Est în Vest. Dacă privim spre Est, atunci, la tot ceea ce găsim acolo, nu avem de a face cu nimic care să trăiască în prezent, ci cu ceva care a îmbătrânit, care trebuie studiat ca o îmbătrânire istorică, ce nu mai are nicio importanţă pentru prezent.

Tot aşa cum, aş spune, ca un precursor încă cu totul grosier, mecanicist, al unei culturi a viitorului, îl avem în Vest pe Keely cu motorul său, tot aşa îl avem, ca prelungirea extremă a senilităţii spirituale a Estului, pe *Tolstoi*. În Tolstoi vedem cum apare oarecum concentrat

ceea ce a fost cândva mare şi acum se află în decadenţă deplină, ceea ce este un fenomen interesant, dar care pentru noi nu are nici cea mai mică importanţă actuală. Aşa cum multe au fost şterse cu evenimentele care au început în 1914, tot aşa a fost şters ceea ce era o ultimă înflăcărare a senilităţii estice în Tolstoi. Înainte de război se mai putea vorbi despre Tolstoi ca despre ceva prezent. Odată cu războiul, aceasta a trecut. Aceasta nu are importanţă pentru prezent. Este ceva întru totul învechit să vorbeşti în ziua de azi despre Tolstoi ca despre ceva care are importanţă în prezent. Şi trebuie să ne ferim de acel tip de privire pe furiş spre Orient, spre vechiul Orient şi spre ceea ce s-a concentrat într-un anumit fel ca devenire senilă, pentru ultima oară într-un om ca Tolstoi. Noi trebuie să stăm cu totul pe terenul acelei misiuni care este misiunea prezentului. Şi putem face aceasta numai dacă pornind din propriile noastre fundamente înţelegem impulsul tripartiţiei organismului social. Întru câtva pentru a prezenta un simbol istoric, sau chiar ca un simptom, Estul pe cale de putrezire l-a mai prezentat în cele din urmă, într-un mod, se poate spune, zelos lăuntric, dar totuşi neputincios, ca ultima sa mlădiţă pe Tolstoi, precum Vestul l-a prezentat ca un prim precursor pe Keely cu motorul său. În timp ce Tolstoi exprimă deplina devenire luciferică a vechii culturi orientale, cultura occidentală se mai află încă total sub semnul ahrimanicului.

Aceasta trebuie înţeles în prezent. Şi fără să înţelegem cum trebuie, pe de o parte, să ne păzim de ceea ce încă se prelungeşte încoace din Orient din trecut, ceea ce şi într-un om viu se înalţă ca trecut, şi, pe de altă parte, cum trebuie să ne păzim de ceea ce este abia la început în Occident, fără să pătrundem cu privirea toate acestea nu suntem oameni ai prezentului. Desigur că un om al

prezentului poate fi englez, francez, american, el poate fi rus, căci omenirea trebuie, în ziua de azi, să treacă dincolo de sferele geografice. Însă noi trebuie să luăm aceste vechi delimitări, pentru că ele au o însemnătate pentru procesul dezvoltării istorice a omenirii. În spatele nostru se află cele în privinţa cărora istoria omenirii se împarte în trei: Orient, Mijloc, Occident. În faţa noastră se află – şi ştiinţa spirituală orientată antroposofic trebuie să accentueze aceasta pe cât de net este posibil – pura fiinţă umană, purtând în sine în acelaşi timp Orientul, Mijlocul şi Occidentul. Omul care se naşte astăzi ca om viu, de asemenea şi ca asiatic, le poate purta în sine pe toate trei. Omul din Mijloc nu trebuie să se limiteze la a purta doar Mijlocul în sine, ci el trebuie să trăiască în sine Estul istoric ca pe ceva aflat în decadenţă, Vestul istoric ca pe ceva aflat în ascensiune. Tot aşa omul american poate purta în sine Estul, Mijlocul şi Vestul, dacă vrea să-şi înalţe, prin considerarea înţelepciunii misteriilor – şi el depinde cel mai mult de aceasta – gândirea sa pur economică la o gândire care este politică, spirituală.

Aceasta este ceea ce trebuie spus în ziua de azi dacă vrem să desemnăm din marile necesităţi ale timpului sarcinile pe care omul trebuie să le recunoască drept sarcinile sale sufleteşti cele mai lăuntrice.

CONFERINȚA a X-a

Stuttgart, 14 noiembrie 1920

În consideraţiile pe care le-am angajat aici a fost caracterizat sub diferite aspecte cu ce fel de forţe de acţiune din evoluţia omenească trebuie să ne familiarizăm dacă vrem să înţelegem corect ceea ce se petrece în ziua de azi, ceea ce a condus în primul rând la acest timp catastrofal actual, şi ce este necesar dacă vrem să ne încadrăm corect în el, cu o acţiune plină de forţă, în sensul unui adevărat progres al omenirii. Căci, din păcate, atenţia este prea puţin îndreptată asupra modului în care s-au modificat forţele active în evoluţia omenirii în perioada recentă, faţă de perioadele care nu sunt situate prea departe în urmă.

Probabil că îmi este îngăduit să mai pornesc astăzi o dată de la marea catastrofă a ultimilor ani tocmai pentru a mă îndrepta asupra acelui eveniment pe care l-am indicat prin câteva cuvinte la sfârşitul ultimelor consideraţii ţinute aici, la acel eveniment-Christos deosebit care, după cum a fost deja menţionat adesea, aparţine de prima jumătate a secolului XX.

Dacă observăm cu adevărat nepărtinitor evenimentele catastrofale cu toate consecinţele lor, care se prelungesc în timpul nostru actual şi vor mai dura încă mult, va trebui să remarcăm, aş spune, cât de diferită este structura destinului omenirii civilizate din această perioadă contemporană faţă de vremurile mai vechi. Trebuie să indicăm totodată că la un mare număr de oameni determinanţi încă nu s-a ajuns la o conştienţă a ceea ce s-a apropiat, astfel încât modul de acţiune chiar şi al personalităţilor determinante este în ziua de azi tot aşa

cum a fost, înainte de toate în ultimii ani, aşa cum corespunde el vremurilor trecute, dar nu mai corespunde câtuşi de puţin prezentului nostru.

Noi avem în urma noastră – menţionez astăzi toate acestea pentru început doar în mod introductiv, oarecum ca exemplu – ceva care este numit „război", care a fost mai mare decât orice alt război din timpurile istorice ale omenirii. Noi am văzut că în ceea ce au avut oamenii ca gânduri în momentul începerii acestui război şi în ceea ce majoritatea oamenilor mai au şi în ziua de azi drept gânduri, trăieşte de fapt ca un fel de stafie a perioadei anterioare. Am văzut că din această stafie a ideilor, care mai pătrunde din timpul anterior în prezent, s-au născut judecăţi asupra celor care se vor întâmpla. S-a acţionat sub influenţa unor asemenea judecăţi, s-au luat unele măsuri sau altele, şi oamenii nu au avut în fond nicio presimţire că de fapt se petrece cu totul altceva decât ceea ce trăieşte în reprezentările oamenilor despre aceste evenimente.

În acest război desigur că s-au aflat faţă în faţă, ca şi în războaiele anterioare, oameni, oameni combatanţi. Dar ceea ce nu a existat în războaiele anterioare şi a existat în acest război, au fost energii, forţe, care veneau din cu totul altă parte decât din acele însuşiri omeneşti din care au venit forţele în războaiele anterioare. Noi am văzut apărând în ultima vreme o tehnică mare, impunătoare, şi această apariţie a unei tehnici mari, uriaşe, a modificat întreaga situaţie în structura destinului oamenilor. Şi faptele s-au petrecut în ultimii ani în conformitate cu această modificare. Dar reprezentările oamenilor nu s-au modificat în acelaşi mod.

Îngăduiţi-ne să menţionăm o dată cele mai importante fapte din acest domeniu: În perioada care a premers catastrofei războiului, tehnica omenească, aşa

cum s-a format ea în ultima vreme, a ajuns la un punct important. Munca omenească, sau, poate, mai bine spus, activitatea omenească a luat cu totul alte forme decât cele care au existat anterior, fără ca omenirea să poată reflecta bine în acest sens. Putem să ne facem reprezentări despre aceste alte forme dacă vom cuprinde cu privirea ceva care trebuie desemnat drept bază a tehnicii moderne, de exemplu extracţia cărbunelui în diferitele state ale lumii civilizate. În măsura în care cantităţile de cărbune sunt extrase la lumina zilei, se află ceea ce este apoi transformat prin prelucrare tehnică în forţe de muncă, ce muncesc apoi mai mult sau mai puţin autonom, doar dirijate de oameni, astfel încât, aş spune, munca omenească s-a restrâns foarte mult în ultimul timp la poziţia de dirijare, şi maşina este lăsată să muncească.

Dacă se cuprinde cu privirea această situaţie se ajunge, de exemplu, la faptul ca în timpul care a premers războiului să fie procurate înlăuntrul Germaniei astfel de energii, care au fost dirijate de către oameni, dar care provin de fapt din exploatarea cărbunelui, – care, aşadar, nu erau un rezultat a ceea ce lasă omul să se nască lăuntric, în sine, ci al proceselor întru totul exterioare, al măsurilor total exterioare –, s-a ajuns să fie produse în Germania 79 de milioane de cai-putere anuali. Ceea ce se foloseşte ca energie este calculat în funcţie de munca pe care o îndeplineşte un cal timp de un an. Astfel încât în Germania existau 79 de milioane cai-putere anuali de energie tehnică provenită din cărbune în perioada care a precedat nemijlocit izbucnirea războiului.

Ce înseamnă asta de fapt? Dacă veţi compara această situaţie într-un sens absolut superficial cu numărul locuitorilor Germaniei, asta înseamnă că, în medie, fiecare om din Germania a avut alături de el un cal, adică locuitorii

Germaniei au lucrat în domeniul tehnic atât de mult, ca şi cum fiecare om ar fi avut la muncă lângă sine un cal întregul an. În felul acesta revine, ca şi cum ar fi existat aproximativ 79 milioane de oameni, 79 milioane de cai-putere anuali. Aşadar în ceea ce au lucrat maşinile, maşini de diferite tipuri, a fost oferit ceea ce s-ar fi înfăptuit dacă s-ar fi pus alături de fiecare om un cal, care ar fi efectuat munca. Această posibilitate de a executa o astfel de muncă a existat atunci când a izbucnit războiul. Şi prin faptul că o mare parte din această muncă a fost pusă în slujba războiului, lucrurile au stat aşa încât întru câtva s-a deplasat pe front ceea ce era rezultatul, rezultatul pur tehnic a 79 milioane de cai-putere anuali.

Adăugaţi la aceasta şi alte cifre. Aş vrea, pentru început, ca să dobândiţi o imagine mai limpede, să adaug doar cifra că în anul 1870, în care, conform părerii oamenilor, a avut loc un mare eveniment [*războiul franco-german – n.t.*] – şi pe bună dreptate după părerea oamenilor – că atunci nu au fost produse 79 de milioane de cai-putere anual ci doar 6 milioane întregi şi şapte zecimi de milion, aşadar ceva care abia intra în considerare faţă de ceea ce au efectuat oamenii. 67/10 milioane în 1870, 79 milioane de cai-putere în 1912. Aceasta înseamnă, desigur, o transformare a întregii situaţii omeneşti.

Şi acum adăugaţi la acestea şi alte cifre: în acelaşi timp care a precedat catastrofa războiului, Franţa, Rusia şi Belgia dispuneau împreună de 35 milioane cai-putere. Marea Britanie avea desigur, 98 de milioane de cai-putere. Dar aceşti 98 milioane de cai-putere nu puteau, datorită situaţiei speciale a Marii Britanii, să fie concentraţi imediat în măsură suficientă pe front, ci abia în decursul câtorva ani. Aşadar la începutul războiului nu se aflau faţă în faţă numai oamenii, ci au fost deplasaţi pe front 79 milioane de

cai-putere din Germania, ceva peste 90 de milioane din partea Puterilor Centrale; o mare parte din acestea era, desigur, pusă în slujba industriei războiului, aşadar a fost oarecum indirect deplasată pe front; acestora li se opuneau, în dezvoltare treptată, 98 de milioane cai-putere din Marea Britanie, 35 milioane cai-putere de la Belgia, Rusia şi Franţa laolaltă. Acum vă puteţi face o idee despre faptul că e corect atunci când cineva spune: În fond, prin ceea ce erau oamenii, s-a dat pentru început doar un rezultat provizoriu. De statul major a depins de fapt numai pornirea, aceasta putea fi gândită într-un anumit mod, spiritual. Dar după ce, după câţiva ani, fronturile s-au concretizat, se confruntau, total independent de oameni, energii cai-putere produse tehnic. Iar destinul acestei evoluţii a omenirii depindea de mărimea reciprocă a acestora, care de fapt ieşise din acţiunea omenească. Şi dacă veţi adăuga la cele ce am spus ceea ce urmează, atunci veţi vedea că s-au înfăptuit lucrurile care s-au înfăptuit prin forţe independente de oameni, anume prin ceea ce a promovat tehnica în perioada contemporană.

Prin ceea ce puteau determina oamenii – ei puteau doar dirija, cel mult împiedica lucrurile –, dar prin ceea ce a fost dirijat sau nu a fost împiedicat, au fost conduse pe câmpul de bătaie forţe declanşate obiectiv de om, dintre care unele le puteau oarecum învinge pe celelalte în conformitate cu legi obiective, independente de om. Consideraţi şi ceea ce a intervenit, anume că America a intrat în întreaga desfăşurare. Situaţia Americii era aşa, că în timpul în care ceilalţi puteau aduce forţa de cai-putere menţionată pe câmpul de bătaie, ea putea mobiliza 179 milioane cai-putere. Aveţi aici raportul reciproc a ceea ce putea fi mobilizat ca forţe pornind de la tehnică, forţe întru totul desprinse de ceea ce se revarsă din om, legate desigur

indirect de ceea ce au inventat oamenii, ş.a.m.d. Dar ceea ce au inventat oamenii a fost dirijat tocmai în această direcţie, astfel încât la sfârşit treaba stătea aşa că o forţă obiectivă se opunea altei forţe obiective, ceea ce trebuie să dea, desigur, *în cele din urmă*, tonul. Omul şi-a condus destinul în ultima vreme întru totul aşa încât, când a intervenit ceea ce mai înainte decurgea într-un cu totul alt mod, el şi-a expus acest destin forţelor care lucrau prin propriile lor produse, prin care omul devine dependent de productivitatea pământului şi de factori care nu se află sub controlul său.

Indicăm aici ceva caracteristic pentru timpul contemporan. Iar ceea ce am expus eu este doar cazul cel mai eclatant. Lucrurile pot fi limpezite, ca să spunem aşa, prin asemenea cazuri eclatante. Dar ceea ce s-a produs aici la nivel uriaş – căci nici măcar nu se poate spune că s-a petrecut în mare, ci la nivel uriaş – se petrece zilnic în mic, în întregul nostru destin, anume faptul că suntem expuşi la ceea ce produce tehnica. Căci în Germania se ajunsese în anul 1912 atât de departe, încât omul, prin productivitatea sa spirituală, a furnizat ceva care muncea atât de mult, ca şi cum ar fi muncit un cal lângă el. Aceasta este caracteristica civilizaţiei contemporane, şi această caracteristică trebuie cuprinsă pătrunzător cu privirea. Căci ce trăieşte de fapt în ceea ce produce omul civilizaţiei contemporane ca forţe obiectiv active, care lucrează zilnic pentru el şi îi determină destinul; ce trăieşte în acestea? În acestea trăieşte, dacă cuprindem cu privirea raportul acestei forţe cu destinul omenesc, aceeaşi forţă pe care ne-am obişnuit să o numim în cadrul consideraţiilor noastre, forţa ahrimanică. În acestea trăiesc forţele ahrimanice. Despre aceste forţe ahrimanice, dacă cuprindeţi problema cu privirea, va trebui să spuneţi: cu o rapiditate uriaşă a crescut puterea

lor. Căci este nevoie doar să comparaţi cele două numere: în 1870 lucrau în Germania $6\,^{7}/_{10}$ milioane cai-putere, ceea ce nu reprezintă decât o cantitate mică; în anul 1912 lucrează în Germania 79 milioane cai-putere. Aveţi aici întreaga sumă a ceea ce influenţează viaţa noastră economică, dar care influenţează şi întreg restul vieţii noastre. Aveţi aici ceea ce se desfăşoară într-o lume, pe care e drept că a construit-o omul însuşi, dar care este independentă de ceea ce are de fapt omul în sine. Aceste forţe se află în cel mai cras contrast cu tot ceea ce a acţionat, de exemplu, atunci când oamenii s-au aflat faţă în faţă aşa ca în vechile bătălii orientale, unde au acţionat doar forţe luciferice, când oamenii s-au confruntat faţă în faţă ca pe vremea invaziei tătarilor în Europa, ş.a.m.d.. Adesea oamenii nu-şi clarifică lumea nouă în faţa căreia stă omul astăzi şi relativ cât de repede a apărut această nouă lume. Ştiinţa spirituală orientată antroposofic mai are în plus sarcina de a cuprinde cu privirea întreaga anvergură a unui asemenea fapt. Căci ceea ce v-am descris eu aici este doar aspectul exterior. Ajungem în interior dacă înţelegem ceea ce s-a afirmat mai înainte ca forţe luciferice, iar acum ca forţe ahrimanice, în mijlocul cărora se află omul. Dar mai întâi trebuie să ne formăm concret reprezentarea a ceea ce numim noi ahrimanic şi luciferic.

Amintiţi-vă ce s-a desfăşurat în viaţa sufletească omenească în acele vremuri vechi, în care se afirma de preferinţă lucifericul în marile lupte omeneşti. Atunci oamenii priveau fenomenele lumii şi dumneavoastră ştiţi că ei priveau aceste fenomene ale lumii în aşa fel, încât înlăuntrul acestora le apărea o anumită sumă de, să spunem, fiinţe elementale, demoniace. Ştiinţa materialistă spune că aceea ar fi fost perioada vitalismului, că oamenii ar fi introdus în fenomenele naturii tot felul de duhuri,

spirite ale apelor, gnomi, ș.a.m.d. Dar noi știm că în fenomenele naturii trăiesc realmente entități spirituale. Exact la fel cum acuma omul nu vede decât fenomenele serbede, uscate ale naturii, tot așa au văzut oamenii acelor timpuri vechi entități spirituale în fenomenele naturii, ceea ce era de esență spirituală. În ziua de azi acestea se numesc superstiții. Căci acesta este gustul prezentului. Dar noi știm că prin aceste nume oamenii indicau ceea ce văzuseră spiritual în fenomenele naturii, așadar ceva real din percepțiile lor. În tot ceea ce oferea natura omului, oamenii vedeau asemenea entități elementale. Așadar se poate spune: În conștiența lor, oricât ar fi fost ea de instinctivă, întunecată, visătoare, lumina ceva din aceste entități elementale.

Apoi au venit timpurile în care conștiența s-a întunecat față de această percepere a spiritualului în fenomenele naturii, în ceea ce se înfăptuiește ca natură în jurul omului, fără contribuția lui. Și s-a născut concepția noastră modernă intelectuală a ceea ce se numește în ziua de azi știință, în care omul nu vrea să aibă de a face decât cu ceea ce poate fi extras din natură ca astfel de forțe care pot fi aduse în planul sensibil prin idei abstracte, pe scurt, ceea ce poate fi conținut al intelectului omenesc.

Dar aș dori să spun că fără ca omul să o presimtă, ba chiar într-un timp relativ scurt – luați intervalul dintre 1870, când în Germania erau activi 67/10 milioane de cai-putere anuali și anul 1912, când erau activi 79 milioane cai-putere anuali – s-a dezvoltat o nouă lume, o lume care nu a existat aici, care se află acum și în mediul înconjurător omului, de care destinul omenesc depinde chiar și în evenimente atât de mari, cum au adus ultimii ani, la fel cum a depins mai înainte destinul omenesc de fenomenele naturii. Și în aceste forțe care există și aici și care

acţionează fără oameni aşa cum acţionează forţele naturii fără oameni, acolo se află, tot aşa, demonii, puterile elementale, numai că ele acţionează în alt mod asupra oamenilor decât cele care au fost observate înainte de către oameni în fenomenele naturii. Oamenii priveau fenomenele naturii şi constatau: Aici, înăuntru, acţionează entităţile elementale. – Aceasta acţiona asupra conştienţei, aceasta făcea ca sufletul să cadă la învoială cu fenomenele naturii, aceasta stabilea o legătură a conştienţei cu fenomenele naturii. În ziua de azi, omul este „luminat", şi la fel cum consideră drept superstiţie faptul de a observa puteri spirituale în fenomenele naturii, tot aşa, nu ajunge să presimtă că în ceea ce a produs el însuşi, în întreg cuprinsul lumii tehnicizate, acţionează entităţi demonice. Şi el nu-şi poate da seama aşa uşor de acest lucru, pentru că acestea acţionează acum asupra voinţei, despre care v-am spus, adesea, că doarme. Acestea acţionează în subconştient, îl cuprind pe om în subconştient. Şi consecinţa acestui fapt este că, în timp ce vechiul om, în observarea fenomenelor naturii, mai prelua, cel puţin în conştienţa sa, ceva din puterile demonice, în ziua de azi în lumea tehnică puterile demonice se agită făcând gălăgie; ele acţionează mai departe în voinţa omenească şi omul încă nu se învoieşte să o recunoască. Căci, în primul rând, se află în subconştientul său, în al doilea rând i se pare o superstiţie să spună că în maşinile pe care le produce el acţionează entităţi demonice. Dar, cu toate acestea, ele acţionează. Şi în timp ce entităţile pe care le vedea omul în vremurile vechi în fenomenele naturii erau de tip luciferic, entităţile care acţionează în maşini, în produsele tehnicii, sunt de natură ahrimanică. Omul se înconjoară aşadar cu o lume ahrimanică, ce devine cu totul autonomă.

Dumneavoastră vedeţi care este sensul evoluţiei omenirii. Din lumea luciferică, ce mai acţionează încă înăuntrul conştienţei sale şi îi determină de acolo destinul, omul alunecă, şi anume tocmai în prezent cu o anumită rapiditate, înăuntru într-o lume ahrimanică. Există un mare pericol, ca această lume ahrimanică, pentru că acţionează asupra voinţei sale, pe care omul nu o poate primi nemijlocit în conştienţa sa prin ştiinţa intelectualistă, să cuprindă voinţa omului şi el să devină complet lipsit de direcţie înlăuntrul puterilor demonice ale produselor tehnice.

Ceea ce se petrece în estul Europei, unde din modul de gândire al prezentului se vrea oarecum militarizarea economiei în sensul formării unei mari maşinării, unde chiar şi oamenii sunt formaţi tot aşa precum maşinile, unde munca omenească este total desprinsă de om – ceea ce se vrea acolo este chemarea demonilor voinţei, în al căror domeniu alunecă oamenii.

Calea de la luciferic la ahrimanic este ceva despre care trebuie spus că aşa merge drumul evoluţiei omenirii. Şi noi ne aflăm, în fond, în toiul acestei ieşiri din luciferic şi navigări în ahrimanic. Lucifericul continuă să fie prezent, firește, în multiple feluri. Ahrimanicul ia în stăpânire oamenii. Lucifericul trăiește mai mult în sentimente. Ahrimanicul acţionează mai mult prin raţiunea omenească şi se înfăptuieşte şi se încorporează în produsele tehnicii.

În toate acestea se încadrează, pentru a da omului o direcţie, evenimentul-Christos, la care trebuie să ne aşteptăm pentru prima jumătate a secolului XX. Acest eveniment al lui Christos va consta în aceea că, prin trăiri obiective, tot mai mulţi oameni vor şti: Umblă pe Pământ Christos eteric, acel Christos ce reprezintă puterea eterică ce a umblat cândva pe Pământ în omul fizic Iisus Christos.

Şi în familiarizarea cu această putere a lui Christos, în pătrunderea propriei fiinţe cu această putere a lui Christos se află posibilitatea ca omul să lase să acţioneze asupra sa, în mod corect, ascensiunea necesară a puterilor ahrimanice. Nenorocirea timpului nostru constă în aceea că oamenii navighează în ahrimanic fără să fie susţinuţi de forţa lui Christos.

Este aşadar ceva pozitiv, ceva foarte concret, asupra căruia se indică dacă se vorbeşte despre această influenţă din evoluţia omenească din secolul XX, pe care am indicat-o deja în primul meu misteriu drept reapariţia lui Christos. Şi aş spune că se poate urmări ceea ce se va desfăşura în sufletele omeneşti, în măsura în care aceste suflete trăiesc în întâmpinarea acestui eveniment al lui Christos.

Eu am putut chiar indica recent, în conferinţa publică [Nota 1] faptul că specificul, caracterul ştiinţific lipsit de orice concepţie despre lume din Occident se opreşte cu cunoaşterea în faţa omului. Se înţelege, de preferinţă, neviul. Acesta este sistematizat, ş.a.m.d. Se teoretizează asupra lui, şi asupra viului. Darwinismul nu trece însă mai departe de evoluţia animalului. Apoi îl aşează în vârf pe om. În faţa omului el, practic, se opreşte. Cunoaşterea nu ajunge până la om.

Dar şi înţelegerea conceptelor sociale se opreşte aici. Eu am arătat cum practicienii au devenit de fapt rutinieri, cum rămân ei pe loc la ahrimanic-tehnic. Aceasta au ei în cărţile lor, pentru care se însemnează bilanţul, activul şi pasivul. Dar în faţa oamenilor cu care ei lucrează, se opresc. Aceşti oameni îşi revendică tocmai demnitatea lor de oameni, dar nu se creează nicio punte de la cel care este conducătorul muncii, la muncitori. Şi viaţa practică se opreşte, de fapt, în faţa omului. Cunoaşterea se opreşte în faţa omului, şi viaţa practică se opreşte în faţa omului.

Aceasta este încă în ziua de azi, pe de o parte, mai mult sau mai puţin teorie, sau să nu spunem teorie: incapacitate a teoriei, a cunoaşterii; pe de altă parte, este ceva care iese mult în evidenţă în viaţa socială. Căci ceea ce nu a fost scris în cărţi, este ceea ce se afirmă în ziua de azi în greve şi mişcări revoluţionare. De acestea nu s-au ţinut seama. Acestea nu au intrat în contabilitate. În viaţă ele apar şi rezultă la fel de bine din munca în industrie, munca din comerţ ş.a.m.d., precum rezultă oricare articol care este produs. Numai că ceea ce se agită făcând gălăgie în ziua de azi printre oameni nu a fost inclus în registrele contabile. Viaţa însă le-a inclus, şi ele se manifestă în viaţă.

Acum putem deja spune: Asupra a ceea ce v-am expus eu dumneavoastră acum, ceea ce am expus eu recent şi în conferinţa publică, în fond, gândesc cei mai puţini oameni. În această privinţă, secolul XX a adus lucruri de-a dreptul nebuloase despre om. În secolul XVIII, spirite măcar radicale s-au luminat în privinţa a ceea ce se pregătea treptat. Secolul XIX a adus apoi evenimentele, provocând mari confuzii. *Pierre Bayle* [Nota 2] a rostit în secolul XVIII nişte cuvinte remarcabile. El a fost unul dintre materialiştii secolului XVIII care au fost chiar adevăraţii precursori ai materialismului secolului XIX. Acest Pierre Bayle a rostit cuvintele: În state vor domni onoarea şi dezonoarea; ambiţia şi egoismul, ş.a.m.d., dar nu poate exista niciun stat în care să fie eficace constituţia sufletească creştină; poate exista un stat în care domnesc virtuţile şi viciile păgâne, dar nu poate exista un stat creştin. Aşa spune Pierre Bayle, materialistul radical, şi el a avut mai multă dreptate decât oricare dintre spiritele idealiste ale secolului XIX, căci aceste spirite idealiste s-au amăgit că statele ar fi creştine. În realitate, nu erau. Studiaţi creştinismul Evului Mediu, acel creştinism pe care îl are în primul rând în vedere

Pierre Bayle. Acesta se baza pe faptul că Pământul era de fapt negat, că se vedea o virtute în ridicarea la o viaţă care nu era pământeană. În secolul XVIII s-a dezvoltat o viaţă care voia, de preferinţă, să cultive elementul pământesc. Nu poate exista un stat creştin, spunea Pierre Bayle, şi de fapt el spunea adevărul. Iar în secolul XIX şi la începutul secolului XX se spunea o minciună atunci când omul voia să se amăgească pe sine şi pe alţi oameni, că ceea ce s-a format treptat ca state moderne, ar putea fi creştine. Tocmai că ele nu puteau fi. Dar altceva s-a produs prin aceasta: omul era pătruns, atunci când stătea la amvon, sau asculta ceea ce răsuna în jos de la amvon, de faptul că este cu adevărat creştin. Sau, din nou, atunci când omul mergea la slujba sa, sau îşi expunea decoraţiile primite, sau se folosea de titlul său, pe care i-l dăduse statul, îşi imagina şi că ar fi creştin. În realitate nu era, căci faptul că omul se afla în respectiva situaţie era dat tocmai prin aceea că nu era creştin. Omul se obişnuia, astfel, să ducă o viaţă mincinoasă, se dezobişnuia să privească faptele cele mai importante ale vieţii în conformitate cu adevărul. Şi aceasta producea acea atmosferă înceţoşată care nu lăsa deloc să apară o părere nepărtinitoare asupra a ceea ce apărea treptat: ahrimanizarea lumii.

S-a vorbit mult despre campaniile de minciuni din ultimii ani. Dar aceste campanii de minciuni sunt cele cu care s-au obişnuit oamenii în cele mai importante lucruri în perioada contemporană. Ei s-au obişnuit cu minciunile în privinţa lucrurilor celor mai importante! De ce s-ar spune chiar adevărul asupra lucrurilor, în privinţa cărora s-a minţit în timpul catastrofei războiului, dacă oamenii s-au obişnuit totuşi în secolul XIX să nu mai aducă în domeniul constituţiei lor sufleteşti adevărul despre cele mai importante probleme ale vieţii lor?

Este incomod să se privească în faţă aceste lucruri, dar tocmai acesta este răul, că aceste lucruri nu sunt privite drept în faţă. Astfel omul modern, pe lângă altele, se află şi în dificultatea apărută datorită neveracităţii lăuntrice. Şi din această atmosferă se va dezvolta o dispoziţie cu totul deosebită. Ceea ce în multe privinţe până acum este, de fapt, simplă teorie, simplă cunoaştere: neajungerea omului la om, oprirea în faţa omului şi de asemenea ceea ce se dezvoltă în viaţa socială ca această neajungere până la om, se va depune pe sufletul omenesc. Ceea ce acţionează asupra voinţei ca tehnică exterioară, va reacţiona oarecum în sus, din inconştient în conştient. Firește că nu se va putea produce o conştienţă despre aceasta, pentru că se află tocmai în inconştient, dar o dispoziţie se va crea. Şi tot mai mult în decursul următoarelor decenii, ba chiar în decursul următorilor ani, această dispoziţie va veni în sus asupra unui număr mare de oameni. Oamenii vor instrui copii în şcoli şi vor observa: Aceşti copii aduc la suprafaţă sentimente pe care adulţii nu le-au avut deloc. În diferite epoci a mai existat aşa ceva, dar în perioada următoare va fi într-o măsură amplificată. Şi numai dintr-o profundă cunoaştere spiritual-ştiinţifică a prezentului se va putea aprecia ce anume se dezvoltă aici de fapt din substraturile sufletelor oamenilor în creştere. Se va dezvolta un mare dor, aşa ceva ca o privaţiune plină de dor. Căci ceea ce la început este numai incapacitate a teoriei, de a cunoaşte omul, incapacitate a vieţii sociale, de a prelua în calculele de afaceri dotarea omului, se va condensa până la simţire, senzaţie. Şi vor apărea oameni – care vor fi văzuţi în generaţiile următoare – care vor simţi: Da, eu stau aici, am o înfăţişare, alta decât celelalte fiinţe care se află în jurul meu; eu nu arăt ca animalele, ca un bou, ca un măgar, o nevăstuică sau un vultur, eu arăt altfel, dar

eu nu ştiu ce este de fapt ceea ce arată altfel; eu nu ştiu ce este un om, eu nu ştiu ce sunt eu însumi. – Melancolie şi ipohondrie se vor depune peste sufletele generaţiilor aflate în creştere. Aceasta se va putea remarca în şcoli la educare, la predare, drept o dispoziţie a timpului. Va fi o dispoziţie a timpului, care se manifestă întru câtva pe scara largă. Oamenii sunt în ziua de azi atât de îngrozitor de superficiali, încât cu greu se poate vorbi cu ei despre astfel de lucruri. Dar pentru a mă face înţeles de dumneavoastră în mod comparativ, aş dori să vă atrag atenţia că în secolul XVIII, acei oameni care înţelegeau ceva din sufletul epocii au vorbit despre „febra Werther". *Goethe* l-a scris pe «Werther» [Nota 3] al său doar din această dispoziţie sufletească generală a unui mare număr de oameni. Apoi a apărut un roman, «Siegwart» [Nota 4]. Acesta a fost scris din „febra Siegwart" a celei de-a doua jumătăţi a secolului XVIII. Acestea au fost dispoziţii ale timpului, care, în orice caz au fost valabile numai la un cerc limitat de oameni. Dar în cercurile cele mai largi va apărea o astfel de dispoziţie generală în suflete, care va putea fi exprimată astfel: Da, ce sunt eu ca om? Ce este fiinţa care sunt eu însumi, care merge pe două picioare? Eu am o ştiinţă pe care am împins-o până la sublim; am o viaţă socială – dar, de fapt, amândouă se opresc în faţa a ceea ce sunt eu însumi. – Această dispoziţie, care vrea să fie marele semn de întrebare al timpului în faţa entităţii omeneşti, va pregăti privirea sufletească pentru perceperea a ceea ce este greu de descris, dar va veni ca nou eveniment-Christos. Căci din puterea ce izvorăşte din acest dor vor vedea oamenii apariţia lui Christos. Nevoia exterioară se va transforma în nevoie sufletească lăuntrică, şi din această nevoie sufletească se va naşte contemplarea, contemplarea lui Christos, care se va preumbla suprasensibil printre oameni

şi pe care ei vor trebui să se sprijine, pentru ca să nu navigheze într-un mod imposibil din luciferic în ahrimanic.

Căci la ce ar folosi toată ştiinţa, dacă nu ne-ar duce la cuprinderea concretă a vieţii omeneşti nemijlocite? Trebuie să ne fie limpede: Omul care există în ziua de azi are deja un şir întreg de vieţi pământeşti în urma lui. Noi trăim în repetate vieţi pământeşti. Acei oameni care au văzut puterile elementale în fenomenele naturii am fost noi înşine în vieţile noastre pământeşti anterioare. Noi aducem rezultatele acestor vieţi pământeşti anterioare în această viaţă. Atunci am ştiut: în jurul nostru sunt spirite ale naturii determinante de destin. Pe acestea le purtăm în noi. În ziua de azi noi privim afară în natură doar cu intelectul, numai cu capul, şi la fel şi asupra rezultatelor tehnicii, pe care noi înşine o producem. Noi nu vedem nimic altceva decât ceea ce este conţinut al intelectului nostru. Şi ceea ce face gălăgie în noi din multe vieţi pământeşti, pe care noi le-am trăit, dar pe care acum nu vrem să le vedem, este, la urma-urmelor, ceea ce am desemnat eu drept mare dor, drept privaţiune plină de dor. Noi am fost cândva oameni care au privit în natură şi au văzut spiritualul, fapt prin care am putut simţi în noi ce este de fapt un om. Acum avem o ştiinţă, o simţire socială, care se opresc în faţa omului. Purtăm în noi predispoziţia contemplării noastre anterioare a mediului nostru înconjurător, ca să ne simţim pe noi ca oameni. Privim în ziua de azi în natura lipsită de oameni, rămânem pe loc în faţa omului. Aceasta va produce marea nevoie sufletească a următoarelor decenii. Această nevoie sufletească este o putere pozitivă şi din această putere pozitivă se va naşte capacitatea de a-l vedea pe Christos.

Vechiul mod de raportare la Christos a fost nimicit de teologia ultramodernă. Căci ce a devenit Christos sub

influenţa teologiei moderne? „Omul simplu din Nazaret”! [Nota 5] Poate, aşadar, avea oare loc o înţelegere de către om a evenimentului lui Christos, dacă nu are loc o înnoire a vieţii noastre spirituale?

Biserica catolică a ştiut bine de ce nu a vrut niciodată să lase mulţimilor Evangheliile. Pentru credincioşii Bisericii catolice, în ziua de azi teoretic este încă interzisă citirea Evangheliilor. Şi albigenzii şi waldenzii, care nu au voit să se supună acestei interdicţii, au fost declaraţi eretici, pentru că, desigur, s-a ştiut bine ce ia naştere dacă Evangheliile sunt înmânate mulţimilor. Acolo avem mai întâi patru Evanghelii. Divinul poate vorbi oamenilor într-un asemenea mod cvadruplu. Dar nu pornind din intelect îi poţi face pe oameni să înţeleagă un eveniment în mod cvadruplu, precum este el descris în Evanghelii. Întrucât atunci se dezvoltă contradicţii. În momentul în care conteşti Evangheliilor realitatea, în momentul în care le priveşti ca produse ale intelectului omenesc, trebuie să le găseşti contradictorii, atunci ele sunt pline de contradicţii. Ceea ce a survenit atunci este o nimicire a oricărei intuiri a Misteriului de pe Golgota.

Şi din nou trăiesc oamenii în minciuna că ei ar trebui să rămână creştini şi totuşi să astupe şi să nege izvorul [creştinismului], pentru că teologia modernă nu mai conţine în sine nici un creştinism. Pentru a ajunge din nou la creştinism, trebuie să ajungem la o nouă viziune asupra spiritului. Trebuie să putem ridica din nou la suprafaţă comoara pe care am strâns-o în sufletul nostru, pe care am purtat-o prin multe vieţi pământeşti.

Aşa cum ne situăm noi în viaţa actuală, această viaţă este totodată punctul de pornire pentru următoarele vieţi pământeşti. Dar aşa cum în sufletele noastre trăieşte ca moştenire a vieţilor pământeşti anterioare ceea ce purtăm

în suflet abstract, în matematică, şi concret, în diversele dispoziţii lăuntrice, tot aşa trăieşte ceea ce am preluat din lumea exterioară în viaţa actuală, ca predispoziţie în următoarele vieţi pământeşti. Omul din vechime şi-a preluat din lumea exterioară concepţia sa despre natură, îmbibată de fiinţe elementale. Când am fost mai înainte pe Pământ, am privit natura şi am primit impresiile fiinţelor elementale; aceasta purtăm în noi. În ziua de azi viaţa noastră este determinată esenţialmente de ceea ce ia naştere prin „calul" care este alături de noi, aşa cum am descris mai înainte, prin tehnică. Aceasta se varsă în noi. Pe aceasta o configurăm în noi într-un fond pentru următoarele vieţi pământeşti, dacă nu facem nimic altceva. Înăuntrul acesteia trăiesc noii demoni, demonii ahrimanici. Ne pregătim bine pentru următoarele vieţi pământeşti, dacă ne predăm puterilor ahrimanice! Ceea ce sunt maşinile în noi, acest lucru îl pregătim ca viaţă ştiinţifică a noastră pentru următoarele vieţi pământeşti. Ceea ce a fost bubuit de tunuri pe fronturi, ceea ce a trăit în maşini, acestea le incorporăm în noi. Aşa vrem noi de fapt inconştient să înviem în vieţile pământeşti următoare. Dar omul nu este doar un intelect, el mai are şi altceva în fiinţa sa; are senzaţii, are sentimente. Acestea trebuie să se împace cu ceea ce vine înăuntru de la tehnică, de la maşini.

La acestea se mai adaugă şi un alt sentiment decât ce am descris anterior. Am vorbit mai înainte de sentimentul dorului datorat lipsei, al lipsei pline de dor. Ceea ce sufletul cumulează în subconştient din tehnică, din puterile ahrimanice, reacţionează în sus, vine în conştienţă ca gânduri, idei, dar vine în sus ca ceva care este asemănător fricii. Şi pe lângă lipsa plină de dor se va vedea apărând la copiii pe care îi vom avea la şcoală în următorii ani şi următoarele decenii, o anumită teamă faţă de viaţă, o

teamă imprecisă, dar de aceea nu mai puţin însufleţită, care se va exprima într-o fire agitată, nervoasă – vreau să spun, în mod evident. În germen, ca tendinţă, aceasta există deja în ziua de azi.

Nu există decât o singură soluţie, ca sufletele să se umple cu Acela care dă puterea pe care Pământul însuşi nu o poate da, puterea care i-a venit Pământului din afară prin fiinţa lui Christos, care va apărea acum din nou. Aceasta este o putere care nu poate veni de la Pământul însuşi. De la Pământ vine forţa tehnicismului, cei 79 milioane de cai-putere, care se desfăşoară alături de noi. În noi trebuie să cultivăm ceea ce vine de la puterea lui Christos, ca să nu fim plini doar de forţa tehnicismului în următoarea viaţă pământească. Nu există nicio altă vindecare pentru nervozitatea care trebuie să se manifeste la generaţiile în creştere, decât pregătirea pentru evenimentul Christos din prima jumătate a secolului XX.

Nu trebuie să descriem timpul nostru după aspectul exterior, ci trebuie să-l descriem după ceea ce se afirmă ca simţirile cele mai proeminente în om. Extrem de important în timpul nostru ar fi ca oamenii să-şi însuşească o privire lăuntrică pentru ceea ce trăieşte în oameni. De cele mai multe ori este descris ceea ce este doar exterior. În ţinuturi cum este acum, de exemplu, estul european, călătoresc oameni ca *Paquet* [Nota 6] şi alţii asemănători, care nu sunt deloc în stare să spună ce trăiesc interior oamenii acolo, oameni care trăiesc deja mult din viitor, în timp ce astfel de scriitori descriu doar pura exterioritate, ş.a.m.d.

Dacă e ca ştiinţa spirituală să devină ceva viu, atunci ea trebuie să ne poată conduce la înţelegerea tocmai a celor legate de senzaţii, de sentimente. Căci omul nu învaţă să cunoască cu adevărat viaţa prin aceea că i se descrie în câteva abstracţiuni cum va fi evenimentul lui Christos, ci

prin aceea că se descriu sufletele omeneşti, care trăiesc în întâmpinarea acestui eveniment-Christos, pe de o parte pline de dor, pe de altă parte fiindu-le teamă.

Cum poate omul actual înţelege ceva cum este pecetluirea ieşirii din catastrofa războiului de către forţele ahrimanice, neţinând seamă de ceea ce puteau face pe moment oamenii? Determinat numai prin ceea ce au inventat oamenii şi care a devenit obiectiv. Cum pot judeca aceasta corect oamenii prezentului, cum o pot aprecia corect în modul său de acţiune, dacă nu acceptă ştiinţa spirituală? Reflectaţi totuşi, ce înseamnă un fapt ca acesta, că la cele 79 de milioane de cai-putere ai Germaniei, la cele 98 de milioane de cai-putere ai Marii Britanii, la cele 35 de milioane de cai-putere ai Belgiei, Franţei şi Rusiei se adaugă cele 179 de milioane de cai-putere ai Americii! Aşadar vorbind despre ceva care face total abstracţie de om, noi vorbim de fapt despre cauzele determinante ale destinului omenesc actual. Omul s-a pus total la dispoziţia a ceea ce nu mai este omenesc. Şi acum consideraţi într-o nouă lumină, când se spune că omul se opreşte cu cunoaşterea sa în faţa omului. Omul rămâne în neuman, şi în domeniul social rămâne în neuman, negăsind puntea înspre om. Cu aceasta, omul îşi împlineşte destinul. El îşi face destinul dependent şi de ceea ce nu mai este omenesc; el produce, ca determinante ale destinului său, şi cele la care el, ca om, nu mai participă deloc. Nu trebuie să mai vorbim despre vitejie, despre spirit, despre genialitatea Statului Major şi altele asemănătoare, atunci când vorbim despre încheierea unui eveniment determinant de destin, ci despre raporturile dintre caii-putere anuali din diferitele ţări. Trebuie să putem face abstracţie de oameni când vorbim despre destinul uman. Este nevoie de o mare forţă pentru ca oamenii să se ridice din nou şi să strige

împotriva acestui destin omenesc determinat de ne-omenesc: Destinul omenirii trebuie să fie din nou determinat de către oameni! – Acest lucru însă se poate întâmpla numai dacă oamenii se umplu cu puterea lui Christos, care se apropie, care le va reda din nou puterile lor omeneşti. Poate deveni din nou el însuşi ca om doar acela care se foloseşte de tot ce a fost întemeiat ca tehnică, dar care nu se lasă dominat de acest tehnicism, ci poate vedea şi ceea ce îl poate pătrunde ca forţă a lui Christos, care poate învinge acest întreg tehnicism.

Acestea sunt învăţături pe care trebuie să le preluăm în ziua de azi. Acestea sunt cuvintele care indică modul în care trebuie să ne pregătim pentru evenimentul-Christos. Prin toate trivialităţile care domină în ziua de azi literatura oficială, cu toată vorbăria care este astăzi la ordinea zilei, omenirea nu progresează, ci regresează. Numai şi numai prin ceea ce este extras din substraturi spirituale progresează omenirea. Şi înainte de a simţi din nou gravitatea acestei situaţii, omenirea nu va înainta. Şi este necesar să ne fie limpede: Omenirea a ajuns în ziua de azi că are împrejurul ei o lume, o lume cu totul nouă, care dezvoltă forţe de care depinde destinul ei. Şi într-adevăr nu sunt numai evenimentele de război. Atunci când mergem pe stradă şi vedem fabricile de care este determinat destinul nostru, aceasta este acelaşi lucru pentru viaţa de zi cu zi, nu doar pentru destinele din 1914. Ceea ce este acolo în toate aceste fabrici, care fumegă, sunt puteri ahrimanice – în ele omul nu mai are nicio valoare.

Şi dacă mergem apoi o bucăţică de drum mai departe de fabrică, găsim Biserica. Ceea ce se transmite prin tradiţie în Biserică a devenit ceva abstract. Ceva care nu mai are demult nicio legătură cu această viaţă de afară. Ea se îndeletniceşte cu ceva cu care omul nu poate face nimic,

atunci când se află faţă în faţă cu practica vieţii. Acesta este luciferic, tot aşa cum ceea ce se află în fabrici este ahrimanic.

Este iarăşi ceva legat de destinul omenirii actuale, legat într-un mod îngrozitor: anume faptul că acolo unde se vorbeşte despre spiritual, s-a pierdut posibilitatea de a îndruma în viaţă cu acest spiritual. Eu am povestit recent în conferinţa publică despre oratorii-pastori americani în Elveţia [Nota 7] şi alte ţări neutre, care spun aproximativ următoarele: „Trebuie să se formeze Liga Naţiunilor, pentru că aceasta va aduce mântuire şi binecuvântare pentru oameni; dar din ideile oamenilor de stat nu se va putea forma Liga Naţiunilor. Aşadar trebuie să se câştige inimile oamenilor, pentru ca ei să creadă în Liga Naţiunilor." – Cine are o minte imparţială va şti că sunt foarte frumoase discursurile pe care le ţin aceşti domni; dar cel care este satisfăcut cu aceasta şi se mulţumeşte să laude frumuseţea acestor discursuri, acela nu înţelege nici timpul. Căci aceste cuvinte pot fi pline de miere, dar această dulceaţă nu pătrunde până în inimile oamenilor. Inimile oamenilor sunt, în ziua de azi, pline de grijile pe care şi le fac asupra vieţii economice, şi nu există acolo nicio punte înspre ceea ce vine ca vorbe dintr-o veche mărturie de credinţă. Cu acestea se poate face la fel de puţin o Ligă a Naţiunilor, ca şi cu acele vorbe care vin de la *Woodrow Wilson* [Nota 8], *Clemenceau* [Nota 9] şi alţii. Problema care se pune în ziua de azi este reunirea celor două, pătrunderea vieţii cu spiritul şi aducerea vieţii până la spirit. La fel cum fiinţa-Christos extrapământeană a primit trup în omul Iisus, s-a legat cu Pământul fizic, tot aşa, Christos care va apărea în prima jumătate a secolului XX nu va vorbi în limbajul confesiunilor religioase abstracte, o, nu, ci El va vorbi în limbajul vieţii practice. Iar

aceia care tot caută înălţarea sufletului în înălţimi mistice, rupte de lume nu Îl vor înţelege. Dar El va vorbi despre spirit, chiar şi atunci când vorbeşte despre viaţa practică. El va fi spiritul care tot aşa se va uni cu viaţa practică precum s-a unit fiinţa cosmică suprasensibilă Christos cu omul fizic Iisus. Noi avem nevoie de o astfel de înţelegere nouă a evenimentului-Christos, altfel nu Îl vom putea preţui atunci când va veni peste oameni.

Se poate pune deja în ziua de azi întrebarea: Cum se vor raporta de fapt la evenimentul lui Christos din prima jumătate a secolului XX aceia care predică oficial creştinismul? – Pentru aceasta este, fără îndoială, creat un fel de model printr-o înţelegere corectă a Evangheliei. Evanghelia vorbeşte despre „scribi şi farisei". Oamenii nu judecă corect atunci când îl situează în prezent de partea mărturisitorilor lui Christos pe *Adolf Harnack* [Nota 10]; se judecă corect numai dacă, urmând Evanghelia, este situat de partea scribilor şi fariseilor. Şi mulţi asemenea oameni trebuie situaţi de această parte. Căci este nevoie să se dobândească o apreciere corectă. La adevăr trebuie să ajungem noi! Materialistul Pierre Bayle a spus: „Un stat nu poate fi creştin; onoarea şi ruşinea domnesc într-un stat, ambiţia şi egoismul domnesc într-un stat, dar un stat creştin nu este posibil". – Dar o comunitate socială creştină va fi posibilă numai dacă nu vrem să o avem absolut statală, dacă vom întemeiem o viaţă spirituală liberă. Aceasta va putea fi pătrunsă de Christos. Atunci, această viaţă spirituală liberă va putea şi să radieze impulsul lui Christos în ceea ce nu poate fi niciodată creştin, în viaţa statală propriu-zisă. Atunci se va putea afirma şi o viaţă economică bazată pe asocieri care, ca atare, nu poate fi creştină; dar oamenii aflaţi înăuntrul ei vor fi creştini. Ei vor fi pătrunşi de impulsul lui Christos, numai că oamenii

trebuie lăsaţi să intre în viaţa spirituală liberă. Astfel, întreaga viaţă socială va putea fi creştină.

Dar la adevăr trebuie să se ajungă mai întâi, nu trebuie să se trăiască fără griji în minciună. Acestea sunt deja lucruri pe care oamenii trebuie să le asimileze în ziua de azi, pe care trebuie să ni le scriem adânc în inimă. Căci dacă nu o vom face, ne vom situa de partea acelora care îi urmează pe discipolii lui Spengler în credinţa că trebuie să ajungem la barbarie. Numai printr-o recunoaştere superficială că Spengler nu are dreptate, nu vom ajunge însă prea departe. În felul acesta doar ne amăgim. Ne vom situa în adevăr doar dacă ne vom spune: Trebuie creată forţa de înaintare. Dar aceasta poate fi creată numai din spiritul viu, din spiritul care este căutat prin ştiinţa spirituală orientată antroposofic. Ea are ceea ce trebuie să pătrundă impulsurile timpului nostru, pentru ca noi să putem ajunge la o viaţă spirituală care să fie din nou creştină, la o viaţă statală care să fie din nou umană, care nu se opreşte în faţa omului, şi la o viaţă economică care să fie din nou condusă de om, nu de caii-putere anuali, care stau lângă el şi care exprimă tocmai ceea ce determină destinul omenesc pornind de la ceea ce se află în afara omului şi de la neuman.

Ceea ce am vieţuit noi în ultimii ani nu poate fi citit din constituţia sufletelor omeneşti; trebuie citit din caii-putere anuali ai produselor tehnicii, din acea scriere cumplită pe care Ahriman începe să o scrie în evoluţia omenirii. Ceea ce urmează să-i conducă pe oameni afară din această situaţie trebuie adus dintr-o nouă înţelegere a lui Christos.

CONFERINȚA a XI-a

Stuttgart, 22 noiembrie 1920

Vrem să ne amintim astăzi de ceva de mult cunoscut de noi, pentru a lega de aceasta considerații importante care, într-un anumit sens, vor putea continua cele dezvoltate aici cu câteva zile în urmă.

Noi știm că omul este o ființă cvadruplă, și îl caracterizăm vorbind de trupul său fizic, de trupul său al vieții, de trupul său astral sau senzitiv și de Eul său. Mai știm însă și că nu putem înțelege deplin omul decât dacă la aceste elemente componente, care în fond constituie ceea ce este dezvoltat acum la om, mai adăugăm și altele, care vă sunt cunoscute ca Sine spirituală, Spiritul vieții și Omul-spirit. Mai știm însă și că aceste ultime trei elemente componente ale naturii omenești nu sunt astfel încât să putem vorbi despre ele ca despre ceva încheiat în timpul prezent. Putem vorbi despre ele numai ca despre ceva pe care îl poartă omul în sine într-un fel ca posibilitate de evoluție a sa, și pe care îl va dezvolta în viitor.

Se poate spune că așa cum noi avem un trup fizic ș.a.m.d., până la Eu, tot așa vom avea cândva o Sine spirituală, un Spirit al vieții și un Om-spirit. Noi știm din expunerile pe care de mult le avem în literatura noastră, că ceea ce considerăm ca structurare a omului este legată de întregul Cosmos și de evoluția lui. Noi corelăm într-un anumit mod ceea ce este la noi ca trup fizic la cea mai veche încorporare a Pământului nostru, pe care noi o numim vechiul Saturn. Corelăm trupul vieții la vechiul Soare, trupul astral la vechea Lună și ceea ce desemnăm ca Eul nostru, îl corelăm în esență la Pământul nostru actual.

Ce înseamnă de fapt: noi corelăm Eul pe care îl purtăm în noi, la Pământul nostru actual? Asta înseamnă: În ceea ce recunoaştem – sau nici nu recunoaştem – ca elemente ale Pământului, ca forţe ale Pământului, ş.a.m.d., în acestea se află ceea ce stimulează în noi Eul. Eul nostru este strâns legat de forţele Pământului.

Dacă veţi considera întreaga evoluţie, această întreagă evoluţie a omului, veţi găsi că fiinţa noastră actuală omenească indică în cea mai mare parte înspre trecut; trupul nostru fizic într-un timp de mult scurs, vechea perioadă Saturn, trupul vieţii al nostru indică vechea perioadă solară, ş.a.m.d., că Eul nostru într-adevăr încă nu este pe deplin dezvoltat, dar că prin entitatea sa propriu-zisă indică prezentul terestru. Dar cu aceasta am dat deja indicaţia că ceea ce desemnăm noi drept Sine spirituală, Spirit al vieţii şi Om-spirit, de fapt nu sunt întemeiate în pământescul însuşi; că, prin faptul că noi, ca oameni, purtăm în noi posibilitatea de evoluţie spre Omul-spirit, Spiritul vieţii, la Sinea spirituală, noi prin aceasta purtăm ceva în noi pe care trebuie să-l dezvoltăm dincolo de pământesc, pe care trebuie să-l dezvoltăm în aşa fel încât pământescul să nu ne dea nicio călăuzire pentru aceasta. Noi stăm întru câtva ca oameni pe Pământ şi trebuie să ne dezvoltăm pe acest Pământ mai întâi pe deplin Eul, pe care l-am dezvoltat deja până la un anumit grad. În timp ce l-am dezvoltat până la un anumit grad, ne-au dat îndrumări pentru aceasta forţele, intrinsecitatea Pământului. Ceea ce vom mai dezvolta aici prin restul evoluţiei Pământului, o anumită adâncire, o anumită consolidare a Eului, le vom datora Pământului şi forţelor sale. Dar noi trebuie de asemenea să ne spunem: Dacă ar fi să datorăm fiinţa noastră omenească numai Pământului şi forţelor sale, atunci nu am putea dezvolta niciodată un Om-

spirit, un Spirit al vieţii şi o Sine spirituală. Căci pe acestea nu ni le poate da Pământul. El ne poate doar stimula la dezvoltarea Eului. Trebuie aşadar să considerăm Pământul în privinţa omului drept ceva care nu ne poate face de la sine oameni deplini. Noi stăm pe Pământ şi trebuie să trecem dincolo de el. Acest aspect este arătat şi în literatura noastră indicându-se faptul că Pământul trebuie înlocuit, pentru evoluţia noastră, prin etape ulterioare: Jupiter, Venus, Vulcan. În răstimpul acestor intervale temporale va trebui să dezvoltăm şi exterior pe deplin Sinea spirituală, Spiritul vieţii şi Omul-spirit.

Dar noi suntem acum, cu existenţa noastră actuală, pe Pământ. Noi trebuie să evoluăm pe Pământ. Noi nu putem lua de la Pământ tot ceea ce trebuie să dezvoltăm în noi, ca să ajungem în viitor la Sinea spirituală, Spiritul vieţii, Omul-spirit. Dacă ar trebui să luăm tot ceea ce putem dezvolta în noi numai de la Pământ, ar trebui să renunţăm la dezvoltarea Sinei spirituale, a Spiritului vieţii, a Omului-spirit.

Acestea sunt iarăşi uşor de spus teoretic, dar astfel de gânduri nu sunt suficiente în simpla lor formulare teoretică. Ele ajung să se prindă corect de noi ca oameni numai dacă ne lăsam întregul om din noi cuprins de ele, dacă simţim oarecum apăsând asupra noastră întreaga greutate a enigmei care constă în faptul că trebuie să ne spunem: Noi, oamenii, stăm pe Pământ, privim în jurul nostru. Din tot ceea ce ne poate da Pământul cu frumuseţile sale, şi cu urâţeniile sale, cu durerile şi suferinţele sale, cu tot ceea ce poate el zidi pentru noi ca destin, din toate acestea nu putem lua ceea ce ne face oameni deplini. Trebuie să purtăm în noi un dor, care trece dincolo de ceea ce ne poate da Pământul. Acest aspect trebuie simţit, el trebuie într-un fel să poată străbate

luminând şi încălzind tot ceea ce putem purta în noi ca idealuri. Trebuie să ne putem întreba absolut serios şi adânc: Ce facem noi, ca oameni, de vreme ce totuşi nu avem decât Pământul în jurul nostru şi trebuie să evoluăm înspre ceva, înspre care Pământul însuşi nu ne poate da niciun impuls? Trebuie să putem resimţi întreaga greutate a acestei întrebări, să o putem trăi. Trebuie oarecum să ne putem spune deja că Pământul este pentru noi ceva insuficient, că suntem constrânşi ca oameni să creştem dincolo de pământesc.

Antroposofia va putea fi pe deplin pentru om ceea ce trebuie să fie, numai dacă omul este capabil să-şi pună astfel de întrebări impregnate de simţire ca întrebări lăuntrice de destin, dacă el poate simţi greutatea unor asemenea întrebări. Şi dacă el simte această greutate, atunci poate fi condus înapoi în modul corect la acel lucru pe care l-au parcurs ultimele noastre două consideraţii. Omul poate fi condus înapoi, înspre Misteriul de pe Golgota şi poate fi îndreptat spre ceea ce se va repeta oarecum ca o spiritualizare a Misteriului de pe Golgota în secolul nostru, în prima jumătate a secolului XX. Căci noi a trebuit mereu să accentuăm, atunci când am detaliat Misteriul de pe Golgota, că entitatea Christos nu este pământeană, că Ea întru câtva a intrat la momentul potrivit din extra-pământesc într-un trup pământesc, că prin entitatea Christos s-a unit cu Pământul ceva care este extra-terestru, de dincolo de pământesc. Şi cu acest extra-terestru, supra-pământesc cu care noi ne putem uni propria noastră fiinţă, avem, dacă îl trăim corect pe Christos, un element de forţă, un element de fortificare lăuntrică, de străbatere lăuntrică cu căldură şi lumină, ce ne conduce dincolo de pământesc, pentru că el însuşi nu este extras din pământesc, deoarece Christos a venit înăuntru în Pământ din extra-pământesc.

Dacă privim plini de dor înspre ceva extra-terestru, pentru că trebuie să ne spunem: Pentru a deveni om deplin, pentru a dezvolta în noi tot ceea ce trebuie să dezvoltăm în viitor ca Sine spirituală, Spirit al vieţii, ca Om-spirit, dacă privim aşadar cu dor dincolo de Pământ şi ne spunem că în pământescul însuşi nu se află tot ceea ce ne poate stimula în propria noastră fiinţă înspre acest extra-pământesc, atunci trebuie să privim de la pământesc înspre ceea ce a intrat în pământesc din extra-pământesc. Atunci trebuie să privim la Christos şi să ne spunem: Christos ne-a adus înăuntru în Pământ acele forţe nepământene care ne pot stimula să dezvoltăm acele lucruri pentru care Pământul însuşi nu ne poate niciodată stimula. Şi noi trebuie să cuprindem cu întreaga noastră fiinţă ceea ce ne întâmpină mai întâi în concepte, în idei. Cu aceasta, trebuie să învăţăm să-L recunoaştem pe Christos drept salvatorul umanităţii noastre. Noi trebuie să învăţăm să-L recunoaştem drept acea fiinţă care face posibil ca noi, aş spune, să nu trebuiască să rămânem uniţi cu pământescul, ca noi să nu fim oarecum îngropaţi pe Pământ pentru toată veşnicia, şi ceea ce s-ar putea dezvolta în noi dincolo de Pământ să trebuiască să rămână nedezvoltat. Dacă putem să-L considerăm astfel pe Christos ca salvatorul fiinţei noastre omeneşti, dacă putem simţi din constituţia Pământului că noi trebuie să avem înăuntrul acestui pământesc ceva care ne conduce afară din pământesc, dacă noi Îl simţim pe El drept conducătorul deplinei noastre umanităţi, atunci simţim forţa lui Christos în noi. Şi ar trebui să recunoaştem, de fapt, că nu putem vorbi niciodată serios despre evoluţia noastră către Sinea spirituală, Spiritul vieţii şi Omul-spirit, fără să devenim conştienţi că: Are sens să vorbim despre aceste lucruri numai dacă

apelăm la Christos, deoarece Christos este cel care poate dezvolta în noi mai mult decât ne poate da Pământul.

Aceasta este, în fond şi marea problemă a prezentului. O mare parte a omenirii civilizate a prezentului ar dori să configureze pământescul într-un anumit mod; aceşti oameni ar dori ca tot ceea ce poate deveni omul să poată fi atins prin oarecari configurări sociale ale vieţii pământeşti. Acest lucru însă nu se va putea niciodată. Noi nu vom putea dezvolta niciodată o asemenea viaţă statală sau economică, sau chiar o viaţă spirituală pe Pământ, care să fie doar pământeană şi care să poată face din noi oameni deplini. Chiar în prezent mai trăim încă într-un moment în care oamenii pot crede aşa ceva, în care pot încerca aşa ceva, în care nu înţeleg că în noi cuprindem ceva care nu poate fi dezvoltat decât prin ceva supra-terestru.

Mai întâi a apărut, în timpul pe care vi l-am caracterizat deja în privinţa esenţei sale lăuntrice din cele mai diferite puncte de vedere, Christos Iisus într-un trup fizic. Acum ne aflăm într-o epocă în care El într-un fel le va apărea din nou oamenilor, în înfăţişare suprasensibilă, în forma despre care de asemenea v-am vorbit iarăşi, data trecută. Desigur că nu putem trata şi astăzi exhaustiv întregul Misteriu de pe Golgota reînnoit, dar vrem să indicăm din nou, dintr-un anumit punct de vedere, asupra acestui Misteriu de pe Golgota.

În ultimele secole de la începutul celei de-a cincea perioade pământeşti postatlanteene, s-a fortificat deosebit de mult printre oamenii lumii contemporane civilizate elementul ştiinţific şi tot ceea ce este legat de acest element ştiinţific, ceea ce eu am numit recent într-o conferinţă publică [Nota 1], „spiritul ştiinţific al Occidentului”. Acest spirit ştiinţific al Occidentului s-a dezvoltat, pentru început,

fără nicio legătură cu entitatea Christos. Cel care pătrunde cu privirea nepărtinitor şi onest această ştiinţă recentă, nu va putea găsi că în ea se află o relaţie propriu-zisă cu entitatea Christos. Cea mai bună dovadă în acest sens este următoarea: Creştinismul a pătruns în primul rând, după cum v-am expus, într-un timp din evoluţia Pământului în care mai existau încă resturi ale vechii clarvederi, şi el a fost înţeles de oameni cu resturile acestei clarvederi. El s-a menţinut apoi ca tradiţie. El a fost diluat tot mai mult până la nivelul de concepte, dar s-a menţinut ca tradiţie. A devenit în cele din urmă doar o simplă înţelepciune din auzite, dar totuşi, s-a menţinut ca tradiţie. Însă apoi, la el s-a alăturat în ultimele trei-patru secole, spiritul ştiinţei. Acest spirit al ştiinţei s-a apropiat acum, de exemplu, şi de Evanghelii. Evangheliile au fost venerate de nenumăraţi oameni şi încă mai sunt venerate în ziua de azi de nenumăraţi oameni drept ceea ce le dezvăluie tainele de pe Golgota. Însă ceea ce este spiritul ştiinţei perioadei contemporane, care în mod deosebit în secolul XIX s-a apropiat de aceste Evanghelii şi a descoperit în acestea contradicţie după contradicţie, dacă nu le-a putut înţelege, le-a expus în felul său. Şi acum, în fond, prin această penetrare ştiinţifică a Evangheliilor, specificul christic al acestor Evanghelii este desfiinţat tocmai pentru teologia cea mai modernă. El nu mai este acolo. În cadrul acestei teologii moderne omul mai poate vorbi despre faptul că Evangheliile conţin ceva despre Christos numai dacă el nu este întru totul onest, dacă nu spune întru totul adevărul, sau dacă el construieşte tot felul de concepte care se contrazic între ele. Se poate deja spune: Spiritul modern al ştiinţei a distrus ceea ce era spirit al creştinismului, care mai dăinuia încă din resturile vechii clarvederi, care s-a propagat şi în tradiţie prin resturile vechii clarvederi. Căci

acest spirit ştiinţific modern nu a fost mai întâi îmbibat de spiritul lui Christos. Îmbibată de spiritul lui Christos poate fi doar ştiinţa care este însufleţită prin contemplare vie, prin cele pe care se străduieşte să le obţină ştiinţa spirituală modernă.

Această ştiinţă spirituală modernă se străduieşte să aibă la fel de mult spirit ştiinţific ca orice ştiinţă. Dar ea se străduieşte şi să nu aibă această ştiinţă ca pe ceva mort, ci să o trăiască lăuntric, aşa cum este trăită însăşi forţa vitală a omului. Iar această ştiinţă vivifiată va reuşi să răzbească până la Christos.

Ce formă va căpăta apoi această ştiinţă însufleţită? Pregătiri în acest sens există deja, dar acestor pregătiri, din păcate, li se dă prea puţină atenţie în ziua de azi. Aş vrea totuşi să indic [Nota 2] că deja la începutul deceniului nouă, de fapt chiar la sfârşitul deceniului opt, eu am indicat o anumită legătură între evoluţia lui *Schiller* şi evoluţia lui *Goethe*. Eu am indicat faptul că Schiller a încercat, în felul său, în scrierile sale «Despre educaţia estetică a omului», să rezolve enigma evoluţiei omeneşti. Schiller a pornit de la concepte total abstracte. El a pornit în primul rând de la noţiunea de necesitate raţională, de necesitate logică. El şi-a spus: Această necesitate logică este ceva care ne constrânge pe noi, oamenii. Noi trebuie să gândim logic. Aici nu există nicio libertate dacă vrem să analizăm ceva logic, pentru că aici suntem supuşi legii logicii. Aici nu există libertate. – Şi, pe de altă parte, în faţa sufletului lui Schiller a stat noţiunea de necesitate naturală la om, conceptul a tot ceea ce este instinctiv în om, a ceea ce izvorăşte în om din capacitatea de poftire senzorială. Nici în această privinţă omul nu este liber, căci aici se apropie de el necesitatea. Într-un anumit sens, aşadar, spiritualul cel mai înalt la care ajunge în primul rând raţiunea

abstractă, necesitatea logică, este ceva care îl face pe om sclav. Pe de altă parte, necesitatea naturală, faptul de a fi stăpânit de instincte, este iarăşi ceva care îl face pe om sclav. Dar omul poate găsi un mijloc între gândirea logică şi simţirea instinctivă. Această stare de mijloc o vede Schiller înfăptuită în special în creaţia artistică şi satisfacţia estetică. Atunci când privim frumosul sau creăm frumosul, nu gândim logic, dar gândim totuşi în spiritual. Noi facem legătura între reprezentări, dar nu prin aceea că ne dăruim unui context logic, ci prin aceea că ne dăruim aparenţei estetice. Şi, pe de altă parte, arta tinde să ilustreze, să facă perceptibil senzorial tot ceea ce aduce la manifestare, aşa cum obiectele necesităţii naturale le sunt perceptibile senzorial instinctelor. Şi aşa se ajunge, este de părere Schiller, de a avea, pe de o parte, în artă şi în satisfacţia artistică ceea ce suprimă întru câtva logica, astfel încât aceasta să nu ne mai facă sclavi, astfel încât ea să intre oarecum în ceea ce noi cucerim, stăpânim în mod personal, şi, pe de altă parte, ca ceea ce este instinctiv să fie adus în sfera spirituală, cu alte cuvinte ca instinctivul să fie totodată resimţit drept ceva spiritual, ca logicul să fie trăit drept ceva personal. Această stare, pe care Schiller ar dori să o generalizeze pentru oameni, pentru că el spune: Numai în această stare omul nu este făcut sclav nici de sus, nici de jos, ci este liber –, această stare ar dori Schiller să o şi modeleze în forţa care pătrunde societatea, viaţa socială, atunci când oamenii stau faţă în faţă: ca ceea ce e bine să le facă totodată plăcere şi ca ei să se poată lăsa în voia instinctelor lor, pentru că au purificat şi spiritualizat aceste instincte în aşa fel încât ele nu îi mai trag în jos. Atunci ei vor coexista şi în viaţa socială în aşa fel încât se formează o societate liberă. În faţa lui Schiller au stat, aşadar, trei stări omeneşti, dar într-o formă abstractă: starea necesităţii

naturale obişnuite, starea necesităţii raţiunii, starea liberă a trăirii estetice.

Schiller şi-a format această concepţie despre viaţă la începutul anilor 90 ai secolului XVIII, a redactat-o în scrisorile sale «Despre educaţia estetică a omului» şi a înmânat-o lui Goethe. Goethe, care, în individualitatea sa omenească, era cu totul altfel decât Schiller, a simţit: Da, acest Schiller se străduieşte în felul acesta să dezlege o anumită enigmă, enigma entităţii omeneşti, a evoluţiei omenirii, a libertăţii omeneşti. – Dar pentru Goethe lucrurile nu erau atât de simple, încât întreaga esenţă a evoluţiei umane să poată fi formată din trei abstracţiuni. Şi atunci s-a luminat în natura mai complicată, şi de aceea mai profundă a lui Goethe, ceea ce este «Basmul» despre şarpele cel verde şi frumoasa Floare-de-Crin, unde Goethe expune tot ceea ce se află în sufletul omenesc în circa douăzeci de personaje, şi în relaţiile acestor personaje ilustrează evoluţia omenească. Ceea ce Schiller a vrut să reunească din trei abstracţiuni, Goethe a vrut să-şi înfăţişeze în imagini prin douăzeci de imaginaţiuni. Cei doi s-au înţeles într-un anumit mod în această privinţă. Căci, de fapt, ce au făcut ei? Schiller a procedat ştiinţific, scriind scrisorile «Despre educaţia estetică a omului». De fapt, el a procedat întru totul în spiritul acelui caracter ştiinţific care a devenit apoi spiritul ştiinţei secolului XIX. Dar el nu a mers atât de departe ca acest spirit al ştiinţei secolului XIX. El a rămas oarecum la aspectul personal. Ştiinţa secolului XIX este întru totul desprinsă de aspectul personal, şi ea o consideră mândria ei să fie desprinsă de aspectul personal. Cu cât cunoaşterii i se poate da formă mai impersonală, cu atât mai mult se crede că se împlineşte idealul acestei cunoaşteri. În secolul XIX se spunea, şi se mai spune până în ziua de azi: Ştim asta sau asta despre un lucru sau altul.

O ştim astfel încât poate fi valabil în acelaşi mod pentru orice om, pentru că este întru totul desprins de aspectul personal. Este atât de desprins de aspectul personal încât, de fapt, omul modern este mulţumit cu ştiinţa doar când ea este pusă în sicrie, în acele morminte pe care noi trebuie să le recunoaştem ca mormintele uriaşe ale vieţii spirituale moderne, anume în biblioteci, aceste cavouri ale spiritului modern, unde este depozitată cunoaşterea moartă, unde omul merge atunci când are nevoie de vreun os pentru a-l încorpora într-o disertaţie sau într-o carte. Aceste cavouri sunt idealul propriu-zis al spiritului modern al ştiinţei. Acolo se preumblă omul, înăuntrul acestei cunoaşteri total obiective depozitate, iar el cu personalitatea sa nu se află deloc înlăuntrul ei, cu adevărat deloc înăuntru.

Atât de departe nu a ajuns Schiller în scrisorile sale «Despre educaţia estetică a omului», ci el a rămas la nivelul personal. El voia pentru fiecare concept pe care îl elabora, entuziasm personal, participare personală. Aceasta este important. Şi scrisorile «Despre educaţia estetică a omului» sunt într-adevăr în întregime abstracte, dar abstractul mai respiră încă spiritul personalităţii. Omul încă mai simte cele pe care le ştie, când se leagă cu personalitatea sa. Aşadar abstracţiunea, conceptul avea încă ceva personal. Schiller încă nu permite ajungerea conceptului în obiectivul impersonal, în neuman. Dar, oricum, el înaintează până la abstracţiune. Pentru Goethe această abstractizare este imposibilă. El rămâne la imagine, dar este foarte prevăzător. Căci el încă nu trăieşte într-o epocă în care se poate întemeia o ştiinţă spirituală: el are o anumită sfială să contureze foarte precis aceste imagini pe care le expune în «basmul» despre şarpele cel verde şi frumoasa Floare-de-Crin. El a dat indicii că de fapt avea în vedere ceva ca o stare de viitor a vieţii sociale. Găsiţi bine

exprimat acest aspect în finalul «basmului» despre şarpele cel verde şi frumoasa Floare-de-Crin, dar el nu a dorit să ajungă forţând până la o caracteristică net conturată. El nu a spus că viaţa socială ar trebui să fie tripartită, aşa cum trebuie să fie tripartit ceea ce expune el prin regele de aur, regele înţelepciunii, regele de argint, regele aparenţei exterioare, a vieţii aparente, a vieţii politice, regele de bronz, al vieţii în material, în economic. El reprezintă chiar şi statul unitar în imaginea regelui compozit, care se surpa; dar el nu adânceşte până la această caracteristică. Nu era timpul în care asemenea figuri subtile de basm să poată fi transpuse în caracteristicile dure ale vieţii sociale. La Goethe avem de a face cu înfăţişări subtile, de basm, dar încă nu era timpul pentru ca ceea ce exista trăind pe jumătate în fantezie, pe jumătate deja în imaginaţiune să fie dus afară, în viaţă,.

Atunci când, cu ani în urmă, s-a născut ideea de a juca teatru la München, a apărut intenţia de a aduce pe scenă ceea ce era conţinut ca forţe esenţiale care modelează lumea în basmul lui Goethe despre şarpele cel verde şi frumoasa Floare-de-Crin. Dar nu a mers. Trebuia exprimat cu mult mai real. Şi de aici s-a născut misteriul ***Poarta iniţierii***. Este uşor de înţeles, evident: pe timpul lui Goethe încă nu sosise vremea în care ceea ce era încă de cuprins în imagini subtile de basm, să poţi trece în forme reale, ca acelea din ***Poarta iniţierii***. Dar atunci când a fost scrisă ***Poarta iniţierii*** era deja timpul în care aproape se putea ieşi cu astfel de lucruri în viaţă. Şi astfel, nu a trebuit să se interpreteze pur şi simplu regele de aur, regele de argint, regele de aramă şi regele compozit, ci a trebuit să se arate că viaţa socială modernă, care vrea să cuprindă totul în statul unitar, trebuie să se sfărâme, cum ea trebuie structurată într-o verigă netă a vieţii spirituale – regele de

aur –, într-o verigă statală netă – regele de argint, într-o verigă economică netă – regele de bronz. ***Punctele centrale ale problemei sociale*** sunt deja goetheanism, corect înţeles, dar chiar de aceea goetheanism în secolul XX.

Aşadar este vorba că Goethe şi Schiller la vremea lor au putut ajunge până într-un anumit punct, Schiller în domeniul abstracţiunilor conceptuale cu scrisorile sale «Despre educaţia estetică a omului», Goethe în domeniul imaginilor, în care, uneori, devenea foarte dezagreabil faţă de oamenii din jurul său, pentru că ei voiau să tălmăcească aceste imagini şi pentru că el simţea: Încă nu a venit vremea pentru a le transfera brutal în viaţă. – Dar aceasta ne arată că pe vremea lui Schiller şi Goethe era tocmai momentul în care nu trebuia încă lăsat spiritul ştiinţific modern în ceea ce este obiectiv-neuman, ci se mai voia încă menţinerea lui în elementul personal. Dar pentru aceasta trebuie să ne întoarcem iarăşi înapoi, şi nu ne putem întoarce înapoi decât prin ştiinţa spirituală, cuprinzând ca realitate, prin ştiinţa spirituală, cele indicate de Schiler prin conceptele sale personal-abstracte în scrisorile «Despre educaţia estetică a omului», cele pe care le-a indicat Goethe, străduindu-se să rezolve aceeaşi enigmă, în «Basmul» său despre şarpele cel verde şi frumoasa Floare-de-Crin.

Spiritul ştiinţific trebuie să devină din nou personal. În acest sens, Pământul nu mai oferă stimulări. Pentru aceasta avem nevoie de însăşi christificarea ştiinţei. Şi dacă vom christifica ştiinţa, atunci punem primul germen pentru dezvoltarea sinei spirituale.

Să ne fie totuşi limpede: Acest Pământ, care ne-a stimulat la dezvoltarea Eului, care, în declinul său, ne va stimula în continuare la întărirea Eului, acest Pământ este

ceva pe care noi va trebui să-l părăsim pentru formele ulterioare de evoluție de Jupiter, ș.a.m.d. Acest Pământ este așadar ceva de care nu putem lega întreaga noastră umanitate complet dezvoltată. Noi trebuie întru câtva să ne retragem ființa noastră umană de pe Pământ. Dacă am dezvolta numai știința Pământului, la care nu voiau să ajungă Goethe și Schiller – Schiller prin aceea că a menținut personale conceptele abstracte, Goethe prin aceea că a rămas la semi-imaginațiuni –, dacă ne-am lăsa stimulați numai de ingredientele Pământului, nu am putea dezvolta niciodată Sinea spirituală. Am putea dezvolta doar o știință moartă. Am mări tot mai mult acel câmp de cadavre care există în biblioteci, care există în cărțile noastre, care este separat de om. Și ne-am preumbla printre aceste cadavre de gânduri, chiar oarecum vrăjiți de ele, și am împlini astfel idealul lui Ahriman. Căci printre alte lucruri pe care vrea să ni le hărăzească Ahriman este acesta: Să facem foarte multe biblioteci, să înmagazinăm foarte multă știință moartă în jurul nostru. Ahriman ar dori ca, așa cum egiptenii au hoinărit printre mormintele lor, așa cum și primii creștini au hoinărit și au avut cadavre în jurul lor, tot așa noi să recădem tot mai mult cu ființa noastră omenească în simpla natură instinctuală, în natura instinctuală egoistă, iar ceea ce putem aduce ca gânduri să fie înmagazinat în bibliotecile noastre. Am putea să ne imaginăm că se apropie un timp în care orice tânăr sau chiar orice tânără de aproximativ 20, 23 de ani, nu va ști la început cum să înainteze în lumea regelui de argint – ceea ce, din punct de vedere exterior, se exprimă astfel: să-și obțină titlul de doctor. De acolo de jos din om puțin urcă în sus; căci dacă s-ar scrie într-o disertație de doctorat ceea ce urcă din om – vorbesc așadar de faptul că ar veni un astfel de timp dacă învinge Ahriman – atunci acea disertație de

doctorat ar fi respinsă, căci ar fi ceva personal, ceva subiectiv. Aşadar omul se aşează în biblioteci, ia o carte după alta, pe cât posibil după cataloage, în care este consemnat tot ceea ce poate fi legat de un cuvânt-cheie –, atunci când apare un nou cuvânt cheie, scoate iarăşi o nouă carte şi alcătuieşte o lucrare care îl face pe om doctor. El se află acolo, de fapt, numai cu personalitatea sa fizică exterioară. Are un pupitru în faţa sa, pe care se află multe cărţi. Cu personalitatea sa omul participă în măsura în care, dacă stă acolo câteva ore, flămânzeşte şi simte această foame ca soartă personală. Eventual ia parte cu personalitatea lui şi prin aceea că are relaţii omeneşti, de care îşi aminteşte, care trebuie împlinite, la rândul lor, după câteva ore. Dar atunci închide cărţile şi nu mai este personal legat de ele. Ceea ce a înjghebat din diversele cărţi devine la rândul său o carte mică sau una groasă şi stă la rândul ei printre cărţi şi aşteaptă până când o va folosi un altul. Eu nu ştiu dacă există deja în ziua de azi o asemenea situaţie, dar ea poate deveni întru totul aşa cândva, dacă Ahriman îşi atinge idealul, şi acestea ar fi situaţii cumplite. Personalitatea omenească s-ar atrofia în astfel de cumplite condiţii obiective, extra-umane, impersonale.

Faţă de acestea, ceea ce este cunoaştere trebuie să devină o chestiune personală. Bibliotecile trebuie să se reducă pe cât posibil, şi oamenii trebuie să poarte mai mult în propriile lor suflete ceea ce se află în biblioteci. Sinea spirituală nu poate proveni decât din această personalizare a cunoaşterii. Aceasta nu va veni fără ca oamenii să se familiarizeze cu ceea ce nu mai este pământesc. Căci Pământul a trecut dincolo de punctul de mijloc al evoluţiei sale. Aceasta este chiar moarte lentă. În bibliotecile noastre moare cunoaşterea. În cărţile noastre, aceste sicrie ale cunoaşterii noastre, ea moare de asemenea. Noi trebuie să

luăm iarăşi înapoi în personalitatea noastră ceea ce este cunoaştere. Noi trebuie să o purtăm în noi. În acest sens ne va ajuta în primul rând reînnoirea Misteriului de pe Golgota. Astfel, această reînnoire îl va ajuta pe cunoscător, îi va ajuta pe aceia care sunt ucenicii regelui de aur.

O însufleţire exact la fel trebuie să intervină într-un alt domeniu, în domeniul sistemului juridic. Omul este la fel de puţin legat personal de sistemul juridic, pe cât este legat de ştiinţa sa. Eu am adus recent o mică dovadă limpede în acest sens într-o conferinţă publică [Nota 3]. Eu am spus: De decenii, Imperiul german are dreptul general de vot egal şi secret, cel mai bun drept de a vota pe care şi-l poate dori omul. Dar oare era legată viaţa cu acest drept de a vota? Aleg oare oamenii în sensul acestui drept de vot? Oare ceea ce trăia în mod viu în configuraţia Imperiului german a fost un rezultat a ceea ce a fost dat prin acest drept de a vota? Nu a fost câtuşi de puţin cazul. Acest drept de vot exista doar în constituţie. El nu trăia în sufletele oamenilor. Trebuie să intervină starea în care oamenii nu vor avea nevoie să redacteze în constituţii obiective ceea ce se desfăşoară între oameni, ci în relaţiile vii reciproce dintre oamenii egali, justiţia se va dovedi şi ea a fi ceva viu. De ce ar fi nevoie de constituţii scrise, dacă oamenii simt în mod corect relaţia lor de la om la om, dacă relaţia de la om la om devine o chestiune personală, aşa cum a devenit ea ceva impersonal în ultimele trei decenii ale secolului XIX şi cum a rămas datorită puternicei materializări în secolul XX. Justiţia poate deveni ceva viu numai prin faptul că Spiritul lui Christos îi pătrunde pe oameni.

Şi aşa cum în viaţa juridică oamenii trebuie să devină discipoli ai regelui de argint, tot aşa, în viaţa economică, ei trebuie să devină discipoli ai regelui de bronz. Asta nu înseamnă însă nimic altceva, decât: Ceea ce situează

fraternitatea ca ideal abstract, trebuie să devină realitate. Cum devine fraternitatea realitate? Prin faptul că oamenii se asociază, că se unesc cu adevărat unul cu altul, prin faptul că nu îşi combat interesele opuse, ci îmbină între ele interesele opuse. Asocierile sunt încorporarea vie a fraternităţii. Aşa cum Spiritul vieţii trebuie să trăiască în justiţie, tot aşa trăieşte, prin christificarea vieţii economice, Omul-spirit în primă schiţă în asociaţii. Dar pe toate acestea nu le dă Pământul. Omul nu poate deveni aşa decât dacă se pătrunde de Christos care se apropie, care îi apare eteric.

Dumneavoastră vedeţi că ceea putem numi reînnoirea spirituală a Misteriului de pe Golgota, deja se corelează cu ceea ce discernem şi din cosmologia antroposofică, ceea ce discernem prin faptul că ne spunem că purtăm în noi posibilităţile de dezvoltare în noi a Sinei spirituale, Spiritului vieţii şi Omului-spirit. Noi însă am devenit atât de abstracţi încât în ziua de azi omului actual îi pare de fapt ceva cumplit de searbăd, prozaic, când i se spune că ceva înalt spiritual, precum Omul-spirit, trebuie să se vestească mai întâi în asociaţiile vieţii economice, ale vieţii economice „inferioare", ale vieţii economice materiale. Doar viaţa economică nu este ceva la care să se poată referi un cercetător spiritual fără să se „dezonoreze"! Căci – după părerea generală – un cercetător spiritual trebuie să unească oamenii în mici adunări secrete, unde nu se vorbeşte despre cele ce au vreo legătură cu ceva care poate fi mâncat sau băut, unde se trăieşte doar în „spirit" – în realitate însă, doar în abstracţiuni.

Negreşit, ceea ce rezultă apoi de acolo este că după ce oamenii s-au simţit bine în adunări secrete ca secte un timp suficient de îndelungat, în cele din urmă, totuşi, vor ieşi iarăşi afară şi atunci vor avea din nou nevoie de pâine,

şi de – ca să nu şochez prea mult, spun – apă. Dar atunci ei iau cu ei în această lume exterioară, de regulă, îngrozitor de puţin din principiile pe care le-au dezvoltat spre voluptatea lor sufletească în adunările secrete.

Adevărata viaţă spirituală trăieşte numai acolo unde este suficient de puternică să învingă viaţa materială, să nu o lase să stea alături de ea ca ceva care îl înrobeşte şi subjugă pe om. Aceasta e ceea ce trebuie înţeles odată.

Cred că atunci când efectuezi o asemenea examinare cum este cea pe care am efectuat-o noi acum, atunci se vede că viaţa din prezent necesită seriozitate, dar că această seriozitate poate veni, de fapt, numai când aprofundăm lucrurile, aşa cum poate fi făcută această aprofundare prin ştiinţa spirituală. Căci dumneavoastră vedeţi că aducerea spiritului la personalitatea omenească este posibilă numai prin ştiinţa spirituală. Schiller şi Goethe au fost oarecum ultimii care, au mai rămas la elementul personal, printr-o prelungire a timpurilor vechi; Schiller, prin faptul că nu a lăsat abstracţiunile să ajungă până la răceala de gheaţă a celor moderne, şi Goethe prin faptul că a menţinut imaginaţiile în sfera personală şi nu le-a lăsat să răzbată cu totul până în viaţa exterioară.

Astăzi nu ne este îngăduit să rămânem pe loc. Faţă de realitatea noastră dură de azi nu se poate începe ceva direct nici cu «Scrisorile estetice» – cel mult la ceaiuri estetice – nici cu «basmele», decât, eventual, să se cultive în saloane o conversaţie foarte frumoasă pe aceste teme, şi în acele caricaturi de saloane care s-au alăturat vechilor catedre universitare ca săli de curs pentru istoria literaturii moderne. Dar ceea ce avem nevoie astăzi este ca noi să forţăm ieşirea în viaţă cu lucrurile pe care le-au menţinut Goethe şi Schiller în sfera personală. Pentru aceasta avem nevoie de concepte puternice şi, pe de altă parte, de

imaginaţiuni puternice, pentru aceasta avem nevoie de ridicarea unei adevărate înţelegeri spirituale a lumii exterioare. Dar pentru aceasta avem nevoie de pătrunderea cu Spiritul lui Christos. Pentru aceasta avem nevoie de toată credinţa în Spiritul lui Christos în sensul său adevărat, de credinţa că entitatea lui Christos este ceva pe care trebuie să-l unim cu ceea ce în noi, ca oameni, ne duce dincolo de Pământ, cu ceea ce ne face oameni deplini prin faptul că ne ajută să dezvoltăm Sinea spirituală, Spiritul vieţii şi Omul-spirit.

Toate lucrurile care ne întâmpină pe terenul ştiinţei spirituale se înlănţuie lăuntric. Şi dacă pătrundem cu privirea aceste corelaţii interioare vom putea vedea deja în lumina corectă că ştiinţa spirituală aparţine prezentului şi că ea este chemată în prezent să acţioneze cu adevărat în toate domeniile individuale şi ale vieţii practice.

Atunci însă ştiinţa spirituală este obligată să manifeste cu adevărat cea mai mare seriozitate faţă de viaţă. Căci adevăratului cercetător spiritual i-ar apărea ca o frivolitate lăuntrică dacă nu ar manifesta cea mai mare seriozitate, dacă ar rămâne la a ticlui frumoase concepte abstracte, care fac bine sufletului dar care nu sunt adecvate să răzbată în viaţă.

Aceasta este ceea ce apasă greu de mai bine de un an tocmai pe ştiinţa spirituală, ceea ce apasă aici, asupra noastră, a celor care activăm în Stuttgart, căci această acţiune din Stuttgart ne-a impus responsabilitatea să ducem ştiinţa spirituală în viaţa practică nemijlocită din toate domeniile, pentru ca ceea ce la Goethe încă apare în imaginile de basm ale regelui de aur, argint, bronz şi a regelui compozit, care se surpă în sine, să ducem în viaţă ca tripartiţie a organismului social. Amintiţi-vă din basm cum se surpă în el regele compozit şi cum apoi vin oamenii şi

ling aurul. – Cel care priveşte cu atenţie în ziua de azi lumea din jurul său, poate vedea fenomenul. Începând din noiembrie 1918, acest rege compozit s-a surpat pentru Europa Centrală, şi diversele ministere, care au apărut din acel timp, diverşii conducători ai popoarelor, oare nu ling cu toţii aurul, până când îl vor fi lins pe tot? Atunci, întregul şablon al regelui compozit se va surpa, spre spaima oamenilor. Atunci însă ar trebui deja abordată cu seriozitate, de data aceasta nu cu imagini de basm, cu un rege de aur, unul de argint şi unul de bronz, ci cu o înţelegere de fier cele trei elemente componente ale organismului social: elementul spiritual, elementul statal-politic şi elementul economic.

În orice caz, atunci când vorbim despre aceste lucruri, la început apar două gânduri în suflet. Pe unul dintre aceste gânduri aş dori să-l menţionez astăzi, deoarece cu cât va trebui să lucrăm mai mult în felul acesta la Stuttgart, cu atât va deveni tot mai vizibil că pentru prietenii care sunt obişnuiţi din anii anteriori să vină la mine cu o problemă sau alta pentru a fi sfătuiţi, acum, cel puţin deocamdată – pur şi simplu nu poate fi găsit timp. Căci tot ceea ce mai înainte ar fi putut să fie discutat personal a trebuit, deja de vreme îndelungată, tot mereu amânat pentru un timp ulterior, şi tot ceea ce poate fi făcut aici, în ciuda unor prezenţe tot mai îndelungate, trebuie să fie dedicat marii sarcini. Şi chiar trebuie să o şi spun, exact de data aceasta a fost total imposibil să luăm în vreun fel în considerare dorinţe personale. Pentru nimeni nu poate fi mai dureros acest lucru decât pentru mine însumi, fiindcă eu ştiu că nu poate rămâne aşa la nesfârşit, pentru că astfel Mişcării antroposofice i s-ar retrage solul. În acest caz, am clădi bineînţeles pe un teren nesigur.

Dar pe de altă parte trebuie de asemenea recunoscut că oamenii întotdeauna au fost atașați de cele vechi. Dar aceasta, pe care aș dori să o numesc transpunerea în fapt a regelui de aur, a celui de argint și a celui de bronz, este ceva foarte nou. Aceasta este ceva foarte, foarte serios. Și știința spirituală nu poate fi de acord să lingă aurul din regele compozit, în timp ce acesta se așează și se prăbușește. Acest lucru îți este luat atunci, din anumite părți, în nume de rău. Știu că stârnesc un cuib de viespi, dar va trebui să stârnesc, în mai multe privințe, un cuib de viespi atunci când caracterizez foarte obiectiv, de exemplu, un om ca *Hermann Keyserling* [Nota 4], care pur și simplu spune neadevărul, care minte.

Există oameni care spun că astăzi se critică așa de mult în cadrul Mișcării antroposofice. Eu trebuie să repet tot mereu și mereu ceea ce am spus deja adesea: din astfel de laturi văd oamenii ce trebuie să facem noi, atunci când suntem nevoiți să ne apărăm – și ei blamează. Se blamează adesea chiar de aceia care stau și ascultă lucrurile ce se spun aici. Și nu se găsește nici un cuvânt de respingere – căci atunci oamenii ar deveni ei înșiși polemici – împotriva acelora care aruncă cu noroi în noi din afară. Oamenii găsesc că este lipsit de iubire să spui că un om este mincinos, atunci când acest adevăr vine din partea antroposofică. Dar i se îngăduie orice minciună oricui vrea să mintă în privința Mișcării antroposofice, orice minciună azvârlită asupra noastră. Ziarul nostru despre tripartiție este adesea găsit ca fiind prea polemic: Întorceți-vă înspre aceia împotriva cărora, din necesitate, trebuie îndreptată această polemică; să aveți curajul să vă îndreptați într-acolo cuvintele, și nu asupra noastră, care suntem mânați de nevoia de a ne apăra. Dar acesta este un năravvechi, și el arată cât de mult vor oamenii antroposofia voluptoasă și

nu pe aceea serioasă, care ţine cont de marile probleme ale timpului.

Este deja necesar să se rostească din când în când câteva cuvinte absolut serioase despre astfel de lucruri. Căci astfel de lucruri precum cele pe care le-am spus de exemplu, în conferinţa publică [Nota 5] în privinţa contelui Hermann Keyserling, nu se referă numai la ceea ce se spune din acea parte despre antroposofie, ele se referă la întreaga neveracitate lăuntrică a acestei vieţi spirituale. Citiţi astfel de lucruri ca: «Ce este necesar. Ce vreau eu», citiţi acest capitol din cea mai recentă „ne-carte", «Filosofia artei». Acolo nu se află nimic despre antroposofie, dar acolo există acel schematism conceptual lipsit de orice substanţă, care este gol şi despre care capetele goale afirmă că le oferă foarte mult. Acesta este însă Răul timpului, că oamenii vor să respingă ceea ce are substanţă, ceea ce-şi trage substanţa din spirit, din Spiritul viu, şi că vor cuvintele goale, simplele învelişuri de cuvinte.

Dacă oamenii vor continua să vrea aşa ceva, cu aceasta vor distruge omenirea. Căci cu astfel de lucruri găunoase care vin din partea aceea – chiar dacă ele se numesc «Jurnalele unui filosof» – [Nota 6], se scobeşte întreaga cultură a omenirii. Ce sunt aceste găunoşenii? Sunt cuvintele pe care le crează cineva atunci când linge din regele compozit. Dacă omul linge puţin mai brutal, precum unii dintre conducătorii socialişti actuali, sau, mai elegant, în cizme de lac, precum contele Hermann Keyserling, deja nu mai contează prea mult.

Aceste lucruri nu trebuie abordate ca şi cum ar fi rostite sub impulsul vreunei stări afective, dacă sunt rostite tăios. Ele sunt rostite tăios pentru că din păcate este întru totul aşa, că unii ar dori să se socotească drept aparţinând de antroposofie, dar de fapt ei nu participă

lăuntric la ea, pentru că ei nu pot desfăşura seriozitatea necesară, pentru că nu vor să desfăşoare seriozitatea necesară, pentru că nu vor să fie întru totul aici. Omul nu este lipsit de iubire atunci când rosteşte cu adevărat adevărul, acolo unde este necesar. Dar aş vrea să întreb totuşi dacă cineva care se socoteşte ca dintre noi, este plin de iubire atunci când lasă să se arunce cu gunoi asupra noastră, şi apoi numeşte lipsă de iubire faptul că noi suntem în legitimă apărare şi trebuie să ne apărăm. S-ar putea ca cineva să găsească regretabil faptul că noi trebuie să ne apărăm prin cuvinte tăioase, dar tocmai de aceea el ar trebui să pledeze pentru aceste cuvinte tăioase şi să nu invoce din sentimente sau cele asemănătoare palavrele scriitorilor de doi bani despre lipsa de iubire a polemicii nejustificate.

Acesta este dificultatea din cadrul Mişcării ce trebuie să fie desfăşurată aici ca Mişcare antroposofică, anume că acele persoane care intervin cu întreaga lor fiinţă pentru cauză, se găsesc în număr aşa de redus în ziua de azi. Dacă e necesar să determini aşa ceva precum ceea ce trebuie să fie determinat prin Mişcarea antroposofică, atunci ai nevoie în ziua de azi deja de multe persoane exact de acest fel. Noi am găsit persoane pline de devotament în diferite domenii, în primul rând în domeniul pedagogic, în şcolile noastre Waldorf. Am găsit persoane devotate şi în alte domenii – dar mult prea puţine. Iar numărul acelora care nu vor deloc să abordeze lucrurile cu seriozitate, care nu vor deloc să intre cu întreaga lor personalitate, aşa cum ar fi necesar pentru cauza noastră, numărul acelora este, chiar şi în rândurile noastre, extraordinar de mare. Şi de aceea progresăm aşa de greu. A trebuit să trăim mereu în decursul timpului faptul că, în fond, un mare număr dintre aceia care se înscriu la noi pentru a putea asculta lucrurile

care se vestesc aici, se ruşinează, în afară, într-o anumită măsură, să-şi mărturisească deschis apartenenţa la noi. A trebuit mereu să auzim că ar fi mai bine dacă nu am apărea în public cu numele de antroposofie, ci să omitem numele şi „să menţionăm câte ceva în treacăt", precum sună modul plăcut de vorbire al oamenilor care nu vor să trateze cu seriozitate domeniul antroposofic. Şi atunci unul sau una vor voi să „menţioneze" câte ceva din antroposofie, pentru că se sfiesc să vorbească deschis despre antroposofie. Şi „menţionează în treacăt" câte ceva! Pentru aceasta omul poate să fie mai puţin brav, în felul acesta poate şi displăcea mai puţin – el menţionează în treacăt. Dar astăzi nu este timpul să menţionezi în treacăt, ci acela al mărturisirii oneste şi al rostirii acelor cuvinte care denumesc lucrurile în adevărul lor. Căci aceia care sunt împotriva noastră nu lasă nimic să menţioneze în treacăt relativ la noi, ci vorbesc în cuvinte dure. Şi de fapt ar trebui să se simtă de toţi cei din rândurile noastre ca ceva revoltător atunci când Hermann Keyserling are tupeul să vorbească despre faptul că această ştiinţă spirituală de aici este o materializare a vieţii spirituale, o ştiinţă naturală a spiritului. Nu se poate spune altfel decât că acest bărbat care s-a străduit, pe lângă un mare număr de persoane, – căci aceasta o ştim –, să obţină prin tertipuri ciclurile de conferinţe, pentru a se familiariza cu conţinutul lor, când el astăzi scrie acestea, complet conştient aşterne pe hârtie neadevărul – şi aceasta noi o numim a minţi. Şi cine are ceva de spus împotriva faptului că noi spunem aceasta, acela iubeşte minciuna. Şi cine spune că noi polemizăm prea mult atunci când denumim corect adevărul, acela nu are nici un simţ al adevărului, şi iubeşte minciuna. Şi faptul de a iubi minciuna nu trebuie să fie treaba noastră în cadrul Mişcării antroposofice, ci noi trebuie să iubim

adevărul. Trebuie simţită întreaga greutate a acestor cuvinte: să iubim adevărul şi să nu iubim minciuna de dragul convenţiei, de dragul unei vieţi sociale plăcute. Căci faptul de a fi tolerant cu minciuna este deja la fel de mult ca şi a iubi minciuna. Lumea însă nu va avansa în perioada următoare prin indiferenţa frivolă faţă de neveracitate, ci numai prin mărturisirea liberă şi mereu înoită a adevărului. Antroposofia trebuie să se îndeletnicească de cele mai serioase şi mai înalte probleme, şi de acestea noi n-am dus lipsă niciodată. Şi cine spune că ar fi o materializare a spiritului atunci când vorbim de Saturn, Soare şi Lună, când el are în fiecare zi ocazia să examineze ce scrie în ***Ştiinţa ocultă în schiţă*** despre Saturn, Soare şi Lună, acela minte. Căci acolo nu se află nimic despre materializarea spiritului. Nu simte întreaga gravitate a situaţiei cel care vrea acum ca noi să ne adresăm prin expresii ipocrite, de salon, adversarilor care ne calomniază.

Aceste lucruri ţin exact de iubirea veritabilă. Căci din iubirea veritabilă face parte entuziasmul pentru adevăr. Şi lumea va progresa numai prin acest entuziasm pentru adevăr.

A fost cu adevărat din substraturi spirituale sarcina mea, să mai rostesc aceste lucruri astăzi, înainte de a trebui să-mi iau din nou rămas bun de la dumneavoastră pentru o vreme. Şi oricât de rău mi-ar părea că acum nu am putut deloc avea convorbiri individuale, pentru că pur şi simplu timpul nu a fost suficient – ieri am fost împreună cu prietenii Mişcării noastre tripartite şi ai «Kommender Tages» din nou la o şedinţă până la ora 3 dimineaţa, şi aşa merge acum aproape din zi în zi –, oricât de rău mi-ar părea că acum trebuie să renunţăm la multe lucruri îndrăgite de unii, pe de altă parte trebuie spus: Poate că putem totuşi spera că prin strădaniile care sunt făcute pe

scară largă, Mișcarea antroposofică își dobândește totuși acel drept în lume pe care trebuie să-l dobândească, deoarece ea conține forța și voința pentru a înainta prin adevăr. Dacă e să lucrăm în Adevăr, nu putem în ziua de azi altfel decât să așezăm tot în lumina corectă și neadevărul, atunci când el se afirmă într-un mod atât de cumplit de insistent.

De data acesta a trebuit să fie indicată îndatorirea față de Adevăr, pentru că ar fi foarte necesar, dragii mei prieteni, ca noi toți, cu toții, să ne pătrundem cu acest spirit al dorului după veracitate. Doar atunci este încă omenește posibil: Numai prin acest spirit al dorului după veracitate poate fi evitată barbaria, care altfel trebuie să vină asupra omenirii; numai așa putem înainta într-o nouă civilizație spiritualizată.

NOTE

CONFERINȚA I

1. *Ludwig Feuerbach*, 1804-1872, filosof. Relativ la antropomorfismul lui Feuerbach, Rudolf Steiner a citat adesea din lucrarea acestuia «Esenţa religiei» (1851), printre altele în ***Antroposofia, o cosmosofie***, GA 207, pag. 163.

Ludwig Büchner, 1824-1899, filosof.

2. *Am ținut odată... o conferință*: Colmar, 21 noiembrie 1905, «Filosofia creştinismului în lumina teosofiei» (de la care nu se găsesc notiţe).

3. *Leopold von Ranke*, 1795-1886, istoric.

4. *În Norvegia se afirmă un om*: nu s-a putut stabili despre cine este vorba.

CONFERINȚA a II-a

1. *Paul Deussen*, 1845-1919, filosof şi specialist în sanscrită.

2. *Richard von Garbe*, 1857-1927, specialist în sanscrită.

3. *Friedrich Wilhelm Joseph Schelling*, 1775-1854, «Bruno, sau despre principiul divin şi cel natural al lucrurilor. O convorbire».

4. *Johann Gottlieb Fichte*, 1762-1814, «Determinarea omului» (1800).

5. *Friedrich Schiller*, 1759-1805, «Scrisori despre educaţia estetică a omului» (1795).

6. *Ralph Waldo Trine*, 1866-1958, scriitor american.

7. *Ultima oară când am fost aici*: Stuttgart 21 decembrie 1919, în: ***Ajun cosmic şi gânduri de Anul Nou***, GA 195.

8. *A. Ferriere*, 1879-1960, «La loi du progres economique et la justice sociale», în «Suisse-Belgique Outremer», Bruxelles-Lausanne, Ire. anne, nr. 3-4, iulie-august 1919.

9. *Grigori Iesmovici Rasputin*, 1871-1916, călugăr rus, consilier al ţarului Nicolae al II-lea al Rusiei, presupus înfăptuitor de minuni, asasinat în 1916.

10. *Dr. Roman Boos*, 1889-1952, orator antroposof şi scriitor de ştiinţe sociale, pionier al Mişcării de tripartiţie.

CONFERINŢA a III-a

1. *scrisoare pastorală*: a primatului Johann Baptist Katschthaler din Salzburg din 2 februarie 1905, intitulată «Die dem katholischen Priester gebührende Ehre» (Onoarea cuvenită preotului catolic), tipărită în: Carl Mirbt, «Quellen zur Geschichte des Papsttums und des römischen Katholizismus» (Izvoare ale istoriei papalităţii şi ale catolicismului roman), ediţia a V-a, Tübingen 1934, pagina 497 ş.u. În cele ce urmează redăm pasajul referitor la puterea pastorală de consacrare: „Cinstiţi-i pe preoţi pentru că ei au puterea de a consacra. – Preotul catolic şi numai el, şi nu pastorii protestanţi, au puterea de a sfinţi, această minunată putere. – Puterea de a consacra, de a actualiza trupul Domnului cu preţiosul Său sânge, cu întreaga Sa sfântă umanitate şi întreaga Sa Dumnezeire în înfăţişarea pâinii şi a vinului; puterea de a transforma pâinea şi vinul în adevăratul trup şi preţiosul sânge al Domnului nostru, ce putere înaltă, sublimă, întru totul minunată! Unde mai există în Ceruri o asemenea putere ca aceea a preotului catolic? La Îngeri? La Maica lui Dumnezeu? Maria L-a purtat pe Christos, Fiul lui Dumnezeu, în pântecele ei şi L-a născut în staulul din Betleem. Da. Dar cântăriţi ce se petrece la sfânta mesă!

Oare nu se petrece întru câtva acelaşi lucru sub mâinile binecuvântătoare ale preotului la sfânta transsubstanţiere? Sub înfăţişarea pâinii şi a vinului, Christos este cu adevărat prezent şi oarecum renăscut. Acolo, la Betleem, Maria L-a născut pe pruncul său divin şi L-a învelit în scutece, preotul face oarecum acelaşi lucru şi pune hostia pe corporale. *Maria L-a adus doar o dată pe lume pe copilul divin*. Şi iată, *preotul nu face aceasta o singură dată, ci de sute şi mii de ori, de fiecare dată când slujeşte. Acolo, în staul, copilul divin* care a fost dat lumii prin Maria *era mic, capabil de a suferi şi muritor*. Aici, pe altar, *sub mâinile preotului, Christos se află în toată slava Lui, incapabil de a suferi şi nemuritor*, aşa cum şade El în Ceruri, de-a dreapta Tatălui, triumfător şi plin de glorie, desăvârşit în orice privinţă. – Oare ei actualizează pur şi simplu trupul şi sângele Domnului? Nu. Ci ei *jertfesc*, ei aduc Tatălui ceresc jertfa. Este acelaşi lucru pe care l-a înfăptuit Christos sângerând pe drumul calvarului, şi într-un mod nesângeros la ultima Cină de Taină. Acolo, veşnicul mare preot Iisus Christos a adus Tatălui său ceresc drept jertfă carnea Sa, sângele Său şi însăşi viaţa Sa, aici, la slujba cea sfântă, El săvârşeşte acelaşi lucru prin reprezentantul Său, preotul catolic. El i-a pus pe preoţi înlocuitori ai Lui, pentru ca aceştia să continue jertfa pe care a adus-o El. Lor le-a transferat El drepturile asupra sfintei Sale umanităţi şi le-a dat cum s-ar spune putere asupra trupului Său. Preotul catolic nu numai că îl poate actualiza pe altar, închide în tabernacol, lua din nou de acolo şi înmâna credincioşilor, ci el poate chiar să-L aducă pe El, Fiul lui Dumnezeu devenit om, drept jertfă nesângeroasă pentru cei vii şi cei morţi. Christos, Fiul unul născut al lui Dumnezeu-Tatăl, prin care au fost create Cerul şi Pământul, Cel care susţine întreg Universul, este prin

aceasta la voia preotului catolic." (Sublinierile sunt în conformitate cu originalul redat de Mirbt.)

2. *Voinţa regelui este legea supremă*: „Suprema lex regis voluntas" sună inscripţia făcută de Wilhelm al II-lea, împărat german, în cartea de aur a oraşului München. Vezi J. Von Kürenberg, «War alles falsch? Das Leben Kaiser Wilhelms IL» (A fost totul greşit? Viaţa împăratului Wilhelm al II-lea), Basel-Olten 1940, pag. 190.

3. *Dionisie Areopagitul* (discipol al Apostolului Pavel): «Despre Ierarhia cerească» şi «Despre ierarhia bisericească», redate în «Die angeblichen Schriften des Areopagiten Dionysius, übersetzt und mit Abhandlungen begleitet vonj. G. V. Engelhardt» (Presupusele scrieri ale lui Dionysius Areopagitul, traduse şi însoţite de o prezentare a lui G. V. Engelhardt). Partea a II-a, Sulzbach 1823.

4. *Augustinus*: «De civitate Dei libri XII». Dante: «De Monarchia».

5. *John Wiclif*, 1329-1384, reformator. *Johann Hus*, 1369-1415, reformator, ars pe rug în timpul Conciliului de la Konstanz, care a condamnat învăţătura sa şi a lui Wiclif.

6. *Herman Grimm*, 1828-1901, «Fragmente» (volumul I), Berlin şi Stuttgart, pag. 212: „Noi, cei de astăzi (1891) nu mai avem, cum aveam eu când eram copil (născut în 1828) războaiele de eliberare împotriva lui Napoleon I ca ultimă mare experienţă în urma noastră, ci războaiele de eliberare din anii 60 şi 70 împotriva Austriei şi a Franţei. Am fost cândva un popor în sânul căruia copilului i se impregna ideea că lui nu îi va fi niciodată îngăduit să participe intervenind voluntar în destinul ţării. În ziua de azi, germanul este constrâns să o facă. Cu cincizeci de ani în urmă ar fi fost ceva nemaiauzit să se organizeze educaţia în aşa fel încât să i se clarifice copilului că el va deveni cândva cetăţeanul unui mare imperiu

german şi că printre îndatoririle sale faţă de Dumnezeu, împărat şi patria-mamă va interveni şi aceea de a alege cândva prin propria apreciere a nevoilor patriei sale un reprezentant al părerilor sale într-un parlament german. Doar faptul de a exprima aşa ceva ar fi sunat ca înaltă trădare şi ar fi adus celui care ar fi rostit-o probabil ruinarea vieţii."

CONFERINŢA a IV-a

1. *prima conferinţă publică*: «Calea spre gândirea sănătoasă şi situaţia de viaţă a omului prezent», Stuttgart 8 iunie 1920, în ***Ştiinţa spirituală şi cerinţele de viaţă ale prezentului***, Caietul VI, Dornach 1950, prevăzută pentru GA 335.

2. *Vladimir Ilici Lenin* (de fapt Ulianov), 1870-1924.

3. *Lev Trotsky* (Bronstein), 1879-1940, conducător al Revoluţiei ruse din 1917.

4. *într-un ziar*: «Basler Vorwärts» din 2 iunie 1920, X. N. «Politica guvernului sovietic în domeniul religiei».

5. *Aristotel*, 384-322 î.Ch., vezi în acest sens Franz Brentano, «Psihologia lui Aristotel», Mainz 1867, pag. 199 ş.u.

6. *Trebuie practicat „traubismul"*: Friedrich Traub, născut în 1860, profesor universitar la Tübingen, a scris: «Rudolf Steiner ca filosof şi teosof», Tübingen 1919.

7. *aproape pretutindeni în Elveţia apar articole despre antroposofie*: vezi în acest sens, ca şi relativ la expunerile următoare, Roman Boos, «Expunere documentată a hărţuielii împotriva Goetheanumului», în «Rudolf Steiner / Roman Boos: Campania (Hărţuiala) împotriva Goetheanumului», Arlesheim 1920.

8. *scrisoare pastorală*: vezi Nota 1 de la conferinţa 3.

9. *conciliul de la Constantinopole*: este avută în vedere abolirea așa-numitei trihotomii de către conciliul menţionat. Rudolf Steiner menţionează aceasta cu diverse ocazii, vezi printre altele: ***Pietre de construcție pentru cunoașterea Misteriului de pe Golgota***, GA 175, conferința 1 și 2.

10. *o personalitate care i-a scris lui Moleschott*: o doamnă, Mathilde Reichardt, care a redactat în anul 1856 în scrisorile către Moleschott, o carte despre știință și învățătura morală, și care și-a cucerit incontestabil dreptul prea puțin de invidiat de a fi menționată în primul rând și pe prima poziție între aceia care au întors toate valorile morale cu capul în jos. După părerea acestei doamne, învățătura morală trebuie să-și pună doar întrebarea dacă natura omenească a dezvoltat în mod armonios elementele depuse în ea. Însă natura – este ea de părere – afirmă prin orice om o altă voință. Ea nu ezită în a afirma „că deoarece există oameni cărora le este inerentă o înclinație, un impuls predominant spre minciună și furt, aceşti oameni, ca mincinoşi şi ca hoţi, pot fi întru totul oameni morali". – „Și omul care s-a născut spre a deveni hoț aduce cu sine, ca oricare altul în viață, dreptul de a-și desăvârși natura și de a se dezvolta multilateral, și el poate fi o natură puternică, morală, numai în acest mod. Și în aceeași situație cu hoțul se află și cel imoral, și chiar și cel născut să devină criminal." (Citat din Jürgen Bona Meyer, «Probleme filosofice contemporane», Bonn 1874, pagina 323 ș.u.).

11. *Carl Vogt*, 1817-1895, apărător al darwinismului.
12. *Jakob Moleschott*, 1822-1893, fiziolog.
13. *Ludwig Büchner*, 1824-1899, filosof.
14. ***Filosofia libertății*** (1894), GA 4.

CONFERINȚA a V-a

1. *Cum am spus recent într-o conferință publică…*: «Educaţia şi învăţământul în faţa situaţiei mondiale a prezentului», Stuttgart 10 iunie 1920, în: ***Știința spirituală şi cerinţele vieţii prezentului***, Caietul VI, Dornach 1950, prevăzută în Ediţia completă drept GA 335.

2. ***Punctele centrale ale problemei sociale în necesităţile vieţii prezentului şi în viitor*** (1919), GA 23.

3. *şcoala de formare a muncitorilor*: vezi Rudolf Steiner, ***Cursul vieţii mele***, GA 28.

4. ***Despre enigmele sufletului*** (1917), GA 21.

5. *Emil Molt*, 1876-1936, vezi Nota nr. 11. *Hans Kühn*, 1889-1977, scriitor şi editor. *Carl Unger*, 1878-1929, inginer, posesor al unei fabrici de utilaje, membru în comitetul de conducere a Societăţii Antroposofice Germane începând din 1905, conferenţiar şi scriitor. Împuşcat în 1929 la Nürnberg de către un alienat mintal. *Emil Leinhas*, 1878-1967, comerciant, director general al «Der Kommende Tag AG», scriitor.

6. *Max Seiling*, 1852-1928, cândva adept, apoi adversar al lui Rudolf Steiner, purta titlul de consilier de Curte.

7. *apelul meu din anul trecut*: *Către poporul german şi lumea civilizată!*, proclamaţie, 1919, tipărit printre altele în ***Puncte centrale ale problemei sociale***, GA 23.

8. *Apel pentru întemeierea unui Consiliu cultural*: Rusalii 1919, semnat de nenumărate personalităţi ale vieţii culturale.

9. *Şcoala Waldorf*: întemeiată de Emil Molt în anul 1919 pentru copiii muncitorilor fabricii de ţigarete Waldorf-Astoria, şi pentru public ca şcoală elementară generală şi Şcoală superioară, unitară, sub conducerea lui Rudolf Steiner, care a numit şi cadrele didactice care să

activeze în ea şi le-a ţinut cursurile seminaristice pregătitoare.

10. «*Der Kommende Tag*. Societate pe acţiuni pentru promovarea valorilor economice şi spirituale», întemeiată în martie 1920 la Stuttgart. Până în 1923, Rudolf Steiner a fost președinte al Comitetului de administrație. Societatea pe acţiuni Der Kommende Tag a devenit victimă a inflației din Germania şi a trebuit să fie dizolvată în 1925.

11. *Cu opt zile în urmă a trebuit să vorbesc aici*: Stuttgart, 16 iunie 1920; tipărit în ***Agricultură şi industrie/Noua ordine a dreptului funciar ca cerinţă socială a prezentului***; citate din lucrările şi conferinţele lui Rudolf Steiner, editată de Roman Boos, Stuttgart 1957, pag. 84 ș.u. (Prevăzută pentru GA 335).

CONFERINȚA a VI-a

1. *Oswald Spengler*, 1880-1936, «Apusul Occidentului», două volume, München 1918-1922.

2. *cum am arătat eu la Dornach cu tomismul*: ***Filosofia lui Toma d'Aquino***, trei conferinţe ţinute din 22 până în 24 mai 1920 la Dornach; GA 74.

3. Rudolf Steiner: «Prin spirit la cunoaşterea realităţii enigmei omului. Filozofie şi antroposofie. Patru basme (din ***Dramele-misteriu***). ***Calendar sufletesc-antroposofic***. ***Trezirea sufletului***, tablourile 7 şi 8»; Berlin 1918.

4. *grup trinitar*: aşa-numitul grup sculptural (Reprezentantul omenirii între Lucifer şi Ahriman), de la Dornach.

5. *Max Dessoir*, 1867-1947, «Despre transcendenţa sufletului. Ştiinţele oculte în analiză critică», Stuttgart 1917, pag. 254 ș.u.

6. ***Călăuzirea spirituală a omului şi a omenirii*** (1910), GA 15.

7. *profesor de anatomie*: prof. dr. Hugo Fuchs, Göttingen. Vezi în acest sens Rudolf Steiner: «Câteva cuvinte relativ la atacul lui Fuchs» din «Tripartiția organismului social», anul 2 de apariție, Numărul 5 (august 1920); tipărit în ***Articole referitoare la tripartiția organismului social şi situația timpului 1915-1921***, GA 24.

8. *Citiți anexa*: «Tripartiția organismului social», anul 2 de apariție. Numărul 4, Supliment (iulie 1920).

9. *în mica lucrare*: vezi Nota 3.

CONFERINȚA a VII-a

1. *mecanismul de studiere a căderii libere a lui Atwood*: George Atwood, 1745-1807, fizician englez, a inventat în 1784 un mecanism pentru dovedirea legii căderii libere.

2. *ciclul de conferințe de la Karlsruhe din anul 1911*: ***De la Iisus la Christos***, GA 131.

3. *Moleschott*, *Büchner*, *Vogt*: vezi Notele 11, 12 şi 13 de la conferința a IV-a.

CONFERINȚA a VIII-a

1. ***Cum se dobândesc cunoştințe despre lumile superioare?*** (1904/05), GA 10.

2. ***Ştiința ocultă în schiță*** (1910), GA 13.

3. *Erich Wasmann*, 1859-1931, entomolog. A făcut cercetări în special asupra furnicilor. Textul redactat este relativ neclar în acest loc, şi el a fost clarificat prin cele puse în paranteză.

4. *principiul pe care l-a rostit Goethe*: citatul din Goethe sună textual: „Se spune că adevărul se află la mijloc, între două păreri opuse. În nici un caz! Problema se află

între ele, invizibilul, viaţa veşnic activă, gândită în repaus" («Maxime şi reflecţii»). Textul redactat, redat în ediţia anterioară, a fost insuficient în acest loc şi a fost completat în conformitate cu sensul.

5. *un preot evanghelic care a călătorit mult*: Max Christlieb, 1862-1916. El a fost un prieten al lui Rudolf Steiner din perioada de la Weimar, care s-a implicat pentru «Teoria cunoaşterii», care apăruse deja pe atunci. Vezi în privinţa lui Steiner şi a lui Christlieb Ludwig Kleeberg, «Căi şi cuvinte», ediţia a doua 1961, pag. 76 ş.u., unde este menţionată şi întâlnirea de la Marburg.

6. *ceea ce am indicat deja ieri*: în conferinţa publică «***Marile sarcini din ziua de azi în viaţa spirituală, viaţa juridică şi viaţa economică. Un al treilea discurs despre prezent***»; publicat în Rudolf Steiner: «Trei discursuri despre prezent», Ştiinţa spirituală şi cerinţele vieţii din prezent, Caietul VIII, Dornach 1952, prevăzut în GA 335.

7. *calomnie abominabilă*: vezi încheierea conferinţelor din 11 şi 17 ianuarie 1920 în ***Transformări spirituale şi sociale în evoluţia omenirii***, GA 196, pag. 52 şi 82 ş.u.

8. *acea personalitate din vecinătate*: Karl Rohm, editor al revistei «Farul», din Lorch (Württemberg).

9. *Metzdorf-Teschner*: vezi în acest sens E. Uehli: «Tripartiţia furată» în «Tripartiţia organismului social», anul doi de apariţie, nr. 11 (septembrie 1920).

10. *Rohm*: vezi Nota 8.

11. *Alfred Knapp*, a întemeiat aşa-numitul «Ordin internaţional pentru etică şi cultură».

CONFERINȚA a IX-a

1. *Rabindranath Tagore*, 186-1941, Scriere despre naţionalism: «Naţionalismul»; traducere de H. Maeyer Franck, Leipzig o.J.

2. *William James*, 1842-1910, psiholog american.

3. *Basmul lui Goethe*: «Basmul despre şarpele cel verde şi frumoasa Floare-de-Crin» din «Convorbirile drumeţilor germani» (1795), ediţia de la Weimar, volumul 18, pag. 225 ș.u.

4. *Wilhelm von Humboldt*, 1767-1835, «Idei pentru o încercare de a preciza graniţele acţiunii statului», 1792.

5. *Thomas Woodrow Wilson*, 1856-1924, «Statul. Elemente de politică istorică şi practică», traducere de G. Thomas, Berlin-Leipzig 1913.

6. *John Worrell Keely*, 1827-1898: vezi conferința de la Dornach din 1 decembrie 1918 în ***Cerința socială fundamentală a timpului nostru / În situația modificată a timpului actual***, GA 186, pag. 70 ș.u.

CONFERINȚA a X-a

1. *în conferința publică*: Stuttgart 10 noiembrie 1920: ***Criza spiritului în prezent și forțele pentru progresul omenirii***, prevăzută pentru GA 335.

2. *Pierre Bayle* (1647-1706) a rostit în secolul XVIII nişte cuvinte remarcabile: vezi în acest sens Ludwig Feuerbach, «Pierre Bayle. O contribuţie la istoria filosofiei şi a omenirii» («Operele complete ale lui Ludwig Feuerbach», editate de W. Bolin şi F. Jodl, volumul 5, Stuttgart 1905).

3. *Goethe, „Werther"*: «Suferinţele tânărului Werther» (1775), ediţia de la Weimar, vol. 19.

4. *Siegwart*: roman sentimental de Johann Martin Miller; apărut în 1776 (la 2 ani după «Werther»), temporar cea mai îndrăgită carte din lumea cititorilor.

5. *„Omul simplu din Nazaret”*: vezi, de exemplu, Heinrich Weinel, «Iisus în secolul XIX», Tübingen/Leipzig 1903, pag. 6 ș.u.

6. *Alfons Paquet*, 1881-1944, scriitor. A scris: «În Rusia comunistă», 1919.

7. *oratori-pastori americani*: vezi ***Criza spiritului în prezent şi forţele pentru progresul omenirii***, conferinţă publică din Stuttgart, pe 10 noiembrie 1920, prevăzută pentru GA 335.

8. *Thomas Woodrow Wilson*: vezi nota 5 de la conferința IX.

CONFERINȚA a XI-a

1. *într-o conferință publică*: vezi Nota 7 de la Conferința X.

2. *Aş vrea totuşi să indic*: «Goethe ca părinte al unei noi estetici», conferință ținută la Uniunea Goethe din Viena, 9 noiembrie 1888; apărută pentru prima oară la Viena în 1889, tipărită în ***Arta şi cunoaşterea artei***; GA 271, pag. 7 ș.u.

3. *într-o conferință publică*: Stuttgart, 16 noiembrie 1920: ***Adevărul ştiinţei spirituale şi cerinţele practice ale vieţii prezentului***, prevăzută pentru GA 335.

4. *Contele Hermann Keyserling*, 1880-1946, «Filosofia ca artă», Darmstadt 1920.

5. *în conferința publică*: vezi Nota 1, Conferința X.

6. *Jurnalele unui filosof*: «Jurnal de călătorie al unui filosof», Darmstadt 1919.

EPOCI DIN ISTORIA PĂMÂNTULUI ȘI PERIOADE GEOLOGICE

(cf. G. WACHSMUTH – Die Entwicklung der Erde)

REPETAREA FAZELOR MAI VECHI LA UN NIVEL SUPERIOR	ERA	ÎMPĂRȚIREA ÎN EPOCI		FAUNA	FLORA	FORMAREA ȘI STRUCTURA PĂMÂNTULUI
REPETAREA VECHIULUI SATURN	FAZE COSMICE	1. EPOCA POLARĂ		Stadii cosmice preliminare ale formării sistemului solar Formarea sferei și a corpului lui Saturn		Diferențierea prin contracție a sferelor planetare
REPETAREA VECHIULUI SOARE		2. EPOCA HIPERBOREANĂ		Formarea sferei și a corpului lui Jupiter Formarea sferei și a corpului lui Marte Separarea Pământului și a Soarelui Pământul, organism planetar (înglobând și Luna) începe să evolueze în jurul Soarelui		
REPETAREA VECHII LUNI	PALEOZOIC	3. EPOCA LEMURIANĂ	INCEPUT	Epocă vitalizată Biosfera generatoare Diferențierea învelișurilor și a nucleului Archaic	Procese de schimb în atmosferă. Compuși albuminoizi Coloizi – suspensii Primele forme animale și vegetale în atmosfera vitalizată.	Formarea straturilor periferice. Atmosfera (TABLOU IV)
REPETAREA EPOCII POLARE ÎN EPOCA LEMURIANĂ						Precipitare de substanțe primitive, viitoare roci primare
REPETAREA EPOCII HIPERBOREENE ÎN EPOCA LEMURIANĂ				Diferențierea internă și formarea straturilor Cambrian Silurian Devonian	Nevertebrate marine Trilobiți. Brahiopode. Corali. Pești primitivi Înmulțirea cochiliilor calcaroase	Forme vegetale primitive între două ape, alge, varec. Primele plante de uscat.	Sedimentare. Tendința de formare a unei suprafețe terestre plastice. Atmosferă apoasă și caldă.
MIJLOCUL EPOCII LEMURIENE			MIJLOC	Carbonifer Permian Triasic	Amfibii Reptile	Ferigi Criptogame Lycopode Păduri de conifere	Cutarea suprafeței terestre (climat tropical în emisfera nordică) (Tendință puternică dar trecătoare de durificare)
SFÂRȘITUL EPOCII LEMURIENE			SFÂRȘIT	Jurasic Cretacic Scufundarea Lemuriei	Archeopterix Animale uriașe Saurieni Mamifere inferioare Păsări cu dinți Saurieni	Ferigi arborescente Primii arbori foioși și plante cu flori angiosperme	Ieșirea „Lunii Purificarea atmosferei Puternice transgresiuni marine. Mobilitate reînoită a suprafeței terestre. Scufundarea Lemuriei
EPOCA ATLANTEANĂ	NEOZOIC (CENOZOIC)	4. EPOCA ATLANTEANĂ	1. Tertiar: Paleocen	Primele copitate sălbatice. Mamifere superioare Vite Primate	Continuarea diferențierii plantelor până la flora actuală.	Atmosferă caldă încă, dar în curs de răcire. Deformarea plastică a Pământului până în Cuaternar. (TABLOU VII, VIII, IX) Glaciații Scufundarea Atlantidei
			2. Tertiar: Eocen			
			3. Tertiar: Oligocen			
			Miocen			
			Pliocen			
			4. Cuaternar: Diluvium	(Schelete umane) Nici o nouă specie, însă modificări geografice ale florei și ale faunei.		
			5. Cuaternar: Glaciații (TABLOU X)			
			6.			
			7. Scufundarea Atlantidei			
EPOCA POST-ANTLANTEANĂ		5. EPOCA POST-ATLANTEANĂ	1. Vechea Indie	Actuală	Actuală	Creșterea căldurii și micșorarea căldurii pe Pământ (TABLOU XI)
			2. Vechea Persie			
			3. Egipt-Caldeea			
			4. Grecia – Roma			
			5. Astăzi			
			6.			
			7.			

STADII PRELIMINARE ȘI PERIOADE EVOLUTIVE IN ORGANISMUL COSMIC

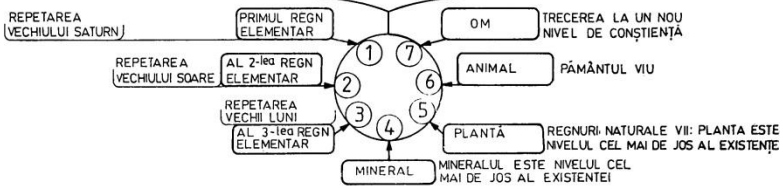
(cf. G. WACHSMUTH – Die Entwicklung der Erde)

7. STĂRI PLANETARE

(NIVELURI DE CONȘTIENȚĂ)

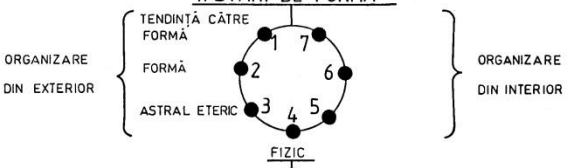
1	2	3	4	5	6	7
VECHIUL SATURN	VECHIUL SOARE	VECHEA LUNĂ	PĂMÂNT	JUPITER	VENUS	VULCAN

7. REGNURI DE VIAȚĂ

ETER DE CALDURĂ	ETER DE LUMINĂ	ETER CHIMIC	ETER DE VIAȚĂ
-CALDURĂ-	-AER-	-APĂ-	-PĂMÂNT-

7. STĂRI DE FORMĂ

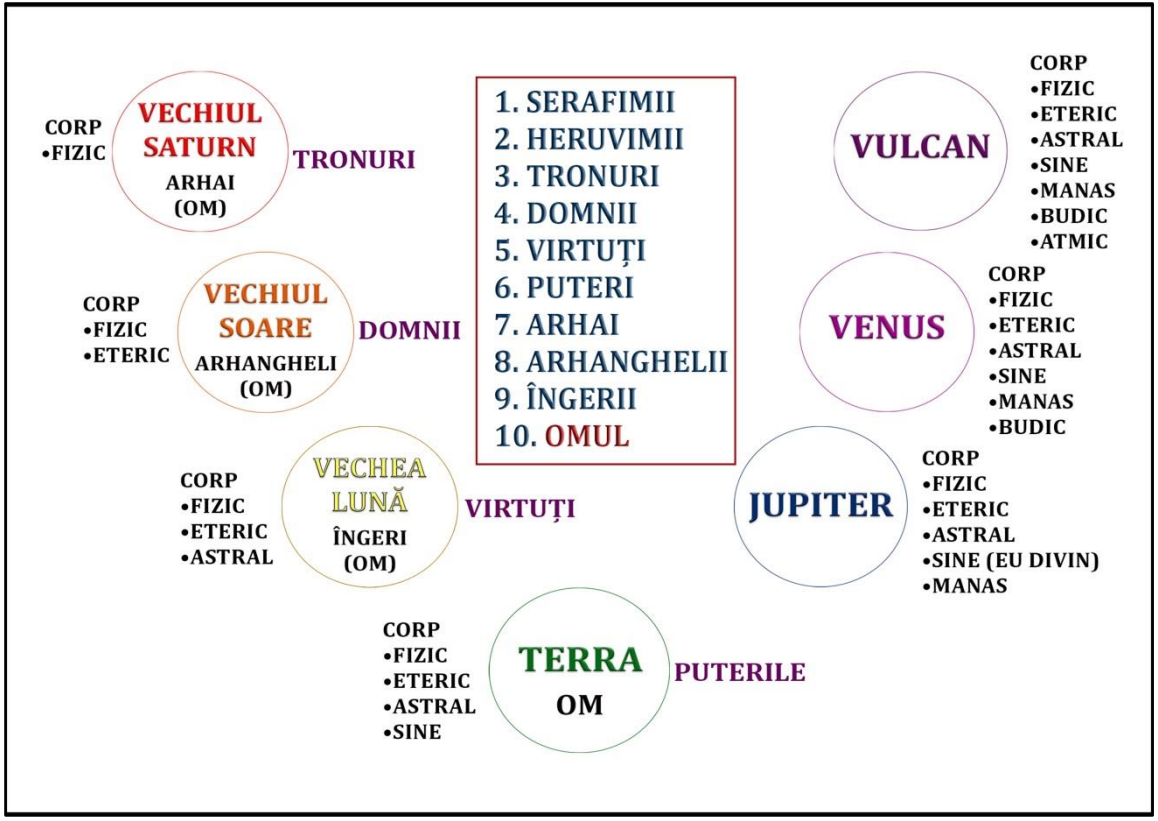

FIZIC

STAREA FORMEI FIZICE

7. EPOCI (TABLOUL III)

1	2	3	4	5	6	7
POLARĂ	HIPER-BOREANĂ	LEMURIANĂ	ATLANTEANĂ	POST-ATLANTEANA		
SEPARAREA LUI SATURN	SEPARAREA LUI JUPITER A LUI MARTE ȘI A SOARELUI	IESIREA LUNII		7 CIVILIZAȚII: 1. VECHEA INDIE 2. VECHEA PERSIE 3. EGIPT-CALDEEA 4. GRECIA-ROMA 5. ASTĂZI 6. 7.		
		SCUFUNDAREA LEMURIEI	SCUFUNDAREA ATLANTIDEI			

CORP
•FIZIC
VECHIUL SATURN
ARHAI (OM)
TRONURI
CORP
•FIZIC
•ETERIC
VECHIUL SOARE
ARHANGHELI (OM)
DOMNII
CORP
•FIZIC
•ETERIC
•ASTRAL
VECHEA LUNĂ
ÎNGERI (OM)
VIRTUȚI
CORP
•FIZIC
•ETERIC
•ASTRAL
•ASTRAL
•SINE
•MANAS
•BUDIC
•ATMIC
VULCAN
CORP
•FIZIC
•ETERIC
•ASTRAL
•SINE
•MANAS
•BUDIC
VENUS
CORP
•FIZIC
•ETERIC
•ASTRAL
•SINE
•MANAS
JUPITER
CORP
•FIZIC
•ETERIC
•ASTRAL
•SINE (EU DIVIN)
•MANAS
1. SERAFIMII
2. HERUVIMII
3. TRONURI
4. DOMNII
5. VIRTUȚI
6. PUTERI
7. ARHAI
8. ARHANGHELII
9. ÎNGERII
10. OMUL
CORP
•FIZIC
•ETERIC
•ASTRAL
•SINE
TERRA
OM
PUTERILE